

RINASC.

Op. gen

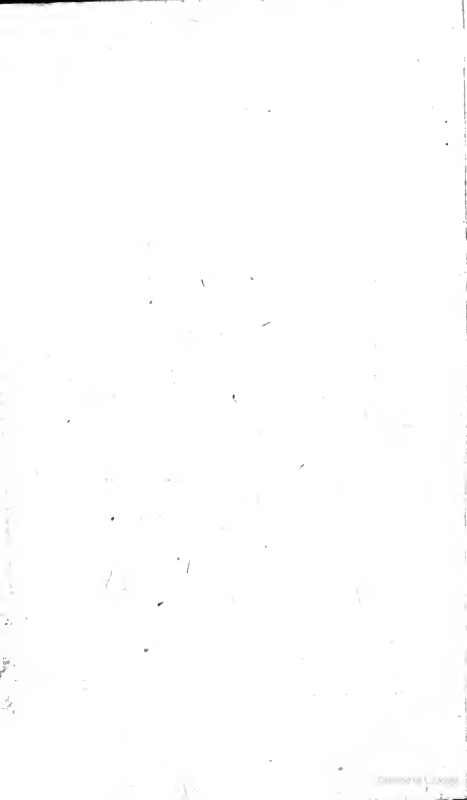
206

CONSULTAZIONE

CENTRALE-FIRENZE

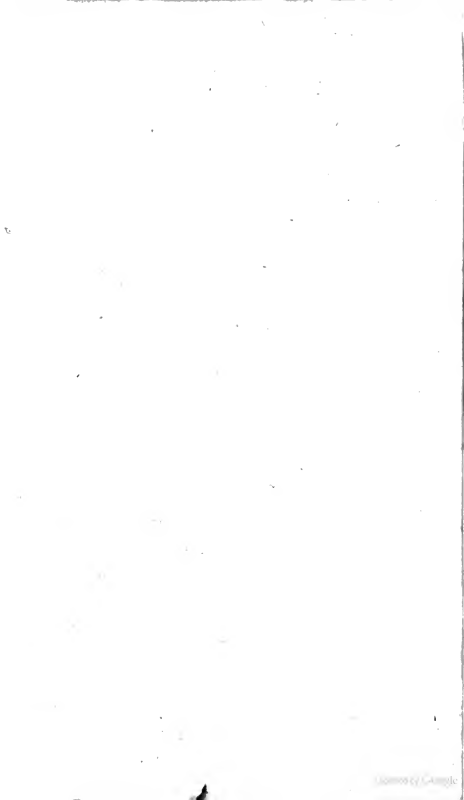
Cl. IX

Smith

June 1722

D.S.

of June 186

DE
GRAECIS
ILLUSTRIBUS
LINGVAE GRAECAE
LITERARUMQUE HUMANIORUM
INSTAURATORIBUS,

EORUM
VITIS, SCRIPTIS, ET ELOGIIS
LIBRI DUO.

E Codd. potissimum MSS. aliisque authenticis
ejusdem Aevi Monimentis deprompsit

HUMPHREDUS HODIUS, S. T. P.

Haud ita pridem Regius Professor et Archidiaconus
OXON.

PRAEMITTITUR
De VITA et SCRIPTIS ipsius HUMPHREDI
DISSERTATIO,

Auctore S. JEBB, M. D.

LONDINI,
Impensis CAROLI DAVIS, Regiae Societatis Typographi,
in vico vulgo dicto *Pater-noster-Row*.
MDCCXLII.

Min. of Gen. 206
Rev. of Gen. 206

ERUDITISSIMO VIRO,

Dom. Dom.

RICARDO MEAD,

ARCHIATRO REGIO,

S. P. D. SAM. JEBB.

TUI nominis patrocinium
ambiunt, Vir Praeclarissi-
me, praelectiones hae de Grae-
cae linguae in Italia instaurato-
ribus, quas ab eruditissimo viro
Dom. Humphredo Hodio, Grae-
cae linguae Professore Regio,
Oxonii olim habitas, et ab ipso
auctore prelo paratas, jam tan-
dem publici juris facimus. Cum
omnes pene liberaliores artes et
b disci-

disciplinae per sexcentos fere annos intermortuae jacuissent, ex quo Graeci Saracenorum armis devicti Calabria et Apulia exciderant, et renascentibus in Italia Graecis litteris reflorescere coeperint, nos nec inutile nec injucundum fore arbitrati fuimus, ut lucubrationes has ex obscuritate in lucem proferremus, quae tam luculenter exposuerint, quibus auctoribus, et quo ordine, hae litterae Europaeis fuerint restitutae, et prisca seculorum barbaries profligata. Eo vero magis labores nostros tibi gratos esse futuros confidimus, quod ex mutata hac rei litterariae facie medicina etiam, quam tu tam feliciter exornas, Graecorum libris Latine redditis, mirum in modum fuerit exulta.

Per

Per longam annorum feriem ars haec nobilissima, et salutis hominum maxime necessaria, ex Arabum fonte derivata, elanguerat propemodum extincta; at postquam *apud nos proflare coeperit Galenus a Linacro versus*, qui Florentiae sub Demetrio Chalcondyle linguae Graecae addiscendae operam navasset, tum demum, * Erasmo iudice, *medicum fieri iuvit*; Graecorum postquam scriptorum exemplaria in Europam advecta studioforum manibus versarentur, medicina etiam paulatim veterem suum nitorem recuperare visa est. Cum itaque linguae Graecae instauratoribus medicae artis conservationem debeamus, sub cuius praesidio, Vir Praestantissime,

* In Epist.

hoc opus emitterem, potius quam tuo? Dum enim antiquorum scripta, unde artis tuae praecepta hauseris, ab his conservata fuerint, his etiam debemus, quod et tu, Vir Eruditissime, medendi peritia tam insignis evaseris. His igitur faveas, precor, propter eximia, quae in Europam advenientes secum advexerint, commoda; meis saltem, ut soles, faveas inceptis, cui nihil magis est in votis, quam ut omni semper officii genere beneficiorum, quae olim in me contulisti, me non immemorem esse testarer.

Dabam Stratfordiae;
xvi Cal. Maii.

De VITA et SCRIPTIS
HUMPHREDI HODII, S. T. P.
DISSERTATIO.

HUMPHREDUS Hodius, S. T. P. de quo scripturi sumus, natus erat Odcombiae in agro Sommersetensi, calendis Januariis, anno Christi 1659. Patrem habuit Ricardum Hodium, fratrem natu minorem Johannis Hodii Armigeri de Northover in eodem comitatu, et ecclesiae parochialis Odcombiensis rectorem.

Antecessit hunc sexto gradu Dom. Gulielmus Hodius, Eques, qui ab Henrico VII, ^a anno regni primo Attornatus sui Generalis factus, ^b sequenti anno Capitalis Baro de scaccario constitutus est; quam dignitatem ad annum usque tenens decimum tertium Henrici VIII, gravis annis, et tanto tunc oneri sustinendo impar, utpote octogenario major, ^c lubens resignavit.

^a Ser. Chronic. ad finem Dugd. Orig. Jurid. p. 74.

^b Pat. 2 Hen. VII. p. 1. m. 21.

^c Hall's Chronicle, ad ann. 13 Hen. VIII.

Pater huic erat Dom. Johannes Hodius Eques, de Stawall in eadem provincia, juris ille patrii peritissimus, qui in eorum numerum adscribi meruit, ^f recensente Dom. Edvardo Cokio Milite, quorum ope in concinnandis Legis Angliae Institutis uteretur Littletonus. In comitiis regni anno 9 Hen. V. et annis 1, 3, 6, et 15 Hen. VI. habitis in domum senatoriam ascitus est, a Burgenfibus Shafisburiae in provincia Dorsettensi, ubi dives agris praedia satis ampla possidebat, primo electus, et postremo a Sommerfensibus suis *in pleno comitatu*. Eiusdem regni anno decimo octavo ^e Capitalis Angliae Iustitarius constitutus est, et eodem anno CXL *marcas annuas sibi ^f habuit a Rege concessas, ad statum suum decentius manutenendum*.

His majoribus ortus Humphredus noster, dum puerilem adhuc aetatem ageret, ad litterarum studium diligenter animum applicuit. Anno 1676, Academiam petiit Oxoniensem discendi causa, & una cum duobus fratribus natu maioribus, Johanne & Ricardo, sexto iduum Martii in Collegium Wadhamense admissus est. Anno 1682. Magister factus est in Artibus, et intra duos annos in socium Collegii

^d *Preface to the first part of the Institutes of the Laws of England, f. 2.*

^e Plac. coram Rege T. Pasch. 18 Hen. VI. Rot. 1.

^f Pat. 18 Hen. VI. p. 3. m. 5. Vid. Ser. Chron. ad fin. Dugd. Orig. Jurid. p. 62.

Wadhamensis cooptatus, anno scilicet 1684. dum adolescens admodum esset, primitias studiorum suorum publici juris fecit sub forma * *Dissertationis contra Historiam Aristee de LXX. Interpretibus.*

Juxta hanc historiam Ptolemaeus Philadelphus rex Aegypti, suadente Demetrio Phalereo, quem bibliothecae suae praefecerat, legatos misit in Judaeam ad Eleazarum summum sacerdotem, petentes ut ab ipso mitterentur seniores in Aegyptum, qui legem Judaicam in usum Regis Graecae interpretarentur. Legationem obierunt, qui hanc historiam scripsisse dicitur Aristee, et Andreas regii corporis custos. Munus autem hoc demandatum est ab Eleazaro Interpretibus LXXII. qui in Aegyptum profecti, et honorifice a Rege excepti, in Pharon insulam fuerunt deducti, ubi intra dies LXXII. opus sibi commissum perfecerunt. Convocatis vero Judaeis, quotquot Aegyptum incolerent, ipsisque praesentibus Interpretibus, perlecta est haec versio a Demetrio, et ab omnibus una voce et consensu approbata.

Historiam LXX. Interpretum ab Aristea quodam, qui ex aulicis esset Ptolemaeo Philadelpho,

^h Ed. Oxon. 1684. 8°.

fuisse conscriptam memoriae tradiderunt ^h Josephus, ⁱ Eusebius, Epiphanius, et alii. ^k Atque hinc duplex orta est de hac re controversia; primo, an eadem fuerit haec historia cum ea, qua usi fuerint Veteres; et secundo, an revera fuerit ab Aristea condita, vel potius ab aliquo recentiore conficta.

Eundem esse hunc librum cum eo, quo usi sunt Veteres, asserit Hodius, et sententiam suam ex eo ^l confirmat, quod exemplaria vulgata in omnibus probe consentiant cum fragmentis illis, quae ex historia Aristae deprompserint olim Josephus et Eusebius; nam discrepet licet ab eo Codex Epiphanius, non minus tamen diversus est a Codicibus Josephiano et Eusebiano.

Confictum vero fuisse a Judaeo quodam ad conciliandam auctoritatem versioni Graecae acriter contendit, pluribus ut ita censeret adductus argumentis, et primo, quod in hac fabula confarinatori non bene divisa essent tempora. Ex Hermippi testimonio, apud ^m Diogenem Laertium prolato, patet Demetrium Phalereum in carcerem fuisse conjectum a Ptolemaeo Philadelpho post mortem Ptolemaei Lagi, ac dum dormiret, aspidis morfu periisse; ⁿ qua ratione ita-

^h Joseph. Antiq. Jud. lib. xii. cap. 2.

ⁱ Euseb. de Praepar. Evangel. lib. viii. cap. 2. 9.

^k Dissert. Cap. 1. § 6. ^l Ibid. §. 10.

^m In ejusdem Demetrii vita.

ⁿ Dissert. cap. 2. seq.

que vel bibliothecae regiae vel Interpretationis operi praesedisſe potuerit? Praeterea, ° cum ex Syncello, ſive Africano, conſtet, Philadelphum non coepiſſe Bibliothecam ſuam inſtruere ante Olympiadem cxxxii. et juxta Euſebium Eleazar Pontifex obierit anno ſecundo Olympiadis cxxx. annon merito dubitatur, utrum Eleazar Pontifex eſſet Judaeorum, cum Bibliotheca Alexandrina fuerit inſtructa? His adde, quod Ariſteas doceat verſionem fuiſſe conſectam, cum jam diu regnaſſet Philadelphus, et tamen Menedemum Eretriensem ſcribat in aula regia tunc temporis fuiſſe verſatum; Menedemum vero liqueat intra annos ſeptem ab obitu Ptolemaei Lagi in Macedonia obiſſe, et non veriſimile videatur, eum unquam fuiſſe in Aegypto commoratum, dum Philadelphus regnaret.

Secundo, aliud argumentum contra hanc Ariſteae hiftoriam ex eo deducit ꝑ Hodius, quod Demetrium faciat Ptolemaei Regis bibliothecarium. Licet enim non aſſentiatur Wowerio, qui videtur exiſtimaviſſe hoc munus indignum prorsus Philoſophorum nomine, haud facile tamen credendum opinatur, talem tantumque virum, qualis Demetrius eſſet, quem conſtat fuiſſe et Legislatorem illuſtrem et Principem, aut

° Ibid. cap. 7.

ꝑ Cap. 8.

hujusmodi munus in Aegypto esse accepturum, quod hominibus inferioris sortis, modo docti essent, demandari soleret, aut Ptolemaeum supplici illud Principi oblaturum. Ex auctoritate insuper Suidae ostendit, non Demetrium, sed Zenodotum Ephesium, Bibliothecae Alexandrinae praefuisse, dum Demetrius in aula Ptolemaei versaretur.

His adjungit et alia, ex variis hallucinationibus deprompta, quae in eadem reperiuntur historia; inter quas praecipue enumeranda censet, ^a quae traduntur de navali victoria adversus Antigoni parta a Ptolemaeo Philadelpho; ^r de expeditione Ptolemaei Lagi in Syriam, qua centum millia Judaeorum captivos abduxisse dicitur in Aegyptum; et ^s de captivorum Judaeorum statu, eorumque manumissione; quibus etiam annectit ^t quaedam, quae aut minus essent verisimilia, aut sibi met ipsis contraria, aut inepta saltem, et Judaeum scriptorem omnino redolentia. His omnibus autem simul sumptis, et aqua lance libratis, abunde hinc patere ^u existimat, et commentitiam esse hanc historiam, & supposititiam, et a Judaeo quodam confictam.

Emissa in lucem hac Dissertatione, miris eam laudibus exceperere eruditi fere omnes, praeter

^a Cap. 10.
14, &c.

^r Cap. 11.
^s Cap. 20.

^t Cap. 12.

^u Cap. 13.

unum Isaacum Vossium. Quam grata fuerit Carolo Dufresnio, magno illi litteratae Galliae ornameto, videre est ex iis, quae in notis ejus proferuntur ad Chronicon Paschale, ab ipso editum anno 1688. Aegidius Menagius, alterum illud Galliae lumen, in posterioribus suis in Diogenem Laertium ^a adnotationibus et auctorem & opus vehementer commendat, auctorem *eruditissimum* esse et *doctissimum* saepissime praedicat, et de utrisque verba facturus, *Vir doctissimus*, ^b inquit, *idemque elegantissimus, Humphredus Hody in recondita illa sua contra historiam Aristae de LXX. Interpretibus dissertatione, &c.* Quibus addamus licet gentis Hibernicae decus, Dom. Henricum Dodwellum, qui in dissertationibus suis in Irenaeum editis anno 1689. *Sic etiam*, ^c ait, *Eratoſthenem a Ptolemaeo Philadelpho inde accitum monuit juvenis eruditus, et mihi amicissimus, Humphredus Hodyus Wadhamensis*: In errorem etsi non levem hic inciderit vir doctissimus, cum non de Ptolemaeo Philadelpho Dodwellum ^d monuerit Hodyus, quod is Eratoſthenem acciverit, sed de Ptolemaeo Euergete.

Quid vero Vossius? Iniquissimo sane ferebat animo adolescentulum modo, qui ex ephebis vix exceſſerat, secum senescenti jam & rude donato contendere esse ausum. Anno 1680. in lu-

^a Ed. an. 1692. ^b Pag. 211. ^c Pag. 507. ^d Dissert. cap. 8. § 2.
cem

cem emisit Appendicem Observationum in Pomponium Melam, et ad finem adtextuit Respon-
sionem Dissertationi huic, quam contra histo-
riam Aristeae ediderat Hodius. In hac vero
Responsione, praetermissis quamplurimis Hodii
argumentis, caeterisque aut leviter tactis aut
plane detortis, vix sibi temperat, quin erumpat
in convitia, Hodium nostrum haud alio digna-
tus nomine quam *Juvenis Oxoniensis*. Interro-
gatus vero postea, cur in virum de re litteraria
bene meritum tam inclementer se gesserat, re-
spondit, Epistolam se quondam accepisse parum
verecundam ab ignoto quodam Oxoniensi Latine
conscriptam, quam suspicatus esset ab auctore
hujusce Dissertationis fuisse profectam, et proinde
acriori ipsum calamo perstrinxisse. Hujusmodi
sane epistolam Vossio olim miserat Tho. Cree-
chius, Wadhamensis, ob versionem Anglicam
Lucretii poematum et mortem quam sibi con-
scivit infamem probe notus, incio tamen Hodio,
et procacitatem amici sui minime probante.

In praefatione hujus opusculi lectorem monuit
Hodius, se alios tres libros de Textu Hebraeo
et Graeca Bibliorum versione composuisse. In
harum prima Graecae Versionis auctoritas ad
examen revocatur, et in tempus, modum, et
rationem eam conficiendi inquiritur; secunda
continet Historiam Scholasticam Hebraici Tex-
tus,

tus, versionumque Graecae et Latinae vulgatae, et in hac ostenditur Codicem Hebraeum per omnia retro secula versioni LXX. virali fuisse praelatum; tertia agit de caeteris Graecis versionibus, Origenis Hexaplis, aliisque editionibus antiquis. Hos vero libros, una cum Differtatione contra Historiam Aristeae annis conscripsit 1680, et 1681. dum Artium esset solummodo Baccalaureus.

In eadem praefatione loquitur de alio libro, quem similiter contexuerat, nominatque *Syntagma Historico-Chronologicum de Ptolemaeis Aegypti Regibus*, ad quem lectorem in Differtatione saepiuscule amandat. Hunc autem scripsit, postquam Magistri gradum in Artibus adeptus esset, eo temporis intervallo, quod praeceffit Differtationis editioni. Hos vero omnes in animo habuit simul edere, sed aliorum studiorum curarumque subito distractus negotiis de sententia decessit, et librum primum solum, a caeteris avulsum iisque quasi praeivium, in lucem emisit.

At, prodeunte tandem Is. Vossii Responsione, spes erat, * ut ipse ait, se caeteros quoque intra annum unum aut alterum evulgatum ~~ieri~~ atque eodem tempore locum haud inopportunum argumentis Vossianis diluendis adinventurum.

* Praef. ad lib. de Bibliorum Textibus, &c.

Spe tamen excidit sua, tamdiu ab his litteris ita penitus divulsus, ut ne schedas suas per multos annos quidem semel inspexerit. Anno demum 1704. ad intermissa reversus studia, priores quatuor libros de Bibliborum Textibus Originalibus, Versionibus Graecis et Latina vulgata, praemissa Aristae Historia Graece et Latine, summa cura recognitos perfecit, et sequenti anno 1705. pluribus auctos atque emendatos typis Sheldonianis imprimi curavit.

In hac secunda Dissertationis editione brevitate studens duo prima capitula in unum contraxit, demptis nonnullis, nonnullis etiam hinc inde additis. In caeteris nihil novi inseruit. Annotationes adjecit, in quibus adversarii sui hallucinationes castigavit libere, at non fastuose; errores redarguit, famam non laesit.

Librum quintum vero, sive *Syntagma Historico-Chronologicum de Ptolemaeis*, ita constituit secundis curis augere ac ampliare, ut prodiret tandem *Thesaurus Antiquitatum Alexandrinarum*, cum Civilium, tum Ecclesiasticarum. At hoc opus, vel ab ipso ad finem nunquam erat perductum, aut saltem nunquam editum.

Anno MDCLXXXIX. cum jam S. S. Theologiae Baccalaureus esset, scripsit Hodius *Prolegomena*,

mena, quae praefiguntur Historiae Chronicae Johannis Antiocheni cognomento Malalae, ex MS. Codice Bibliothecae Bodleianae tunc primum editae, cum interpretatione et notis Edm. Chilmeadi.

Excerpta quaedam ex hac Historia collecta prelo paraverat olim ^aJoannes Gregorius, Aedis Christi sacellanus, adjectis quibusdam ab ipso conscriptis animadversionibus. Gregorio autem morte erepto anno MDCXLVI. diligentiam suam et studium in hunc auctorem impendit ejusdem sodalis et symmysta Edm. Chilmeadus, in animo habens Gregorii animadversiones, loco Prolegomenon, editioni suae praemittere. Moriente vero Chilmeado anno MDCLIII. annus plusquam xxxvii. elapsus est, priusquam opus ab ipso adornatum prelo committeretur. Cum vero magna pars operis jam typis fuisset absoluta, et ^bGregorii animadversiones minus idoneae visae essent, quae praemitterentur, ad Hodium nostrum applicuerunt se rei typographicae Oxoniensis Curatores, rogaruntque ut hanc provinciam in se susciperet, qui illorum hortatui cedens, nova haec Prolegomena producit.

In his mentionem facit Hodius duorum aliorum librorum, quos composuerat, quorum ^cal-

^a Hodii Proleg. § 42, 43.
Vol. II. p. 51.

^b Ibid. & Athen. Oxon.

terum nominat *Diatriben de Scriptoribus Graecis variis tum prophanis tum ecclesiasticis*, ^d alterum *de Scriptoribus rerum Aegyptiarum*. Posterius hoc opus in quatuor libros divisit, “ in quorum
 “ primo agebatur de Scriptoribus rerum Histo-
 “ ricarum illius gentis vetustiorum; in secundo
 “ de illis, qui res illorum Theologicas, five
 “ Philosophicas, Vifendas, Naturales et Arti-
 “ ficiales, scriptis suis ex professo celebrarant;
 “ in tertio de Scriptoribus rerum Alexandrina-
 “ rum five Ptolemaicarum; et in quarto de
 “ Scriptoribus rerum illius gentis ad Judaeos,
 “ Christianos, et Mahumedanos attinentium.”
 Haec autem nondum in lucem edita.

Anno MDCXCI. emisit Hodius ^e Anglicam primo versionem tractatus Graeci, quem ex codice quodam manuscripto in scriniis Baroccianis Bibliothecae Bodleianae asservato eruiisset, et postea ^f tractatum ipsum cum Latina versione, cui titulum fecit, *Anglicani novi schismatis Redar-*

^c § 24, 32.

^d § 34.

^e *The Unreasonableness of a Separation from the new Bishops, or, A Treatise out of Ecclesiastical History, shewing, that altho' a Bishop was unjustly deprived, neither he nor the Church ever made a Separation, if the Successor was not a Heretick. Translated out of an antient Greek Manuscript in the public Library at Oxford, by H. Hody, B. D. Lond. 1691.*

^f Oxon. e Theatro Sheldoniano, An. Dom. 1691.

gutio, seu Tractatus ex Historiis Ecclesiasticis, quo ostenditur Episcopos, injuste licet depositos, Orthodoxi successoris communionem nunquam refugisse. Ad eundem etiam scopum spectantia, alia quaedam praemisit, ex Antiquorum Thesauris deprompta, charitatis, ut ipse ait, in Ecclesiam vere Episcopalis exempla. Ut hanc rem dilucidius explicemus, necesse erit eam paulo altius repetere.

Cum jam Jacobum II. regno expulissent Proceres Populusque Anglicanus, et Gulielmum et Mariam Aurantiae Principes ad regiam dignitatem promovissent, a senatu decretum editur, ut quicumque sacramento se obstringere recusarent ad fidem novis regibus praestandam, officio pellerentur. Elapso tempore, nec praestito iurjurando, Gulielmus Sancroftus Archiepiscopus Cantuariensis cum septem e Collegis suis, exclusi a sedibus, ipsa tandem privantur cura animarum. Secundi episcopi constituuntur, prioribus adhuc viventibus, et in eorum cathedras potestate Laica subrogantur, priusquam Canonice vacarent. Hinc conventus divini cultus gratia alii a publicis, et altaria altaribus adversa.

Potestates Civilis et Ecclesiastica, inquebant hi, natura sua penitus discrepantes, nec misceri unquam possunt nec confundi. Ecclesia est so-

cietas vere et proprie dicta, ab omnibus mundi societatibus distincta, atque ita a fundatore suo Jesu Christo constituta, ut variis sit instructa ordinibus, officiis, ministeriis. Humano eam corpori confert D. Paulus, *Sicut enim*,^a ait, *in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Atque alibi,^b *Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro.* Et quosdam posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Corporis hujus Christus est caput, huic societati praeest; Apostoli vero, eorumque successores Episcopi, a Christo missi, Christique vicem gerentes in terris, vicariam potestatem, quam in ecclesia exercent, soli Christo referunt acceptam. *Sicut misit me Pater*, inquit Christus^c apostolis suis, *et ego mitto vos. Quorum remiseritis peccata, remittuntur; et quorum retinueritis, retenta sunt.* Seculari magistratui, qua in rebus civilibus praeest, nullum jus competit vel exercendi hanc potestatem, vel Ecclesiae praepositis detrahendi. Cum enim a Christo unice sit derivata, et Ecclesiae praepositis concredita, solis Episcopis, qui Ecclesiae praesunt, potest competere. Licet itaque Sancroftus archiepiscopus, et Collegae, a potestate Laica summoveantur, cum tamen nondum essent exuti ea spiritu-

^a Rom. xii. 4, 5.
21. 23.

^b I Cor. xii. 28.

^c Joh. xx.

ali potestate, neque iis juribus privati, quae Christus concesserat, quaeque hac ipsa ratione concesserat, ut integra maneret ecclesia sua, licet a potestatibus hujus mundi vexata fuerit et oppressa, consequetur, fidem etiam et obsequium prius debita neque illis jure negari potuisse, nec successoribus adhiberi, qui pro aevi Cypriani doctrina non secundi erant, sed nulli, ab unitate Catholica, a Christo ipso, a beneficiis, quae in Ecclesiam Christus contulerat, alieni.

Quid contra Hodius? Anne magistratum secularem potestatem habere deponendi episcopos affirmaverit? non hoc jam sibi sumit. Quid ergo? Episcopos licet injuste fuisse depositos concedatur, ait, successores licet eorum ad episcopale solium contra canones fuerint evecti, hac tamen de causa nulla sequi debuit divisio; ab exemplis etenim, quae in Barocciano hoc tractatu proferruntur, abunde sibi patere existimat, neminem eorum, qui contra jus fasque fuerint a sedibus suis olim depulsi, se separavisse unquam a successoris communione, modo is orthodoxus fuerit, qui in illius locum subrogatus est.

Auctorem tractatus suspicatur Hodius fuisse Nicephorum Callisti Historiae Ecclesiasticae scriptorem, cum in eodem MS. Volumine Barocciano reperiantur Collectanea aliquot Historica et Tractatus Nicephoro disertim ascripta. Con-

nit etiam et auctoris aetas et patria. Floruit enim Nicephorus exeunte demum seculo XIII. sive inchoato XIV. et iisdem circiter temporibus inclaruisset auctorem hujus Tractatus ex eo credendum est, quod nullum proferat exemplum post exitum seculi XII. Uterque etiam vixit sub ditione Patriarchatus Constantinopolitani. Tractatus autem ipse juxta Hodium aut loco Homiliae in coetu Episcoporum prolatus est, vel saltem ab aliquo Professore in Historices schola praelectus.

Inter septem Adversarios, quos hic Tractatus contra Hodium suscitavit, praecipue eminuit eruditissimus Dom. Henr. Dodwellus, ipsi olim amicitia arctissima conjunctus, qui causae depositorum episcoporum patrocinator^a responsionem suam Anglice edidit anno MDCXCII. In hac vero ostendit primo Dodwellus, exempla, quae in Barocciano Tractatu exhibentur, modo apposite fuissent adducta, ad stabiliendam tamen causam, quam sibi defendendam susceperat Hodius, non valitura; auctoris ipsius testimonium, qui vixit circa finem seculi XIII. in disceptatione hujusmodi parvi esse aestimandum; exempla autem ab ipso allata nimis esse recentia, quippe quae seculum vix IV. attingant, ultra non ascendant;

* *A Vindication of the Depriv'd Bishops, &c.* Lond. 1692. 4to.
vitam

vitam esse exigendam juxta fidei et morum regulas, non ex aliorum instituto; nec exempla esse imitanda, nisi sacrarum scripturarum doctrinae et inveteratis Ecclesiae dogmatibus fuerint consentanea; si ad hanc normam res exigatur, actum esse de Hodii causa; Novatianum primum fuisse, quem novimus, qui invasit episcopatum alterius; hunc autem ob hanc rationem Pseudo-episcopum esse habitum, profanum et extraneum, a promissis Ecclesiae separatum; eos etiam, qui Novatiano se adjunxerant, etsi Episcopi prius facti essent, cum ab Ecclesiae vinculo atque a sacerdotum collegio se separassent, nec Episcopi potestatem potuisse habere creditos, nec honorem. Pergit Dodwellus, et novos Episcopos eorumque aedecias haereticae pravitate inculcat, quod jus exuendi Episcopos spiritali officio Principibus competere docerent. Hanc propositionem errorem fundamentalem appellat, cum necessario tendat ad eversionem Ecclesiae. Nam si jus gubernandi Ecclesiam penderet ab arbitrio secularis Magistratus, qua ratione subsistere potuit Ecclesia, quatenus est societas, saeviente persecutione?

At secundo contendit Dodwellus exempla, quae in hoc Tractatu proferuntur, a re contraversa prorsus esse aliena. Non enim de depositione hic agitur injusta, sed invalida. In prolatis autem omnibus exemplis Episcopi de sede de-

pulsi, non ad arbitrium Principis, sed aut a coepiscopis in synodo congregatis fuerunt depositi, aut ob promulgatam haeresin dejecti, aut lubentes de cathedra descenderunt, aut denique Episcopatum se adhuc tenere asserentes, et plebi suae adunati, coetus a publicis diversos constituerunt. His subiungit Dodwellus Canones quosdam ex Canonibus Apostolorum dictis et Conciliis Gangrensi, Antiocheno, Carthaginensi et Constantinopolitano depromptos, qui in eodem Volumine MS. reperiuntur huic Tractatui annexi, ab ipso etiam Tractatus auctore pro Dodwelli sententia adjuncti, licet ab Hodio nostro omissi, quibus decretum est, ut Presbyter vel Diaconus, qui a communione Episcopi sui ante synodicam dijudicationem se separaverit, sacerdotali exueretur honore; Presbyteri vero eidem adhaerentes de eodem honore deicerentur, et Laici segregarentur; Episcopus autem, qui a communione Metropolitan sui seipsum separaverat ante synodicam condemnationem, deponeretur. Unde concludit Dodwellus, quod etiam ex mente auctoris huiusce Tractatus Hodii et novorum Episcoporum causa non esset vindicanda.

Hodium malae fidei non disertim inculcat Dodwellus, quod hos Canones omiserit, licet eos ad hunc Tractatum pertinere existimaverit. Sed
cum

cum hoc crimen ab aliis quibusdam, qui in eadem palæstra defudarunt, ipsi objectum fuerat, eodem anno MDCXCII. Epistolam ad Amicum conscripsit Hodius, ^b quæ Anglice prodiit, ut seipsum ab hac calumnia purgaret.

Sequenti autem anno, scilicet MDCXCIII, ^cquo gradu doctorali in Theologia honestatus est, ad ea convellenda se accinxit ^d Hodius, quæ adversus Baroccianum Tractatum in medium protulerant Dodwellus caeterique ejusdem adversarii. In limine autem disceptationis suæ, nihil aliud iis esse præstandum observat, qui noviter constitutis Episcopis adhaerendum esse censcant, nisi ut vel primo evincant, Secularem magistratum jus habere deponendi Episcopum ob crimina pure politica, vel secundo, ut ostendant, etsi jus deponendi non habeat, si tamen revera Episcopum alium deposuerit, atque alterum Orthodoxum et pium in illius locum subrogaverit, licitum esse tamen cum secundo communionem tenere ob Ecclesiæ pacem et populi tranquillitatem. Propositionem primam se peculiari dissertatione confirmaturum scribit, quæ tamen

^b *A Letter to a Friend concerning a Collection of Canons said to be deceitfully omitted in the Edition of the Oxford Treatise against Schism.* Oxon. 1692.

^c XVIII Cal. Feb. MDCXCIII.

^d *The Case of Sees vacant by an unjust and uncanonical Depri-
vation stated, &c.* by H. Hody, D. D. Lond. 1693. 4to.

nusquam comparuit; secundam a Barocciano Tractatu pro ipsius sententia satis superque comprobata jam dilucidius explicandam resumpsit. Hoc autem ut fieret, non rationi sed exemplis insistendum ratus, historiam contexuit Episcoporum a sedibus suis depulsoꝝ per diversa secula decurrentem, exinde monstraturus, eos omnes, quotquot vel injuste, vel, ut ipse ait, invalide, fuerint depositi a potestate, quae *resisti* non potuit, a communione successorum suorum ob hanc causam nunquam declinasse. Atque ut arctam etiam in hac re concordiam intercedere ostenderet inter Synagogam et Ecclesiam, quaedam prae-misit ex Historia Judaica desumpta, ut probaret Judaeorum etiam Pontifices, qui in locum aliorum subrogati fuerant a Magistratu seculari depositorum, pro veris Pontificibus semper fuisse habitos.

Cum vero argumenta, quae in hoc Tractatu instituerit Hodius, ab exemplis sequioris aevi deducta, prius obruta fuissent, nec rationes aliquas praeter jam everfas, si excerpta ex Historia Judaica excipiantur, ad thesim suam confirmandam protulisset, hic modum finemque concertationi huic statuere, et libera lectoribus judicia relinquere, in animum Dodwellus induxerat; at

† *Defence of the Vindication, &c.* p. 2, 3.

tandem

tandem a litteris, quas ipse Hodius sibi miserat parum benevole, ^f ut aiunt, conscriptas, excitatus, et a Gilberto Burnetto Episcopo Sarisburiensi in certamen publice ^g provocatus, ne afflictae Ecclesiae causae deesse videretur, in arma iterum convolvit, atque eorum omnium quae prius scripserat defensionem contra Hodium in se suscepit. Dum vero opus suum sub prelo adhuc sudaret, inquisitione facta a lictoribus regiis, ea pars, quae e prelo exierat, ab iisdem occupata fuit et suppressa. Cujus rei cum fama ad Hodii nostri aures pervenisset, qui in epistola superius memorata imprimendi licentiam Dodwello promiserat, ad palatium Lambethanum statim se contulit, ibique precibus institit apud Archiepiscopum Cantuariensem, ut auctori suo reddita evulgari permitteretur; irritum tamen conatu, cum editae in Recusantes durae leges, ne dogmata sua promulgarent, severo edicto prohibuissent. Progressu autem temporis effectum est, ut non obstante hac prohibitione, cum hoc opus denuo prelo committeretur, e manibus lictorum servatum anno MDCXCV. in lucem prodierit.

Sub eadem tempestate prodierunt etiam ^h Collectanea Historica de rebus Ecclesiasticis, a Simone

^f *Pref. to the Historical Collections, &c.* p. 1.

^g *The Bishop of Sarum's Vindication, &c.* p. 52. 146.

^h *Historical Collections concerning Church Affairs, &c. by a Prebyster of the Church of England.* Lond. 1696. 4to.

Lowthio Decano nuper Roffensi excerpta, ut ex antiquis Ecclesiae monumentis contra Hodium ostenderet, jus exuendi Episcopos auctoritate sua pure spirituali, regnantibus Constantino Magno et Constantio, primis qui fidem Christi amplexi essent Imperatoribus, ad solos Episcopos pertinere creditum; neque ex Catholicorum istius aevi Christianorum sententia, hujus mundi principibus in Laicorum ordine constitutis, potestate licet munitis, quae *resisti* non potuit, modo de Episcoporum juribus decernere in se susceperant, obedientiam fuisse praestandam.

Contra hos tractatus conscripsit quaedam ediditque ⁱ Hodius, anno MDCXCVIII. breviter autem et perfunctorie, quibus tamen fusius respondit ^k Lowthius anno MDCCIV.

Hodio tamen haud prorsus infeliciter cessit haec disceptatio; adeo gratum enim erat opus, quod fecerat, Dom. Joanni Tillotsono, Archiepiscopo Cantuariensi, qui in Sanctrofti locum substitutus fuerat, ut in mercedem laborum, quos

ⁱ *Reflexions on a Pamphlet entituled, Remarks on the Occasional Paper, numb VIII, relating to the Controversy betwixt Dr. Hody and Mr. Dodwell; and on another entituled, A Vindication of the Deprived Bishops, written by Mr. Dodwell; with an Answer to a third, called Historical Collections concerning Church Affairs.* Lond. 1698. 4to. Agnoscit Hodius in chartis suis manuscriptis has Reflexiones a seipso fuisse conscriptas.

^k ΕΚΛΟΓΑΙ, or *Excerpts from the Ecclesiastical History, &c.* Lond. 1704. 4to.

in hac Historia contexenda sustinuerat, ipsum facellanum suum constituerit VII. Calend. Jun. anno MDCXCIV. Dum vero hoc munere fungeretur, ¹differtationem *de Resurrectione ejusdem corporis* publici juris fecit, quae postea Latine conversa est a Cantabrigiensi quodam in Collegio Corporis Christi enutrito. Hanc differtationem dicavit Hodius Dom. Edv. Stillingfleeto Episcopo Vigornienfi, cui prius fuerat a facellis ab anno usque MDCXC. quo filium suum in Collegio Wadhamensi educandum locaverat, atque Hodio nostro et eruditissimo viro Dom. Ricardo Benteio, dignissimo jam Collegii SS. Trinitatis apud Cantabrigienses praefecto, erudiendum commiserat.

Morte autem erepto Tillotsono x. Calend. Decemb. ejusdem anni, et ad Archiepiscopatum evecto Tho. Tenisono, eodem officio fruebatur sub successore Hodius, quo functus esset apud ipsam Tillotsonum, primus omnium quotquot novimus, qui duobus succedentibus Archiepiscopis a sacris fuerat domesticis. A novo autem Patrono suo brevi nominatus est ad Ecclesiam Parochialem de Chartham prope Cantuariam, ad praesentationem Archiepiscopi spectantem, et

¹ *The Resurrection of the same Body asserted, &c.* by H. Hody, D. D. Lond. 1694. 8vo.

vacantem

vacantem per mortem Dom. Hen. Whartoni, Gul. Sanctrofto Archiepiscopo olim a facellis, et ob editam *Angliam Sacram* fatis clari; prius vero quam huic institutus fuerat, permutatione inter ipsum facta et Praebendarium quendam Cantuariensem, ad ecclesiam intra civitatem Londinensem jacentem praesentatus est, quam vocant *Paroeciarum S. Michaelis de Pater Noster in Riola, et S. Martini in Vinetaria, unitarum.*

Circa idem tempus litteras accepit Hodius ab eruditissimo viro Dom. Andrea Adamo Hochstettero, Ecclesiae Tubingensis Archidiacono, quem sibi amicissimum habuerat, dum olim Oxonii degeret; quae cum aestimationem, quam apud exterarum gentes noster tenuit, abunde fatis testantur, haud abs re fore judicavi, ut eas hic loci infererem.

“ Vir clarissime, Domine et Amice plurimum
“ honorande.

“ QUOTIES non Aristaeam modo de-
“ victum abs te prostratumque, et Malelam
“ tua nuper opera in lucem datum adspicio,
“ sed et ingentem in me adfectum tuum, qui
“ patriae prope me invidens meae Oxoniensem
“ aliquando optabas, recogito revolveque apud
“ animum meum, toties exulto prorsus, atque
“ ad

“ ad toto divisos orbe Britannos cogitatione de-
 “ sideriisque excurro. Quare quum amoris ca
 “ consuetudo ratioque sit, ut premere silentium
 “ diu. haud queat, aegre utique non feres, mi
 “ bone, quod redux in Patriam redire tamen ad
 “ amicum veterem, cultumque eidem atque
 “ adfectum antiquum testari, gestio conorque.
 “ Primum ergo omni te animi contentione oro
 “ obtestorque, sine mora ut exponas qui valeas?
 “ Demum quo nunc in loco sint res nostrae
 “ breviter expono. Postquam divino beneficio
 “ ad penates redii meos, interjecto brevi tem-
 “ poris spatio ad Tubingensis ejusque patriae et
 “ Cathedralis Ecclesiae Ministerium, mox et ad
 “ Archidiaconatum in eadem administrandum,
 “ admotus fui, quo quidem munere in hunc
 “ usque diem pro virili defungor, gravi sane illo
 “ atque non una de causa arduo. Unde quum
 “ juvenilem vix aetatem egressus sacro me plane
 “ ministerio dicare jussus fuerim, parum haec-
 “ nus, quod recenferi inter eruditos aut aestima-
 “ ri mereatur, vel imaginari potuimus: Neque
 “ enim referendi huc sermones in Psal. xxvii.
 “ Rom. viii. 28. Matt. xxv. habiti, atque ad
 “ amicorum desideria evulgati. De Hebraeorum
 “ Primitiis Commentariolus cum Codicis Tal-
 “ mudici כּוּרִים translatione, itemque de an-
 “ nuo Expiationis Festo Tractatus, lucem spe-
 “ ro

“ ro publicam propediem videbunt. Sed et ve-
 “ nerandi Stillingfleeti vestri (quem compellare
 “ in Westmonasterio olim licuit) Epistolam *to a*
 “ *Deist concerning the Truth and Authority of*
 “ *the holy Scriptures* horis subcisivis in Latinum
 “ converti sermonem, et Ulmae Suevonum im-
 “ primi curavi. Quae omnia, commoda data
 “ occasione, per amicum (forſan et fratrem) ad
 “ vos profecturum, aut Bibliopolam Amſtelo-
 “ damenſem H. Wetſtenium ſubmittam, neque
 “ tu, credo, ſpernes qualeſcunque iſtos labores
 “ noſtros. Q. S. F. Tertulliani Apologeticum
 “ pro Chriſtianis recensere in animum induxi :
 “ ſed praeter unius Codicis MS. copiam vix
 “ quidquam ſuppetit. Unde te oro rogoque
 “ ſummopere, ut ſi quid Bodleiana veſtra aut
 “ alia quaeſpiam Bibliotheca ſubeat, excerpas in
 “ amici gratiam, qui inter Germanos publice
 “ depraedicabit nomen tuum famamque, nec
 “ tacebit per quem profecerit.

“ Sed et clariffimus eruditiffimufque vir Jo.
 “ Ulricus Meurerus, quicum amiciffime con-
 “ verſor, habet quod abs te petat. Edere iſ
 “ decrevit Val. Flaccum, mireque jam hunc au-
 “ ctorem excoluit atque illuſtravit. Neque quid-
 “ quam ad perfectionem egregii operis eidem
 “ deeſt, praeter varias, quae e Bodliciano excer-

“ pi

“ pi debent Codice ab Jo. Fr. Gronovio in No-
 “ tis ad Livium allegato lectiones. Quæso te,
 “ mi optime, memor ut sis antiquissimi illius tui,
 “ Τὸν φιλέουσα φίλῃν. Ama hunc virum, qui te
 “ amat et aestimat, hocque quidquid est laboris
 “ in ejusdem Reiq. P. Literariae gratiam im-
 “ pende, atque isto lectionum thesauro prope-
 “ diem illum bea recreaque. Ita novo me
 “ quoque vinculo tibi devincies, omnibusque
 “ numeris adimplesse te vota testabere, quibus
 “ finem Joanni tuo Antiocheno imposuisti. De-
 “ nique vel duabus significa quid venustis. Ben-
 “ tleius? Quid Photii Lexicon ab ipso excul-
 “ tum? Quid Millius? Quid Bernardus, item-
 “ que Isaacus Abendana Judæus?

“ Vale, et quod facturum te promissisti, a-
 “ mare me ne quæso desine,

“ Tuum, vir clarissime,

“ omni officio atque cultu

“ Andream Adamum Hochstetterum,

“ Ecclesiae Tubingensis Archidiaconum.

“ P. S. Quid circa Tertulliani de Pallio librum
 “ statuerit apud se, rogetque Cl. Meurerus,
 “ ex ejusdem literis amplius percipies.”

Tubingae xxii. viiibris,

c10DCXCIV.

Eodem

Eodem tempore redditae sunt ipsi litterae a Cl. viro Jo. Ulrico Meurero, petentes ut collatis MSS. Codicibus Valerii Flacci Poetae, et Q. Sept. Tertulliani de Pallio, qui in bibliotheca extarent Bodleiana, varias lectiones exinde erutas enotaret, fibique transferri curaret.

Anno MDCXCVI. jussu Tho. Tenisoni Archiepiscopi Cantuariensis conscripsit Hodius ^aAnimadversiones in libellos duos Apologeticos Jeremiae Collieri, quos ad vindicandam absolutionem ediderat vir clarissimus, quam Gul. Perkinso equiti aurato impertitus esset, priusquam extremo supplicio afficeretur. Inita nempe sub exitum anni MDCXCV. contra Gulielmum Regem conjuratione et detecta, Gul. Perkinus et Johannes Friendius equites rei convicti ad poenam legibus Angliae conjurantibus infligi solitam damnati sunt. Cum vero ad supplicium ducti essent, assistentes Clerici juxta formulam in Ecclesia usurpari solitam absolverunt eos ab omnibus peccatis suis, imposita etiam eis inter absolvendum manu, licet se supplicii causam ex animo detestatos esse per poenitentiam non ostenderint.

^a *Animadversions on two Pamphlets lately published by Mr. Collier, the one called A Defence of the Absolution given to Sir William Perkins at the Place of Execution; the other, A Vindication thereof, occasioned by a Paper entitled, A Declaration of the Sense of the Archbishops and Bishops, &c.*

Hi fuerunt Gul. Snattus, Shadr. Cokius, et Jeremias Collierus, e Recusantium numero omnes, qui fidem Gulielmo jurejurando praeftare negarunt. Ob hoc facinus Snatto et Cokio in carcerem conjectis, Collierus latendo salutem sibi quaesivit. Et cum haec res pluribus esset in offensa, defensionem sui edidit Collierus, quam brevi consecuta est Declaratio ab Archiepiscopis et Episcopis promulgata, quotquot Londini essent commorantes, qua dictam absolutionem improbarunt, eamque tanquam insolentem et irregularem multis verbis exagitarunt. Respondit huic Declarationi Collierus, et rationibus et exemplis quae fecerat confirmans. His autem scriptis Apologeticis, jubente Archiepiscopo, plurima regeffit Hodius; quae tamen responsione sua copiosius refutavit Collierus.

Pridie nonas Martias MDCXCVIII. constitutus est Hodius Graecae linguae Professor Regius in Academia Oxoniensi, subrogatus in locum Dom. Gul. Levinzii, Collegii S. Johannis nuper Praefidis, defuncti. Dum hoc munus sustineret, Praelectiones composuit *de Graecis illustribus, Linguae Graecae literarumque humaniorum instauratoribus*, quas nunc publici juris facimus, gratum fore existimantes eruditis omnibus, ne eo-

d

rum

rum perirent nomina, per quos profecerint. Hoc opus divisit Hodius in libros duos, quorum altero agit *de Graecis eruditis, qui ante excidium Constantinopolis lingua Graeca et literatura humaniore Italiam illustrare coeperunt*, altero *de Graecis literatis, qui in Italiam aliasque regiones occidentales concessere post urbem Constantinopolim a Turcis captam*, ipsumque prelo paratum in lucem edere instituerat, ni vitam cum morte commutasset.

Anno proxime futuro, Waldensibus religionis ergo patria sua exulantibus, et subsidiis nummariis in eorum sustentationem collectis, tum in aliis regionibus, tum in Anglia, inter Curatores, qui huic rei praeesse delegati sunt, Brevi Regio nominatus est Hodius. Summa autem, quae ex hac occasione collata est, confecit libras sterlingas viginti quinque millia monetae Anglicanae.

Sub eodem tempore Dom. Nicolaus Bearius, A. M. Presbyter Devonienſis Londini degens, conscripsit librum contra Hodii nostri Dissertationem de ejusdem corporis resurrectione, cui titulum apposuit, ° *Justitia resurrectionis fundamentum*. Cum homo, dum vivat, ex utriusque substantiae concretionem constet, corporis et animae, et vita

° *The Resurrection founded on Justice, or a Vindication of this great standing Reason assign'd by the Ancients and Moderns, wherein the Objections of the learned Dr. Hody against it are answered, &c.* by N. B. M. A. Lond. 1699.

fit causa futuri iudicii, exinde argumentum deducunt ^p Tertullianus et alii, carnem resurrectionem fore, iustitia divina ita exigente, ut quae particeps fuerat in vitae administratione, particeps etiam foret in vitae remuneratione. Hoc autem argumentum cum non probaret Hodius, tres ^q adduxerat rationes, cur illud minus valere censeret; primo, quia caro, inquit, proprie sumpta nec peccare potest, nec bene facere; instrumentum est enim animae solum; neque brachium, quod occidit, in culpa est magis, quam gladius, cum utraque dirigantur ab anima; secundo, neque praemii nec supplicii capax est caro; anima sola est sensu praedita; et quod sensu caret, neque praemio tenebitur, nec supplicio; tertio, si iustitia Dei exigit, ut caro, quae conjuncta fuerat animae cum peccaverit, particeps foret supplicii, exigeret etiam, ut omnes particulae carnis, quae unquam fuissent animae peccatrici conjunctae, cum peccaverit, ejusdem etiam supplicii forent participes: atqui hac ratione omnes particulae carnis, quotquot unquam fuissent animae conjunctae, necessario resurgerent, atque animae iterum conjunctae unum quoddam corpus constituerent; quod videretur absurdum. Cum vero

^p De Resurrectione carnis, cap. 14, et 15.

^q *Resurrection of the same Body asserted, &c.* p. 210.

in eam sententiam adduci non potuit Bearius, ut argumentum a Tertulliano prolatum his rationibus labefactatum existimaret, ne alii auctoritate Hodii abducti de veritate deflecerent, has sibi evertendas proposuit.

In hac autem controversia sustinenda adeo prorsus ab omni convitio abstinuit Bearius, tantamque eruditioni suae conjunxit comitatem, ut Hodium hoc officio sibi plane devinctum haberit. Librum e prelo exeuntem ad Hodium misit, atque una litteras in sui excusationem scriptas, quod cum tanto viro contendere esset ausus, cujus opinioni adversari haud facile in animum induxit, et cui nihil nisi veritatem praepositurum se fore testatus est. Rescripsit Hodius, gratiasque ei egit ob humanitatem, qua ipsum persecutus fuerat, et licet argumenta, quae in Dissertatione sua protulerat, ab illo non fuisse improbata censeret, tamen ita ab omni contentione se abhorruisse dixit, ut in certamen amplius cum eo descendere noluerit, at liberum omnibus relinquere, quibuscunque modis vellent et ratiociniis, doctrinam de resurrectione stabilire, quam sibi plurimum esse cordi addidit.

Sub exitum hujus anni, Episcopo Menevensi, qui ob simoniae crimen officio suo privatus fuerat ab Archiepiscopo Cantuariensi, provocante
ad

ad Proceres contra jurisdictionem Archiepiscopi, defensionem sui Hodio nostro commisit Archiepiscopus, qui brevi conscripsit apologiam, qua potestatem judicandi in hujusmodi causis Archiepiscopo plenarie convenire demonstravit. Hanc Archiepiscopo tradidit, ut ederetur; at, consopita lite, non prodiit.

Sequenti anno, mota de juribus et privilegiis synodi Anglicanae disceptatione, cum observasset Hodius, neminem eorum, qui huic controversiae se immiscuissent, in usum suum traxisse Acta et Instrumenta publica, quae in Archivis Lambethanis asservarentur, plurimam licet huic rei lucem allatura, in rem fore judicavit ex his potissimum Historiam condere Conciliorum et Synodorum Anglicanorum, atque una Historiam Parliamentorum et legum Angliae antiquiorum litteris mandare. Hoc autem opus composuit intra spatium paucarum mensium, * ediditque circa initium Februarii anno MDCCI. Eodemque anno stabilita societate de propaganda fide in partibus transmarinis, in sociorum numerum litteris Regiis Patentibus constitutorum ascitus est.

* *A History of English Councils and Convocations, and of the Clergy's sitting in Parliament, in which is also comprehended the History of Parliaments, with an Account of our ancient Laws, by H. Hody D. D. &c. Lond. 1701. 8vo.*

Anno MDCCIV. ut supra monuimus, quæ prius scripserat de Bibliorum textibus originalibus, Versionibus Græcis, et Latina vulgata, ad examen revocavit, et emisit, eodem anno *constitutus Archidiaconus Oxoniensis, in locum Timothei Haltoni demortui; quam dignitatem ad ultimum vitæ diem retinens, obiit XIII. Calend. Febr. anno MDCCVI.

Sepultus jacet Oxonii in capella Collegii Wadhamensis, sepulchro hac inscriptione decorato;

Hic jacet
 Humphridus Hody S. T. P.
 Græcæ linguæ Professor Regius,
 Archidiaconus Oxon.
 Reverendissimis Dominis
 D. Johanni Tillotson et
 D. Thomae Tenison
 a sacris domesticis, et
 hujus Collegii quondam socius,
 Qui obiit
 Jan. 20. A.D. 1706.
 Edith uxor obiit Nov. 28. 1736.

Stipendia ad valorem decem librarum annuatim persolvenda dedit decem scholaribus in Collegio Wadhamensi educandis, quorum quinque
 ad

ad studium linguae Hebraicae animum erant applicaturi, quinque linguae Graecae addiscendae operam daturi. Horum delectum commisit Praeposito dicti Collegii, linguarumque Hebraicae et Graecae Professoribus: donatione hac, et linguarum scientiae favens, quas nemo melius seipso excoluisset; et emolumento Collegii consulens, in quo enutritus juvenilem aetatem in iisdem excolendis consumpsisset.

^f Le Neve's Fast. Britan. p. 232. 527.

BOOKS Printed for C. DAVIS.

I. JOANNIS Cæli Britannici de Canibus Britannicis, Liber unus; de Rariorum Animalium et Stirpium historia, Liber unus; de Libris propriis, Liber unus; de Pronunciatione Græcæ et Latinae Linguae, cum descriptione nova, Libellus; ad optimorum Exemplarium fidem recogniti a S. Jebb M. D. in 12mo.

II. Fratris Rogeri Bacon, ordinis Minorum, Opus Majus ad Clementem IV. Pontificem Romanum. Ex MS. Codice Dublinensi, cum aliis quibusdam collato, nunc primum edidit S. Jebb M. D. in Folio.

III. Miscellaneous Observations upon Authors, Ancient and Modern: viz. on Virgil, on Minucius Felix, on the Notions of the Heathens concerning a future State, on the Author of The Grounds of the Christian Religion, on Martial, on the Notions of the Heathens concerning Moral Obligation, on the Chronology of Cyrus, &c. on Seneca's Tragedies, on Quintilian, on Boileau's Translation of Longinus, on Lucian and Euripides, on Statius, on the great Egyptian Pyramid, Extract of Mr. Gurdon's Sermons, on the Name of Byrsa given to the Citadel of Carthage, on Eustathius, Athenæus, and Aristenæus, on Strabo, Anacreon, and Suidas, on Statius, on Justin Martyr, on Avienus, on Suidas, on Hesychius, on Ovid, on Thucydides, on Horace, on Euripides, on Propertius, on Aeschylus and his Scholiast, on the Greek Authors concerning a Temple at Heliopolis, on the Swords of the Ancients, on Apuleius and Lucan, on Oppian, on Naugerius, on Boileau, on Tibullus, on Apuleius, on Hesiod and Euripides, on Catullus, on the Marmora Arundelliana and Demosthenes, on Oppian, on Lucian, on Josephus and Plutarch, on Philo, on Cicero, concerning Heliopolis in Syria, &c. on Tertullian and Cyprian, on some Inscriptions, on the moveable Towns of the Ancients, on a Passage in Eusebius, on Prudentius, on Hesychius, on the Argonauts Epochæ and the Age of Hesiod, on Rutilius, on Theocritus, on Lactantius, on the Author of the Titanomachia, on Sidonius, on Shakespeare, on Valerius Flaccus, on Appollonius Rhodius, on the Historiæ Augustæ Scriptores, on Manilius, on Vavasor and Rapin, on Cave's Historia Litteraria, on the great Egyptian Pyramid. By some of the most learned Gentlemen in England. In Two Volumes in 8vo.

DE
 GRAECIS
 ILLUSTRIBUS, etc.

LIBER I.

De GRAECIS eruditīs, qui ante excidium CONSTANTINOPOLIS lingua Graeca et literatura humaniore Italianam illustrare coeperunt.

CAP. I.
 De LEONTIO PILATO.

FELICI illo seculo, nempe XIV ab orbe redempto, quo renasci in Italia coeperunt literae amoeniores, expolirique incepit lingua Latina, quae jam diu in barbariem abierat, illucentibus ingeniis Dantis, Petrarchae, et Boccatii; eodem quoque, et in eadem regione, reviviscere coeperunt literae Graecae, quae
 B multis

multis jam seculis intermortuae per totum Occidentem jacuerant.

In Calabria, quae olim Magna Graecia dicebatur, coloniis Graecis repleta, remansit quaedam linguae veteris cognitio; atque etiam post illud seculum, in multis istius regionis ecclesiis, non Latine, sed Graece peragebantur liturgiae sacrae: in reliquis vero Italiae partes tam raro inde demigrabat eruditio Graeca, ut vix unus aut alter repertus sit, qui ea fuerit excultus.

Petrarcham linguam Graecam edocuit Barlaamus Calaber monachus, Graece ipse magis quam Latine doctus. Sed primus omnium Graecorum recentioribus hisce seculis hanc linguam publice in Italia professus est LEONTIUS PILATUS Thessalonicensis, Barlaami auditor, Boccatii vero praeceptor, cujus hortatu et auspiciis ad praelegendum Florentiae Homerum excitabatur, scilicet circa medium istud seculum, vel paulo post. Is postquam Boccatium per triennium erudiisset, et brevi tempore Homerum publice praelegisset, Florentia Venetias se contulit, et apud Petrarcham, ibi tum commorantem, aliquandiu versatus est. Inde Constantinopolim discessit, brevique post in Italiam reversurus, in mari Adriatico occubuit, fulmine percussus. De eo, qualis esset homo, et quo modo Florentiae Homerum praelegerat, audiendus est ipse Boccatius, Genealogiae Deorum xv. 6.

“ Post Barlaamum et Paulum Perusinum, Le-
“ ontium Pilatum, Thessalonicensem virum,
“ et, ut ipse asserit, praedicti Barlaami audito-
“ rem, per saepe adduco: qui quidem aspectu
“ horridus homo est, turpi facie, barba proluxa,
“ et

“ et capillitio nigro, & meditatione occupatus
“ affidua, moribus incultus, nec satis urbanus
“ homo; verum, uti experientia notum fecit,
“ literarum Graecarum doctissimus, & quodam-
“ modo Graecarum historiarum atque fabularum
“ et artium archivum inexhaustum, etsi Latina-
“ rum non satis adhuc instructus sit. Hujus ego
“ nullum vidi opus; sane quicquid ex eo recito,
“ ab eo viva voce referente percepi. Nam eum
“ legentem Homerum, et mecum singulari ami-
“ citia conversantem, fere tribus annis audivi.”

In capite sequente excusans se Boccatius, quod ex Homero carmina Graeca operi suo immiscuerit, exemplo Ciceronis, Macrobiani, Apuleii, atque Aufonii, ait veterem consuetudinem jam abolitam fuisse, quia “ nemo est (inquit) qui Graecas li-
“ teras norit: at ego in hoc Latinitati comparior,
“ quae sic omnino Graeca abiecit studia, ut etiam
“ non noscamus characteres literarum. Nam
“ etsi sibi suis sufficiat literis, et in eas omnis
“ occiduus versus sit orbis, sociatae Graecis luci-
“ diores proculdubio apparerent. Nec praeterea
“ omnia secum a Graecia veteres traxere Latini:
“ multa supersunt, et profecto nobis incognita,
“ quibus possemus scientes effici meliores.” Inter-
jectis aliquibus de se, et Leontio, haec subne-
ctit: “ Sed quid multa? Geramus paululum ob-
“ jurgationibus morem: ostentationis causa
“ Graeca carmina adscripsi: quid inde, quaeso,
“ mordendus sum? Cui enim injuriam facio, si
“ jure utor meo? Si nesciunt, meum est hoc
“ decus, mea est gloria, scilicet inter Etruscos
“ Graecis uti carminibus. Nonne ego fui, qui
“ Leontium Pilatum a Venetiis occiduam Baby-

“ lonem quaerentem a longa peregrinatione meis
“ flexi consiliis, in patria tenui? qui illum in
“ propriam domum suscepi, et diu hospitem
“ habui, et maximo labore meo curavi, ut inter
“ doctores Florentini studii susciperetur, ei ex
“ publico mercede apposita. Fui equidem ipse
“ insuper, qui primus meis sumptibus Ho-
“ meri libros et alios quosdam Graecos in He-
“ truriam revocavi, ex qua multis ante seculis
“ abierant non redituri. Nec in Hetruriam
“ tantum, sed in patriam deduxi. Ipse ego fui,
“ qui primus ex Latinis a Leontio Pilato in pri-
“ vato Iliadem audivi. Ipse insuper fui, qui,
“ ut legerentur publice libri Homeri, operatus
“ sum. Et esto, non satis plene perceperim:
“ percepi tamen quantum potui: nec dubium,
“ si permanisset homo ille vagus diutius penes
“ nos, quin plenius percepissem. Sed quantu-
“ luncunq̃ ex multis didicerim: nonnullos
“ tamen praeceptoris demonstratione crebra in-
“ tegre intellexi, eosque, prout opportunum vi-
“ sum est, huic operi miscui.” Illum passim
in isto opere Leontii nomine in testimonium
advocat.

Ejusdem habemus mentionem luculentissimam
in Petrarchae quibusdam ad Boccacium epistolis;
in quibus refert, cum in Italiam reverti denuo
volentem in mari Adriatico fulmine periisse.
Eum autem, non Leontium, sed Leonem, no-
minare solet Petrarca, et revera non Thessalo-
nicensem, sed Calabrum, fuisse asserit. Ex eodem
intelligimus illum Boccatii hortatu Iliadem Ho-
meri, Odyssaeaeque partem aliquam, in Latinum
vertisse. Errat enim Thomasinus, cum in Pe-
trarcha

tarcha Redivivo cap. 4. scribit, curavisse Petrar-
cham ipsum, Homerum suis sumptibus in Latinum
converti. Rerum Senilium lib. 3. " Leo noster
" vere Calaber, sed, ut ipse vult, Theſſalus,
" quasi nobilior sit Graecum esse quam Italum;
" idem tamen ut apud nos Graecus sit, apud
" illos puto Italus, quo scilicet utrobique pere-
" grina nobilitetur origine: hic Leo, inquam,
" undecunque magna bellua, me nolente fru-
" straque diu ac multum dissuadente, sordior
" scopulis ad quos ibat, tuum post abitum hinc
" (Venetiis) abiit. Nosti hominem, et me nosti;
" an is tristior, an ego laetior, haud facile iudices.
" Itaque veritus ne convictu assiduo fortassis in-
" ficerer (est enim animi aegritudo non minus
" contagiosa, quam corporis) abire passus sum,
" ad quem tenendum alio quam precum vin-
" culo opus esset, dato illi viae comite comico
" Terentio, quo incredibiliter delectari illum
" animadverteram, saepe stupens, quid com-
" mune habere posset Graius ille moestissimus
" cum hoc Affro jucundissimo. Sic e contra,
" nulla tanta similitudo, quae non aliquid diffi-
" mulet. Abiit ergo sub aestatis exitum, multa
" me coram saepe in Italian Latinumque no-
" men acerrime invecus. Vix illum pervenisse
" diceres, dum ex insperato barba & crinibus
" suis horridior majorque ad me rediit epistola,
" ubi inter multa, ceu terram coelestem, damna-
" tam modo laudat atque amat Italian, dilectam-
" que Graeciam odit, laudatamque Byzantium
" execratur, et ut se jubeam ad me venire,
" tanta rogat instantia, quanta vix Petrus nau-
" fragans imperantem fluctibus Christum orat.

“ — Gaudeo hercle verbis incredulum, rebus
“ adinonitum, et faxeum illud caput experientia
“ emollitum: caeterum neque constantiae suae
“ fido, neque vel naturam vel aetatem, etsi ipse
“ aliud spondeat, mutandis moribus aptam reor.
“ Unum praeterea, quod ridebis, precibus inserit,
“ ut pro eo scilicet apud Constantinopolitanum
“ imperatorem literis intercedam, cuius mihi nec
“ visa facies, nec auditum nomen. — Postremo
“ autem ne amici volatilis tam verbosa mentio
“ frustra sit, redit hic in animum te precari, ut
“ Homericæ partem illam Odyssææ, qua Ulysses
“ it ad inferos, et locorum, qui in vestibulo Erebi
“ sunt, descriptionem ab Homero factam, ab hoc
“ autem, de quo agimus, tuo hortatu in Latinum
“ versam, mihi quamprimum potes admodum
“ egenti, utcunque tuis digitis exaratam,
“ mittas. Hoc in praesens. In futurum autem,
“ si me amas, vide, obsecro, an tuo studio, mea
“ impensa, fieri possit, ut Homerus integer bibliothecae
“ huic, ubi pridem Graecus habitat, tandem Latinus
“ accedat.” Rursus lib. 5.
“ De Leontio, seu Leone, olim nostro, qui Thes-
“ salus dici mavult quam Italicus, non muto
“ sententiam, et jure subnixam, et tuo demum
“ judicio comprobatam. Nunquam ergo literis
“ meis aut nunciis revocabitur, quamvis roget.
“ Maneat ubi elegit, et quo insolenter abiit, illic
“ flebiliter degat. Qui tanto fastu cum in omni
“ fortuna turpi, tum in paupertate turpissimo,
“ delicias Florentinas sprexit, tanto gemitu Byzantinam
“ ferat inopiam: denique qui Italica
“ culta damnavit, fenescat per me licebit in syl-
“ vis Haemoniis, et Graecis esca sit vermibus,
“ aut

“ aut si libet, ubi, quod nescio an tu noris, mihi
“ plane compertum est, multos olim egit annos,
“ ad Cretenſis labyrinthi cuſtodiam revertatur,
“ homo alioquin noſtris ſtudiis non ineptus, ſi
“ tamen homo eſſet, nec ſe belluam aſperitate
“ inſigni et novitatis ſtudio effeciſſet; quam ob
“ cauſam nescio, niſi vel naturæ durioris imperio
“ coactus, vel ab calle fortalliſ, quod multos
“ feciſſe novimus, famam quaerens. Eat ſane,
“ ſuoſque ſibi mores habeat, ſuam barbam, ſuum
“ pallium, ſuam famem, metatque quod ſevit,
“ teratque quod meſſuit, edat denique quod in-
“ trivit.” Epist. I. lib. 6. “ Homeri mentio
“ me illius adinonet, quò hic medio in Latinum
“ venit. O male igitur, o peſſime actum de
“ Leone dicam noſtro! cogit enim pietas atque
“ ingens miſeratio ſine ſtomacho jam de illo loqui,
“ de quo pridem multa cum ſtomacho. Mu-
“ tatus eſt animus ſemper meus cum illius
“ hominis fortuna, quae cum miſera fuit, nunc
“ horrenda eſt. Infelix homo, qualiſcunque
“ quidem, nos amabat, etſi talis eſſet, qui nec alios
“ nec ſeiſpum amare didiciſſet; ſiniſtris alitibus
“ in hunc mundum ingreſſus, ſiniſterioribus abiit,
“ ubi nullum puto ſerenum diem vidit. Quem
“ memoria repetens ſaepe, admiror quomodo in
“ tam triſtem fuſcamque animam Pierii ſpiritus
“ ac coeleſtis muſicae vel tenuis deſcendiſſet
“ olfactus. Orabat miſer multis precibus ut pro
“ ſe mitterem, faſſus errorem, quae res maxime
“ iratos animos placat. Ego vero et inſtabilitatem
“ mihi notiſſimam, et aetatem intractabilem,
“ mutandiſque jam moribus durioſam veritus,
“ et conſilio inſuper tuo fretus, quo fidenter in

“ re qualibet uti velim, ut quod rite consulen-
“ tium utraque fax illustrat ingenium et fides,
“ spretis precibus, responsum literis nullum dedi;
“ cepit illum tandem familiaritatis nostrae desi-
“ derium ardentius, et male sibi cognitae pudor
“ Italiae, moribusque fesus nostris, cogitantque
“ quod verum erat, etsi vocari esset indignus,
“ si tamen ultro venisset, minime quidem se
“ nostris arcendum liminibus, proxima aestate,
“ Aeolo ac Neptuno, totoque Phorci exercitu, ad-
“ versante, Byzantio funem solvit. O quid dicam!
“ miserabilem terrificamque rem audies. Jam-
“ que Bosphorum atque Propontidem, jamque
“ Hellespontum Aegeumque et Ionium maria
“ Graeca transiverat, jam Italicae telluris, ut au-
“ guror, aspectu, laetus dicerem, ni natura respu-
“ eret, at equidem minus moestus Adriaticum
“ fulcabat aequor, dum repente mutata coeli
“ facie pelagique saeva tempestas exoritur; cae-
“ terisque ad sua munia effusus; Léo miser malo
“ affixus inhaeserat, malo, inquam, vere, malo-
“ rumque ultimo, quod per omne aevum multa
“ perpeffo dura in finem fortuna servaverat,
“ Horret calamus infelicis amici casum promere,
“ Ad summam, inter multas ac horridonas coeli
“ minas iratus Jupiter telum torfit, quo dis-
“ sectae antennae incensaque carbasa in favillas
“ abiere, et lambentibus malis flammis aethereis,
“ cunctis stratis ac territis, solus ille noster periit.
“ Hic Leonis finis, — viri humilis, nec indocti,
“ sed nec fortunati unquam prospere, nec jucundi.
“ Semper certe nunc intelligo, ut multa post-
“ factum intelligimus, semper, inquam, nubes
“ illa moestique oris obscuritas nuntiabat hoc
“ fulmen,

“ fulmen. Supellex horridula, et squalentes libelli,
 “ hinc nautarum fide, hinc propria tuti inopia
 “ evasere. Inquiri faciam, an sit in eis Euripides,
 “ Sophoclesque, et alii, quos mihi quaesitum
 “ se sponderat. Truncus informis, ac femiustus
 “ in mare jactatus est.” Homeri ab eo conversi
 mentionem rursus facit epistola proxime subse-
 quente: “ Restat, ut noveris, Homerum, jam
 “ Latinum, et mittentis amorem et transferentis
 “ mihi memoriam ac suspiria renovantem, ad
 “ nos tandem pervenisse, meque et omnes, seu
 “ Graecos seu Latinos, qui bibliothecam hanc
 “ (Venetam) inhabitant, repleisse gaudio atque
 “ oblectatione mirabili.” Iterum lib. 5. epist.
 ad eundem Boccacium: “ Quod mihi de Ho-
 “ mero manu tua scriptum miseras, antequam
 “ Venetiis proficiscerer, suscepi, ut fide atque
 “ indulgentia tua laetus, sic supervacuo moestior
 “ labore, quem tibi impositurus non fueram, si
 “ scivissem quod nunc scio. Non enim nosse
 “ optabam, quid apud Graios inferos agere-
 “ tur, apud Latinos nosse quid agitur satis est,
 “ idque vel lectione, vel auditu solo, utinam
 “ nec visu unquam contigerit. Sed volebam
 “ scire qualiter Homerus ipse gravis homo, vel
 “ Asiaticus, et, quod miraculum auget, caecus
 “ quoque, solitudines Italas descripsisset, vel Ae-
 “ oliam scilicet vel Avernum lacum, montemque
 “ Circeum. Sed quoniam tibi placuit, ut mihi
 “ postea totum opus illud eximium destinares,
 “ ibi forsan inveniam quod quaero: spem tamen
 “ hanc minuit quod scribis, misisse te Iliadem
 “ totam, Odyssaeae autem partem. In eo qui-
 “ dem libro est, quod scire velim. Miror sane
 quod

Graius

“ quod ita illam totam, hujus partem miseris;
“ sed fortasse integram non habebas. Quicquid
“ erit videro, dum me domum meam fors revex-
“ erit, transcribique faciam, et remittam tibi,
“ quem tanta re privasse pati nolim.” Versio-
nem hanc Homeri existimo eandem fuisse cum
illa, quae seculo sequente in bibliotheca Nicolai
Nicoli Florentina asservata memoratur. Quam
ibi repertam fuisse a Laur. Valla, et suo nomine
editam, in vulgus sparserunt illius aemuli. Barthol.
Facijs invectione in Vallam, quam scripsit paulo
ante annum 1450, ait versionem istam Homeri
jam supra centesimum annum Florentiae esse:
unde dignoscimus paulo ante medium hujusce se-
culi apud Boccacium egisse Pilatum, et Florentiae
praelegisse. Erat ista tralatio ad verbum, et bar-
bara. Odyssaea servatur etiamnum Patavii in biblio-
theca S. Joannis in Viridario, in quo exemplari
male tribuitur Emanuelli Chrysolorae. Homeri
Odyssaea ex translatione Manuelis Chrysolorae,
vel potius alicujus indocti, ait Petrus Montagnana
in notula sua manu adscripta, qui librum dona-
vit circa annum 1478, Pilati esse haud dubito.
In eadem bibliotheca habetur, ex ejusdem Mon-
tagnanae dono, Homeri Ilias Latine exposita; cui
additur ad verbum Latina interpretatio: ejusdem,
uti suspicor, Pilati. In cod. Regio Parisino tri-
buitur ipsi Petrarchae translatio praedicta cum
Iliadis tum Odyssaeae. Sic enim legitur in indice
quodam, quem vidi, Bibl. Regiae, MS. Home-
ricae Iliadis et Odyssaeae versio Lat. Franc. Pe-
trarchae. Ejusdem Pilati meminit Jannotius Ma-
nnetus in vita Boccatii nondum edita. “ Hunc
“ (Petrarcham) Boccacius, ut arbitror, imitatus,
“ a Le-

“ a Leontio quodam Theſſalonicenſi literarum
“ Graecarum in eadem tempeſtate doctiſſimo
“ triennium eruditus nonnulla percepit, multo
“ plura, ut ipſe teſtatur, percepturus, ſi diutius
“ vagus praeceptor veteri majorum ſuorum ritu
“ in eodem docendi propoſito perſeveraſſet. Tan-
“ tum tamen exinde hoc ſuo diſciplinæ tempore
“ reportavit, ut inter caetera Iliadem atque Odyſ-
“ ſeam praeclara Homeri poemata intellexerit,
“ verum etiam nonnullos alios poetas ab exponente
“ magiſtro percipiens, multa ſuo egregio Gene-
“ alogiarum operi opportune admodum inferuerit.

C A P. II.

De E M A N U E L E et J O A N N E
C H R Y S O L O R I S.

IN Boccatio periit quicquid Graecarum literarum in Italia seuerat Pilatus iste. Tamen paulo ante exitum ejusdem seculi ibidem scaturire coepit fons iste literarum earundem, unde per uniuersas regiones occidentales defluerunt tandem et diffusi sunt uberrimi rivuli, nunquam illi perituri. Nimirum hoc tempore Florentiae eas docere coepit E M A N U E L (sive M A N U E L) C H R Y S O L O R A S, eques Constantinopolitanus, ex maioribus Romanis, qui una cum Constantino M. Byzantium migraverant, oriundus. Byzantio is emissus ab imperatore Joanne Palaeologo seniore, qui obiit anno 1391, ut a regibus Europae contra Bajazetum, Turcarum tyrannum, pecuniae subsidium imploraret, eosque ad bellum suscipiendum inflammaret, postquam regem Angliae Ricardum II. aliosque supplex, neque re prorsus infecta, adiisset, in Italiam concessit. In epistola, quam Romae scripsit ad Joannem imperatorem, De Veteris ac Novae Romae comparatione, tradit se ante biennium Londini in Britannia una cum comitatu suo fuisse.

Exactis in legatione annis tribus vel pluribus, Constantinopolim ad imperatorem suum reuertebatur. Inde postea rursus in Italiam veniebat, partim Turcarum metu, partim Graecarum literarum docendarum gratia. Venetias mari appellens, a senatu mox Florentino, quorum in
animis

animis Leontii Pilati Homericae praelectiones literaturae Graecanicae desiderium excitassent, et apud quos potissimum revirescere jam coeperant studia humaniora, honorifice et publice invitabatur, oblato salario, ad eorum professionem. Jannotius Manettus, ipsius discipulus, idemque Florentinus, in Vita Boccatii nondum edita (sed a nobis olim in alio quodam opere edenda) testatur illum ab ipsa usque Constantinopoli invitatum fuisse a Florentinis.

Quo anno hoc contigerit, non satis liquet; hoc tantum certissime constat, ludum ejus apertum fuisse inter annos 1390 et 1400. Sub Bonifacio IX, qui pontificale solium ascendit 1389, et 1404 obiit, Graecas literas Latio fuisse restitutas luculentissime testantur Platina, Sabellicus, et Raphael Volaterranus. Venisseque eum Florentiam, indeque etiam discessisse ante finem seculi XIV, apertissime innuit Leonardus Aretinus Historia rerum suo tempore gestarum. Docere eum coepisse circa annum 1491 id argumento 3 esse videatur, quod Petrus Paulus Vergerius, quem refert Leonardus Florentiam Patavio ad illum audiendum concessisse, in epistola quadam MS. ad Leon. Justinianum data 6 Nov. 1417, ait se Franciscum Zabarellam, episcopum et cardinalem Florentinum, primum novisse Florentiae ante TRIGINTA fere annos, cum ibi studiorum causa ipse versaretur. Huic calculo insuper convenit, quod testantur nonnulli Manuelem imperatorem Constantinopolitanum peregrinationes in Occidentem obivisse ab anno 1392 ad annum 1395. Illud enim certissimum est, testimonio cum Leonardus Aretini tum etiam Jannotii Manetti, coepisse

pisse Chrysoloram Florentiae docere paulo minus triennio ante adventum Manuelis imperatoris ad urbem Mediolani. Juxta alios vero in Italiam venit imperator ille circa annum 1397.

Graecarum literarum per Chrysolorae operam reductionem refert Opmeerus ad annum 1399; alii ad annum 1398, ut Jac. Philippus Bergomas, insequentis seculi chronologus, quem plures sequuntur, Matthaeus Beroaldus, Miraeus, Funcius, etc. Et huic quidem sententiae quam optime congruit, quod testantur Annales nostri *Anglicani, in Angliam appulisse Graecorum imperatorem vergente anno 1401. In Chronico Magno Belgico inscripto, dicitur literarum Graecarum disciplina a Chrysolora reducta fuisse anno 1397.

Florentiae docuit integro fere triennio, ut exinde apparet, quod testatur Manettus in oratione MS. Leonardum Aretinum per triennium circiter illius, antequam Florentia discederet, fuisse auditorem: supra biennium, ipse ait Leonardus.

Florentia Mediolanum ab imperatore suo Manuele, in Italiam atque ad urbem illam veniente, evocabatur. Apud quem dum commoraretur, agebat cum eo Joannes Galeatius, Mediolani dux,

* Opus MS. bibl. Lambeth. cui tit. Speculum Parvulorum, lib. 5. c. 30. "Anno Verbi Dei incarnati 1401, et anno secundo illustrissimi principis et regis Anglorum Henrici IV, Constantinopolitanus imperator, diu vanisque et horrendis paganorum insultibus coartatus, ut pro eisdem resistentiam triumphalem perquireret, Anglorum regem supradictum visitare decrevit. Qui cum nonnullis viris peritis de natione Graeciae venit Cantuariam de Dovoriam circa festum S. Luciae virginis (13 Decemb.) et à domino Thoma Chyllenden, tunc priore ecclesiae Christi Cantuariensis et ejusdem loci conventu, cum debita reverentia est susceptus."

ut

ut Ticini academiam, a patre suo nuper conditam, Graecarum literarum professione illustraret. Annuit Emanuel, partim nobilissimi principis adlectus praemiis, partim vero quia Florentiam, Nicolai cujusdam Nicoli (amici prius, postea inimici) simultatibus nimium vexatus, reverti nolebat. Discedente Mediolano imperatore, Ticinum se illico confert, ibique inter aliarum disciplinarum eximios professores Graecae linguae professor enituit; nempe usque ad obitum, sicut credi par est, Galeatii ducis, qui contigit anno 1402, mense Octobri.

Defuncto Galeatio, quum omnia ibi locorum agitata bellis turbataque essent, Venetias inde demigrat.

Hinc elapsis aliquot annis, Leonardi Aretini, discipuli olim sui, tum vero Gregorio XII ab epistolis, suggestu et hortatu, invitatur acciturque Romam. Iniit vero is pontificatum pridie cal. Novembr. 1406, et Junio mense 1409 exauctoratus est.

Anno 1413 una cum Francisco Zabarella cardinale a Martino V in Germaniam ad Caesarem Sigismundum legatus missus est ad locum concilio celebrando eligendum. Ubi Constantiam ii duo eligebant.

Postea rursus ad suum imperatorem Constantinopolim est reversus, ab eoque una cum aliis quibusdam ad concilium Constantiense missus est legatus ineunte anno 1415. Ubi brevi post concilii exordium vitam cum morte commutavit Apr. 15, 1415.

Haec breviter diximus de primo illo Graecarum literarum instauratore, Emanuele Chrysolora,
viro

viro nunquam sine honore nominando. In quibus non pauca sunt ab istis, quae vulgo e Pauli Jovii elogiis de eo feruntur, dissidentia. De eo sic scribit Jovius: “ Emanuclis, qui primus
“ Graecas literas variis barbarorum irruptionibus
“ expulſas poſt ſeptingentos annos in Italiam re-
“ portavit, tanta fuit in docendo liberalis ingenii
“ humanitas, ut ejus praeclara facies, prima in-
“ ter Graecorum imagines (in muſeo meo) me-
“ rito collocanda videatur: quanquam nulla
“ exſtent, praeter artis grammaticae regulas,
“ gravioris doctrinae monumenta. In docendo
“ enim nunquam feſſus, facile in ſcribendo de-
“ ſidioſus videri poterat, quum altera pars laudis
“ exoptata noſtris utili profeſſione peteretur. Is
“ Byzantio emiſſus a Joanne imperatore, ut totius
“ Europae reges adeundo pereunti Graeciae
“ maturam opem imploraret, officium quidem la-
“ borioſa peregrinatione ita implevit, ut in Italia
“ ſubſiſteret, Graecia ſcilicet praefenti metu libe-
“ rata, cum Tamerlanes terror Orientis Bajaze-
“ tem Othomannum, a terribili celeritate ful-
“ guris cognomen adeptum, ad Stellam mon-
“ tem vivum cepiſſet. Itaque Chryſoloras, diro
“ Graeciae hoſte ſublato, Venetiis primum et
“ mox Florentiae, Romaeque, ac demum Ti-
“ cini, evocante ingentibus praemiis Joanne Ga-
“ leacio principe, Graecarum literarum ſtudium
“ excitavit, tanta felicitate, ut ex ejus ſchola
“ ſummae nec ideo interiturae laudis ingenia
“ prodierint: in quibus fuere Leonardus Aretinus,
“ Franciſcus Barbarus, Philolphus, Guarinus,
“ et Poggius. Poſtremo, quum ad tollendam
“ pſeudopontificum controverſam indicta ſyno-
“ dus

“ dus tanti spectaculi cupidum excitasset, ex-
 “ auctorato Balthasare Cossa, Constantiae inter-
 “ iit,” etc. In quibus verbis non pauci sunt
 errores.

Primo fallitur Jovius, cum innuit Chrysoloram in ipsa legatione sua in Italia substituisse. Rediisse illum Constantinopolim, indeque rursus in Italiam concessisse, quo tempore Graece docere coepit, testatur discipulus ejus Leonardus Aretinus, cum dicit eum, “ obfessa a Turcis patria Venetias
 “ MARI delatum, mox audita ejus fama invita-
 “ tum fuisse salario publico Florentiam.” Aper-
 tius Andreas Julianus in illius encomio, qui, postquam locutus fuisset de legatione in alias Europae regiones et in Italiam ab eo suscepta, ait illum “ non refertam clarissimis viris atque
 “ optimis artibus Italiam ad quietem elegisse:” multisque interjectis, subnectit illum, “ ne stu-
 “ diorum Graecorum vetus illa gloria deficeret,
 “ in Italiam NAVIGASSE, clarissimamque
 “ et celeberrimam urbem Florentiam appli-
 “ casse,” etc.

Cum dicit Jovius, Chrysoloram Venetiis primum, et mox Florentiae, Romaeque, ac demum Ticini, docuisse, tot errores committit, quot verba sunt, totumque locorum invertit ordinem. Illum primo Venetiis ludum aperuisse cum Jovio quidem consentiunt Philippus Bergomas et Raphael Volaterranus, suffragante etiam, ut videtur, Blondo Flavio, ut recentiores complures praetermittam. Verum illos hoc in errorem induxit, quod Venetias primum appulit, atque inde a Florentinis accitus est. Certe illum non Venetiis, sed Florentiae primum docere coepisse,

C

locu-

locupletissimi testes sunt Jannotius Manettus, et ipse Andreas Julianus, Venetus, in Oratione Venetiis publice habita. Affirmat quoque Poggius, ^a ipsius discipulus, antequam ille Florentiae proficeretur, "Graeca studia fuisse Italiam ignota." Venetiis Romam, postquam ibi aliquandiu docuisset, invitatum fuisse a Gregorio XII. ex Leonardi Aretini Epistolis evidenter apparet. In Epistola ad Petrum Myanum, Venetum, haec habet Leonardus: "Vix est, ut non invideam felicitati tuae, qui Manuelem Chrysoloram, virum doctissimum, atque optimum, tamdiu Venetiis distineas, ejusque adventum in curiam retardes. Nos enim, ut alias saepius, ita nunc cum Oratoribus vestris, ut veniret expectantes, non semel frustrata spes est, et fefellit opinio; quem, rogo, ut meo nomine salvere jubeas, et volumen Augustini De civitate Dei, quod apud te illius nomine deposueram, eidem tradas, faciasque me certiore, an aliquos Graecos mihi deferat.

Illud insuper falsum, quod innuitur a Jovio, et ab aliis post eum multis, quos inter Allatius, asseritur, Chrysoloram ex Italia ex curiositate tanti spectaculi cupidum Constantiense concilium adiisse. Nempe ignorabant illum in patriam suam demum ex Italia reversum fuisse, et postremo ab Imperatore suo Constantiam missum. Refert Sguropulus, in Historia concilii Florentini, ^b Manuelem Chrysoloram Constantinopolim ex Italia redeuntem, attulisse epistolam a Pon-

^a Orat. funebri in Nicolaum Nicolum.

^b Sect. 11. c. 7.

tifice Romano ad Matthaeum Patriarcham Constantinopolitanum. Hoc factum fuerit fortasse, quando prima vice ex legatione Constantinopolim esset reversus. Sed clarius, et quidem clarissime, id patet ex Andreae Juliani oratione. Venisse illum Constantiam ex Constantinopoli apertissime is docet, illiusque illuc profectionem legationem secundam appellat. Porro extat in Cod. MS. Guarini Veronensis, illius discipuli, ^c epistola ad illum Constantinopoli (ut apparet) agentem scripta.

Rursus fallitur Jovius, cum existimat Chrysoloram praeter Graecae grammaticae regulas nihil scripti reliquisse. Tractatulus ejus, non inelegans, de comparatione Veteris et Novae Romae, ad Joannem imperatorem scriptus, quem Graece, adjuncta versione Latina, ^d emisit Petrus Lambecius, magno in precio, auctore adhuc superflite, habebatur. Laudatur a Guarino Veronensi in epistola ad ipsum auctorem nondum edita, mox vero partim edenda; a quo nuncupatur Utriusque Romae laudatio. Eam publici juris fecit Emanuel postquam in patriam, derelicta secunda vice Italia, semet contulisset, quamvis diu antea eam scripisset, nempe quo tempore Romae legatum agebat. Commemoratur laudaturque opusculum idem ab Andrea Juliano, qui addit, illum, paulo ante obitum, "omnem ad scribendi studium operam atque "otium contulisse." Latine olim versum est a Francisco Aleardo Veronensi, et Joanni Galeazo,

^c Vide eam partim inferius editam.
de Origine Constantinopolis.

^d Una cum Codino

Marchioni Sfortiae, anno 1464 dicatum ; quae versio descripta e bibliotheca Christinae reginae, penes clarissimum Mabillonium est. Exemplar Graecum in multis servatur bibliothecis.

Epistolae isti subjecit Lambecius duas alias, sed Graece duntaxat, ad Joannem et Demetrium Chrysoloras consanguineos ejus conscriptas ; quas edidit e Codice MS. Vindobonensi.

In Volumine MS. bibliothecae Lugduno-Batavae plures esse dicuntur illius epistolae, et aliquot Latine a Bonaventura Vulcanio conversae.

Oratio ejus in obitum fratris sui Palantis extat Florentiae in bibliotheca Medicea, una cum Oratione de Trinitate, et alia ad episcopos (Concilii Constantiensis initio, ut credibile est, habita) de pace.

Gregorii Magni pontificis Romani Liturgiam e Latino Graece vertit ; quae translatio Romae habetur in Bibliotheca Barberina cod. 75. auctior perfectiorque illa, quae extat in Bibliotheca Patrum sub nomine Georgii Codini, ut testatur * Leo Allatius. Utrum prorsus diversa sit, viderint illi, quibus datur facultas.

Parisiis, in Codice Naudaeano 32. asservantur Emanuelis Chrysolorae capita, quibus probatur Spiritus Sanctus et a Filio procedere. Incipit *Ῥωμάϊοις γράφων ὁ μακάριος Παῦλος*. Desinit *ἀρχαίας συνόδους ἔνυται βεβαιωμένας*. Eiusdem tractatus tanquam Emanuelis nostri mentionem facit Allatius in libro adversus Creightonum, brevis quidem, sed illius iudicio, satis acuti et solidi. Quantus fuerit Ema-

* De Georgiis, in Codino.

nuel ecclesiae Latinae fautor, ex Oratione Andreae Juliani intelligi potest.

Possevinus ^f scribit apud Sanctum Antonium Venetiis extitisse MS. disputationem, qua differunt inter se de processione Spiritus Sancti Manuel Chrysoloras et Gregorius Palamas. Vel alius et diversus a nostro fuit iste Manuel Chrysoloras, vel fictitius fuit dialogus. Manuelem enim nostrum tot annis anteibat Gregorius Palamas, ut in illius adolescentiam incurreret senectus hujus extrema. Suspicio ego, in exemplari saltem primaevio non positum fuisse Manuelis nomen, sed tantum Chrysolorae, neque alium revera designari, quam Joannem illum Chrysoloram, cujus meminit Phranzes Protovestiaris, ^g Barlaamo monacho et Gregorio Palamae aequalem, qui ejusmodi controversiis se noscitur immiscuisse. Jacobus Pontanus, in notis ad Protovestiarium, perperam illum confundit cum Emanuele nostro.

De Leontii Pilati versione Odyssaeae in exemplari Patavino Manueli Chrysolorae male tributa, jam supra, in Pilato, locuti fuimus.

Eum alia pauca praeter Grammaticae Institutiones edidisse, se nulla tamen ejus carmina legisse, monet L. Gregorius Gyraldus in dialogo posteriori de Poetis sui temporis.

Mirum vero est, in errore tanto versari potuisse Jacobum Philippum Bergomatem, ut crederet assereretque, Emanuelem nostrum nihil omnino reliquisse scriptum; quandoquidem ip-

^f Appar. Sac. in Greg. Palama.

^g Hist. I. 12.

sius actate in manibus eruditorum terebantur Grammaticae Graecae Institutiones ab eo Graece conscriptae, Erotematum titulo, quam celebratissimae. Atqui Graece, ut opinor, nihil didicerat Bergomensis iste Chronologus. Quamvis careant autem eae verborum formationibus, usque adeo tamen in pretio habebantur Jo. Capnioni, ut post spatium centum annorum auditoribus suis in Germania eas praelegeret atque explicaret. Easdem praelegit Erasmus Cantabrigiae, cum Graecas ibi literas profiteretur. In Latinum transtulit Albanus Torinus, postque illum rursus verbatim Dominicus Sylvius. Commentariis illustravit Ponticus Virunius. Observat Constantinus Lascaris ^h imperitos nonnullos eas corruptissimè contrahendo, Κατὰ τὰ προγεγραμμένα ἐν διαφύρεσι ἐρωτήμασι καὶ ἐπιτομαῖς τῶν νεωτέρων, ὧν πρῶτος ὁ σοφὸς Μανῆηλος ὁ Χρυσελωρᾶς, ὁ φυτευσας καὶ διδάξας ἐν Ἰταλίᾳ τὰ Ἑλληνικά· ἔ τὸ βιβλίον ἐκ οἷδ' ἔπως τινὲς τῶν ἀμαθῶν συσείλαντες διέφθειραν. “ In diversis erotematis et compendiis juniorum, quorum primus doctus Ma-
 “ nuclus Chrysoloras, qui plantavit et docuit
 “ in Italia Graecas literas, cujus librum nescio
 “ quo pacto quidam ex imperitis contrahentes
 “ corrumpere.” Chrysoloram in sua Grammatica exscripsit Guarinus Veronensis.

Si Sabellico in Epistolis credimus, discipulus fuit Chrysoloras noster Georgii Gemisti Plethonis, philosophi Constantinopolitani. Neque aetas repugnat, tametsi multos annos Chrysolorae supervixit Gemistus. Centenarius enim,

^h Gram. Graecae l. 3.

ut fertur, obiit Gemistus, et constat illum, concilii Florentini tempore, hoc est anno 1439, fuisse aetate admodum proVectum. Videtur autem Chrysoloras sexagenarius circiter fuisse aut eo aliquantulum major, quum ex luce hac migravit, viz. anno 1415. Ab Andrea enim Juliano appellatur senex; sed non admodum senem fuisse fidem facit Guarinus, qui in epistola MS. ad Joannem Chrysoloram conqueritur illum ante diem, praematura morte, e vita discessisse. In epistola ad Demetrium Chrysoloram, de adventu suo ad urbem Romam legationis tempore, verba faciens, ait ipse se factum jam fuisse *ἀμυρόπρωτα*, hoc est, immaturum senem.

Constantiae, ubi animam reddidit, sepultus jacet in coenobio Dominicanorum, sepulchro hac inscriptione, cujus auctor creditur fuisse Petrus Paulus Vergerius ipsius discipulus, insignito.

“ Ante aram situs est D. Emanuel Chrysoloras,
 “ eques Constantinopolitanus, ex vetusto genere
 “ Romanorum, qui cum Constantino Impera-
 “ tore migrarunt, Vir doctissimus, prudentissi-
 “ mus, optimus, qui tempore Generalis Con-
 “ cillii diem obiit, ea existimatione, ut ab om-
 “ nibus summo sacerdotio dignus haberetur, die
 “ xv. Aprilis, mccccxv.” Tumulum ejus
 his carminibus exornavit Poggius discipulus, a quo etiam oratione in funere laudatus est;

Hic est Emanuel situs,
 Sermonis decus Attici:
 Qui dum quaerere opem patriae
 Afflictae studeret, huc iit.

Res belle cecidit tuis
 Votis, Italia ; hic tibi
 Linguae restituit decus
 Atticae ante reconditae.
 Res belle cecidit tuis
 Votis, Emanuel ; solo
 Consecutus in Italo
 Æternum decus es, tibi
 Quale Graecia non dedit,
 Bello perdita Graecia.

Ab eodem Poggio in Epistolis, aliisque opusculis, dicitur “ Graecorum omnium facile princeps, et doctrinae quoddam seminarium, a quo multi viri doctissimi prodierint.”

Epitaphium hocce in illius composuit laudem Æneas Sylvius, Poeta laureatus, postea Pius II.

Ille ego, qui Latium priscas imitari artes
 Explofis docui sermonum ambagibus, et qui
 Eloquentium magni Demosthenis et Ciceronis
 In lucem retuli, CHRYSOLOGAS nomine
 notus,

Hic situs, emoriens peregrina sede quiesco.
 Huc me Concilii deduxit cura, trium dum
 Pontificum ecclesiam vexaret schisma per orbem.

Roma meos genuit majores, me bona tellus
 Byzantina tulit, cineres Constantia servat.
 Quo mori loco, nil refert ; undique coelum
 Poenarumque locus mensura distat eadem.

Illud notatu non indignum, a Sylvio ei ascribi literarum non modo Graecarum, verum etiam

etiam Latinarum in Italia restituendarum gloriam. Sic idem rursus in ⁱ Epistolarum volumine, postquam monuisset Franciscum Petrarcham, omisso temporis sui squalore, priscam coepisse eloquentiam imitari, subnectit, “venisse
 “ ex Graecia posthaec Joannem (sic eum nominat, sed male) Chrysoloram, qui Constantiae
 “ sepultus est, virum plurimarum literarum :
 “ Hunc Italos, jam scabrosi et obvoluti sermonis poenitentes, non tamen plus habentes
 “ luminis quam Franciscus attulerat, ad verum
 “ eloquentiae reduxisse : ita ut similis (inquit)
 “ videatur hodie Itolorum facundia illi, quae
 “ Octavianis temporibus viguit.” Andreas Julianus ait illum in lingua Latina, idque absque praeceptore ullo, tantum profecisse ut doctissimos Italiae viros aequaret.

De eo, et literis ab eo instauratis, haec habet Raphael Volaterranus lib. XXI. “ Joannis
 “ Ravennatis discipulos ita jam Latinis legitime
 “ literis imbutos Emanuel Chrysoloras schola
 “ rursus excepit, qui praeceptor Graecae disciplinae, Byzantius genere, sub Bonifacio IX. in
 “ Italiam venerat, primumque Venetiis, deinde
 “ Florentiae docuit : postremo in concilium
 “ Constantiense et ipse profectus, in eodem
 “ loco extinctus est, ac a Poggio ejus discipulo
 “ in funere laudatus.”

Platina Bonifacii IX. vita : “ In tantis autem malis, quibus provincia nostra afflictabatur, unum tamen bonum in Italiam advectum est. Ad nos enim Chrysoloras Byzan-

ⁱ Epist. 105.

“tius literas Graecas attulit, qui annis jam
“quingentis in Italia conticuerant. Hinc Grae-
“cae Latinaeque linguae scholae exortae sunt,
“Guarino, Philelpho, Ambrosio monacho, Leo-
“nardo Aretino, Caroloque, ac plerisque aliis,
“tanquam ex equo Trojano prodeuntibus:
“quorum aemulatione multa ingenia deinceps
“ad laudem excitata sunt.”

Sabellicus Ennead. IX. 9. “Fuerunt eodem
“ (Bonifacio IX.) Pontifice viri ingenio clari,
“Chrysoloras Byzantius, qui Graecas literas re-
“centiore invectu nostris hominibus restituit,
“quum quinque et amplius aetates iniquitate
“temporum conticuiissent. Hinc viri Graeca
“Latinaeque facundia mox illustres fuere, Gua-
“rinus Veronenfis, Victorinus, Philelphus, Am-
“brosius monachus, Leonardus et Carolus Are-
“tini, aliique literarum principes, tanquam ex
“Trojano equo in lucem prodivere. Quorum
“aemulatione ingeniosa posteritas tantum pro-
“fecit, ut Romanae linguae cultus in antiquum
“sit statum propemodum restitutus. — Et haec
“clara virorum nomina ex uno Graeco homine
“postea extiterunt.”

Jacobus Philippus Bergomas ad annum
MCCCXCVIII. “Emanuel Chrysoloras natione
“Graecus, patria Byzantinus, vir nobilis, sed
“omni doctrina et virtute nobilior atque prae-
“clarior, iisdem temporibus Constantinopolitana
“urbe a Turcis durissime vexata et obsessa, ex
“ea profugiens Venetias venit, et tanquam
“eruditissimus doctor literas Graecas ibidem
“docere coepit. Quae quidem Graeca lingua
“jam septingentis annis apud nostros conticu-
“erat.

“ erat. Et hinc Graecae Latinaeque literae
 “ quasi semimortuae, per istum nobis reviviscere
 “ coeperunt. Hic itaque cum in Italiam per-
 “ venisset, primo apud Venetos multos adole-
 “ scentes Graecas docuit literas. Indeque a
 “ Florentinis publico salario vocatus, plurimos
 “ ibidem habuit discipulos, jam ab Joanne Ra-
 “ vennate viro doctissimo literis Latinis edoctos.
 “ Inter quos fuere Leonardus Aretinus, Paulus
 “ Sfortia, Robertus Ruffus, Petrus Paulus Ver-
 “ gerius, Omnebonus Vincentinus, Guarinus
 “ Veronensis, Carolus Aretinus, Ambrosius mo-
 “ nachus Camaldulensis, Pogius Florentinus,
 “ Franciscus Barbarus Venetus, Philelphus To-
 “ lentinas, et Jacobus Angeli Florentinus, qui
 “ jam aetate provectus ardore addiscendi ipse
 “ auctor fuit, ut Florentiae conduceretur. In-
 “ deque curiam cum secutus fuisset, et apud
 “ Constantiam, ubi generale Concilium celebra-
 “ tur, accessit. Et praedicti discipuli omnes
 “ dulcedine verborum suorum allekti eum sequi
 “ voluerunt. Hic autem etsi omni scientia
 “ edoctus esset, aliquid tamen quod sciamus
 “ scripto (non) mandavit. Constantiae tandem
 “ deficiens a Poggio discipulo suo melliflua ora-
 “ tione honestatus est.”

Blondus Flavius in Italia illustrata, post-
 quam dixisset Joannem Ravennatem auditores
 suos, Petrum Paulum Vergerium, Omnebo-
 num schola Patavinum, Robertum Rossium, et
 Jacobum Angeli filium Florentinos, Poggium-
 que, Guarinum Veronensem, Victorinum Fel-
 trensem, ac alios qui minus profecerunt, in bo-
 narum literarum amorem, Ciceronisque imita-
 tionem,

tionem, inflammâsse, haec subnectit: “ In-
“ terea Emanuel Chrysolora Constantinopolita-
“ nus, vir doctrina et omni virtute excellentissi-
“ mus, quum se in Italiam contulisset, partim
“ Venetiis, partim Florentiae, partim in curia,
“ quam secutus est, Romana, praedictos pene
“ omnes Joannis Ravennatis auditores literas
“ docuit Graecas; effecitque ejus doctrina,
“ paucis tamen continuata annis, ut qui Grae-
“ cas nescirent literas, Latinis viderentur in-
“ doctiores.

Juvat prae caeteris audire Leonardum Are-
tinum, in Commentario rerum suo tempore in
Italia gestarum, ubi de illius in Italiam atque
ad urbem Florentiae adventu, discipulisque pri-
mis, haec in literas retulit. “ Literae quoque
“ per hujus belli intercapedines mirabile quan-
“ tum per Italiam increvere, accedente tunc
“ primum cognitione literarum Graecarum,
“ quae septingentis jam annis apud nostros ho-
“ mines desierant, esse in usu. Retulit autem
“ Graecam disciplinam ad nos Chrysoloras By-
“ zantius, vir domi nobilis, ac literarum Grae-
“ carum peritissimus. Hic obsessa a Turcis
“ patria Venetias mari delatus primo, mox au-
“ dita ejus fama invitatus benigne, ac postula-
“ tus, et salario publico affectus Florentiam ve-
“ nit, sui copiam juvenibus exhibiturus. Ego
“ per id tempus juri civili operam dabam, non
“ rudis tamen caeterorum studiorum. Nam et
“ natura flagrabam disciplinarum amore, et
“ dialecticis ac rhetoribus non segnem ope-
“ ram impenderam. Itaque in adventu Chry-
“ solorae anceps animo factus sum, cum et stu-
“ dium

“ dium juris deferere flagitiosum ducerem, et
 “ tantam occasionem literarum Graecarum
 “ ediscendarum praetermittere scelus quodam-
 “ modo arbitrarer, saepiusque ipse ad me ju-
 “ venili motu inquiebam: Tu, cum tibi liceat
 “ Homerum, Platonem, Demosthenem, caete-
 “ rosque poetas et philosophos et oratores, de
 “ quibus tanta ac tam mirabilia circumferun-
 “ tur, intueri, atque una colloqui, ac eorum
 “ mirabili disciplina imbui, te ipsum deferres
 “ atque destitues? Tu occasionem hanc di-
 “ vinitus tibi oblatam praetermittes? Septin-
 “ gentis jam annis nemo per Italiam Graecas
 “ literas tenuit, et tamen doctrinas omnes ab
 “ illis esse confitemur. Quanta igitur vel ad
 “ cognitionem utilitas, vel ad famam accessio,
 “ vel ad voluptatem aemulatio, tibi ex linguae
 “ hujus cognitione proveniet. Juris quidem
 “ civilis doctores passim complurimi sunt, nec
 “ te deficiet unquam discendi facultas. Hic
 “ autem unus solusque literarum Graecarum
 “ doctor si e conspectu se auferet, a quo post-
 “ modum ediscas, nemo reperietur. His tan-
 “ dem rationibus expugnatus Chrysolorae me
 “ tradidi, tanto discendi ardore, ut quae per
 “ diem vigilans percepissem, ea noctu quoque
 “ dormiens agitarem. Condiscipulos habui
 “ plures, sed qui maxime profecerint, duos ex
 “ nobilitate Florentina Robertum Ruffum, et
 “ Pallam Honofrii filium Stroziam. Erat in-
 “ super in eadem disciplina Jacobus quidam
 “ Angeli, qui auctor imprimis fuerat Chryso-
 “ loram arcessendi. Accessit quoque postmo-
 “ dum Petrus Vergerius Justinopolitanus, qui
 “ cum

“ cum Patavii studio floreret, secutus Chryso-
“ lorae famam, sese Florentiam contulerat ad
“ eum audiendum. Ex his Robertus et Verge-
“ rius et Jacobus Angeli me longe anteibant
“ aetate. Pallas erat ferme aequalis. Apud
“ hunc ego magistrum supra biennium fui,
“ institutus sane probabili atque optima disci-
“ plina. Tandem Imperatore Constantinopoli-
“ tano in Italiam adveeto, revocanteque ad se
“ Chrysoloram, abiit ille Florentia, et Medio-
“ lanum ad Imperatorem suum se contulit.”

Idem in epistola, quam scripsit ad Nicolum Chrysolorae tum inimicum, ut illi assentaretur atque perplaceret, cum fastidio aliquo de eo loquitur, quod cum Romam adveniret, gauderet vestibus gravitate sua minus dignis, quae risum et stomachum Romanis moverint, eumque contemptui exposuerint. “ Illud (inquit) permo-
“ lestum est, quod Miles (Chrysoloram intel-
“ lige, qui Miles, hoc est, Eques fuit digni-
“ tate) libros attulit nullos, graves esse putavit,
“ ipse vero decreverat nihil praeter levitates se-
“ cum afferre. Itaque illos omisit, vestes autem
“ nequaquam gravi homine dignas attulit.
“ Quare populus concursat, curia ridet, ego
“ digito compesco labellum, et quo me vertam
“ nescio; vereor enim, ut nunc mores sunt,
“ ne ut olim Chaldaei ex urbe Roma, ita nunc
“ Graeci ob has ineptias e curia pellantur.”
Risum istum curiae Romanae, populique con-
cursationem, tribuerim ego potius illorum ip-
sorum levitati, quibus risum nimium movere
solebant peregrini quivis habitus. Patet hoc
vel ex Lapi Castelliunculi tractatu MS. de cu-
riae

riae (Romanae) commodis, quem scripsit in curia degens Concilii Ferrariensis tempore. Is Graecos, qui concilio aderant, ita describit: “ Ego hujusmodi homines nunquam sine risu
 “ aspicio. Etenim video alios proluxa ad pectus
 “ barba, densa coma, capillo crispo, horrido, et
 “ inculto, cujusmodi Spartiatus Lycurgi legibus fuisse accepimus, quo terribiliores essent,
 “ si quando manus cum hoste confererent,
 “ alios detonsa parumper barba, semiraso capite, picto alios supercilio; horum partim
 “ pileis, et iis quidem dissimilibus, partim
 “ mithris erectis in summo avium pinnis aut
 “ aureo aliquo redimiculo, manicatisque tunicis
 “ utuntur, ut de Phrygibus Poeta inquit,

“ Et tunicae manicas et habent redimicula
 “ mithrae.

“ Rex eorum eodem modo, quo illi, amictus
 “ et ornatus est, praeterquam quod purpura
 “ indutus est, et pro pileo tiaram gerit, more
 “ Persarum Regum, quam, ut apud Persas,
 “ ferre nisi Regibus nulli permixtum est, in
 “ cujus summitate est gemma permagna et lu-
 “ cens in auro illigata. Taceo reliquos omnes
 “ inter se habitu, cultu, forma ipsa corporis
 “ et figura, rebusque omnibus dissimillimos,
 “ plerosque aspectu ita RIDICULOS, ut nemo
 “ sit adeo severus et tristis, qui RISUM aspi-
 “ ciens contineret.

ANDREAE

ANDREAE JULIANI *Oratio in mortem
Manuelis Chrysolorae Graeci, five, ut est in
Codice Bailiolenſi, pro Manuelis Chryſolorae
funere.*

SI quis veſtrum eſt, viri doctiſſimi, qui forte
admiretur quod ego, qui neque ingenio,
neque eloquentia iſ ſim, qui in Manuelis funere
laudes, nedum oratione mea ornare, ſed neque
verbis referre poſſim, inter vos primus, ſpectati
atque optimi viri, hujus virtutes immenſas auſus
ſim enarrare, hanc totam in Guarinum noſtrum
cauſam vertat, qui ſua potius ſolita benevolentia,
quam aut auctoritate mea aut antiqua orandi
facultate, quas in me nullas eſſe ſentio, ad-
ductus, hoc mihi dicendi onus adjecit; cui
ex ea amicitia, quae mihi cum illo jam diu
eſt, haud aequum eſſe cenſui morem in ſuis
lacrymis negare. Majorem tamen in modum
cupiebam, quod, cum de Manuele defuncto lau-
dationem audituri fuiſſetis, non mei ſed ipſius
Guarini haec fuiſſet oratio; qui, cum magna
dicendi copia tum exercitationis vi praeditus
ſit ſumma, jure hanc rem ſibi vindicare ^k po-
tuiſſet. Tamen quoniam chariſſimi velut patris
atque ſuaviſſimi praeceptoris morte lacrymae, ut
videtis, hoc fieri vetuerunt, ad me hanc rem
detulit, non quod in dicendo aut doctior aut
uberior vobis ſim, qui mihi praeceptores atque
magiſtri ſemper fuiſtis, ſed quia hujus orna-
tiſſimi viri laudes mecum forte ſaepius quam vo-

^k Cod. Bail. *debuiffet.*

biscum communicare solitus erat. Verum neque mihi tantum affumerem, viri literatissimi, ut Manuelem Chrysoloram laudatione mea diuturniorem famam consecuturum putarem, nisi integerrimam ejus in omni parte aetatis vitam, summam religionem, scientiam, fidem, continentiam conspicerem, quae etsi non orando, enumerando certe non minimam sibi gloriam vindicare poterunt. Quod enim genus orationis, quae copia, quae dicendi aut scribendi auctoritas, hujus nobilissimi viri, clarissimi philosophi, satis ornate, satis digne laudes commemorare posset? Quas utinam ipso potius vivo quam mortuo nobis referre contigisset. Sed incertus atque inopinatus casus hanc optatissimam voluptatem nobis intercepit. Nam cum summus pontifex ire Constantiam statuisset, nonnullosque summae auctoritatis viros et sapientiae, atque erga nostram hanc religionem insigni quadam pietate affectos sibi delegisset, Manuelem inter primos habere statuit, qui in hanc laudatissimam rem necessariumque negotium ita omnem curam, studium, diligentiam contulit, ut neque vim ullam, neque insidias, neque metus prospicere, neque suae senectutis incommoda aut labores existimare^a videretur. Quocirca hujus tam diu agitatae, divisae, lacerataeque religionis nostrae divino prope affectu permotus, pontificibus maximis, qui ipsius gravitatem, prudentiam, ac vitam tanquam coeleste oraculum venerabantur, concilii sententias, quantum in se fuit, suscipiendas fore suadere conatus est. Et ut caeterorum bonorum judiciis adhaereret, omnem itineris longitudinem, fri-

^a Bail. *estimare*.

gora, hiemes, viarum asperitates, atque mortem, si opus esset, perferre instituit. Quaecum, ut cogitarat, perfecta fuissent, inveteratos Graecorum errores ad Romanam religionem sua opera ac diligentia deduxisset, quo quidem officio, omni laude atque honore dignissimo, quid majus fieri aut divinius excogitari poterat? Quam coronam, quas statuas, huic viro, cui nullus honor nisi debitus, nulla gratia nisi dignissima, reddi poterat, homines, si in vita diutius fuisset, statuissent? Ipsae mediusfidijs non solum urbes, sed ipsi prope dicam agricolae * et si non pares, maximos certe honores Manuelli decrevissent. Sed cum praeter suam opinionem atque optimum bonorum judicium, communem omnium libertatem obsessam videret, et ad unius voluntatem redacta omnia, pontificem suum ad fugam redactum, assidujs febribus obsessus est, paucosque post dies dolore magis urgente quam morbo excessit; imo, si diligenter attendere et vere judicare voluerimus, ad eam accessit vitam, ad quam majores nostri suos illustres viros ascendisse arbitrabantur, quos, cum suis curis ac molestiis soluti fuerint, superiorem immortalium coetum adire affirmabant, quibus non modo statuas, verum etiam aras ac templa dedicabant. Eorum sententias si quis nostrum, velut facimus, probarit, nescio cur non Manuelli nostro inter ipsos superos constitutum locum judicemus, praesertim cum totius anteaetae vitae suae mores conspexerimus, omnemque praeteriti temporis ac pueritiae rationem recordari voluerimus, quam demum adolescentiam incredibili pene virtute summam fuisse de-

* Bail. agri, colles.

claravit.

claravit. Quis enim est qui tam singulari humanitate, verecundia, modestia adolescentiam suam ornavit; qui eo aetatis tempore omnes libidines propulsavit; qui omnem sui corporis partem illaesam sanctissimamque servavit; qui teneris adhuc annis se sic ad philosophiam liberaliumque scientiarum studia contulit, ut adolescens inter philosophos et doctrina et vita numeraretur? Haec, viri optimi, paucis contigisse legimus. Platonem namque et Aristotelem aliquot post adolescentiae annos suae philosophiae operam dedisse constat, quorum codices, quos in senectute e media philosophia haustos perscripserant, hic adolescens magno studio consecutus est, atque ita est consecutus, ut caeteras deinde partes aetatis suae clarissimis virtutibus nedum ornaret, sed ut nunquam ex hominum memoria evelli posset, effecit. Hi sunt gradus, viri clarissimi, qui ad dignitates, qui ad honores, qui ad famam liberos ascensus parant. Haec sunt ea virtutis elementa, quae non summis ac nobilissimis viris solum, verum etiam infimis, immortalem gloriam vindicant. Hujus nimirum adolescentiam omnes vos semper probastis, quae tam egregie traducta futurae suae senectutis fundamenta iis moribus ac vita jecerat, et quae usque ad postremos ipsius annos sibi pudicitiam castitatemque servarat; quam nostrorum seculorum memoria, literatorum virorum commendationes, optimorum hominum linguae divinis laudibus celebrabunt. Pari deinde virtute, animo, cura omnes avaritiae impetus propulsavit; quae non solum privatos penates, verum etiam civitates, provincias, omni-

umque virtutum ornamenta corrumpit. Ab se enim praeclare actum existimabat, cum minus pecuniae, multum gloriae, domum reportasset. Quanta fide, quanta integritate pecuniam ex Europa exactam, quam totam pene lustravit, cum ex Byzantii obsidione legatus ad ipsius principes missus esset, imperatori suo designavit: Qui principes, cum belli necessitate adducti, tum maxima dignitate, sapientia, et auctoritate hominis moti, magnam auri partem contulerunt: Qua in legatione Manuelis sapientiam atque fidem admirati, maximis saepe praemiis cum ipsum ad se ducere conati sunt, ut suis in rebus gerendis, consiliisque capiendis, tanti viri prudentia dulcissimaque hominis familiaritate uterentur. Sed ut aversum habuit ab omni libidine corpus, ita ab omni lucri suspicione animum semper aversum habuit. Quemadmodum enim illae ipsae Transalpinae voluptates nullam in ipsum luxuriae suspensionem inferre potuerunt, sed continentiae potius suae cunctis exemplum ac experimentum extitere; ita neque illum auri fitis, neque gloriae aut honoris cupiditas, neque ambitio ulla ab instituto opere retardavit; non refertam clarissimis viris atque optimis artibus Italiam ad quietem elegit; non imminenti denique bello oblatum otium anteposuit: Sed tanta continentia abstinentiaque usus est, ut quae caeteri magnopere optare videntur, ab se ea ipsa spernenda judicarit; adeo ut non ex Byzantio antiquissima civitate, Augustorum urbe, aut patricia ex familia ortum, sed velut e coelo demissum homines intuerentur. Qua vero caeteris in rebus moderatione, humanitate, clemen-

clementia usus fuerit, facile omnes intelligunt. Neque scio an Xenocratem, aut Tarentinum Archytam, aut reliquos homines in philosophia clarissimos Manueli non modo anteponere, sed nec aequare, quidem possim; qui cum aliquando ab aemulis atque invidis detractum suae dignitati apud Imperatorem intellexisset, non modo in eos, cum facile posset, non ultus est, sed ultro se in periculis eorum defensorem patronumque constituit. Ampla haec laus, memoria Chrysolorarum nominis, dignitas, atque gloria, ea est, ut modo dixi, quæ ex mortalibus hominibus superiorum immortalium coetus auget. Sed liberalitati ejus quam aliam comparabimus? Difficillimum est judicare, utrum majore laude dignus existimetur, an ea quæ in suos an in alios usus sit. Cujus rei testes quamplurimi, nisi vobis nota haec essent, adduci possent. Unum tantum GUARINUM nostrum dicam: qui cum Graecarum literarum, in quibus nunc peritissimus est, MANUELEM sibi praeceptorem delegisset, ab eo non modo doctrina ac moribus ornatus fuit, sed multis aliis perpetuis ac maximis beneficiis saepenumero adjutus. Quod non minus in omnes, qui vel artibus suis vel opibus eguissent, fecisse constat. Quotiens enim cum ii aut scientiae aut alicui studiosae rei operam dare instituissent, egestate impediti, si Manuel defuisset, incepta nondum re defecissent. Quanta vero aetate et misericordia fuit non gratissima solum in parentes, in necessarios beneficia, in cives suos, in patriam divina prope merita declarant, verum etiam in nostram religionem immortalisque Dei cultum honoresque augendos

affidui labores, postremaque haec legatio demonstrant. Quae amandi ratio? Illud ego ausus sum dicere, quod saepius a sapientissimis atque optimis viris audivi, cum in sermonem de Manuelis amicitia incideremus, neminem unquam aut benevolentia in omnes, aut amicitia in bonos viros ipsum antecessisse, neque qui in comparandis et conservandis amicitiiis majorem diligentiam adhiberet. Nec id solum sibi ipsi persuadebat, verum etiam cum nihil homini tam virtuti consentaneum, tam jocundum, tam necessarium et secundis et adversis rebus existimaret, omnes, quantum potuit, ^b notos et necessarios hortabatur, ut caeteris rebus humanis amicitiam anteponerent. Nihil etiam vel ad augendam gloriam, vel ad propriam communemque omnium utilitatem conservandam majus, neque viro bono dignius a natura dari posse dicebat. Hi sunt, viri clarissimi, humanitatis et sapientiae fructus, et expressa haec signa virtutis, communisque omnium consensu divina vere commendatio; quae etiamsi morte hac minime extinguere valeant, tanti viri consuetudine nos tamen orbatos video. Quorum omnium nostrum dolorem, amicorum ac necessariorum luctus, moerorem patriae, domus Chrysolorarum calamitatem, quo pacto possim absque lacrymis referre, non video. Ea enim aetate a nobis ereptus est, qua bonis artibus, optimis disciplinis, et Graecis et nostris haud parum prodesse poterat: nam ut primum ab iis se curis, quas toto animo conceperat, solvisset, omnem ad scribendi studium, operam, atque otium, contulisset. O gra-

^b Bail. *natos.*

vem atque acerbum diem hunc, qui non solum domesticis ac civibus tuis, verum etiam exteris, hanc mortem tuam nuntiavit! O lugubres epistolae nuper hic perlectae, lacrymarum et tristitiae plenae! O fors hominum ignava, instabilisque fortuna, quam repente ea congratulatio, cupiditas, ac voluptas, quas tui reditus expectatio paulo ante tuis omnibus anteferebat, ad lacrymas conciderunt! Quae nos undique ad luctus vocant, nostrosque moerores duplicant. Et in primis charissimi necessarij tui viri ornatissimi, atque illa tua nobilissima familia dignissimi JOHANNIS CHRYSOLORAE lacrymae movent: quae me certe plurimum ad dicendum impediunt; cui quid infelicius accidere aut acerbius inferri potest, minime scio. Hic est, qui generis tui dignitatem, studia, honores, caeteraque patriciae familiae tuae ornamenta lacerata peneque extincta non modo clara sobole, sed optimarum artium disciplina, quas abs te olim didicerat, favente Deo, reficiet. Sed omittamus nunc de JOHANNE dicere, cujus humanitas, scientia, incredibilis virtus ac sapientia, alios sibi locos vindicare potuerunt; et ad id nostra redeat oratio, quod superius dicendum erat, cum Manuelis studium et industriam commemorarem; cujus ingenium ego ipse, qui nihil de eo majus aut admirabilius, quam quod antea audieram, afferri posse credebam, saepius ac vehementer admiratus sum. Nam cum jam grandis esset, nullius praeceptoris auxilio nostras perdidicit literas; neque sibi oneri visum est, cum tot annis philosophiae studiis vacasset, ad puerilia literarum

elementa reverti, commoda atque otium aspernari, somnum ac voluptates omnes rejicere; totumque id tempus, quod ad res suas familiares obeundas, quod ad ipsam corporis requiem dari oportebat, omne in hanc nostram scientiam perdiscendam contulit. In qua paulo post tantum profecit, ut doctissimis tantisque viris nostris literatis eum aequare Latini minime dubitarent. Quod haud solum nostrarum illustrandarum causa, quas clarissimis philosophis, eloquentissimis oratoribus, summisque bonarum artium doctoribus refertas audierat, verum etiam ad suam et propagandam et conservandam scientiam fecisse videtur. Nam cum Graecos nihil aut parum literis suis animum advertere sentiret, easque sensim sinistra rerum ac temporum varietate extinguere cognosceret, ne ipsorum studiorum vetus illa gloria deficeret, in Italiam navigavit, clarissimamque et celeberrimam urbem Florentiam applicavit doctissimis hominibus optimisque studiis affluentem, nonnullasque etiam alias Italiae partes summa omnium expectatione et divinis prope laudibus adiit: ubi etsi quamplurimos magnitudine ingenii et industriae viros excellentes esse intelligeret, minimum sane et nullum absque nostris literis adjumentum attulisset. Quas paulo post civitates tum Graecis disciplinis, tum optimis artibus summisque virtutibus ita ornavit ac instituit, ut et peritos et bonos viros permultos efficeret; adeo ut non praesentia modo, sed et futura etiam secula ingentes suo nomini gratias, nisi ingratiissima fuerint, reservent. Nonnulla enim, quae praeteritorum hominum aut negligentia aut aliqua alia culpa

culpa ex veteribus annalibus nostris ac codicibus exciderant, Manuelis industria ad lucem redierunt. Hoc etiam concedi posse arbitror, quod ex his literis dudum permultum incrementi, auxilii, et facultatis, nostris studiis additum sit. Quamplura Platonis et Plutarchi monumenta, Demosthenis reliquorumque virorum illustrium libri, nostrorum excellentissimorum hominum atque Graecorum gesta apud nos velut antea latuissent, nisi tantum Manuelis beneficium nostris hominibus Graecarum literarum scientiam studiumque suavisset. Sed ut haec nobis et toti orbi nota praeteream, nonne inter naturalis historiae ac philosophiae principes Manuel annumerandus est? Cum enim ipsius sententias gravissimas audio, ipsum illum mediusfidius Gal- lum, quem apud Catonem Majorem legi, visum esse videre, quem in studio coeli metiendi atque terrae ipse Cato pene emori videbat. Quales in rerum divinarum cognitione fuerit, quam Metaphysicem Graeci appellant, vir gravissimus sacrarum literarum princeps maximus Johannes^m Fabricanus testis est: qui cum Manueli quatuor et viginti quaestiones solvendas posuisset, nullo per id tempus studio procedente, nullis tunc perlectis codicibus, divina quadam sententia ac gravitate discussit, nec absque maxima peritissimorum hominum astantium admiratione ac laude. Eloquentiam vero ejus admirari magis quam laudare cogor, viri doctissimi, cujus docendi ac scribendi vim ex iis, quae apud nos scripta extant, percipimus, et in ea maxime

^m Cod. Bail. *Fabrianus*.

utriusque Romae laudatione, quam literis Graecis editam Imperatori misit, in qua^c inauditum hominis ingenium, incredibilis verborum ubertas, sententiarum copia, non ut ex arte confecta, sed velut divino quodam ore prolata sint, perleguntur. Ac nequid studioso homine dignum ipsius ingenium denegasset, agri colendi scientia et voluptate mirifice afficiebatur, quae Catonis sententia ad sapientiae vitam proxime videtur accedere, et, ut illi seni optimo ac sapienti visum est, nulla beatior esse vita potest : Neque solum officio quidem hominum generi universo cultura agrorum est salutaris, sed etiam delectatione et saturitate copiaque rerum omnium, quae ad victum hominum et cultum Deorum pertinent. Quantam in ea re solertiam Manuel adhibuit ? Omitto quae ex sparsis feminibus generantur ; pratum, sylvam, caeteraque, quae absque alicujus ope terra largitur : transeo pecudesque et apum examina ; hortos pensiles praetereo, quos suo ingenio sive manibus struxit, cupressos omniumque arborum ordines, quibus in rebus neminem sibi nulla unquam aetas anteponet. Qua fortitudine, quibus moribus, omnem suam aetate gesserit, dicere praetermittam, quod ex iis quae paulo ante commemoravi, et quae in oculis nostrorum adhuc sunt, ita patere video, ut nunc vere credere incipiatis Graecos homines, omnium quondam scientiarum, omnium bonarum artium, omnis vitae, optimarumque rerum omnium inventores, praeceptores, magistros fuisse, cum Manuelis nostri vitam perspicitis, qui omnibus in rebus irreprehensibile vixit, ut bene beateque vivendi

^c MS. *mandatum*.

cunctis se speculum exhibuerit. Quod quidem cum mecum revolve, tandem vobis, spectatissimi viri, mihiq̃ue suadeo, aequo animo Manuelis mortem esse ferendam, qui ita ex hac nostra cessit vita, ut immortalem ipsius animam et ad meliora proficisci et nobiscum semper esse arbitrari possimus. Sed quo nunc te vertes, Graecia? Quas parabis lacrymas? Philosophorum omnium tuorum genus Manuelis morte mihi pene sepultum videtur. Cui post hunc vacuas scholas trades? Cui veteres tuorum illustrium virorum annales? Cui quondam ex majoribus tuis ortam philosophiam assignabis? Quem sibi haeredem institues? Te ipsam lugere oportet; nihil enim mali accidisse Manueli, sed tibi arbitror; et si quid accidit, tui solum infortunii moerore accidit. O Socratis sapientia, O Platonis divinum ingenium, Aristotelis admirabilis cunctis in rebus ardor, Demosthenis eloquentia, omniumque philosophorum Atheniensium gymnasia, cui nunc ex vestris tot vigilias, labores, famam committetis? Quid infortunii tibi, infelix Graecia, addi potest, nisi ut tot regibus exactis, tot urbibus everfis, tot rebus publicis deletis, tanti etiam philosophi decorem amitteres? Sed ut nihil hac re certius homini a natura datum sit, neque reliquis in rebus nostris sempiternum aliquid aut diuturnum fecerit, compositis animis ferenda sunt omnia. Unum tamen tibi suadere non omittam,^d quae illustrissimorum imperatorum, atque horum virorum, quos nunc dixi, semper sedes ac domicilium fuisti, ut non huic solum statuas aut ea corporum simulachra erigas, quae praeteritis

^d Bail. *quoniam*.

hominibus dedicabas, sed suarum immortalium virtutum eas constituas effigies, quae apud futura secula sempiternam de se laudem praedicent. Et ne hoc tam claro viro minus etiam grata videare, immortalem ipsius memoriam cole. Cole continentiam, moderationem, humanitatem. Cole liberalitatem, quam in propinquos, in amicos, in patriam gessit. Cole studium, doctrinam, divinarum atque humanarum rerum scientiam hominis tui. Vos autem, viri eloquentissimi, non quod ejus opera nostrae tantum illustratae sunt literae, sed recordatione ac desiderio amicissimi atque amantissimi Manuelis nostri gloriam illius nomenque totis animis atque ore celebrabitis. Nam cum omnibus rebus terminos licet incertos natura posuit, horum tamen virorum aeternam apud mortales famam, nisi interciderit negligentia scriptorum, ingenia artesque reservant.

GASPARINI PERGAMENSIS [*rectius BERGOMENSIS*] *in laudem praecedentis orationis epistola ad auctorem, ex eodem Cod. MS. Norfolciano.*

Gasparinus Pergamenſis Andreae Juliano S. D.
quamplurimam.

MULTAS ex tuis orationibus accuratissime scriptas legi, sed nullam certe politio-rem ea, quam his diebus de morte summi viri Manuelis Chryſolorae edidiſti. Nihil enim eſt a te in ea praetermiſſum, quod ad talem virum ornandum excogitari potuerit. Quare te etiam atque etiam non quidem hortor, ſed magis laudo, quod divinum ingenium, quod natura ad dicen-
dum

dum tibi dederit, tum etiam summum studium ad eam rem contulisti. Magnam itaque voluptatem ex tua oratione percepi, qua ingenia nostra tantum ad haec studia incitari video. Nec despero futurum, ut illa majorum nostrorum gloria, quae pene in dicendo extincta erat, hac nostra aetate reviviscat, modo ut natura ingenia, ita et fortuna civilia negotia paria negotiis priorum oratorum conferat. Quorum alterum tua virtus, alterum respublica et magistratus, quem pulcherrimum adeptus es, facile tibi praestabit. Vale.

Ab eodem Gasparino in tract. MS. de Orthographia dicitur, “ illam aetatem nihil “ Emanuelis Chrysolorae, vel multarum rerum “ scientia, vel virtute animi, par habuisse.”

Manuelis Chrysolorae vitam se literis mandatum pollicetur Guarinus, discipulus ei in primis charus: quod tamen utrum praestiterit necne, incertum. Illius ad eum epistolam, qua laudes ejus continentur, ex Codd. MSS. bibliothecae tum Norfolcianae et Bailiolensis adjeci.

Guarinus Veron. clarissimo viro Manueli Chrysolorae salutem plurimam dicit.

UNAS abs te nuper, jocundissime pater, literas accepi suavissimas quidem, verum breves, et, si quidem aviditatem meam contemplere, brevissimas, quanquam id imprudentius fortasse dictum. Atenim tu vim amoris atque naturam inexplibilem probe nosti. Ego vero tibi profitebor ingenue: Ex quo tuarum dulcedinem ac voluptatem epistolarum penitus gustavi, helluonum

num more edacium assumpfi. Illi enim ap-
positis haud contenti dapibus, simul et datis
vescuntur, et alias avidius efflagitant. Ego quo-
que quantum leporem gravitatemque tua secum
apportet oratio non ignarus, nedum desiderium
meum ipsa literarum brevitate restinguere aut
sedare valeam, sed magis atque magis incen-
dor. Caeterum humanitatem tuam et amorem
erga me, sicut non aliis in rebus, ita istis ipsis
in literis frustra desidero. Quarum rerum mi-
rifica in me signa demonstras, qui cum meam
scribendi tarditatem jure increpare debuisses, et
ita profecto facturum proxima te epistola cre-
didi, non modo perpetua benevolentia et chari-
tate collaudas, verum quod ad me maturius
non rescripseris benignissimam conficis apolo-
giam. Eam autem in bonam partem factam
accipio, ut mihi documentum indictum inde esse
arbitrer, quo tuam in scribendo sedulitatem pro
viribus imiter. Quibus in rebus, sicut in reli-
quis virtutibus, cunctos profecto mortales aut vin-
cis aut aequas. Quod si rariores fortasse quam
velles a me literas accipis, humanitatem tuam
rogo atque oro, suavissime Praceptor, ne prop-
terea mihi succenseas, aut amoris parvitati ascri-
bas. Nam cum sim in scribendo natura tardi-
usculus, certe in vehementer amando nemini
cedo, te maxime, cujus dilectionem, amorem,
pietatem, reverentiam, charitatemque jam plu-
ribus annis susceptam, non solum conservo,
verum etiam indies augeo. Cui enim plus
quam tibi debeam, habeo neminem, qui et
studiorum, quicquid sint, meorum praceptor,
et optimus jure magister extitisti. Itaque ad te
semper

semper aspicio, ad te oculos, ad te animum, cogitationemque converto; et ut te, si non aspiciere, saltem audire liceat, indagine cuncta perlustro, si quam aut orationem, aut ullum commentarium edideris, unde permagna eruditione tua jocundissima lectionis amoenitate ac fructu animus alatur, vegetetur, exornetur, expleatur, sicuti nuper utriusque Romae laudationem, hinc primariae parentis, inde filiae; in qua adeo eleganti, magnifico, et generoso dicendi genere aurea sese attollit oratio, ut in ea nihil quod ad oratorium munus attineat, praetermissum existat. Hinc ingenii suavitas, hinc ordo rerum aptissimus, hinc crebra sententiarum acumina, hinc elegantissimus verborum ornatus: tametsi multum ei deesse non ignorem, quod dulci illa et cygnea pronuntiatione tua non effertur: Quemadmodum ad Rhodios Aeschines de suo dixisse fertur adversario; quibus hominis eloquentiam admirantibus, Quid, si ipsum sua verba resonantem audivissetis? inquit. Non mediocrem vero fructum inter legendum assequor, quod non modo te audire videor, sed ipsam Byzantii urbem dulce mihi spectaculum nutricemque benignissimam te duce lustro. Omnia te narrante recensceo non minus tua luculenta oratione, quam operum et aedificiorum structura magnificentissima templa, regias, circos, aquae ductus, columnas, obeliscos, portum, urbis ambitum, tuas cupressos, et aliquando studioli mei diversorium, hortum pensilem. Quid Asiae atque Europae terminum Bosphorum illum Thracium, latamque Propontidem, quibus regia urbs interjacet, seu

seu verius temperat, dicam? Deerat hoc solum tuorum beneficiorum immortalium cumulo, quibus optime de Italica natione, immo vero de cuncto literatorum ordine, nisi ingratislimi esse velimus, meruisti, ut qui Graecarum literarum ad nostrates reportandarum princeps auctorque fuisti, ^a earumque jam parentem M. ^o celebrares et scriptis illustrares tuis, quo facilius intelligeremus et magnopere laetaremur, quod maximas gratias non vilissimae urbi, sed augustae dignitatis civitati debeamus: tibi vero in primis, qui altissimis dudum demersos tenebris Italos, admota demum veluti solis lampade, illuminasti. Hoc dicit Italia, hoc cunctarum artium fatentur literae, hoc clara testantur voce. Est vero benignum et plenum ingenui pudoris fateri per quos profecerimus, uti conterraneus meus Plinius ait. Qua in re animadverto saepenumero, pater suavissime, nonnulla pomorum genera auctorum suorum cognomina certa fide servare, et quasi quoddam immortalitatis depositum ad posteros haereditario jure transmittere. Hinc Maliana, et Appiana, hinc Decumana, hinc Lucullana cognominata sentio. Cur, cum non minus gustu ac sapore suaves in Italiam fructus attuleris, hac te gloriae parte et sempiterna nominis dedicatione fraudemus; quin novella haec literarum et optimarum artium plantaria abs te CHRYSOLORINA cognominemus, et eo magis quod superiora illa quaedam ventris et gulae bellaria, haec vero animorum divinus quidam cibus et

^a Bail. earum etiam parentem et. videtur, urbis.

^o Est nomen, ut

alimonia sunt. Sed ne te aliis, ut scribis, intentum prolixioribus obtundam verbis, finem epistolae faciam, si id primum obsecravero, ut me illo tuo eximio et singulari amore ames. Vale. Ex Florentia pridie non. Octobrias.

Alia ejusdem epistola ad Barth. de Montepoli de morte et laudibus Chrysolorae: ex ejusdem voll. MSS. Bailiolenfi et Norfolciano.

NUDIUS tertius unas abs te literas accepi, quae tantum mihi laetitiae, tantum festivitatis attulerunt, ut nihil supra. Significas enim benevolentiae nostrae memoriam, quam ipsum temporis intervallum et tanta regionum spatia nullo videantur modo aut oblitterasse, aut aliqua ex parte labefactasse: quare nihil mihi jocundius, nihil appetibilius esse potest. Accessit ad summam gratiam divini Manuelis nostri veneranda in primis recordatio. Nulla ferme intermittitur dies, quo non ei suspiria et lacrymas, quasi quaedam mei in illum amoris libamenta proferam. Tanti enim hominis et dulcissimi patris absentiam ferre non possum. Nec illi doleo, cum quo actum esse certissime scio. Quis enim praestantiorum Manuele virum, aut vidisse, aut audisse, aut legisse meminit, qui ad virtutem, ad gloriam sine ulla dubitatione natus erat? Cui non audita est Manuelis sapientia, aequitas, modestia, liberalitas, integritas, mansuetudo, gravitas, religio, prudentia, suavissimum ingenium, summa eruditio, et magnarum rerum scientia. Medius fidius hominem non arbitror, qui hujus hominis virtutes et co-

E

lestes

lestes non audierit mores ; qui per universum terrarum orbem maxima omnium admiratione, laude, et veneratione pervagantur. Sed omittamus haec in praesentia, praesertim cum Andreas Julianus, clarus hinc civis et patricia familia natus, ejus laudes eleganter attigerit. Qua de re lactea quaedam extat oratio. Hoc tantum dixisse velim : nihil Manueli meo dolendum esse, cui virtus et laudatissime acta vita reditum in coelos et optimum inter beatos locum peperit, ubi sempiterno fruatur aevo. Mihi vero doleo, qui in tam acerbo illius desiderio constitutus, nullum nisi percrebram de illo memoriam lenimen et moeroris temperamentum sentio. Quocirca si gratam illius viri recordationem sensisse me dixi, vera profecto dixisse me crede. [*In Cod. Norfolciano hic desinit epistola, sed in Bailiolensi adjiciuntur alia, quae sequuntur.*]

Altera literarum tuarum particula petebat, quod et Xaronda meus apertius explicat, ut opus quoddam transcribi tibi facerem, in quo quid de hujus temporis translationibus sentirem sententiam tulisse me aiunt, et, quod deterius est, in eo convertentium errores collegisse. Id quam caeteris gratum sit, ipsi viderint. Mihi certe nulla in alienis colligendis erroribus, si qui forent, causa est. Nullam tetriorem inuri mihi maculam scio. Nam quid inhumanius, quam ut ex hominis alicujus infamia voluptatem aucupari dicar? Quodnam majoris invidiae experimentum de meipso praestare queam, quam ut doctorum hominum laudibus detrectem? Ego malignum me ac improbum fateor necesse est, si quos praedicare, et, quantum in me est, amplificare

plificare debebo, de his non modo male sentiam, verum etiam scriptis persequar et inhonestem meis. Cum eis omnia vel idcirco debeam, quod e schola illustrissimi viri et optimi philosophi MANUELIS, velut ex unius parentis gremio, in decus et laudem exisse constat.

In eodem vol. MS. Bailiolenſi, et in binis Norfolcianis (num. 70, et 138.) aſſervatur ejuſdem Guarini Veronenſis epiſtola ad ° Joannem Chryſoloram, Conſtantinopolim miſſa, qua illum conſolatur ſuper Emanuelis obitu. Ex qua delibare quaedam, quae ad Emanueleſpectant, omiſſis locis communibus, juvat.

GUARINUS VERONENSIS clariffimo viro ac dulciſſimo praeceptori Joanni Chryſolorae ſalutem plurimam dicit.

PROXIMIS diebus cum moeſtiſſimus e Conſtantia nuncius de ſuaviſſimi Patris obitu delatus eſſet, quam primum ut eum reſciſceres operam dedi: quandoquidem id ad rem tuam magnopere attinere cenſui: pro cujus commodis et incremento non modo quantum in me eſt, ſed etiam ſuper vires, debeo ob incredibilem amorem tuum et immortalia quaedam erga me beneficia. Eo vero tempore, quo vitam acerbiffimo caſu amiſit, ne verbum quidem ullum de conſolatione ſuſcipienda feci. Quod ne quis

° In Bailiolenſi et in Norfolcianis 138. librarii oſcitantia haec praemittitur inſcriptio: *Ad clariffimum virum Jacobum Triviſanum ſunſum praetura Veronenſi.* Quae alius alicujus epiſtolae Guarini inſcriptio fuerit.

temere factum arbitretur, consilii rationem mei accipe. Etenim versabam animo charissimum patrem ac virum spectatissimum morte nobis praereptum esse; qualem scilicet praeterita raro conspexerunt secula, et rarius conspiciet futura posteritas. Nam, per Deum immortalem, quodnam laudationis genus in hoc illustrissimo desideras viro? Vis patriam? Est Byzantium urbs antiqua, potens armis, atque uberis glebae, postmodum Romani sedes imperii, et augustae domicilium majestatis, quae talem se civem gloriatur genuisse, a quo maximam ornamenti partem se consecutum esse non ignorat. Profapiam quaeris? At is ex nobilissima ac honestissima Chrysolorarum familia ut fidus aliquod enituit, quae cum egregiis ac prudentibus viris affluat, tum vero id praecipue habet insigne, ut neminem ferme nisi optimis studiis et liberalibus institutum artibus procreet. Quales autem vitae et disciplinae magistros habuit, testimonio est morum splendor et magnarum rerum scientia, quorum per omnem aetatem laudatissimum dedit experimentum. Divitias cum sui gratia parvi penderat, ita tamen coluit, ut eas ad bonorum omnium commoditatem et honestos converterit usus. Quid reliquas hujus hominis virtutes commemorem? Quas ab ineunte pene infantia et ipsius lactis, ut ita dicam, alimentis imbibit, adeoque provectioris aetatis gradus vixit in laude, et quoties MANUEL CHRYSOLORAS memoria repetitur, veneranda quaedam virtutis imago humanis mentibus offeratur. Omitto privatis in rebus moderationem et diligentiam, in publicis splendorem ac dignitatem, pietatem immor-

immortalisque Dei cultum; quibus in rebus nullis monachis et his quidem religiosissimis concefferit: continentiam, castitatem, munificentiam, liberalitatem, studia in amicos, charitatem in suos, benevolentiam in universos, magnitudinem animi, pro patriae utilitate laborum perpeffionem, tolerantiam periculorum, pro cuius salute invigilans atque sollicitus quantos errores et peregrinationes susceperit, magna ex parte orbis terrarum testis est; quamque praestans acumen ingenii, praeclara omnium rerum et optimarum artium eruditio, uberrima totius antiquitatis notitia, qui sermo, quae bene beateque vivendi praecepta: qua quidem in re cum ab eo multa copiose, prudenter, acutaeque conscripta extant, tum vero plurima ab ipsis ferme incunabulis usque in extremum spiritum exempla edidit: quibus superiores omnes philosophos aut aequavit aut antecessit. Perpaucos enim invenies, in quibus, sicut in MANUELE nostro, vivendi consuetudini consonaret oratio, et qui pares moribus sermones agerent. Idque cum nonnulli principes ac reges tum Romani pontifices minime videntur ignorasse, qui non parum felicitatis et ornamentorum se comparasse judicarunt, quod secum celeberrimum virum MANUELEM convixisse licuisset. Hunc in modum Platoni Dionysium, hunc in modum Aristoteli Alexandrum a consuetudine devictum accepimus: hunc etiam in modum, si famae creditur, Numae Pompilio quondam praeceptorem extitisse Pythagoram. Hujus equidem tam singularis viri jacturam, immo verius coeleste lumen extinctum, cum mecum revolverem,

tantae sese animo penitus effudere tenebrae, tam profundum allatum est vulnus, ut dolore correptus obstupuerim, steterint comae, et vox faucibus haeserit, ita ut nullum tibi consolationis aut leniendi doloris verbum facere saepenumero tentans potuerim: Nec si potuisssem, tempestiva per id tempus veniebat consolatio. —

Quemadmodum igitur te PARENTIS casum aegerrime tulisse ac deplorasse haecenus probaverim, erat enim tuae pietatis officium, ita si pertinaciter pergis, et lugendi mediocritatem minime servaveris, incusare te audebo. Illud enim non ab eruditissimi viri dignitate, sed quadam potius mollitie videtur emanare. Ego vero tua vehementer interesse judico, ut qui in omni doctrinarum genere versatus Graecam pariter et nostram linguam illustras, insigne aliquod et tuis dignum studiis experimentum edas, omnibus in rebus decorum servans. —

Non solum pro equestris ordinis dignitate, verum etiam pro tuae familiae cognomine, nihil indecorum ac humile facere debebis. — Ut a te PRAECEPTORE optimo didici, quatuor ex rebus rectum constat consilium; ut aut adversos vites incursum; aut, quod depravatum est, corrigas; aut minora deligas incommoda; aut, quod effugere nequeas, infracto et virili suscipias animo. Admonuisti saepenumero, memini, ne in tanta mundanarum rerum varietate et adumbratorum bonorum inconstantia quicquam sperare firmum ac stabile mortales auderent. —

Imo vero quis est, qui pro hoc divino homine revocando et suas non profudisset lacrymas et alicnas argento et denique pretiosa suppellectile non

non conduxiſſet. — Is cum amore virtutis et diutina conſuetudine caſtigatos ſenſus et obtemperantes rationi fecit, cui dubium eſſe poteſt quin ad philoſophiae miniſterium, ſicut a Platone didicerat, corpore uſus ſit? — Nec vero quod ante diem e vita diſceſſerit, te diſcrucies et angoribus conficias opus eſt, ut qui diutius ſupereſſe potuiſſet. Non enim quae longiſſime, ſed quae cum honeſtate tota acta eſt, laudatur aetas. — Optimas ego ſemper iudicavi arbores, quae plurima et generoſa paucis annis poma ediderunt, ſicut a MANUELE noſtro factum eſt, quod de plurimis ac maximis unum dicam. Alio enim loco tota hominis explicanda vita eſt. Tantum Latinae linguae ſplendoris et dignitatis reddidit, ut quoad in Italia, imo in toto terrarum orbe, humanitatis et doctrinae ſtudia colentur, immortalis duraturus et per doctorum ora volaturus ſit. Tales illi ſtatuae literariae dedicabuntur, tales imagines, quas nulla temporis obſcuratura ſit oblivio: qualis egregia illa funebris extat oratio, quam meus nuper ANDREAS JULIANUS, et patricio genere, et ſumma virtute praeditus, non minori prudentia et ingenii ſuavitate confecit. — Plurima ſunt, ad quos tua pertinet incolumitas, patria, uxor, liberi, amici, propinqui, quibus ſalus tua maxime debet eſſe praefidio. Vale, decus rerum. Ex Venetiis VIII. Kalendarum Septembris; iterum vale.

Ejusdem GUARINI epistola ad Jacobum de Fabris. Ex cod. Bailiolensi.

SI vales, gaudeo. Memini, cum nuper in MANUELIS sermonem, cujus memoriam libens usurpas, venissemus, multaue praeclarissima de homine illo pene divino tum dicta, tum facta, pene certatim pro jure nostro laudassemus, tandem abs te rogatum, imo vero jussum discessisse, ut illud epigramma, quod paulo ante in nobilissima civium nostrorum corona retuleram, meis ad te literis describerem. Gratissimum profecto hujuscemodi fuit imperium, non solum quia digitorum meorum soporem et omnem scribendi negligentiam expulisse visus es, quanquam id maximum est, sed etiam quia ut de MANUELE suavissimo imprimis homine, summo viro et eruditissimo philosopho, ad te scriberem admonuisti. Qua nulla tum gravior, tum ad dicendum gratior afferri materia poterat. Saepenumero magnificas hujus viri laudes aggressus, tentare volui possentne hisce literulis meis, et ingenioli parvitate nescio qua ita celebrari, ut qui pro sua virtute impraesentiarum vivus docta per ora volitat, ejus saltem vestigia posteritati servarentur. Indignum enim ingratumque censeo, ut cujus ope ac industria non modo loqui, verum etiam eloqui didicerimus, is ullo involvatur silentio. Cumque pro immortalibus erga nostros beneficiis, ut semper decantetur ac illustretur, effecerit, injurii sumus profecto, si, quantum in nobis est, eum hac gloriae parte privemus. Quam iniquissimum et
illud

illud est, ut qui sua cura, labore, studio, vigiliis, opera magnificentissimos vetustissimosque philosophos in tenebris ac morte jacentes in lucem vitamque suscitavit, ejus nomen in obscuro versari ac perire patiamur? Caeterum magnitudine dicendorum ac rerum pondere oppressus succumbo. Nam quis nobilissimam ejus familiam pro dignitate explicaverit, quae vetustate et amplissimorum hominum multitudine nulli secunda satis magnum implere volumen possit? Quid augustam dices civitatem? Cujus magnitudinem et excellentiam vel paucis cognosce. Orbis terrarum Europa, Europae Graecia, Graeciae regina urbs Byzantii est. Quid prudentiam, magnarum rerum scientiam, doctrinam, eloquentiam, ingenii suavitatem, religionem, bene vivendi consuetudinem et integritatem? Quibus se tum praesentibus tum posteris quasi quoddam constituit speculum et exemplar: Faceo animi magnitudinem, laborum ac periculorum tolerantiam, quorum omnium singula magnum defatigare poetam posse contenderim, et oratorem primum. Quocirca haecenus me sponte retraxi, ne cujus amplificare nomen studeo, diminuam. Omnes enim ferme pro verborum mensura res ipsas metiuntur. Ardua praeterea et labore maximo referta res objicitur, ut ita me dicendo geram, quo satis lectori factum esse intelligam, praesertim cum haud satis constantem futuram utrinque veritatem esse confidam. Nam qui singularem MANUELIS sapientiam et incredibilem virtutem cognitam habuerunt, non pro hominis merito, sed diminute omnia prolata fuisse dicent, nec quemadmodum ejus

ejus amplitudo postulabat, enarrata. At inexperti et factorum ignari quamprimum scriptis detrectabunt, quamplura ficta et vero majora esse disputabunt; praecipue si qua supra eorum naturam et vires gesta intellexerint. Id enim unicuique natura datum cernimus, ut eo usque alienas laudes aequo ferat animo, quoad suum conscendere posse putat ingenium. Quem vel ex hac hominum mediocritate dabis, qui parem Scaevolae et Agesilai patientiam, Socratisque in contemnenda morte, et Deciorum in suscipienda laetitiam, scriptorum nugas et figmenta esse non afferat? Subinde tamen admonitus nova quadam interdum cogitatione revocor, indignissimum existimans, ut cum perfectus homo MANUEL, et omni ex parte cumulatus, maximas certatim praedicationes meruerit, ne minimas etiam assequatur. Praestat enim ingenium quam voluntatem aut mores improbari. Si quid decrevero, modo supersit otium, quam primum fies a me certior. Haud ignarus sum quam gratum, quam jocundum, quam expetibile tibi futurum sit, cum laudes MANUELIS accipies, amantissimi quidem ac dulcissimi praeceptoris mei, honorificentissimi autem hospitis tui. Vidi enim quantum ea laudatione oblectatus es, quam de illo tam eloquenter, tam erudite nuper edidit prudentissimus ac peritissimus ANDREAS JULIANUS noster, post quem tacere fuisset optabile, nisi ejus de quo dico MANUELIS vitam per singulas ipsius partes ab incunabilis explicare mens esset. Ipsum igitur interim epigramma suscipies, quod e Constantia gravissimus ac eruditissimus vir P. PAULUS VERGERIUS

RIUS ad me misit ab eodem, ut arbitror, confectum ^a.

In aliis epistolis suis nondum editis, quas in variis legi bibliothecis, honorificam Manuelis mentionem facit Guarinus. Epistola nuncupatoria ad Robertum Rossium versioni vitae Flaminii ex Plutarcho factae praefixa: “ Vir antiqua
“ virtute ac disciplina praestantissimus, et ae-
“ tate illa clarissimus, ex cujus opera et libe-
“ ralitate manaverit quicquid Graecarum tem-
“ poribus istis literarum Itali hauserint.” Episto-
la ad Franciscum Barbarum, qua dicat ei Plu-
tarchi Dionem a se Latine versum: “ Illud
“ autem inprimis, ornatissime mi Francisce,
“ postulo, ut nequicquam legere prius inchoes,
“ quam suavissimo et doctissimo praeceptori
“ meo Manueli Chrysolorae Virgilianum decan-
“ tes illud :

“ Semper honos nomenque tuum laudesque
“ manebunt.

“ Quoniam cum praeter caeteras Italiae cala-
“ mitates immensas etiam tenebras atramque
“ noctem Graecae ignoratio disciplinae late spar-
“ sisset, is ex insita benignitate et ingenii excel-
“ lentia non parvum splendorem attulit homini-

* Epitaphium, ut a Guarino describitur, discrepat aliquantulum ab isto quod supra posuimus : sic enim se habet : “ Ante ar.
“ sit. est D. Manuel. Chryf. etc. (ut supra) qui temp. gen.
“ Conc. Constantiensis * d. ob. ea aetimatione. xvi. xi.
“ Maias conditus est, anno incarnati Verbi mccccxv.”

* Aliud exemplar epistolae Guarini habet *Constantias*.

“ bus

bus nostris, et ad quos pristina literatura longum per intervallum profuga hujus clarissimi viri ductu et auspicio redire quasi postliminio coepit. Praefatione versionis Plutarchi de liberis educandis, ad Angelum: “ Qua in re abs te
 “ peto, et magis atque magis oro, ut illustrissi-
 “ mo inprimis Manueli Chrysolorae gratias
 “ habeas, suumque attollas ad sydera nomen.
 “ Quum ejus viri opera simul et humanitate
 “ factum est, ut Graecarum splendor literarum
 “ ad nostros redierit homines. Quos ob earum
 “ ignorationem non parvae dudum involverant
 “ tenebrae.” In vita Platonis: “ Aemulatio-
 “ nis tamen inter eos (Platonem et Xenophon-
 “ tem) signa extant, quae rectiusne voluntas,
 “ minime sincera, ut multi putant, an laudis
 “ certamen et gloriae, ut sapientissimus philo-
 “ sophus et modestissimus homo praeceptor
 “ meus Chrysoloras judicabat, magni viri vide-
 “ rint.” Epistola ad Poggium in cod. Bailiol.
 “ Magnus vir et excelsus, quemadmodum prae-
 “ clare Manuel noster definire solebat, pro sa-
 “ lute publica labores et pericula suscipit, cujus
 “ merces est gloria et mens sibi conscia recti.”
 Epistola ad Franciscum Pisanum, Venetum,
 praetorem Veronensem: “ Haud injuria vir
 “ doctus et sapientissimus philosophus Manuel
 “ Chrysoloras malorum sentinam et somnorum
 “ habitaculum appellabat, quod aerumnarum
 “ et vanitatis referta essent omnia.” Oratione
 denique MS. (ut alia in praesenti missa faciam)
 in principio Rhetoricae habita: “ Princeps in-
 “ genii literarum ac virtutis Manuel Chryso-
 “ loras.”

Affer-

Affervatur in bibliotheca coenobii Camaldulensium, Fontis Boni in agro Florentino siti, Guarini ejusdem collectio variorum elogiorum auctorum illustrium de Manuele Chrysolora; in qua habetur ipsius epistola supra descripta ad Jacobum de Fabris, sive, ut ibi legitur, ad Jacobum de Fabio, jurisconsultum Veronensem. Quam collectionem exinde descriptam penes se habet eruditissimus Mabillonius.

Jannotius Manettus Florentinus, alius ex illius discipulis, oratione MS. funebri in Leonardum Aretinum, suavissimam Chrysolorae linguam deprædicat: aitque “dici non posse, quam
“ brevi tempore (postquam Florentiam advenisset) fama illius Atticæ eloquentiæ Atticæque doctrinæ in universam civitatem mirabiliter percrebuerat.”

Idem Manettus in Boccatii vita MS. “Non
“ multo post Boccatii obitum complures docti
“ homines una emerferunt, qui universum Latinæ linguæ campum florenti ætate longius
“ pervagati, recenti Petrarchæ et Boccatii doctissimorum hominum exemplo Græca ipsa
“ adoriri non dubitarunt. Unde vehementi
“ eorum discendi desiderio satisfacere cupientes,
“ doctissimum quendam virum Constantinopolitanum nomine Emanuelem e Constantinopoli, ubi degebat, Florentiam usque non sine
“ magnis variarum rerum pollicitationibus accersiverunt, accersitumque privata et publica
“ mercede aliquot annos discendi gratia eo usque retinuerunt, quod plures exinde doctiores
“ emanaverint. Quid plura de Græcis studiis
“ dixerim, cum eorum ortum progressumque
“ longius

“ longius enarrasse videamur quam ab initio
“ putaramus ? Hic est ille Emanuel Chrysolor-
“ ras, a quo multi peregregii discipuli primitus
“ profluxerunt, qui postea peregrinam Graeco-
“ rum linguam non modo per Etruriam, sed
“ per nonnullas etiam nobiliores Italiae partes,
“ quasi novum literarum semen ita disperferunt,
“ ut parvo post tempore paulatim crescens, jam
“ usque ad nostram aetatem mirum in modum
“ germinasse videatur.”

Jacobus Angelus, ipse itidem Chrysolorae discipulus, cuique in primis debemus, quod Florentiam ad Graece docendum invitatus fuerit, in MS. Praef. Versionis suae Latinae Geographiae Cl. Ptolemaei ad Alexandrum V. Pontificem : “ Geographiam, hoc est, terrae descrip-
“ tionem, auctor hic noster hoc omne opus
“ Graece nuncupat, quam appellationem vir
“ seculi nostri doctissimus Manuel Constantino-
“ politanus, suavissimus literarum Graecarum
“ seculi nostri apud nos praeceptor, dum in elo-
“ quium Latinum id transferre ad verbum in-
“ cipit, non mutavit : sed nos in Cosmogra-
“ phiam advertimus id, quod vocabulum, licet
“ Graecum etiam sit, tamen apud Latinos ita
“ usitatum est, ut jam pro nostro habeatur.
“ Credamusque virum eum, si id quod trans-
“ tulit, emendasset, omnino illud in Cosmogra-
“ phiam mutaturum fuisse.” Ex quibus verbis colligitur Chrysoloram Ptolemaei Geographiae partem in usum suorum discipulorum Latine vertisse.

Ejusdem Jacobi Angeli ad illum epistola, de Gregorii XII. electione scripta, servatur Florentiae

tiae in bibliotheca Sanctae Crucis, quae domus est Minorum Conventualium.

Joannes Calderia Venetus, in libro De praestantia Venetae politiae, scripto anno 1473, sed necdum edito, in capite De rhetorica, ubi refert quantum ea, et quibus magistris, urbs Veneta exculta sit, postquam locutus fuisset de Gasparino Pergamensi, haec subdit: “ Postea vero
“ Emanuel Graecus ita utrasque rhetoricae partes Graecas atque Latinas complexus est, ut
“ Graeci Latinique homines nostris cedere
“ oratoribus facile credantur.”

Ab elogiis Emanuelis ad alia propero. Eodem tempore quo in Italia docuit Emanuel, illius exemplo excitatus in Italiam concessit, vel illum comitatus est, ibique Graecas literas professus est JOANNES ille CHRYSOLORAS, ad quem extat Emanuelis epistolum Graecum superius memoratum, ipsius Emanuelis nepos et discipulus; et hoc in causa fuit, quod Aeneas Sylvius, in epistola supra citata, ipsum Emanuele JOANNEM CHRYSOLORAM, errore facili, nominat. In Italia docuisse Chrysoloras DUOS certiore me fecit Guarinus Veronensis in praefatione MS. translationis suae Vitarum Lysandri atque Syllae, ad Leonellum principem Estensem; in qua haec leguntur: “ Res autem ferme obscuriores erant propter superiorum seculorum vel
“ ignaviam vel calamitatem, vel utramque, quibus tanta literarum jactura importata est, ut
“ nisi Latini * mendicent ab Graecis, cum alia
“ permulta, tum clari quondam homines, jaceant
“ in tenebris sit necesse. Quocirca ingentes

* MS. Latina mendicem.

“UTRIQUE CHRYSOLORAE grates habenda
 “dae sunt, laudesque ampliandae: quorum be-
 “neficio, industria, studio, et doctrina tot
 “magnos homines ex obscuritate ad lucem, e
 “morte ad vitam, e silentio in praedicationem
 “revocatos intuemur.” Idem docet in prooe-
 mio MS. translationis Calumniae Luciani, ad
 Joannem Quirinum patricium Venetum scripto,
 ubi et alterum illum fuisse Emanuelis NEPO-
 TEM disertè testatur. “Sed inter legendum
 “(inquit) quoddam Luciani elegans occurrit
 “opusculum. Illud idcirco, quod in ipsos ca-
 “lumniantes extat, e Graeco tibi sermone in
 “Latinum verti, ubi si quid tua gravitate dig-
 “num eluxerit, gratia erit UTRIQUE refe-
 “renda CHRYSOLORAE, viris aetatis nostrae
 “clarissimis, AVUNCULO ¹ scilicet et NEPOTI;
 “ex quorum industria pariter et diligentia de-
 “rivatum est, quicquid Graecarum hodie lite-
 “rarum ad nostrates affluxit.” Se utrique fu-
 isse discipulum his verbis ostendit epistola ad
 Leonardum Justinianum, quae legitur in cod.
 Bailiolensi, ubi se cum Emanuelis, tum Joannis
 in urbe Constantinopoli fuisse discipulum indicat:
 “Ut alios taceam meritos bene de me Venetos,
 “Paulus Zane, e civitatis primoribus unus,
 “cujus exhortatione, ductu, liberalitate Byzan-
 “tium petens, ad Graecarum me literarum dis-
 “ciplinam contuli, et sub utroque Chrysolora
 “quantulumcunque operae impendi.” JO-
 ANNIS rursus meminit in epistola alia ejusdem
 voluminis ad incertum scripta: “JOHANNES

¹ Avunculus, ut solet, pro patruo.

“quoque

“ quoque CHRYSOLORAS et doctissimus et
 “ prudentissimus hac aetate homo, et vere pa-
 “ truo Manuele dignissimus, animo connubia
 “ complexus est, et ita complexus, ut ea nihil
 “ obstiterint, quin post maritalem copulam
 “ plurimos disciplina bonis artibus ac virtute
 “ erudierit, ornarit, melioresque reddiderit;
 “ patriae, suis, sibi consuluerit, et omne officii
 “ munus executus sit.” Neque alius erat Jo-
 annes ille Chrysoloras, ad quem mittitur a Gua-
 rino epistola superius ex parte posita, quem ap-
 pellat is PRAECEPTOREM suum. Ad illum
 vero videtur Guarinus scribere tanquam ad Ema-
 nuelis FILIUM, et Emanuelem appellat illius
 PARENTEM, quia fuit Emanuelis ut nepos, sic
 quoque discipulus, alumnus, et haeres. Eo-
 dem modo appellat idem Guarinus Emanuelem
 PATREM suum, et non modo PATREM, sed
 et PARENTEM, quamvis tantum illius dis-
 cipulus fuisset; ut in praefatione MS. versio-
 nis vitae Flaminii ad Robertum Rossium con-
 discipulum suum: “ Ille communis utrisque
 “ PARENS, dulcissimusque praeceptor.” Idem
 quoque fuit JOANNES CHRYSOLORAS ille,
 quem una cum Emanuele celebrat in orati-
 one modo edita Andreas Julianus. Loquitur
 de illo Julianus tanquam viro apud Italos cla-
 rissimo, et discipulum fuisse Emanuelis apertissi-
 me testatur: et quamvis illum appellat Ema-
 nuelis, non filium, sed diserte necessarium, il-
 lius tamen haeredem fuisse subindicat, cum
 dicit illum “ Emanuelis familiae ornamenta
 “ lacerata peneque extincta clara sobole refec-
 “ turum.” Hunc autem^r Allatius alique non-

^r Adv. Creyghtonum.

illum doctissimum atque insignem equitem, divitemque appellat. Errat * Ger. Vossius, cum dicit, Philelphum "Hecatostichorum libro IX. "sat. VII. et epistola ad Nicolaum anno "MCCCCXXXVII. testari se generum fuisse "EMANUELIS CHRYSOLORAE:" Iis enim, in locis Chrysoloram simpliciter nominat, non adjecto Emanuelis praenomine. Sed de Joanne Chrysolora nihil unquam inaudiverat Vossius.

Obiit Joannes circa annum MCCCCXXV. saltem ante annum MCCCCXXXVII. ut patet ex Philelphi epistolis, qui testatur se post foceri sui obitum Chrysococae fuisse discipulum. Ex eodem quoque cognoscimus duxisse illum uxorem, dum in Italia commoraretur, mulierem nobilem Pisanam ex familia Auria. Ait enim, in epistola praecitata ad Lypomanum, "accedere ad generis uxoris suae vel bonitatem vel claritudinem, quod nata est ea matre, quae et Auria ipsa sit et mulierum omnium pudicissima atque optima." Hecatostichorum Lib. VI. Sat. III. postquam domus Chrysolorae nobilitatem decantasset, de matre conjugis suae Theodoraе haec subnectit :

Hoc, Theodora, genus genitor tibi casta superbum
Tradidit, at genetrix claris majoribus orta
Non minus auget avos: quos proles Auria magnis
Insignita viris, Italiae fax ultima Pisae

* Hist. Lat. III.

Horrifoni domitrix pelagi, decorata triumphis
Millibus, et totum late celebrata per orbem
Progenuit.

De ejusdem Joannis Chrysolorae conjuge
Manfredina Auria, duabusque ejus filiabus, in
captivitate a Turcis detentis, meminit idem in
epistola quadam anni MCCCCXLIV. " Socrum
" mihi charissimam Manfredinam Auriam nobi-
" lissimam ac prudentissimam foeminam ac duas
" ejus ac foci mei Joannis Chrysolorae prae-
" stantissimi equitis aurati et eruditissimi viri
" filias meorum quatuor filiorum materteras in
" obscuram servitutem actas audio." Ad Joan-
nem hunc Chrysoloram, atque etiam ad Ema-
nuelem, epistolae quaedam sub nomine Michaelis
Apostolii extant in vol. MS. bibliothecae
Vindobonensis.

De DEMETRIO CHRYSOLORA, ad quem
extat Emanuelis epistola, cum studiis Graecis in
Italia excitandis nil navavit operae, parcius dica-
mus. Idem erat cum illo qui Demetrius Chry-
soloras ο γαδελης, i. e. juxta interpretem, Gu-
delae dominus, dicitur in Historia concilii Flo-
rentini. " Asservantur illius in bibliothecarum
claustris * opuscula complura, partim adversus
Latinos scripta. In cod. Vindobonensi ascri-
buntur ei erotemata Grammaticae, perperam
procul omni dubio pro Emanuele posito. Con-
cilii Florentini historia modo laudata dicitur
" Philosophus summus, Astronomia etiam non

* Sect. 11. c. 3.

* Vide Cavi Hist. liter. de Scrip.
Eccles. part 2. et Allatium c. Creyghtonum. p. 5, 6.

" parum

“ parum exercitatus, et ex intimis amicis fuisse
 “ Manuelis Imperatoris.” Ad quem epistolae
 ejus centum in Bibl. Bodlaeciana leguntur. Me-
 moratur quoque illius vaticinium de ecclesia-
 rum Graecae Latinaeque unione. Vide Sect. III.
 Cap. 8. Ibidem innuitur fuisse illum natu
 Thessalonicensem. Et sub nomine Demetrii
 Thessalonicensis extant illius scripta quaedam in
 Canisii Antiquarum Lectionum tomo 6.

Virorum quorundam doctorum de Emanuele
 nostro hallucinationes sciens praetereo. Quae
 de eo habet eruditissimus noster Creyghtonus,
 in notis ad Historiam Concilii Florentini, evin-
 cunt illum quae ad eum pertinent juxta cum
 ignarissimis scivisse. Magis placent quae rheto-
 ricatur in illius laudem in praefatione. Erube-
 scendus est in chronologia error clarissimi Hen-
 rici Stephani ex Pontico Virunnio scribentis.
 Statuit ille, in Dialogo de instituendis Grae-
 cae linguae studiis, in Italiam venisse Ema-
 nuelem Chrysoloram post urbem Constantino-
 polim a Turcis expugnatam, quod accidit anno
 MCCCCLIII. Citat in Dialogo de bene institu-
 endis L. Gr. studiis Chrysolorae vitam a Pon-
 tico Virunnio conscriptam, in qua ait eum haec
 referre ; fuisse illum “ virum illustrem, con-
 “ filiariumque Constantini imperatoris Constan-
 “ tinopolitani, sed capta urbe a Turcis, anno
 “ MCCCCLIII. venisse in Italiam profugum :
 “ Guarinique usum adminiculo, quem Constan-
 “ tinopoli erudierat, Florentiam se contulisse,
 “ literas Graecas profiteri deliberantem.” Haec
 si scripsit Virunnius, scripsit inter dormiendum.
 Vitam autem Chrysolorae, a Virunnio conscrip-
 tam, quam citat Stephanus, puto praefixam esse il-
 lius

lius Grammaticae a Virunnio commentario illustratae, quod opus mihi videre non contigit. Confimilis est oscitantia Petri Pantini Toletani praefatione in Michaelis Apostolii adagia, ubi dicit, “secutos fuisse in Italiam Bessarionem
“tanquam coryphaeum aevi sui doctorum,
“EMANUELEM CHRYSOLORAM, Demetri-
“um Chalcondylem, Constantinum Lascarem,
“Grammaticos; philosophos vero Gemistum
“Plethonem, in Platonicis Bessarionis praecep-
“torem: Aristotelicos vero Theodor. Gazam,
“Joannem Argyropylum, et G. Trapezuntium
“rhetorem; brevi omnes Latine scribendo sic
“exercitatos, ut etc.”

Illud unum adjecerim, falli eos, qui dicunt literas Graecas ab Emanuele Chrysolora, postquam per annos SEPTINGENTOS exulassent, fuisse Italiam restitutas, adeoque innuunt illas in Italia viguisse usque ad finem seculi a salute reparata septimi. In iis sunt Leonardus Aretinus, Guarinus Veronensis, Jannotius Manettus, Philippus Bergomas, Paulus Jovius, alii. Eas longe ante id temporis in Italia penitus defloruisse manifestum est. Majori in errore versatur Platina, cum dicit eas ante adventum Emanuelis per annos jam quingentos conticuisse. Idem in vita Nicolai V. ait, sub ejus pontificatu splendorem aliquem adeptas fuisse has literas, quae sexcentis jam antea annis in situ et tenebris jacuerant. Quasi seculo demum nono desinente, vel inchoato decimo, coepisset literarum iste squalor. Sic Aldus Manutius praefatione in Aristotelis opera physica ait, “annos sexcentos et
“plus eo glandes, non fruges, depastos fuisse
“homines.”

CAP.

C A P. III.

De THEODORO GAZA.

EX isto Emanuelis Chrysolorae fonte per universam Italiam scaturiverunt literae Graecae, et ab ejus quoque discipulis quibusdam publice doceri coeperunt diu antequam in Italiam concederent, ibique hanc linguam profiterentur ulli alii Graecorum; ut a Victorino Feltrensi, Guarino Veronensi, Petro Paulo Vergerio, Omnibono Leonicensi, Gregorio Tiphernate, Francisco Philelpho, Joanne Aurispa, etc.

Annis xv. post Chrysolorae obitum, nempe anno Christi MCCCCXXX. urbe sua patria a Turcis expugnata, cujus excidium descripsit Joannes Anagnosta, in Italiam profugit THEODORUS GAZA, sive GAZES, Thessalonicensis (nonnullis male, Atheniensis) juvenis tum aetate, honesto loco natus. Errore insigni versatur Genebrardus, cum in Chronico scribit “Thessalonicam Venetis ereptam fuisse anno MCCCCXLIV. “ eaque clade motum Theodorum, aliosque “ doctos viros, relicta Graecia in Italiam se contulisse, et linguam Graecam propagare illic “ coepisse.”

In Italiam cum appulisset, Victorino Feltrensi, qui Mantuae docuit, magistro usus, adeo diligenter Latinas literas addiscebat, ut utraque lingua brevi clarus haberetur.

Ex Francisci Philelphi epistola ad Catonem Saccum jurisconsultum, data VIII. cal. Nov. MCCCCXL. colligitur illum tunc temporis Senis fuisse versatum, honesta aliqua conditione linguam Graecam publice professurum. Nam Senis tum, nisi fallor, jus profitebatur Saccus. Quem sic alloquitur Philelphus: "Hodie mihi
" redditae sunt literae a THEODORO GAZA,
" viro sane tum ingenio, tum facundia singu-
" lari, ac plane digno, quem non modo dili-
" gamus, sed etiam amemus. Quid velit, in-
" telligo. Rem quantum erit in nobis ex sen-
" tentia consequetur. Sed tua et ope et opera
" opus est," etc. In alia ad eundem epistola, scripta eodem anno pridie nonas Nov. "Quod
" ais (inquit Philelphus) apud senatum nostri
" disertissimi Theodori Gazae mentionem ha-
" bitam fabulae. Nunquam Philelphus didicit
" verba dare, non modo amicis, sed ne inimi-
" cis quidem. Nulla mihi prorsus spes est, ut
" vir iste publica pecunia ob id muneris done-
" tur. Causam diebus proximis ad te scripsi.
" Scribis me a Theodoro *tres ad meam unam*
" *epistolam literas accepisse*. Non tres dun-
" taxat, sed mille et amplius literas accepi:
" Nam unis illis, quas literas ad me dedit, per-
" multa elementa perscripta sunt. Quare non
" *tres* posthac, *ternas* dicito; si et Priscianum
" et Tullium, quam et Bartholum et Baldum
" sequi malueris. Ego, inquam, cum binas
" ad Theodorum nostrum literas in hunc diem
" dederim, unae tantum sunt mihi ab eo red-
" ditae," etc. Rursus in epistola proxime se-
" quente, ad Jacobum Cassianum eodem die data:
" Venit

“ Venit istuc nuper (ut scis) Theodorus Gazes,
“ vir certe et disertus et eruditus : quem, etsi
“ certo scio, non amabis solum, sed cumula-
“ tissime amabis, tamen mea etiam causa velim
“ ita ames, ut nulla prorsus fieri queat ad amo-
“ rem accessio. Hoc mihi erit tam gratum
“ quam quod omnium maxime.”

Concilio Florentino, quod anno MCCCCXXXIX. celebrabatur, interfuit. Ferrariae demum confedit, ibique multos annos tanta gloria docuit academiae rector, ut etiam post discessum inde ejus, atque etiam mortem, solerent literaturae humanioris studiosi domum ejus nudo capite venerari. Grammaticam suam Graecam ibi praelegebat ; Academiae Ferrariensis rectorem evasisse fidem facit Ponticus Virunnus : cujus haec verba ab Henrico Stephano * sunt prolata :
“ Amici erant Andronicus, praeceptor nostri
“ Georgii Vallae, et Theodorus Gaza Mag-
“ nificus rector gymnasii Ferrariensis fuit.
“ Cujus domum docti adhuc nudo capite vene-
“ rantur, ex memoria tanti viri, coram thermis
“ diyaе Agnetis.” Subdubitat Stephanus utrum de Andronico an de Gaza haec locutus sit Virunnus : at vero de Gaza esse ea intelligenda, cognoscimus ex Michaelis Savanorolae, Leonelli Estensis principis medici, prooemio librorum de balneis ad Borsium Estensem scripto : “ Theo-
“ dorus (inquit) Graecus bonarum literarum
“ doctor, et nostrae universitatis gloriosus re-
“ ctor.” Quinimo illum primum fuisse gym-
nasii istius rectorem et instauratorem testatur

* De bene instit. Gr. L. studiis.

Leonardus Gregorius Gyraldus, ipse Ferrariensis, in Dialogo posteriori de poetis suorum temporum; ubi inducitur Antimachus de eo sic verba faciens: “Fuere et Bessarion et Theodorus “Gaza, viri inter Graecos excellentissimi, hic “ex Thessalonica urbe Macedoniae fuit, quo “vestra haec civitas Ferrariae gloriari potest, “quod instaurato in eo literarum gymnasio “primus studii praefectus et moderator, qui “vulgo rector dicitur, hic creatus fuerit, ubi “et publice Graecas literas professus nonnullas “Demosthenis orationes interpretatus est, ex “quibus ego ab ejus ore viva voce collectanea “legi.” Hoc factum sub Leonello principe, illiusque auspiciis, qui principatum iniit anno MCCCCXXXIX. obiitque MCCCCXLIX.

Sunt inter recentiores, qui tradunt illum in tanta paupertate prius vixisse, ut nisi eum Dux Ferrariensis ad se vocasset, fame ipsi pereundum fuisset. Hoc temere vero. Illum tamen in libros transcribendos operam impendisse intelligimus ex hisce ipsiusmet versiculis:

Καὶ χρήματ' ἄλογος ἀνακτι τῷ Λυδίας νέμει
 Φίλελφος ὁ σοφὸς, ἔδ' ἐν οἰέμενος μέγα
 Πρὸς κτῆσιν αὐτὴν παντοδαπῶν γε πυκτίων
 Πολλ' ἀλλὰ πάνυ γε, καὶ τόδε ἔχων τυγχάνει
 Χεὶρὶ γραφὴν τῇ χρυσοκόκῃ τε καὶ ἐμῇ.

Aristotelis Politica illius manu eleganter exarata asservatur hodiernum Venetiis in bibliotheca S. Antonii, a Dominico Cardinali Grimano condita.

Homeri Iliadem ab eo sibi transcriptam, quantique eam fecerit ipse, commemorat Philadelphus in epistola anni MCCCCXLVIII. ad Cardinalem Bessarionem, qui eandem ab eo
 “emere

emere volebat : “ Eam Homeri Iliada, quam
“ vir eruditissimus Theodorus Gazes exscripsit
“ mihi, et eam quidem magna cum impensa
“ atque sumptu, facio tanti, ut ne Croesi qui-
“ dem ingentibus illis admirabilibusque thesau-
“ ris cuiquam sim cessurus. Te autem, pater
“ reverendissime, majorem in modum miror,
“ qui me cum ab urbe Constantinopoli noris
“ vel in publico discendi ludo, ubi post obitum
“ mei foci Chrysolorae fuimus apud Chryso-
“ cocen condiscipuli, mores arbitreris cum ae-
“ tate mutasse ; ut qui unus omnium liberalis-
“ simus esse censeret, benignitatem illam cum
“ avaritia commutarim. Donare didici saepe
“ permulta, at vendere nihil unquam, praeser-
“ tim libros ; quibus sane pretiosius nihil duco.
“ At hunc Homeri codicem tam charum ha-
“ beo, tam jucundum, ut vix quicquam in
“ vita magis. Itaque ignosce hac in re mihi,”
etc. Rursus in alia ad eundem epistola : “ Etsi
“ mihi videbar satis ad ea tibi antea respondisse
“ ad x. kal. Feb. quae de Homeri Iliade ad
“ me scripseras, pater amplissime, tamen quia
“ literas meas forsitan non accepisti, repetam
“ eadem paucis. Idem mihi de libris accidit,
“ quod homini avaro de pecuniis solet : is enim
“ aut dat nunquam, aut ibi dat, unde plus
“ accepturum se sperat. Ego nullo pretio ejus-
“ modi codicem sim daturus ; quo aequè de-
“ lector atque dilectissimis meis liberis. Com-
“ mutaturus autem quo pacto, cum nullum
“ existimem hodie in ulla disciplina codicem
“ reperiri, qui possit cum eo comparari ? Ita-
“ que rogo te, atque mirum in modum et oro
“ et obsecro, ne me prives voluptate mea,
“ quam

“ quam tantam habeo in hujusmodi Iliade con-
 “ stitutam, ut in ea mihi summum fere bonum
 “ collocarim,” etc.

Exemplar Iliadis a tanto viro exscriptum pos-
 fidendi Cardinali eruditissimo usque adeo exarsit
 desiderium, ut nunquam desineret donec aliud
 tale sibi tandem nancisceretur. Quod nunc Ve-
 netiis in ipsius bibliotheca asservatur. In cujus
 bibliothecae indice haec reperio: “ Homeri
 “ Rapsodia a Theodoro Gaza scripta, [additur]
 “ et exposita.” Exemplar aliud Rapsodiae, il-
 lius manu exaratae, ab eoque consimiliter expo-
 sitae, reperitur in bibliotheca S. Laurentii Flo-
 rentina. In bibliotheca S. Benedicti Cantabri-
 gienfi asservatur Homeri exemplar, cui haec
 inscribuntur manu recentiori: “ Hic liber quon-
 “ dam Theodori archiepiscopi Cant.” Vide-
 rint alii, utrum inde non ortus sit iste error, quod
 ad nostrum Theodorum codex olim pertinebat.
 Utrum manu ipsius exarari potuerit, necne, ex
 aetate scriptionis facile videre est.

Caeterum viris eruditissimis, temporibus istis,
 res non insolita fuit, ad munus exscribendi vo-
 lumina veterum se demittere; id quod animad-
 vertit * Matthaeus Bossus, ejusdem seculi scrip-
 tor, aliaque complura demonstrant exempla.
 “ Deperiit (inquit Bossus) post inventum for-
 “ marum pulcherrima illa et castigata ars ex-
 “ scribendi, quam tractare docti etiam non
 “ abhorrebant.”

Ferraria Romam concessit circa anno MCCCCL.
 a Nicolao V. Pont. una cum multis aliis li-
 terarum Graecarum cultoribus advocatus ad

* Epist. 110.

opera Graecorum veterum in Latinam vertenda. Ubi transtulit de novo Aristotelis problemata, a Trapezuntio prius conversa. Unde ingentes inter eos exoriebantur similitudines. Bessarionem illic patronum praecipuum nactus est, a quo *ἐταῖρος* et familiaris in scriptis quibusdam appellatur. Et quia ab eo Trapezuntio in doctrina praeponeretur, idcirco ipsi Bessarioni inimicus factus est, et adversus illum nonnulla edidit Trapezuntius; uti ipse monet ^b Bessarion.

Nicolao V. Pontifice jam defuncto, anno MCCCCCLVI. derelicta Roma Neapolim ad Alphonsum regem accessit, ut patet ex Philelphi ad Alphonsum epistola hoc anno VIII. cal. Octob. data: "Cum ad caeteros quos habes
" doctissimos disertissimosque viros accessisse
" audio Theodorum Gazen, non possum equi-
" dem non laetari, tibi que plurimum gratulari.
" Habes enim virum, quo nemo est in universo
" Graecorum genere neque doctior, nec elo-
" quentior, nec modestior. Et is est profecto
" (ut mea fert opinio) talis tantusque vir, ut
" nihil ex eo sis in omni politiore disciplina
" frustra desideraturus. Humanitate vero cae-
" terisque virtutibus quantum valeat jam liquido
" potuisti ex ejus consuetudine cognoscere.
" Tuae autem benignitatis fuerit ita istum tra-
" ctare atque diligere, ut eos soles, quos maximi
" ducis. Nam quicquid in eum beneficii con-
" tuleris, et bene et honorifice abs te locatum
" brevi intelliges." Et apud Alphonsum hono-
" rificum locum obtinuisse, commendatum ab

^b C. Trapezunt, vi. 3.

Aurispā Antonio Panormitae, regis secretario, cognoscimus ex Panormitae ad Aurispam epistola. "Theodorum tuum, quem mihi tantopere commendas, scito apud Alphonsum regem, ut cupis, magnifice collocatum: mihi vero ea in re quas gratias habeat, si gratus est, ipse renuntiabit. Certe nos desiderium tuum explevimus, et quidem eo ipso die, quo Theodorus applicuit, ut duplici nobis officio obligetur, et quod bene, et quod cito fuerit expeditus." De eo tanquam apud Alphonsum regem Neapoli versato, verba faciens Jacobus Curulus praefatione in Arriani historiam Alexandri, illum appellat "Theodorum Thessalonicensem, virum summum, et Graecarum Latinarumque literarum eruditissimum;" aitque illum, et Nicolaum Secundinum, a Bartholomaeo Facio, regis jussu, Arriani libros Latine versuro, conveniri, deque locis difficilioribus consuli solitos fuisse.

Anno MCCCCLVIII. defuncto Alphonso rege Neapoli Romam se rursus contulit ad Bessarionem Card. eoque commendante, sacerdotium in Magna Graecia obtinuit, quod certe ^c satis esset moderato frugique homini, et adversus omnis luxuriae voluptates invicto; pauper tamen et egenus semper mansit, neglecta, dum Romae absens vivebat, ratione totius redditus, et rapacibus Graeculis et Brutiis rei familiaris cura demandata.

De eo hoc vulgo fertur, quod novissime quum nobilissimas lucubrationes in membranis

^c Jovius.

accurate perscriptas Sixto Pontifici detulisset; nec pecunia vel ipsius librarii praemio digna redderetur, indignatus subagreste iudicium; “Ergo
“ fugere hinc lubet, inquit, postquam optimae
“ segetes in olfactu praepinguibus asinis for-
“ descunt. Atque ita in Brutios ad sacerdotii
“ sacram sedem se contulit, nec multo post plane
“ senex fato functus est, nec iniqua quidem sorte,
“ quum in Graecia natus, et educatus in Italia,
“ tanquam de utraque lingua bene meritus in
“ Magna Graecia tumularetur.” Haec Jovius. Erant lucubrationes istae, translatio librorum Aristotelis de Animalibus, quas Sixto IV. dedicat, eumque orat, uti ipse opus “ ederet in usum pub-
“ licum; ageretque pro sua liberalitate, ut pari
“ studio laborem ipse suscipere alterum, plura-
“ que indies afferre huiusmodi opera possit.” Pierius Valerianus ^d rem istam sic enarrat:
“ Theodorus Gaza saturnina quadam iniquitate
“ bonam suorum foetuum partem absumpsit.
“ Tantae enim ille eruditionis vir, quantae mul-
“ tis abhinc annis nemo Graecorum, dicere
“ ausum, etiam et Latinorum fuit, cum divinas
“ propemodum elucubrationes in Aristotelis
“ Animalia, quam historiam Latine legendam
“ repraesentarat, Xisto quarto pontifici maximo
“ nuncupasset, sperans scilicet principis ejus be-
“ neficentia quaesitum per tot labores vitae sub-
“ sidium non deparcum se consecuturum: ne-
“ que tamen plures quam aureos quinquaginta,
“ quasi magnum ab eo, a quo se totum inau-
“ ratum iri speraverat, retulisset; studiis in-

^d Dial. de litteratorum infelicitate.

“ dignatus suis, quod tam parca sibi laborum
 “ et vigiliarum suarum mercis tributa esset,
 “ nummos eos primum in Tyberim abjecit,
 “ mox ipse hujus indignitate rei exulceratus,
 “ insolabili contabuit aegritudine.

Ad hoc alludit Raphael Volaterranus * de eo
 sic scribens: “ Theodorus Gaza patria Thessa-
 “ lonicensis, utroque eloquio et ipse clarissimus.
 “ Nam et eloquentiae philosophiaeque ac me-
 “ dicinae studiis hujus facile seculi princeps ha-
 “ bebatur, aemulus omnino Trapezuntii. Con-
 “ vertit in Latinum sermonem Theophrastum
 “ De plantis, et Aristotelis libros De animalibus,
 “ et Problematum: praeterea libros Ciceronis
 “ De senectute et amicitia in Graecam elegan-
 “ tissime linguam. Hujus igitur virtuti ne-
 “ quaquam par fortuna fuit. Nam urbs Roma
 “ quantum antiquitus hominum extulit ingenia
 “ et virtutes, tanto postea ob posterorum qui
 “ in ea dominantur luxuriam atque desidiam
 “ contemnit. Viros quoque multos ego saepe
 “ memini, et literis et moribus claros, magna
 “ huc expectatione venisse, paulo post fame
 “ coactos discedere. Igitur Theodorus, compul-
 “ sus et ipse ob inopiam urbem deferere, in
 “ Apuliam se contulit, ubi paucis post annis
 “ senex excessit sine liberis, cum esset sacerdos.”
 Philippus Melanchthon: † “ Theodorum Ga-
 “ zam, bone Deus! quantum virum, aiunt,
 “ cum illos Aristotelis et Theophrasti libros in
 “ Latinam linguam versos pontifici offerret,
 “ codicem exhibuisse sumptuosius ornatum, ubi

* Anthropol. 1. 21. † Declam. in laudem novae Scholae.

“ pontifex

“ pontifex interrogans, quanti ornasset librum,
“ nihil praeter eos sumptus rependit, nulla au-
“ ctori pro laboribus, quos in difficillimo opere
“ vertendo exhauferat, reddita mercede.” Pon-
tificis ingratitudinem his versibus persequitur
Julius Caesar Scaliger in heroibus :

Barbariem qui expugnavi, me barbarus hostis
Expulit ; at pulsus sic quoque victor abii.
Avexi patriam ex patria sub pectore sancto ;
Quae miseranda cani praeda futura fuit.
Invexi Romam in Latium : cognoscite Romam,
Quae belli nullo turbine capta viget.
Pro quibus, ah ! meritis, o ter scelerate tyranne,
Qui cauda es, Romae diceris esse caput.
Te vivente, vidente, jubente, miserrimus illa
Pauperie fractus, qua tibi regna canis.
En morior ; morior vero, qua publica cura est
Cuncta pati, et melius post sua fata tegi.
Romule, te jacta ; jacta te, maxime Theseu :
Vestra est materies terrea ; forma mea est.

Quod de tanta ejus indignatione, deque
nummis ab eo in Tyberim abjectis fertur,
mihi (fateor) fabulam redolere videtur : quan-
doquidem testatur Philippus Bergomensis, ejus-
dem aetatis scriptor, eum “ sub Sixto IV.
“ pontifice praesulante toti Italiae docendo et
“ traducendo atque componendo, et maxime
“ Romae, floruisse et obuisse, et cum quae-
“ dam opuscula edidisset, multoque plura e
“ Graeco in Latinum transtulisset, ob id mag-
“ no apud eundem Sixtum in pretio semper
“ habitum fuisse.” At ipso fere initio pon-
tificatus Sixti versionem librorum De animalibus
ei dicavit : cumque nuper ad pontificatum
G fuisse

fuisse evectum in epistola nuncupatoria testatur. Et falsum esse vel exinde colligi potest, quod Hermolaus Barbarus, praefatione in Paraphrasin Themistii ad eundem Sixtum scripta, tantis illum extollit praeconiis, et praeterea ait illum, si diutius vixisset, plura fuisse in linguam Latinam versurum. Nec si illud verum fuisset, videtur Cupalatinus, ipsius Gazae amanuensis, eidem Sixto, cum tantis Gazae laudibus, dicaturus fuisse Aristotelis problemata ab eo conversa.

Utcunque hoc fuerit, fato functus est vir incomparabilis anno MCCCCLXXVIII. pontificatus Sixti octavo; utrum in Apulia, quod tradunt Jovius et, ante illum, Volaterranus, quos vulgo sequuntur alii, incertum. Nam Romae illum obiisse diserte testantur ejusdem aevi scriptores, & Matthaeus Palmerius, Phil. Bergomensis, et Trithemius; quibus accedere videtur Pierius Valerianus. Hoc saltem satis constat, non Romae, sed in Apulia, ubi sacerdotium tenebat, corpus ejus jacere sepultum. Et sunt qui tradunt illud Roma illuc fuisse transvectum; id quod subindicat etiam Politianus in illius epitaphio quodam, ubi dicit illum voluisse Magna in Graecia jacere.

Ex ejusdem vero Politiani Epigrammate quodam Graeco ad Demetrium Chalcondylem, qua illum invitat ad literas Graecas Florentiae docendas, videatur colligi posse Theodorum Gazam paulo ante obitum relicta Roma Florentiam se contulisse, ibique easdem literas (post

& Chron. ad annum MCCCCLXXVIII.

Argyropyllum) fuisse professum. Quid enim aliud haec sonant?

Ἐξ ἧ δὴ Θεόδωρος ἑρρανοῖδε
 Βῆ, καὶ ὥς γε χελιδόνης νεοσσός,
 Μαρτὸς χερσὶ βρεφυλλίᾳ θανάσας,
 Ἀπὸ πῆνας λίπεν ὧδ' ὑπὲρ καλιᾶς
 Μαΐψ' δὴν μάσακα τῷδε προσδοκῶντας,
 ὦ Δημήτριε, πάντες ἄθλιοί γε
 Νῦν γυνόμεθα. σὺ δὲ πρᾶος ἐλθὼν
 Πεινώσιν σοφίης ἐδῆτόν ἡμῖν
 Δός. σὺ νῦν μόνος εἰ γλυκύς τιθηνός.

*Ex quo utique Theodorus in coelum
 Ivit, et ut quidem hirundinis pullos,
 Matre pugnis infantuli de medio sublata,
 Involucres reliquit hic in nido
 Frustra diu cibum hujus expectantes,
 O Demetri, omnes miseri sane
 Nunc supplicamus. Tu vero mitis accedens
 Esurientibus sophiae cibum nobis
 Da. Tu nunc solus es dulcis nutricius.*

Atqui magis credibile videtur de Theodoro haec loqui Politianum, ob damnum quod omnes ubique literarum Graecarum studiosi in obitu tanti viri patiebantur. Apud Boissardum, in Iconibus dicitur, “ quosdam tradidisse ejus corpus “ in GRAECIAM fuisse transportatum, et ibi “ tumultum ubi sacerdotium obtinebat.” Sed quid illi quidam sibi voluerunt, aut quid ipse sibi voluit, non intellexit Boissardus iste, homo in hisce literis nihili. Voluerunt haud dubio illi, Gazae corpus Roma, ubi moriebatur, in Apuliam, sive Magnam Graeciam, fuisse transvectum, et in loco, ubi sacerdotium tenuerat,

sepultum. Cum addit Boissardus, eum obiisse Romae, quo ex Graecia venerat, ostendit se existimasse, eum Romae primum (quod falsum) postquam in Italiam appulisset, aetatem habuisse.

Ab Aenea Sylvio, in Cosmographia, ubi enumerantur viri eruditi, quos Nicolaus V. Pontifex ad libros Graecos Latine vertendos condignis praemiis conducebat, Gazae nulla fit mentio: illum tamen eorum unum fuisse, et Nicolai V. hortatu vertisse quaedam, liquet. Dicasse illum Problemata Aristotelis a se Latine versa Nicolao pontifici, et postea sub Sixto IV. eandem versionem recognovisse atque emendasse, intelligimus ex ipsius Amanuensis, Nicolai Gualpatini, Veneti medici, epistola nuncupatoria ad Sixtum IV. versioni isti Venetiis editae praefixa; quae sic se habet:

PROBLEMATATA Artis emendatissima, ut nunc sunt, Latina lingua antehac non habuit: Nam Theodorus Gazes de Romana lingua optime meritus, quam interpretationem Nicolao V. jam diu dicaverat, emendavit nuper sub Sixto ^h Pontifice IV. pontifice maximo. Testis ego sum, qui eo dictante scribebam, quantum laboris insumpserit senex doctissimus annum continuum in emendandis plurimis librorum erroribus. Depravati erant certe Graeci codices omnes. Ipse tamen, exactissimo judicio, ut optimum interpretem decet, tum ob linguae Graecae sibi vernaculae atque Latinae elegantiae peritiam summam, tum quia Peripateticae

^h Sic scribit, ad ipsum tamen Sixtum.

“cere, nihil inculcare, nominare usu veterum
 “probatissimorum autorum genera animalium;
 “si quid novi imponit, ita inferere, ut fami-
 “liare cognatumque id quoque videri possit:
 “si quid Graece appellat, id non durum oc-
 “currere,” etc.

Praeter Historiam animalium et Problemata, fertur illum nonnullos alios Aristotelis libros Latine reddidisse, sed eos combussisse, quum intelligeret Argyropyllum, veterem sodalem, eodem vertendos desumpsisse; ne amicissimi hominis crescenti famae officeret, si ad aemulationem odiosa comparatione certaretur. “Latina enim, ut inquit ⁱ Jovius, ubertate facundior, et Graecorum modestissimus hoc facile dabat elate ambitioso, et amplioris fortunae percontido, quod ipse omnis semper lucri, et praesentis tanquam evanidae laudis contemptor exstitisset.”

E Graeco quoque in Latinum transtulit Alexandri Aphrodisiaci Problematum libros duos, Aeliani librum De instruendis aciebus, Dionysium Halicarnasense De compositione orationis, et Chrysostomi Homilias V. De incomprehensibili Dei natura: In quarum Praefatione ad Alphonsum regem monet se eidem, anno superiori, obtulisse Mauricii Imperatoris De re militari libros Latine a se conversos. Graeca quoque omnia, quae apud Celsum leguntur, Latinitate donavit, ut Jacobus Constantius et Andreas Alciatus ^k testantur.

ⁱ In Argyropylo.
 Miscel. l. i. c. i.

^k Citatus ab Hieronymo Magio

A multis ei perperam ascribitur Laurentiani tralatio Aphorismorum Hippocratis, uti monet
¹ Joannes Manardus.

De literis Latinis in Graecas traduxit non modo Ciceronis De Senectute et Somnio Scipionis libros, qui Graece ex ejus versione aliquoties excusi sunt, verum etiam Michaelis Savonarolae libros duos, De Italiae balneis, ipso teste Savonarola. Apud ^m Bernardum Scardeonium legimus illum Savonarolae Physionomiam a Latinis ad Graecos traduxisse. Sed perperam hoc pro altero isto opere positum esse existimo. Nicolai V. Papae epistolam ad Constantinum postremum Graecorum Imperatorem conscriptam circa annum MCCCCL. ab eo in Graecum sermonem conversam edidit Petrus Arcudius inter Opuscula Theologica Romae MDCXXX. Quae eadem in pluribus visitur Manuscriptis. Ei etiam a nonnullis tribuitur translatio Graeca Commentariorum Caesaris de bello Gallico; quae ab aliis Planudi adscribitur, ab aliis rectius incerto cuidam: de istius enim autore nihil certi habetur.

De proprio, edidit Grammaticam Graecam Graece libris quatuor, et tractatulum itidem Graecum De mensibus Atticis. Quod opus utrumque ab Aldo simul excusum est anno MCCCXCV. ab aliis saepius.

Opusculum De mensibus Latine interpretatus est anno MDXXXV. Joannes Perrellus Gallus; Qui adjecit Commentariolum De ratione lunae et epactarum secundum Gazam. Errant illi,

¹ Epist. 2.

^m De antiquitate urbis Patavii.

qui ipsi Theodoro tractatum quendam, nescio quem, De ratione lunae et epactarum attribuunt. Istis enim de rebus egit tantum in libello De mensibus. Opusculum hoc perquam erudite atque acri judicio conscriptum esse monent Melchior Sessa et Petrus de Ravannis, qui illud in Dictionario Graeco Venetiis edidit MDXXV. Illud quoque interpretandum suscepisse fertur Heresbachius. Monet autem Theodorus se illud scripisse anno a Natali Christiano MCCCCLXX.

Grammaticam ejus Latine verterunt, partim Erasmus anno MDXVIII. partim vero Ricardus Crocus nostras, linguae Graecae apud Lipsienses professor omnium primus. Quod etiam praestiterunt Heresbachius et Jacobus Tufanus. Libri duo priores seorsum sunt editi Basiliae MDXL. Quae editio correctae est ad fidem duorum exemplarium, quorum alterum Baptistae Guarini Ferrariae Gaza docente descriptum; alterum Codri Urcei Bononiensis; quorum amborum incorruptam integritatem, editis alteris posterioribus libris se indicaturum pollicetur editor. Servatur Grammaticae exemplar manu exaratum in bibliotheca collegii S. Trinitatis apud Cantabrigienses: item in bibliotheca Vaticana, ubi autor simpliciter nominatur Theodorus Grammaticus. Ipsum Theodori autographum consuli potest in bibliotheca Noribergensi.

Ob praeceptiones haec Grammaticas, “Vir
“ citra controversiam doctissimus et aliorum
“ Grammaticorum facile princeps,” dicitur a
Henrico Stephano. Libros vero posteriores diffi-

* De bene instituendis linguae Graecae studiis.

ciliores obscurioresque esse, quam ut a tyronibus intelligi possint, apud omnes in confesso est. Et in paucis quibusdam labi eum contendit Stephanus: “Mea certe sic fert opinio, inquit, “eos, qui Graecae linguae rudimenta Graece “tradiderunt, pauca reprehendenda habere prae “iis qui Latine. Ex iis autem, qui Graeco “sermone in iis tradendis usi sunt paulo ante “nostram aetatem celebres sunt, Theodorus “Gaza, Manuel Chrysoloras, Constantinus Lascaris, Demetrius Chalcondylas: sed qui altius quam caeteri in docendis quae ad hanc “linguam pertinent penetravit, Theodorus Gaza, is et obscure multa et non satis fide “pauca quaedam tradidit.”

Grammaticae ejus nihil se simile in eo genere vidisse affirmat Budaeus. Eumque ea laude nulli veterum postponendum judicat ^p Robertellus.

Paulus Jovius ait Demetrium Chalcondylem rudimenta Grammaticae publicasse, “quod Theodori Gazae liber eadem de arte scriptus, “quamvis insignis, uti provectis et doctis scriptus, durior videretur.” Melchior Volmarius, ^q judicavit illius Institutiones graviores esse quam ut aetati minori recte convenire possint: illum nimis in arctum coegisse compendium primi libri.- “De quarto, inquit, quid attinet dicere? “in quo non solum ea, quae de suo Gaza nobis “ingenio attulit, sed illa etiam quae ex Apollonii difficilis, et aliorum quorundam libris *i. e. Dys* “non parum multa descripsit, dum brevis esse

^p Com. De re poetica.

^q Praef. Gram. Dem. Chalcondylae.

“laborat,

“ laborat, aut potius de industria sic obscura-
 “ vit, ut non immerito a Graecis ipsis ac ejus-
 “ dem ordinis hominibus jactatum illud sit,
 “ *Δηλὴς κολυμβήσας δειρόμενον.*” Addit “ mirum
 “ nobis maxime videri istud debere, quod quum
 “ Grammaticae ejus praeceptiones in hoc sint
 “ institutae, ut ad intelligentiam Autorum in
 “ primis conferant, has Theodori non nisi ex
 “ earum lectione, et multa et varia, denique
 “ accurata singulorum nec oscitante observa-
 “ tione quisquam sit intellecturus.” Hoc o-
 pusculum tamen Grammaticum, non utile mo-
 do, sed etiam necessarium esse iis, qui provecti
 aliquantum harum literarum tirocinium factita-
 rint, esse omnibus notum agnoscit.

Valentinus Curio in praefatione editionis Ba-
 filienfis MDXXIII. “ Theodorus Gaza in li-
 “ bris De institutione grammatica rem gram-
 “ maticam in universum miro ordinis compen-
 “ dio complexus est, atqui sic arcta brevitate,
 “ ut non rudibus, sed eruditis prorsus scripsisse
 “ haec videatur. Nam cum ubique fere ob-
 “ scuriusculus sit, tum locos quosdam habet,
 “ praesertim in posterioribus libris, vixdum ab
 “ eruditissimis intellectos, et qui juxta prover-
 “ bium Oedipum aliquando requirant conjecto-
 “ rem.” Adjecit iste editor in prioribus libris
 Erasmi interpretationem: In tertio vero et quar-
 to interim Conradi Heresbachii, uti ille audi-
 toribus suis forte ad verbum enarrabat, interim
 Jacobi Tufani atque Croci interpretationem,
 velut centones nectens, confarcinavit.

Glareanus in Praefatione Grammatices Urbani
 ed. MDXXIV. “ Cum omnia perpendissem,
 “ certe

“ certe primus Urbanus hic, atque adeo com-
“ modissimus ad eam rem, nec absque causa,
“ visus est. Etsi me non latet, quantum vel
“ ingenio vel autoritate, denique etiam erudi-
“ tione, Theodorus Gaza omnes omnium cal-
“ culo antecellat. Verum enimvero quid pro-
“ hibet parva etiam magnis comparare? Et
“ sane non qui eruditissimus eo in negotio fue-
“ rit, mihi tum quaerebatur, sed qui maxime
“ accommodus, et auditoribus adhuc rudibus,
“ et negotio pro rudibus suscepto. Quanquam
“ (ni fallor) Theodorus ipse, non tam discipu-
“ lis ea, quam praeceptoribus scripsisse videtur.
“ Qui viam commonstravit compendiosam sane,
“ sed quam non facile quivis apprehenderit,
“ saltem rudiusculus, et harum rerum imperi-
“ tior, nisi ductore quodam atque common-
“ stratore.”

Ludovicus Vives De ratione studii puerilis :
“ Habes Theodori Gazae duos primos libros,
“ qui de inflexionibus nominum et verborum
“ magno compendio et arte praecipiant : de-
“ hinc accentuum et orthographiae formulas,
“ quae in plerisque conjunctae sunt, percipies
“ conjunctas ex tertio Theodori Gazae : ne to-
“ tum illud volumen legendum habeas, mo-
“ lestum, et frugis plerisque in locis exiguae :
“ sufficient in hoc tempus, quae sunt illinc
“ ab Oecolampadio decerpta.—Gaza in quar-
“ to libro difficillime praecipit atque obscu-
“ rissime, secutus Apollonium, et ipsum in pri-
“ mis tenebricosum.” Idem De tradendis dis-
“ ciplinis lib. 3. “ Hinc ad declinanda nomina
“ et verba adhibebit primum librum Theodori
“ Gazae,

“ Gazae, quem Erasmus vertit. — His ad-
 “ detur liber secundus Gazae, in quo illustrat
 “ coloribus, quae primo libro adumbrarat solum
 “ ac delineaverat, Aristotelem secutus ac natu-
 “ ram rerum.” Rurfus. “ In quo multum
 “ artis expressit Theodorus Gaza, Aristoteli-
 “ cam quandam praecipendi rationem secu-
 “ tus.”

De Grammatica ejus haec habet Constanti-
 nus Lascaris, in Grammatica sua Graeca, pro-
 oemio libri tertii: ἀφ’ ὧν ἀρυσάμενος ὁ σοφὸς
 Θεόδωρος κάλλιστα καὶ ἐλλογιμώτατα τὸ τέταρτον
 τῆς ἑαυτῇ γραμματικῆς συνετάξε’ βραχὺ μὲν, καὶ
 Δηλὸν κολυμβητῇ δεόμενον, ἐπαινετὸν δὲ τοῖς εὐδόσει
 καὶ ἐπωφελές, τὰς σκιὰς τῶν παλαιῶν περιέχον. *A*
quibus Lauriens doctus Theodorus optime et ele-
gantissime quartum suae Grammaticae composuit,
brevem quidem, et Delio natatore indigentem, sed
laudabilem scientibus et perutilem, umbras anti-
quorum continentem. Idem alibi: καὶ μετ’ ἐκεῖνον
 μετὰ πολλὰ ἔτη ὁ παντ’ ἄριστος Θεόδωρος ὁ Γαζῆς
 τίσις τε βιβλία συνέθηκε κάλλιστα καὶ ἐλλογιμώτατα,
Et post illum (Emanuelem Chryoloram) multos
post annos omnium optimus Theodorus Gaza IV.
libros composuit pulcherrimos et eruditissimos.

Aldus Manutius in Praefatione Grammaticae
 illius ac Apollonii ed. mccccxcv. “ Non sum
 “ nescius, studiose Lector, hanc Apollonii Theo-
 “ dorique Grammaticen visum iri tibi primo
 “ duriusculam atque insuavem: deinde, cum
 “ eam accurate relegeris et facilem et jucundam,
 “ Nam Theodorus, si dictionem attenderis, vi-
 “ debitur tibi dulcis, eloquens, et plane Atti-
 “ cus, nihilque praetermisisse quod sit necessa-
 “ rium

“ rium volenti Graece dicere. Si vero doctrina-
 “ nam atque ordinem (pace aliorum dixerim)
 “ solus docere bonas literas, caeterorumque
 “ Grammaticorum facile princeps,” etc.

Gerardus Vossius De arte gram. l. 1. “ Om-
 “ nium doctissime hanc artem libris IV. tra-
 “ ctavit Theodorus Gaza. — Is primo qui-
 “ dem libro agit de literis, et orationis parti-
 “ bus, praepositione excepta, de qua libro IV.
 “ Secundo accuratius illo de octo partibus ex-
 “ ponit, ac, praeter caetera, temporum forma-
 “ tionem exponit. Tertio considerat accentus,
 “ quantitatem, orthographiam, et varios bar-
 “ barismi modos. Quartus est de structura
 “ orationis, et variis dicendi formis. Interea
 “ tantus scriptor utilior iis est, qui jam aliquo-
 “ usque profecerint. Ipse liber primus, bre-
 “ vitate nimia obscurior est. Longeque priori-
 “ bus difficilior est quartus.”

Denique Grammaticam hanc Theodori
 tanti aestimabant Jacobus Tufanus, et Lazarus
 Bonamicus, ut publice eam enarrarent, Parisiis
 ille, hic Patavii. Helias Andreas Commentario
 eandem illustravit, maxime ex Apollonio Dyf-
 colo, quem autor potissimum secutus est.

Epistola ejus de origine Turcarum, ad Fran-
 ciscum Philelphum Graece scripta, Latine ex
 versione Castalionis impressa est Basileae MDLVI.
 Prodiit eadem Graece cum Leonis Allatii ver-
 sione ad calcem Symmictæon Bertholdi Nihufii
 MDCLIII. Servatur MS. in Thesauro Bodlei-
 ano. Refutat inibi Plethonis sententiam.

Scripsit quoque nonnulla adversus Plethonem
 ad Platonem et Aristotelem spectantia. Quem
 defendit

defendit adversus Gazae reprehensiones Michael Apostolius Apologia, quae olim extabat in bibliotheca Heidelbergensi, nunc in Vaticana; atque etiam in Bodleiana.

Ibidem ^b fervatur Nicolai Secundini ad Andronicum epistola, de Apostolii in Gazam libello, Viterbii Graece scripta MCCCCLXII. Ubi aliae etiam de eadem controversia leguntur epistolae Graecae.

Tractatum ejus De substantia tradidisse se Henrico Stephano monet Sambucus in volumine quodam bibliothecae Vindobonensis.

Commentatiuncula ejus in illud, "omnia a natura fieri," extat, juxta Indices Labbaeanos, in bibliotheca Regia Parisina: legendum vero; "omnia a natura alicujus gratia" fieri. Bessarion Cardinalis, in Prooemio libri adversus Trapezuntium de isto argumento scripti, monet Theodorum Thessalonicensem, familiarem suum, quum inter confabulandum Plethonis de ea re sententiae repugnaret, vehementer rogasse, ut de isto argumento nonnihil conscriberet. Quod cum fecisset Bessarion, et scriptum in manus Trapezuntii devenisset, contra illud scripsit Trapezuntius, simulans se ignorasse fuisse illud Bessarionis, credidisseque, ipsius fuisse Theodori. Hinc patet errare ^c Leonem Allatium, cum refert Theodorum, Peripateticae sectae defenso-rem, et Plethonem, Platonis doctrinae perquam studiosum, acriter inter se super ea quaestione scriptis contendisse, antequam sententiam suam Bessarion rogatus scripto aperiret. Nam si ea

^b Cod. Baroc. 165. f. 146, &c.

^c De Georgio.

de re scripisset antea Theodorus, Trapezuntius non potuisset simulare, se credidisse Theodorum, non Bessarionem, fuisse istius libelli auctorem : cum contra Plethonem, quem ipse impugnavit Trapezuntius, ipse quoque Peripateticus, disputasset Theodorus. Et quidem disputasse Theodorum contra Plethonem non scripto, sed tantum inter colloquendum cum Bessarione, ipse evincit Bessarion his verbis : “ Cum Aristoteles
“ Philosophus naturam quidem statuisset omnia alicujus rei gratia facere, veruntamen
“ nihil consulto agere, quemadmodum ars quodque licet sine consilio agat, omnia tamen
“ alicujus rei gratia facit, Plethon Constantino-
“ politanus, vir nostra aetate opinionum Platonis
“ aemulus atque defensor, hanc Aristotelis sententiam improbandam longe refellendamque
“ existimavit, et tam artem quam naturam asseruit, secundum Platoniorum opinionem,
“ quae faciunt consulto agere ; cui sententiae repugnans Theodorus Thessalonicensis familiaris noster talibus quibusdam argumentis usus
“ est. Consultationem enim earum rerum esse dicebat, de quibus, etc. — Admirari praeterea se idem Theodorus dicebat, Plethonem
“ existimasse paucis quibusdam verbis, et quasi unica positione, recipi suam sententiam posse,
“ tot alioquin Aristotelis rationibus adversam, quae contrariam plane confirmant atque persuadent. Et si quid a nobis plenius ea de re
“ cum aliqua vi demonstrationis dici posset, libenter se auditurum ostendebat, utque id, nisi molestum esset, faceremus rogabat vehementer.” Suspiciari itaque liceat, Theodorum
rum

rum nihil omnino super ista quaestione edidisse, et antedictam Commentatiunculam in codice Parisino ei tributam, non aliam revera esse quam Bessurionis, quam, tanquam Theodori, impugnavit Trapezuntius.

In Indice quodam MS. librorum Graecorum MSS. bibliothecae S. Laurentii Mediceae, occurrit "Theodori contradictorius CONTRA Bessurionem." Scribe, meo periculo, AD Bessur. (*ἀντιρρητικός πρὸς Βησ.*) Nam contra Bessurionem patronum suum quam merentissimum haud dubio nihil edidit Theodorus. Designatur forte commentatiuncula modo dicta, quae praedicti scripti Bessurionis defensio fuerit contra Trapezuntium. Viderint alii.

Epistolae *περὶ ἐκείνης ἢ ἀκείνης*, de spontaneo et invito, servantur Florentiae in bibliotheca Medicea; necnon Venetiis, plusquam uno exemplari, in bibliotheca S. Joannis et Pauli.

De fato tractatus (forte idem) habetur inter Codices MSS. Isaaci Vossii.

De superbia carnis tractatulus, et Prolegomena in rhetoricam, dicuntur extare in bibliotheca Regia Parisiensi.

Eadem bibliotheca Regia, juxta indicem quendam, quem vidi, manu exaratum, asservantur epistolae Theodori ad Demetrium.

Quanti Gazam aestimaverit Franciscus Philadelphus ex epistolis superius citatis satis videre est; sed extat tamen ejusdem epistolium aliud, quo illustrius illius continetur praeconium. Id datum est anno MCCCCXLVI. Francisco Barbaro, erudito Patricio Veneto, quaerenti quis ex Graecis hominibus hac tempestate doctrina elo-

eloquentiaeque praestaret, respondet Philelphus,
“ unum Theodorum Gazam sententia sua cae-
“ teris Graecis omnibus et literis praestare et
“ eloquentia, non hac Libaniana garrulitate,
“ sed eloquentia illa prisca, qua et Demosthe-
“ nem, et Aeschinem, et Lyfiam, caeterosque
“ illos nobilissimos oratores usos legimus. Essẽ
“ praeterea illum virum gravem et bonum.”
Oratione illum non minus pedestri quam pro-
saica polluisse, testatur idem in epistola ad ip-
sum conscripta. “ Non mediocri afficior de-
“ siderio audiendi tui, posteaquam visendi
“ facultas est intercepta. Itaque facis tu qui-
“ dem injuriam, qui toties Graece superiore
“ tempore provocatus a me literis nunquam
“ responderis, nedum versũ, sed ne prosa
“ quidem: cum in utroque dictionis genere
“ excellentissimus sis.” Ludovicus Carbo in
quadam De artibus liberalibus oratione ad Leo-
nellum Estensem Ferrariae principem, inter
caeteras Gazae praeceptoris laudes et hoc ait:
^d “ Dicam equidem quanto dignus Theodorus
“ honore, quem plusquam dimidium animae
“ meae semper diligam; cujus versiculos,
“ quos de musis tuis elegantissimos edidit,
“ in sacrario illo pulcherrimo incidi jubeas,
“ etiam atque etiam rogo et obsecro. Quid
“ enim gravius Callimachus? quid suavius
“ Propertius? quid pulchrius Tibullus di-
“ cere unquam potuisset? Nam et nomen et
“ officium musarum concinne exprimunt, et
“ earum laudem ad picturam alludentes bre-

^d Ap. Gyraldum de Poetis sui temp. Dial. 2.

“vius concinunt. Nobile hominis ingenium
 “tantum philosophum in hujusmodi deliciis
 “praeftare!”

Intercessit ei similtas cum Georgio Trapezuntio, eo quod Graecos libros a Trapezuntio prius conversos, ipse rursus Latinos fecisset; et invektivam in illum hoc nomine edidit Trapezuntius, ubi insectatur ut portenta verborum, quibus, teste Parrhasio ^f, optimi quique scriptores utuntur.

Scripsit quoque in Gazam, tanquam patris laudi decus maligne subtrahentem, ANDREAS, Trapezuntii filius, paternas lites excipiens: sed Theodorus eam recriminandi libidinem facile contempsit.

Politianus videtur ambitiosius quaesivisse in Gazae operibus quod carperet, gloriolae inde nonnihil sibi captaturus, scil. in Miscellaneorum ^g opere, ubi partes Trapezuntii contra illum tuetur. “Illud (inquit) in Theodoro mirari
 “me fateor, quid ita scripserit in praefatione
 “librorum De animalibus Aristotelis, quibus
 “unis praecipue commendatur, adjutum sese
 “a nullo, nec certare adeo cum caeteris interpretibus, quos, inquit, vincere nullum negotium est, cum libros eisdem sic Georgius Trapezuntius ante ipsum luculente verterit, ut vel redditis quae apud veteres inveni-
 “nerat, vel per se denuo fictis excogitatisque
 “vocalibus, Latiam prorsus indolem referentibus, vitio factum nostro, primus opinor juniorum docuerit, cur ipsi minus multas quam

^f Epist. 60.

^g Cap. 72, 90, 91.

“ Graeci rerum appellationes habeamus. Hos
“ igitur si quis libros diligenter legerit, minus
“ profecto Gazam laudabit, pene illius vestigiis
“ insistentem: quin si homo erit ingenuus,
“ credo stomachabitur, sic a Theodoro dissimu-
“ latum, per quem maxime profecerat, sic ha-
“ bitum pene contemptui ludibrioque, cujus
“ potissimum laboribus insidiabatur. Nobis
“ vero etiam fortasse habebit gratiam, quod
“ ista reddere suis auctoritatibus contendamus.
“ Nam quantum sibi Georgius in eo placuerit
“ opere, vel illa de praefatione verba signifi-
“ cant, quibus sese libros eos Latinis ait non
“ minus elegantes emendatosque dare, quam
“ apud Graecos habeantur. Sed et hoc ad se
“ trahere Theodorus conatur, ut item quae de
“ mensibus Graece prodidit, ex hujus potissi-
“ mum, de qua loquimur, interpretationis prooe-
“ mio subleguntur. At enim fuere, sicuti ap-
“ paret, acerbissimae inter hos Graecos inimi-
“ citiae. Sic ut in Grammatico quoque suo
“ Commentario Theodorus Georgium vocet
“ hunc Pornoboscon, quod alentem scorta sig-
“ nificat: alludens arbitròr ad Georgium vete-
“ rem Grammaticum, cui cognomentum Graeci
“ Choeroboscon dixere. Caetera porro, quae
“ Theodorus hic edidit, ubi modo non repe-
“ tendarum sit accusandus, sicut eruditione di-
“ ligentiaque non carent, ita sunt, ut mihi qui-
“ dem videtur, ad examen quoddam strictius
“ curiosiusque revocanda. Nos hoc loco nec
“ doctorum nitida nomina tentamus apud im-
“ peritorum decolorare iudicia, nec tamen dis-
“ simulare, quid in quoque desideremus, aut

“ inhonoratum transire volumus, cui veritas patrocinetur. Ut autem habere stylum quam maxime ingenuum paratumque volumus, ita quam minime accusatorium, quam minime licentiosum et noxium. Nec enim tam vafritiem profitemur, quam exhibemus industriam.” Haec Politianus. Qui subjicit tamen epigramma Graecum in Gazae laudem, aliisque aliquot epigrammatis et Graecis et Latinis ait se olim testatum fuisse, quid ipse de doctrina aestimaverit ingenioque Theodori.

Epigramma, quod ei subjiciendum seligere placuit, sic est:

Καίτοι μέγας πότ' ἀγὼν Γαζῆς Θεοδώροιο ἀμφὶ
 Μῆσαις τ' Ἀυσονίαις ἢ δ' Ἑλικωνιάσι.
 Ταῖς μὲν γὰρ γενεὴν, ταῖς δ' αὖ θρεπτήρι' ὀφείλεν,
 Ἑλλὰς γὰρ τέκε τόνγε, Ἀυσονίη δ' ἔτραφεν.
 Ἴσον δ' ἀμφοτέρων σοφίῃ γλώττῃ τ' ἐκέκασο,
 Τὸν δ' ἔτ' αὐτὸς ζῶν ἔτ' ἄρ' ἔκρινε θανάων.
 Ἀλλὰ καὶ Ἰταλίας μεγάλη ἐπὶ Ἑλλάδι κείσθαι
 Εἴλετο, ὅφρα κλέος ζυγὸν ἦ ἀμφοτέρῃς.

Id est, ipso interprete:

*Proponebatur magnum olim certamen de Theodoro
 Gaza,*

Musique Ausoniis et Heliconiadicibus.

*His quidem nativitatem, illis autem nutritoria
 praemia debebat;*

Graecia nam genuit hunc, Ausonia vero nutrit.

*Ex aequo autem utriusque sapientia linguaque
 excelluit.*

*Hoc neque ipse vivens, neque certe diremit
 mortuus.*

Sed

*Sed et in Italiae Magna Graecia jacere
Voluit, ut gloria communis sit utrique.*

Reliquorum ejus epigrammatum Graecorum ap-
posui tantum Latinam versionem :

*Graecia quidem, Theodore, te magis luxit mor-
tuum,*

*Turcarum quam quando ipsam vastavit genus.
Etenim ei sceptrum quondam barbarus abstulit
tyrannus,*

*Nunc vero decus linguae surripuit mors per-
niciosa, etc.*

Aliud.

Illud Calliopes sacrum os ecce tacet,

*Decus Graecorum heu quondam, nunc vero
luctus,*

Suaviloquus Theodorus, qui in corde habuit omnia ;

Unde et omnium sepultus est in corde.

Hujus et in ore quidem prudentia omnia florebant,

Prudentibus nunc et ipse omnibus per ora.

Sed quodnam cor, quid dixi os ? hoc mortuo

Omne os heu obstruitur, omne anxium est cor.

Ejusdem in eundem epigramma Latinum :

Heu sacrum caput occubuit Theodorus, et hora

Una obiere omnes reliquiae generis.

*Nec tamen hoc querimus, nimis est potuisse
videri,*

Non erat hic nostro tempore dignus honos.

*Hoc dolet heu, quod neutra patriae est nunc
lingua superstes,*

Quae mittat justas manibus inferias.

H 3

Aliud,

Aliud.

Cum terram hic nosset Theodorus et aëra et undas,

Jam restant, inquit, sydera; terra, vale.

Ait idem Politianus ^a Theodorum Ciceronis De senectute libellum “ non incommode profecto
 “ nec infeliciter vertisse in linguam Graecam;
 “ sed esse in eo quoque, ne quid gravius dixerim,
 “ paulo nonnunquam indiligentiorum.” Eum
^b alibi appellat hominem doctum et diligentem. Convenientibus aliquando quibusdam literatis hominibus, cum de Hieronymo ejusque somnio, quod ante divinum tribunal tanquam Ciceronianus verberaretur, sermo incidisset, Gaza ridens facete admodum questus est injuriam sanctissimo viro immerentissime illatam. Ita cum risu soluta concio est. Hoc refert Bartholomaeus Scala epistola ad Politianum: Plenius autem Petrus Crinitus ^c Politiani discipulus, his verbis: “ Dictum est celebre Theodori Gazae
 “ de Divo Hieronymo ejusque eruditione, affectum fuisse injuria Hieronymum a Ruffino,
 “ quod eum pro Ciceroniano accuset, in quo
 “ paulo audacius ironia est usus. Nam quid
 “ (inquit) opus, ut in re falsa in jus appellaretur, litemque illi ad tribunal Christi de nimia eloquentia contestaretur? Sed hoc totum
 “ de Gazae ingenio et acumine pro re nata
 “ exponemus. Erant forte cum Bessarione Nicæno, viro in philosophia excellenti, Theodorus Gaza et Plethon Byzantius, qui cog-

^a Miscel. c. 91,
 c. 10.

^b c. 74.

^c De honesta discip. l. 1.

“ nomento

“ nomento Γέμισος appellatur, tres eo tem-
 “ pore, ut constat, viri doctrina et ingenio no-
 “ biles. Quaesitum est igitur de D. Hiero-
 “ nymo, quantum in Romana eloquentia prae-
 “ stiterit. Ex quo, Bessarion, Facundia, in-
 “ quit, maxima fuit apud Latinos Hieronymus:
 “ quando et affectatae nimis eloquentiae pro
 “ Ciceroniano et habitus sit et accusatus: In
 “ quo Theodorus dicitur risum movisse, ut qui
 “ foret in Romana etiam eloquentia censor
 “ acerrimus. Et simul, Injuria haec, inquit, o
 “ Bessarion, insignis in Hieronymum facta est
 “ a Rufino: plagasque illas nullo suo merito
 “ tulit. Quo dicto Bessarion et Gemistus ma-
 “ gis riserunt, cognito Theodori ingenio et
 “ Attica urbanitate.” Ab eodem Crinito ⁱ alibi
 hoc elogio ornatur: “ Theodorus Gaza, vir unus
 “ (ut ego existimo) aetate superiori, qui cum
 “ omni antiquitate in omnibus disciplinis com-
 “ parari possit.” Alibi: ^k “ Theodorus Gaza,
 “ vir (ut doctis visum) doctissimus, et, ut ho-
 “ mo Graecus, judicio summo.”

Pomponius Laetus rogatus ^l a Sabellico, ^m
 discipulo suo, quem aetate illa doctissimum ju-
 dicaret? Theodorum Gazam respondit: quem
 secundum? Nic. Perottum Sipontinum antisti-
 tem dixit, alludens ad studia haec, quae nomen
 ab humanitate sibi vindicant.

Sabellicus ⁿ ipse hoc encomio eum exornat:
 “ Offert se mihi Theodorus Gaza, de quo pro-
 “ pmodum dici potest, quod et Apollonius

ⁱ Ibid. 11, 13.

^k Ep. ad Jo. Franc. Mirand.

^l Idem.

^m Sabellicus Ennead. x. l. 7. et epist. ult. de Pomponii vita.

ⁿ De L. L. reparat. Idem fertur respondisse M. Ant. Mauroceno.

“ ille de Cicerone olim dixisse fertur, ademp-
 “ tam ab illo Graecis eloquentiae laudem, nunc
 “ contra Graii sanguinis hominem Latinis ade-
 “ misse : nihil eo viro cultius, nihil castius :
 “ nec vereor ne ambitione id a nobis dictum
 “ videri possit. Fuit ille Graecus, ut dixi, ve-
 “ rum quum ejus Theophrastum lego, quem
 “ Latinum fecit, aut Aristotelis libros, qui De
 “ animalium natura inscribuntur, admirari non
 “ desino, ac dubitare, utrum incredibilem il-
 “ lam verborum proprietatem nostri a Graecis
 “ acceperint, an ille a nostris potius.” Idem
 in ⁹ alio opere sub Nicolao (inquit) Quinto
 Pontifice maximo “ multi praemiorum spe im-
 “ pulsi Graecorum non pauca in Latinum ver-
 “ tere : L. Valla, vir Romani sanguinis, Hero-
 “ dotum et Thucydidem ; Nicolaus Perottus
 “ Polybium ; Petrus Candidus Appianum ; Po-
 “ gius Diodorum ; alique alias ex Plutarcho
 “ vitas : sed omnium elegantissime Theodorus
 “ Gaza Theophrastum et Aristotelis libros De
 “ animalium natura ; Strabonem Guarinus Ve-
 “ ronensis et Gregorius Tiphernas.” Bergo-
 mensis ad annum MCCCCLXXXII. “ Theodorus
 “ Gazes, Graecus, patria Thessalonicensis, phi-
 “ losophus et rhetor ornatissimus atque diser-
 “ tissimus, Latina Graecaque lingua eruditissi-
 “ mus. Transtulit igitur hic eruditissimus et
 “ memoratu dignissimus Theodorus Aristotelis
 “ Problemata,” etc.

Joannes Saxo Holfatiensis, homo ejusdem
 aetatis, in oratiuncula quadam inedita ait illum

⁹ Ennead. x. l. 6.

“ eruditione ac eloquentia facile antecelluisse
“ Graecis omnibus qui tum in Italia erant.
Hermolaus Barbarus, praefatione in Paraphrasin
Themistii ad Sixtum IV. “ magnam incompa-
“ rabilemque jacturam jam pridem fecimus,
“ Pontifex maxime, in Theodoro Gaza, qui
“ viæ Graecus Latinos omnes in hoc munere
“ scribendi interpretandique superavit. Is, si
“ diutius vixisset, linguam Latinam hac quo-
“ que parte locupletasset. Quod et fecit in li-
“ bris illis absolutissimis De animalibus Aristo-
“ telis, et Theophrasti De stirpibus. Hic
“ unus mihi certare cum vetustate ipsa visus
“ est, hunc mihi quem colerem, quem imita-
“ rer, propositus. Ab hujus scriptis adjutum
“ me et fateor et praedico. Hunc ego non
“ magnopere incuriosius legi quam M. Tullium,
“ Plinium, Columellam, Varronem, Senecam,
“ Apuleium, et caeteros quos in hoc genere
“ commentandi diligenter evolvere necessarium
“ est.” Barth. Scala^r, “ Theodorus Gaza, vir
“ profecto, quantum possum ego judicare de
“ literis, praeclara eloquentia.”

Aldus Manutius Prooemio Aristotelis De animalibus Graece editi ad Albertum Pium principem Carpensum : “ Quod si hos De ani-
“ malibus libros cum iis conferes, quos miro
“ successu Theodorus Gaza, licet Graecus ho-
“ mo, tamen et Latine et Graece eruditorum
“ omnium aetatis suae facile princeps, fecit La-
“ tinos, brevi quantum profeceris non poenite-
“ bit. Ibi enim utriusque linguae proprieta-

^r Ep. ad Politian.

“tem licet cognoscere. Quod et nobis et
 “Graecis est apprime necessarium. Nullus est
 “(mihi crede) Graecus liber, in quo facilius
 “disci Graeca lingua possit ab hominibus nostris
 “propter Theodorum. Sic Graece didicit
 “Hermolaus Barbarus, sic Picus Mirandula
 “avunculus tuus, sic Hieronymus Donatus, sic
 “Angelus Politianus, summo viri judicio, sum-
 “mo ingenio, ac undecunque doctissimi: sic
 “denique quicumque Graecas literas callet tem-
 “poribus nostris. Idem et tibi, mi Alberte,
 “censeo faciendum, ut cum et tu non mediocri
 “sis ingenio, iis quos praedixi, et eloquio par
 “fias, et scientia rerum.”

Philippus Beroaldus ^a: “Theodorus Gaza in-
 “terpres Aristotelis doctissimus.

Joannes Baptista Pius ^b: “Theodorus Gaza
 “vir perinde eloquens ac eruditus, philosophi
 “fidissimus interpres. Idem: ^c Theodorus, vir
 “alioquin extra ingenii aleam positus, dupliciter
 “errat — ignoscendum est ut homini Graeco
 “vernacula Latinis qua poterat, si non elegan-
 “tia, saltem elegantiae vicinitate conferenti,
 “quamvis non omnino apposite verterit.” Rur-
 “sus: ^d utriusque linguae peritissimus Aristote-
 “lis interpres Theodorus.” Iterum ^e: “Vir
 “magni nominis Theodorus Gaza.” Videtur
 idem Pius ignorasse Theodorum nostrum ver-
 tisse Aeliani Tactica, cum in eodem opere
 scribit librum istum Latinitate donatum fuisse a
 Theodoro QUODAM Thessalonicensi.

^a Annot. in Plin.

^b Annot. poster. c. 2.

^c Ibid.

^d c. 29.

^e c. 79.

Janus Parrhasius eum longe Trapezuntio praeferat, et Latinis omnibus aetatis suae laudem praeripuisse asserit.

Joannes Franciscus Picus Mirandulae Comes, De imitatione ad Petrum Bembum : “ Quo-
“ rum exemplum secuti sunt nostra aetate plu-
“ rimi, inter quos Hermolaus Barbarus civis
“ tuus, Joannes Picus patruus meus, Angelus
“ Politianus, et qui iis aetate anteibat, Theo-
“ dorus Thessalonicensis. Magnos hosce viros
“ fuisse nec tu negaveris, nec ullus arbitror,
“ qui inter viros bonos et de literis bene audi-
“ entes locum obtinuerit. Eorumne aliquis,
“ te quaeso, Bembe, Ciceronem est imitatus
“ figura dicendi ? De Hermolao id afferre non
“ potes, qui sese totum Pliniis addixit, Theo-
“ dori sectator, qui in transferendis Aristotele
“ et Theophrasto, Plinii, Celsi, Columellae de-
“ lectatus est charactere, eis autoribus quos in-
“ terpretabatur consentaneo. Verbis sane qui-
“ busdam Ciceronis utitur, at non phrasi : alio-
“ qui satis ei non fuisset quantum chartarum,
“ aut in Piceno, aut in ripis Benaci decennio
“ conficitur : etsi quando aut epistolas scribit,
“ aut in vertendis autoribus Graecis, et Latio
“ inferendis paroemiatur, dici jure non potest
“ Ciceronis affecla.” Idem in examine Doct.
Vanit. Gent. † “ Ad Latinum Aristotelem ubi
“ venerimus, mirum quam ipse non erit Aristo-
“ teles : libros eos semper excipio, quos Theo-
“ dorus Gaza convertit e Graeco.

† L. 4. c. 6.

“ dicio, quam fide discentis agit negotium :
“ non id statim captans ut ipse doctus appareat,
“ sed ut lectorem doctum reddat. Is primo
“ libro, Deum immortalem, quo compendio,
“ quam miro ordine, quanta simplicitate Gram-
“ matices summam complexus est, ceu simula-
“ chro quodam nobis delineato ! ” Libello de
ratione studii : “ Inter Graecos (inquit) Gram-
“ maticos nemo non primum locum tribuit
“ Theodoro Gazae.

Floridus Sabinus ^m ait, se “ Pontanum, Val-
“ lam, Politianum, Theodorum Gazam, et plu-
“ rimos, qui se Ciceroni exprimendo tam im-
“ pense nunquam addixerunt, Longolio facile
“ praeponere solere.”

Idem Apologia in Linguae Latinae Calum-
niatores : “ Non desunt, qui Jo. Pontanum, Her-
“ molaum Barbarum, Theodorum Gazam, re-
“ liquosque id genus excellentes viros, ut ni-
“ mis in formandis novis vocibus audaces re-
“ prehendant, cum alii quidem eos, quod La-
“ tinam linguam locupletare conati sint, magis
“ laudandos clament.” Ibid. “ Theodorum Ga-
“ zam, quo nullum in Graecis Latio donandis
“ meliorem fuisse docti omnes passim affir-
“ mant.” Alibi : “ Gazae primae inter inter-
“ pretes librorum Graecorum omnium docto-
“ rum consensu jure tribuuntur.” Sic Joannes
Manardus : ⁿ “ Ut reliquos interpretes minoris
“ census taceam, Theodorum Gazam, cui primas
“ omnes tribuunt, Hermolaus quandoque velli-
“ cat.”

^m Lect. succes. 1. 2.

ⁿ Epist. 4. Lib. 12.

Joannes Franciscus Lombardus : ° “ Apud
 “ Theophrastum in libris de historia stirpium,
 “ quos vertit absolutissimus vir Theodorus Ga-
 “ za, qui inter Latinos Graecus est, inter Grae-
 “ cos Latinus.”

Hieronymus Magius : p “ Κολίας etiam hic
 “ piscis nuncupatur ab Aristotele, apud quem
 “ Theodorus Gaza, vir alioqui eruditissimus,
 “ male Monedulam vertit.”

Dicitur vir et Graece et Latine doctissimus,
 q Urbano : Homo doctissimus et antiqua Grae-
 cia dignus, r Xylandro : homo lectionis pluri-
 mae accurataeque doctrinae, Jacobo Nicolaο
 Loensi : t homo tam Latine, quam Graecè
 omnium eruditissimus, x Scardeonio : “ Vir di-
 vinus y J. C. Scaligero.

Jos. Scaliger : z “ Inter eos omnes qui bonas
 “ literas suscitaverunt in Italia, invideo tantum
 “ tribus his, Theodoro Gazae, Angelo Politiano,
 “ et Pico Mirandulano. Theodorus Gaza mag-
 “ nus certe vir et doctus.”

Edidit vero idem Scaliger censuram hujus
 translationis versus Ennii et aliorum in li-
 bro Ciceronis De senectute : eosdemque ipse,
 tanquam male a Theodoro conversos de novo
 Graece reddidit. Post censuram versionis Grae-
 cae distichorum Catonis a Planude confectae :
 “ Haecenus (inquit) quae in Planude animad-
 “ vertere potuimus : quae in eo viro non mi-
 “ rabitur, qui in Gaza non minora deprehen-
 “ derit : qui cum summus vir fuerit, et primus

° De balneis Puteolanis c. 3. p Miscel. 11. 9. q Gram-
 Gr. r Vita Plutarchi. t Miscel. Epiphil. 1. 3. c. 22.
 x Antiq. Patav. y Epist. xi. z Scaligerana prima.

“ omnium Latinis hominibus viam praeiverit
“ Graeca recte in Latinum convertendi, in Ci-
“ ceronis tamen libello De Senectute adeo
“ dissimilis est sui, quum ad versus Ennii per-
“ venit, ut, si ejus Graecam versuum meta-
“ phrasim dissimulemus, iniqui iudices in Pla-
“ nudem simus, qui ejus interpretationem ac-
“ curate discusserimus, Gazae autem ignoveri-
“ mus.” Ad finem: “ Non solum autem in
“ versibus desiderabit diligentiam, castigatum
“ iudicium, sed etiam in soluta oratione, in
“ qua multa sunt, quae meliora fieri possunt;
“ quaedam etiam quae mutari debeant. Quod
“ semel studiosos Hellenismi admonuisse satis
“ fuerit, ne nomen Gazae plus possit, quam
“ veritas.”

De ejus versionibus Ludovicus Vives De ra-
tione studii: “ Princeps interpretum consensu
“ omnium est Theodorus Gaza in libris De
“ animalibus et problematis Aristotelis, et De
“ stirpibus Theophrasti, sive decore ac elegan-
“ tia interpretationis, sive copia Latina, qua
“ certavit cum Graeca, sive felici audacia fin-
“ gendis ad analogiam vocabulis, quibus care-
“ bant Latini, ut commodius Graeca redderet.”
Libro 3. De ratione dicendi: “ Exempla ho-
“ rum promptum erit sumere ex Cicerone in
“ libello de Universitate, et Theodoro Gaza
“ optimo interprete.” Ibidem: “ Quandoque
“ etiam utilissimum esset ad imitationem prioris
“ linguae et quasi matris fingere ac formare
“ apte verba aliqua, ut posteriorem linguam, ac
“ quasi filiulam locupletarent. Quod fecit Ga-
“ za Graecus homo de Latinis bene meritus.”

De

De tradendis disciplinis libro 3. "Theodorus
 " Gaza plurimum locupletare potest nostram
 " linguam vertendis ad nos Graecis : minus est
 " felix G. Trapezuntius, et verbosior, minore
 " etiam verborum delectu." Paulus Jovius in
 lib. De Piscibus ^a illum vocat Plinianorum ver-
 borum observatorem atque imitorem diligen-
 tissimum. In Elogiis, ait illum "acumine
 " fertilitateque ingenii nemini secundum fuisse,
 " Graecos omnes linguae peritia, eruditoque
 " judicio, superasse : usque adeo copiose et dili-
 " genter Latinas literas didicisse, ut longe om-
 " nium Latiniissime scriberet, nec plane dig-
 " nosci posset, an exactius et certius ab eo
 " Latina Graece, an ipsa Graeca Latine ver-
 " terentur. Historias Aristotelis de Animalibus
 " et Theophrasti de Plantis ita Latinas fec-
 " isse, ut Romanae linguae facultatem, quum
 " nova vocabula solerter effingeret, audaci, sed
 " generosa translatione locupletarit. Tanta
 " porro felicitate librum M. Tullii De senectute
 " Graecum reddidisse, ut peritissimi praeter
 " adaequatos sensus, ipsam quoque Ciceronis
 " eloquentiae majestatem, scite, et graviter re-
 " praesentatam admirentur," etc.

Franciscus Massarius Praef. Annot. in nonum
 Plinii librum : "Hermolaus Barbarus una cum
 " Theodoro Gaza linguam Latinam locupleta-
 " vit, sermonem nobis restituit patrium, artes
 " omnes denique liberales corruptas ac penitus
 " everfas ad pristinam sinceritatem et veritatem
 " restituit : Quorum quidem disciplinis fate-

^a L. 1. c. 4.

“ mur nos multum adjutos fuisse, quippe quod
“ Aristotelem et Theophrastum a Theodoro
“ et Dioscoridem ab Hermolao Latinitate do-
“ natos secundum eorum interpretationem ci-
“ tavimus: quoniam ad verbum fere cum
“ Plinio convenire videntur. — Et qui meliorem
“ eorum autorum interpretationem desiderant,
“ alias quaeritent: nos enim his contentemur,
“ praesertim quum sensus eorum adeo clare,
“ adeo eleganter, adeoque intentionem ipsorum
“ enucleaverint, ut quando autores ipsi Latine
“ conscripserint, neque melius neque concin-
“ nius tradere potuissent, quam maxime Theo-
“ dorus et Hermolaus.”

Nannius ^a ait illum “ sententiarum diligen-
“ ter servare fidem, indolem vero tanta felici-
“ tate exprimere, ut Graecorum majestas, dig-
“ nitas, et affectus extent in Latinis.

Carionis Chronicon auctum a Philippo Melanchthone et Gaspare Peucero: “ Emanueli
“ Chrysolonae succedere proxime G. Trapezun-
“ tius et Theodorus Gaza. Inter hos aemula-
“ tio fuit: sed Trapezuntium Gaza acumine
“ ingenii, dexteritate judicii, et linguae utrius-
“ que peritia superavit. Aristotelis enim De
“ animalibus et Theophrasti De plantis libros
“ ita Latinos fecit, ut dum ad Graecarum com-
“ positionum exemplum horridioris linguae vo-
“ cabula ceu emollita prius inter se apte con-
“ cinneque jungit, et vim Graecarum vocum
“ novis Latinis accommodare effingit atque ex-
“ primit, audaci quidem sed felici admodum

^a In Horat.

“ translatione facultatem Latinae linguae non
 “ mediocriter locupletarit.”

Melanchthonis de eo verba perquam honorifica protulimus supra. Idem ^b alibi illum eruditissimum et modestissimum senem appellat.

Petrus Pantinus Tiletanus: ^c “ Gaza Romani sermonis pomeria in Animalium Aristotelis historia sic protulit, ut quem illi comparem, vix habeam, praeferam vero, neminem.”

Inter tot laudatores exitere tamen nonnulli, qui in illius versionibus Aristotelicorum operum fidem desiderant, ut Petrus Alcyonius in praefatione quadam ad Octavium Fregosium: “ Librorum (inquit) de partibus et generatione animalium, negligentia Theodori Gazae interpretis commotus, paraphrasin confeci, docuique certissimis rationibus minus licere nobis recte in studio tam veteris et nobilis disciplinae versari, Theodoro Gaza interprete.” Habentur etiam quaedam contra easdem illius versiones in Nicolai Leonici Thomaei Dialogo cui tit. “ Samnutus sive de ludo talario.” Eum in eisdem lapsum esse aliquibus locis monet Jos. Scaliger, ubi illum tantis laudibus evehit. Alcyonium autem, quod Theodori interpretationem non Trapezuntianae modo postponerat, sed etiam suae, “ hominem in mediocri doctrina plane *αὐθαδῆς*” vocat ^d Gerardus Vossius. Infelicitatem ejus, quam vocat, in verten-

^b Orat. de capta Constantinopoli.
 Apost. Adag.

^d Instit. Orat. l. 4. c. 3.

^c Praef. ad Mich.

dis Aristotelis Theophrastique operibus perstrin-
git quoque Gesnerus, praef. ad opera Aeliani.

Huetius De claris interpretibus ; “ In Theo-
“ dori Gazae interpretationibus Graecis, multa
“ esse, quae meliora fieri possint, quaedam e-
“ tiam, quae omnino mutari debeant, Josephi
“ Scaligeri iudicium est, a quo quidem non
“ recedimus: at ut meliora optavit ille, nos
“ cupimus certe, ne ab aliis interpretibus nobis
“ deteriora contingant, paremque omnes fidem,
“ perspicuitatem, et nitorem adhibeant. Du-
“ bito equidem Gazaene huic, an Planudae, an
“ alteri ejusdem aevi cuiquam Commentariorum
“ Caesaris de bello Gallico conversionem Grae-
“ cam, quae in Pataviana bibliotheca habetur,
“ adscribam ; Caesarem illa nonnunquam du-
“ cem deferit, raro tamen, et verecunde ; cae-
“ terum non impura ea, nec invenusta.” De
Latinis ejus versionibus cum illis Argyropyli
comparatis, quid decreverit vir clarissimus, in
Argyropylo plenius ostendetur : “ Praecipuum
“ doctrinae decus Gazae concedit, cum soler-
“ ter excogitatis vocabulis, quibus res Latine
“ ignotas exprimeret, Romanam linguam lo-
“ cupletasse ; pleraque tamen vel Latine pa-
“ rum, vel perplexe etiam, tum solute et pha-
“ lerato sermone explanasse ; majorem eloquen-
“ tiae laudem Gazae, accurate autem interpre-
“ tandi Argyropylo deberi.”

Janus Pannonius :

Nobile linguarum decus, o Theodore, duarum,
Inclyta quem nobis Thessalonica dedit ;
Vivito sic longum, ut Gazis piscamur opimis,
Inque unum redigas Hellada cum Latio.

Pontanus :

Sume lyram, dic, Musa, modos, dum condimus
umbram :

Et puer et coluit numina vestra fenex.

Indignus tellure Deos, Theodore, petisti,

Sera quidem, tamen est longa parata quies.

Virtute ingeniique bonis hoc ipse parasti,

Ut coeli aspiceres aurea tecta fenex.

Nos artus terra tegimus, tu, caste sacerdos,

Da requiem ; aeternum jam, Theodore, vale.

Idem in carmine ad eum conscripto, Neapoli
tunc agentem :

Sed mihi nec fine te dulces, Theodore, Ca-
moenae,

Castaliusque juvat nec mea labra liquor.

Et tua jampridem cinxerunt tempora Musae,

Infignemque hederæ circumiere comam.

Communes igitur Musæ, communia nobis

Sunt studia ; atque eadem fata duobus eunt.

Te quoque Turcaicæ fugientem vincla catenæ

Ejecit patrio Thessalonica solo ;

Jaetatumque diu diversa per aequora, tandem

Agnovit Phrygio condita Roma duce.

Nunc eadem, quo me fato, Campania tellus

Deliciis pascit terra beata suis.

Hic ubi nos longæ producere tempora vitæ,

Et resides annos claudere fata velint :

Et cum maturis ætas nōs solverit annis,

Injicietque avidas Parca maligna manus,

Tum mistum cinerem communi onerate sepul-
chro,

Amborumque unus contegat ossa lapis.

Mich.

Michael Marullus :

Hic Gazes jacet, et Gazae Sophia addita mater :
Alterutrum quoniam mors rapere haud potuit.

Pierius Valerianus :

Roma olim abstulerat Graiae decus omne Minervae,

Sive opus ingenio, five opus arte foret.

Gaza autem, Argivae clarissima gloria gentis,

Reddiderat patriae nunc spolia illa suae.

Dumque pari Ausoniae conatu consulit, et dum

Musarum et linguae dux utriusque viget,

Sublatus fato traxit secum omnia, et uno hoc

Spes Italum et Graium fama cadente cadunt.

Latomus :

Ille Deum munus (fer thus et liba, sacerdos,)

Atque adeo hic linguae Gaza utriusque jacet.

Graecia quem genuit, suscepit Roma : sepultum

Communi titulo Graecia magna fovet.

Reusnerus, ex Latomo, et eundem cum illo errorem errans, de eo quod Gaza primum Romam e Graecia venerit ibique confederit :

Altrix Roma, parens cui Graecia, Graecia
Magna

Fit tumulus, linguae Gaza utriusque vocor.

Allatius ^a monet se in Diatribe de Theodoris, et eorum scriptis, jamjam edenda, ut inquit ipse, sed necdum tamen edita, se plene ostensurum, quid de eo senserint viri docti, et quae reliquerit ingenii monumenta.

^a Praef. Συμπάντων.

C A P. IV.

De GEORGIO TRAPEZUNTIO.

EODEM circiter tempore, quo Theodorus Gaza, in Italiam concessit GEORGIUS TRAPEZUNTIUS, illius aemulus; qui cum natu Cretensis esset, a majorum suorum patria cognomen sibi asciscere maluit. Falluntur enim, qui illum Trapezunte natum existimant. A Bessarione Cardinale Georgius Trapezuntius Cretensis nominari solet, nonnullis perperam Gregorius, pro Georgius, dicitur, ut a Bartholomaeo Abrahamo Cretensi in praefatione actorum concilii Florentini, sed librarii potius, quam auctoris errore. Natus est prid. non. Aprilis MCCCXCVI. adeoque Theodoro natu major. Juxta Trithemium claruit Romae temporibus Eugenii P. IV. anno MCCCCXXXV. Secundum Boissardum, "primus omnium Graecorum " Graecas literas docuit summa cum laude: " utpote qui clarebat an. Chr. MCCCCXXX. " Eugenio IV. Pontificatum tenente." At vero pontificatum iniit Eugenius non ante annum MCCCCXXXI. Et cum dicit Boissardus eum primum omnium Graecorum Graecas literas docuisse, nugatur pro more suo. Illud certo constat, claruisse eum in Italia diu ante annum MCCCCXXXVII. Quo quidem anno epistolam scripsit ad Joannem Palaeologum Graecorum

imperatorem, qua illum hortatur, ut spretis Basileensium promissis, in Italiam ad synodum navigaret: seque excusari petit, “quod tametsi usum et exercitationem linguae Graecae, velut in remotam coloniam deductus, pridem intermiserit, nihilominus ad imperatoris celsitudinem scribere non formidaret.” Hoc etiam compertum habemus, e Graecia in Italiam invitatum fuisse a Francisco Barbaro celeberrimo patricio Veneto, ut Venetiis, post Francisci Philelphi inde discessum, linguam Graecam doceret. Venetiis autem discessit Philelphus anno MCCCCXXVIII.

In Italiam veniens, eodem in Latinis praeceptore, quo ipse Theodorus, nempe Victorino Feltrensi, utebatur, ut colligitur ex opusculo De artificio Ciceronianae orationis pro Q. Ligario, Victorino dicato, ubi illum Patris appellatione dignatur, seque ejus alumnum nuncupat.

Venetiis primum docuit, civitate a senatu donatus. Joannes Calderia Venetus in opere nondum edito, De praestantia Venetae politiae, scripto anno MCCCCLXXIII. in libro tertio de professoribus, qui ea in urbe grammaticam docuerant, verba faciens, postquam Guarinum Veronensem, et Franciscum Philelphum memorasset, haec subjicit: “Similiter Georgius Trabesondeus ita omnes grammatices partes excoluit, ut quae diminute antea acceperamus Graecis literis, quibus prae caeteris omnibus doctior habebatur, supplementa utilissima adjicere curavit, et sic orthographiae, et figurarum, et caeterarum partium Grammaticae occultarum, ita omnes institutiones aperuit,

“ ut nihil earum rerum amplius latere sufficiat.
“ Pro quibus praeclaris erudimentis, super quibus
“ praeterea tamquam fundamentis caeterarum
“ omnium scientiarum stabiliri principia
“ possent; ex quo et a senatu publicam, et a
“ privatis civibus privatam mercedem promeruit;
“ nec immerito, cum omnis civitas his
“ literis uberior facta. Caeteris postea scientiis
“ ita nostros erudivit cives, ut in omni genere
“ doctrinae praestantissimi homines habeantur,
“ ut praeclarissimi jurisconsulti, probatissimi medici,
“ et in omni philosophiae parte eruditissimi
“ homines habeantur.

Venetiis Romam migravit ante tempus concilii Florentini, ab Eugenio Pontifice accitus, cui primum, ac deinde Nicolao V. ab epistolis erat. Bonas literas et philosophiam ibi, aperto ludo, salario publico, professus, ex variis regionibus auditores permultos habuit, ut testatur ^b Blondus Flavius: “ Georgius Trapezuntius publico Romae gymnasio Hispanos, Gallos, Germanosque multos, ut qui nonnulli aliquando
“ sunt magni praestantesque viri, simul cum
“ Italicis oratoriae ac poeticae auditores habet.” Permultos ibi annos in re literaria, magna cum laude, sine aemulo solus regnabat, donec tandem accitis undecunque a Nicolao V. viris Graece eruditis, et Gaza Aristotelis problemata, quae ille jam Latine ediderat, de novo melius vertente, et Laurentio Valla in rhetoricis illum publice impugnante, gloria ejus imminui coepit. A Valla ad certamen rhetoricum pro-

^b Romandiolae descrip.

vocatus, Quintiliani gratia, quem ille in praelectionibus vituperabat, defendebat autem Valla, post dimidium anni in ista altercatione elapsum profiteri desiit. Cujus rei meminit Valla, in Poggium Antidoto II. ubi Poggio exprobrat, quod inter alios viros doctos bonarum literarum professores maledictis proscidisset “Georgium Trapezuntium ipsius collegam, et eo multo doctiorem, qui superiore anno (nempe circa annum MCCCC.) a docendo cessavit.” Refert alibi ^e Laurentius, Georgium Trapezuntium sibi fuisse inimicissimum, “et cum eo dimidium annum in legenda rhetorica se contendisse, quod Quintilianum non desisteret incessere: se vero cum eo in gratiam rediisse, quod in sequenti anno maluit ille non amplius legere quam contendere.” Rursus idem de eadem contentione: “Ego reddidi superius causam, cur ad concurrendum cum Trapezuntio, omnium rhetorum, ut ferebatur, hac tempestate doctissimo, adductus sim, etsi rhetoricae lectio, ut nunc quoque, non habebat concurrentem; idque feci clam summo pontifice, quem scirem non libenter auditurum, aut me alteri rei, quam interpretationi vacare, aut Trapezuntio, suo praesertim secretario, negotium exhiberi. Sed Quintiliani injuriam tolerare non potui, tametsi plurimi viri oratoriae artis studiosi me ad legendum hortarentur, qui etiam cum aliquot cardinalibus egerunt, ut ego pari cum Trapezuntio salario ad legendumducerer.” Poggium deridet Valla

^e In Pog. 1. 4.

quod ob maledicentiam a Trapezuntio aliquando publice colaphis corrigeretur. Rem ipsam fatetur Poggius ^d et describit: nimirum se in theatro Pompeii, loco et die celebri, ubi praesentibus secretariis apostolicis reliquis bullatorum diplomatum censura habebatur, quod malediceret, ab eo acriter duplici colapho caesum fuisse. Neque colaphis tantum, sed calcibus, fustibus, ferro, rem actam fuisse.

Ab Aenea Sylvio recensetur inter eos, qui Nicolao V. acceptissimi fuere in transferendis Graecorum operibus. Verum hoc in eo jure merito reprehenditur, quod opera illa, quae interpretatus est, multis in locis manca mutilataque edidit, festinans, ut creditur, ad praemia a pontifice Nicolao proposita.

Nicolao tandem in eum magna bile ab aemulis concitato, Roma secessit Neapolim ad Alphonsum regem, ab eo accersitus, et desponsione honesto salario. Postea vero, cum in gratiam pontificis, Francisci Philelphi opera, rediisset, Romam reversus est. Extat hac de re Philelphi epistolum, ad illum, G. Trabifondae nomine, scriptum v. kal. Sept. MCCCCLIII. quod sic se habet.

“ Quod istinc abiens tibi sum pollicitus, ubi
 “ primum in urbem veni, et summi pont. Ni-
 “ colai V. adeundi mihi data est facultas, quo
 “ tempore adhuc ex pedibus non mediocriter
 “ laborabat, ita egi causam tuam, ut ejus ani-
 “ mum jampridem alienatum (ut nosti) ita ad
 “ te converterim, ut reditum ad se tuum non

^d Inveſt. in Vallam.

“ solum

“ solum admittat, sed etiam desiderare videatur. Itaque moneo te atque hortor ne differras adventum tuum, sed velis ac remis (ut aiunt) secundis flatibus te committas. Nam omnia tibi importuna, omnia tranquilla futura sunt. Vale, et majestati regiae me commenda.”

Ignorabat continuator historiae literariae Caveanae, floruisse illum Romae sub Nicolao V. cum dicit illum post Eugenii mortem ab Alphonso rege Neapolim fuisse accersitum.

Anno MCCCCLXV. Roma in Cretam, et inde Constantinopolim adnavigabat, ubi Andreas Chius paulo ante Christianae religionis causa martyrium subierat. Quum Romam versus Constantinopoli solvisset sequenti Martii die 18 et nimbis contra flantibus, inque saxa navem depellentibus, periclitaretur, imploravit subito Andreae martyris auxilium, vovitque si ad suos Romam incolumis deveniret, martyrium ejus summatim Latina lingua conscripturum. Quod demum elapso biennio praestitit, ipse de se in narratione ista haec referens.

Ad exactam senectutem quum pervenisset, repuerascenti et propemodum deliro memoria literarum elabebatur, circuibatque urbem solus obtrito in pallio pileatus, et nodoso scipione vacillantis gradum sustinente. Ferunt illum ipsius nominis sui fuisse oblitum. Tradunt nonnulli hoc ei evenisse postquam ex morbo gravi ad valetudinem redivisset: alii, ex dolore, propterea quod ejus opera pontifici maximo oblata, centum ducatis tantum compensata fuissent. Eum autem e Vaticano palatio domum se conferentem,

ferentem, indignatione percitum, ex ponte Aelio pecuniam ab ingrato acceptam in Tiberim abjecisse, addita exclamatione: "Periere labores, pereat et eorum ingrata merces." Verum illi, qui hoc tradiderunt, videntur mihi Trapezuntium cum Gaza confundere. Mortem ei per injurias aemulorum fuisse acceleratam testatur filius ejus in loco mox adducendo. Obiit Romae non ante Gazam, quod existimavit Jovius, qui idcirco illum ante Gazam collocat, sed anno MCCCCLXXXV. aetatis XC. et sepultus jacet in templo, quod olim Minervae erat, juxta quod habitabat, honesta domo sibi et posteris extracta ad Divi Mauri minores obeliscos. Sepulchralis lapidis, qui e scenophylaceio in templum ingredientium oculis prostat, inscriptio, attritu pedum obambulantium hominum ita abrasa est, ut etiam Leonis Allatii tempore, praeter unius Trapezuntii nominis vestigia, tota sensim evanuerit.

Reliquit filium Andream, non ^e eadem felicitate in literis educatum, qui (ut supra in Theodoro Gaza aiebam) patris sui defensionem adversus Theodorum scripsit, ab eo tamen facile contemptus. Andreae filia haeres ^f Fausto Magdalenae Romano, poetae lepido, collocata est. Hic multa de Georgii profoceri sui doctrina, et litium acerbitate narrare solebat, cum Leoni X. pontifici ab amoenitate ingenii gratissimus in academia floreret: sed is ante diem anno MDXVII. clade urbis ab exercitu Caroli V. expugnatae interiit.

^e Jovius.^f Idem.

De scriptis ejus copiose, non tamen undecunque plene, differit Allatius in diatriba de Georgiis. Quae haec sunt.

“ E Graeco Latine vertit Eusebii De praep.
 “ evang. libros et Nicolao V. nuncupavit, de qua
 “ versione sic loquitur Hieronymus Bononius, qui
 “ primus eam typis excusam in lucem protulit:
 “ Saevientibus demum tota Graecia diutinis
 “ atrocissimorum hostium bellis, occupato in-
 “ felicis provinciae disciplinarum matris impe-
 “ rio, direptis misere civitatibus, tota nobilitate
 “ atque virtute Attica in Italiam commigrante,
 “ clarissimi quique authores, cum gentiles tum
 “ Christiani ad totam hospitalitatem diverten-
 “ tes, studio doctissimorum interpretum, lin-
 “ guam Romanam didicerunt, verum cum a
 “ plurimis in historiarum poematumve traducti-
 “ one fuerit haecenus feliciter elaboratum, non
 “ minus grate utiliterque ab his qui res Christi-
 “ anas eligere maluerunt effectum est. Non
 “ enim Omnibonus Leoniceus, vir singulari
 “ doctrina praeditus, minus laudis consecutus
 “ est in Athanasio traducendo, quam alius quis-
 “ piam in quovis gentili opere, aut ipsemet in
 “ toto commentariorum infinitorum contextu.
 “ Neque Georgius Trapezuntius, vir divinus,
 “ praeparatione Evang. Eusebii in Lat. versa,
 “ minus gloriae reportavit, quam rhetoricae ar-
 “ tis laboriosissimo opere edito. Cujus quidem
 “ clarissimi operis dedicati Nicolao V. pont.
 “ max. literarum toto orbe fugientium parenti,
 “ quo ad superos unde nobis demissus fuerat
 “ intempestive redeunte, omnis doctrinae spes
 “ erepta est, cum copiam facere omnibus quae-
 “ reremus,

“reremus, nec sat facile inveniri posset exemplar,” etc. Haec ille. Sed sciunt recentiores, Graecis jam editis, adeo diminutam et mancā esse Trapezuntii translationem, ut ab omnibus nunc rejiciatur.

Transtulit quoque Cyrilli Alexandrini commentarios in evangelium Joannis, et Thesaurum sive De Trinitate libros XIV. Sed in hoc quoque opere multa passim omisit, multa de suo adjecit, ordinem omnem immutavit, multa perperam vertit, ut Vulcanius in sua praefatione ac in notis ostendit. Transtulit etiam Chrysostomi homilias in Matthaeum, dicatas Nicolao V; Gregorium Nyssenum De vita Moysi, sive De vita perfecta Basilii magni; libros contra Eunomium; Rhetoricorum Aristotelis libros tres ad Theodecten; Ptolemaei (quod vocatur) Almagestum, et Centiloquium sive Aphorismos. Quae omnia ex ejus interpretatione typis sunt edita. Epistola nuncupatoria ad Nicolaum V, quam praefixit homiliis Chrysostomi in Matthaeum, nondum edita servatur in vol. MS. Caroli Theyer in comitatu Gloucestrensi.

In vol. MS. collegii Lincolniensis eidem translationi subtextitur epistola ejus ad Franciscum Barbarum, qui eam videre cupierat, in haec verba.

G. Trapezontius illustri Senatori Veneto Francisco Barbaro sal.

REDITAE mihi sunt tuae literae, quibus scribis, ut Chrysostomi opus a me nuper traductum ad te mittam. Quod libenter faciam,

ciam, hinc intelliges quod tardius rescribere malui, quam inanes literas mittere. Nam liber non erat apud me, sed apud pontificem, cujus jussu traduximus. Et cum indies recuperare speraremus, scribendi officium in dies crastinos remittebamus. Nunc vero quum legato Venetorum librum commendavimus ut ad te ipsum transmittat, has scripsimus, quibus illud etiam excellentiae tuae significare placuit, alia quoque multa hoc biennio nos vertisse volumina. Nam et Cyrillum Alexandrinum super Joannem, opus certe divinum; et Eusebium Pamphili de doctrina Christiana, librum, omnium qui legerunt judicio, adeo utilem, ut vix alter ei similis reperiri possit; et Aristotelis aureos De animalibus libros; cujus etiam De rhetorica libros antea vertimus. Sed alios alias. Nunc Chrysostomum lege, cujus Latinam eloquentiam tanto a Graeca distare necesse est, quanto a dicendi ejus elegantia Georgius distat. Sed quicquid in nobis est, id abs te initium habuit, cujus ope et opera Latini facti sumus. Quare non magis nobis et Chrysostomus et alii Graeci, qui modo per nos Latine loquuntur, quam tibi certe debent. Caeteros tunc si vixeris mittam, cum Chrysostomum remiseris. Quod quam cito fieri potest facias oro: Nam hic nulli propter temporis brevitatem, nisi domino nostro, exemplum est, et multi potentesque petunt. Sed abs te fuit incipiendum, qui me de Graecia eripuisti, et primus in Italiam in Latina studia reduxisti. Vale ex urbe v. kal. Maias 1450^e. i. e. 1470.

* Sed scribendum videtur 1450.

Multas alias versiones elucubravit, quae (quantum scio) nunquam typis editae fuere, quales sunt librorum Platonis De Legibus, ejusdemque Parmenidis, Aristotelis Problematum, Physicorum, De anima, De animalibus, De generatione et corruptione, et Gregorii De laudibus Basilii magni. Platonis De Legibus libros transtulit jussu Nicolai V. cui prius, et postea Senatui Veneto eos dedicavit. Praefatio ejus ad Nicolaum pene integra servatur apud Bessarionem in Calumniatorem Platonis libro iv. cap. xvi. ubi legitur quoque ad eum epistola Francisci Barbari, qua ei respondet pollicenti se Venetorum nomini translationem istam nuncupaturum. In praefatione ad ducem Venetum, cujus pars ibidem recitatur, civem se Venetum facit, permultisque se beneficiis a Venetorum senatu honestatum dicit, in illa republica se natum educatumque, utpote Cretensem. Istius Versionis examinationem et errorum ejus declarationem edidit cardinalis Bessarion; quae librum v. operis Adversus calumniatorem Platonis constituit. Platonis Parmenidem dicavit Nicolao Cardinali Cusensi. Versionem librorum Aristotelis De anima emisit ante annum MCCCCXLI. Quo anno exaratum est exemplar scholae Conventriensis, scriptore Thoma Clare monacho S. Edmundi. Problemata ex ejus versione habentur Venetiis in bibliotheca Theatinorum S. Nicolai Tolentini in eodem vol. cum aliis duabus versionibus, vetustiore Petri Patavini, et recentiore Theodori Gazae, scripta anno MCCCCLXXVII. Servantur eadem apud nos in biblio-

theca * collegii Corporis Christi. In fine monet Trapezuntius, in veteri versione nonnulla adjici, quae in suo codice Graeco non comparebant. Versionem Historiae S. S. Barlaam et Josephat, Joanni Damasceno tributae, quae sub ejus extat nomine, illius non esse, sed alicujus vetustioris, constat.

Ptolemaei Centiloquium traduxit, dum Neapoli commoraretur, et Alphonso regi dicavit.

Almagestum, sive magnam Syntaxin, abs se multis annis ante conversum, Ferdinando regi Aragonum Alphonso filio tandem ipse dedicavit. Ipso tamen superstite in publicum non emittebatur id opus, sed post mortem ejus Sixto IV. pontifici ab Andrea filio nuncupabatur. Transcriptum ex exemplari Vaticano, quod Sixto fuerat oblatum, typis edi curavit L. Gaucricus, praemisso Andreae Trapezuntii ad Sixtum Prooemio; e quo nonnulla, in quibus gravis sit querela de Georgii calamitatibus, ex invidia ob hanc translationem praesertim conflata exortis, quo tempore scilicet Neapolim Roma commigrare coactus est, huc describere non gravatus sum.

“ Revolventi mihi nuper labores patris mei
 “ Georgii Trapezuntii, viri optimi, et omni
 “ doctrinarum genere insignis, beatissime Pater,
 “ obtulit se magna illa Ptolemaei compositio,
 “ quam Almagestum vocant, ab eo in Latinum
 “ e Graeco conversa, sed inimici factione atque
 “ odio ex invidia conflato nondum emissâ.
 “ Quam ut attingi, statim percussit animum acer-
 “ bus ille et pene sopitus ac evulsus dolor ve-

* Cod. 105.

“ tustate, qui omnem mihi veterem calamita-
“ tem atque miseriarum acerbitatem cumu-
“ lumque renovavit. Nam felicissimum illud
“ Trapezuntii ingenium vitæque omnis sanctissi-
“ me acta, laboreque sui et studia pro com-
“ muni eruditione sponte suscepta, quo tem-
“ pore fructu aliquo recreari debebant, in eo
“ perditissimæ animorum declarationes ac in-
“ juriarum moles ab his, quos summis bene-
“ ficiis devinxerat, extiterunt. Non enim eos
“ reliquis in artibus pervagata jam Trapezuntii
“ fama eruditorum consensu celebrata adeo sol-
“ licitabat, sed Ptolemæi operis omnium dif-
“ ficillimi eisque minime cogniti splendore plu-
“ rimum agitabat : cum Trapezuntiana in-
“ dustria in gloriam nominis sempiternam La-
“ tinis hominibus tum primum refulgeret, at-
“ que cum ipsi et literarum ubertate et ingenii
“ acumine doctis illa ætate viris præstare se
“ arbitrarentur, ea vero conversione ab uno Tra-
“ pezuntio se facile superari viderent, omne
“ eorum studium factionemque omnem ad-
“ acerbissimas in eum vexationes comportarunt.
“ Ita partim sua ipsi potentia, partim mercena-
“ riorum conductu, non libros Trapezuntianos
“ obruere modo cupierunt, sed communem
“ quoque illum innocentissimi hominis spiri-
“ tum, de hominum genere optime meritum,
“ per summum scelus omnibus præfidiis inter-
“ clusis eripere tentaverunt. Quorum com-
“ presso odio ex invidia collecto jam erum-
“ pente, nisi in articulo temporis concidere
“ maluissimus, a cervicibus nostris furorem il-
“ lum Scythicum omni ratione depellere oportuit.

“ tuit. Has invidiae tempestates per potentes
 “ inimicos concitatas divus ille Alphonsus, re-
 “ gum omnium (quos praefens omnium me-
 “ moria longius repetere potest) praestantissi-
 “ mus, cum accepisset, statim Trapezuntium
 “ per literas ad se Neapolim, commune do-
 “ ctorum refugium portumque tutissimum, ac-
 “ cersivit, et desponsa in annos singulos non
 “ mediocri pecunia, comiter benigneque sus-
 “ cepit. Tot igitur tantisque calamitatibus et
 “ familiae cura oppressus dilaceratusque Trape-
 “ zuntius traductionem ipsam plurimis annis
 “ elaboratam compressit. Cujus editio ab eo
 “ eximebatur, ut remissa aliquando vel secessu
 “ invidia vel humanitate sopita vel vetustate
 “ consumpta, sua tandem cum animi tranquil-
 “ litate et fortunarum redintegratione nostris
 “ hominibus divulgaretur: sed decurtata po-
 “ tentis inimici factione vita morte ante prae-
 “ ventus est quam inscribere quaeque posset.
 “ Quo mortuo, varia ipse rei familiaris cura
 “ distractus non adhibere in libri dicationem
 “ animum potui: sed cum jam omnis ea sol-
 “ licitudo studiumque hujusmodi deferbuisse
 “ videatur, converti me tandem ad literas longo
 “ intervallo revocatas, atque quotidiano con-
 “ vitio hominum, qui a me hoc munus non
 “ postulabant sed efflagitabant, non sum passus
 “ latere diutius, quin jamjam attrectandum eis
 “ retinendumque dimitterem,” etc. — Ad-
 dit Andreas, si labores sui a Sixto Pont. pro-
 barentur, se reliquos Trapezuntianos libros non-
 dum cuiquam inscriptos, illius nomini dicatu-
 rum,

De suo scripsit Latine Rhetoricorum libros V. in quibus quantum ad status inventionis praecepta et formas elocutionis attinet, bonam partem Graecorum Hermogenis transtulit. Quod opus dicitur Fernandus Alphonfus Herrera, una cum scholiis et Trapezuntii vita, edidisse Compluti MDXI. Scripsit etiam comparisonem Platonis et Aristotelis; qua acrius quam decuit in Platonem invehitur, eoque Aristotelem longo intervallo superiorem esse contendit. Contra cum Platonis partes tuendas suscepit Bessarion Cardinalis in opere inscripto, Contra calumniatorem Platonis. Scripserat antea ad Esaiam Monachum adversus Bessarionem Georgius, sed simulans se credidisse Theodorum Gazam autorem fuisse disputationis istius quam impugnat, De natura ac arte, an consulto agant. Qui libellus recitatur in Bessarionis responsione, sub iuncta defensione Platonis.

Edidit porro expositionem orationis Ciceronis pro Q. Ligario, Victorini Feltrensis magistri sui rogatu: in qua ait “ se non solum praecipiendo
 “ haec studia illustravisse, verum etiam rem
 “ aggressum fuisse, quam nemo vel e priscis
 “ illis atque doctissimis viris, cum eo multi
 “ ocio abundarent, ut inutiles etiam fabulas
 “ conscriberent, vel Latine vel Graece adoriri
 “ ausum fuisse. — Haec, mi pater, Georgius
 “ Trapezuntius, alumnus tuus, tibi ad utilitatem
 “ communem petenti conscripsit. Quare ut,
 “ quod cupis, multi hinc proficere possint, si
 “ utile opus judicabis, tuum erit in lucem
 “ quam primum edere. Ego, etsi Rhetoricis
 “ nostris, et hoc opusculo, satis praesentibus
 “ ac

“ ac posteris te autore fecisse me arbitror, ta-
 “ men et alia conscribere non gravabor, nisi
 “ obrectatorum invidia omni fructu laboris pri-
 “ vatus, infoecundum hunc mihi agrum, ut
 “ steriles atque asperos montes agricola, dese-
 “ ram.” Commentarium hunc Trapezuntii
 Georgius Merula, suo in eandem orationem
 commentariolo, non sine acrimonia quadam in-
 sectatur: illum Rhetorem appellans “ sua me-
 “ moria non incelebrem, sed qui rerum et
 “ vitae usum omnem se ignorasse isto tam fatuo
 “ commento arguerit.”

Scripsit postea expositionem omnium Philip-
 picarum: Dialecticam brevem: De octo parti-
 bus Orationis Compendium: Commentarium in
 Ptolemaei Centiloquium: De Antisciiis, in quorum
 rationem fata sua rejicit: Cur astrologorum ju-
 dicia ut plurimum sint falsa: Andreae Chii
 Martyrium: Expositionem illius loci Evangelii
 Joannis, “ si eum volo manere donec veniam,”
 ad Sixtum IV. qua conatur evincere Joannem
 nondum esse mortuum. In quam illius senten-
 tiam peculiari opusculo invecus est Bessarion.
 In hoc opusculo Trapezuntius monet “ sibi in
 “ animo fuisse, nisi vel senectus retardaret, vel
 “ aegrotatio impediret, vel tenuium fortunarum
 “ conditio revocaret, nonnullos Scripturae locos
 “ tractare.”

Ea extant omnia typis impressa. Gramma-
 ticam ejus, quae dicitur extare MS. in Bibl.
 regis Galliarum, non aliam fuisse quam Com-
 pendium de octo partibus Orationis supradictum,
 censendum est. Scripsit praeterea quae, opi-
 nor, nondum excusa sunt, De divina substantia

secundum Aristotelis doctrinam : Exhortationem de recuperanda terra sancta : Contra Theodorum Gazam nonnulla : Ad Leonellum Estensem ; et Responsionem in invektivam Guarini.

Graece scripsit epistolam, cujus supra facta est mentio, ad Joannem Palaeologum, Romanorum Imperatorem, de profectione in Italiam ad Concilium Ferrariense, potius quam ad Basileense. Quae Graece et Latine extat ad calcem Simocatae et Phranzae, a Jacobo Pontano edita.

De Processione Spiritus Sancti ad Jo. Cuboclesium.

De re eadem et de una sancta et catholica ecclesia, ad Hieromonachos et Sacerdotes Creteneses. Quod opus utrumque ab Allatio vulgatum est Graece et Latine in tomo I. Graeciae Orthodoxae. In Cod. Naudaeano et Regio Parisino (juxta indices Labbeanos) pro *ad Jo. Cuboclesium*, legitur, *ad Jo. Cubicularium*.

Graeca ejus inedita sunt : Introductio in magnam Ptolemaei Syntaxin ; in bibliotheca Augustana et Scorialensi : Index Augustanus habet, Isagoge in magnam Syntaxin Ptolemaei, Trapezuntii autoritate scripta.

De Eleemosyna. De veritate Fidei Christianae, scilicet adversus Turcas. Habetur Venetiis in bibliotheca S. Antonii. Extabat quoque in Lolliana.

Ad Esaïam Monachum, Utrum natura consilio agat ; Mediolani in bibliotheca Ambrosiana, et habetur Graece. Idem vero est tractatus, quem supra monuimus, contra Bessarionem revera,

vera, sed simultanè contra Gazam, ab eo fuisse Latine editum.

Ἀντιρρητικός, qui in bibliotheca habebatur Lolliana, de eademne an alia tractaret materia, incertum.

Oratio in funere Michaelis Veneti ad Turcarum Imperatorem (Legati) Epistolae in Psalmum XLIV. quarum quaedam extant Venetiis ad S. Antonium, una cum praedicta oratione.

Trapezuntii de Manuele Rege ἀνλόγραφον, ut videtur. Ita legimus in Reiseri Indice Augustano. Quod opusculum idem esse cum epistola praefata ad Joannem Palaeologum Imperatorem suspicatur Allatius.

Epistola Graeca ad Nicolaum servatur in codice Regio Parisino; ad quem vero Nicolaum, utrum ad Nicolaum Secundinum, vel ad Nicolaum Junium Athenodi episcopum, vel ad Nicolaum Perottum, vel denique ad Nicolaum Pontificem, mihi nondum constat.

Orationes, quas commemorat Trithemius, et Dialogus de Fide, utrum ea Graece an Latine conscripta sunt, non satis liquet. Dialogum vero de Fide verisimile est eundem esse cum assertionem fidei Christianae contra Turcas.

Observat Allatius eo aevo celebres in utraque literatura viros, et in utriusque eloquentiae facultate eximios, ut utrisque primis nationibus satisfacerent, gloriamque sibi ex utraque lingua veram captarent, ac solidam, quod Graece prius scripserant, Latine postmodum enuntiavisse; vicissimque Graece, quod Latine; dictumque comprobare Trapezuntium, Gazam, Bessarionem, Argyropolum, alios.

Extant Florentiae in bibliotheca Medicea, Q. Calabri (five potius Quinti Smyrnaci) derelicta ab Homero, e codice antiquo a Georgio Trapezuntio exscripta.

Quamobrem in Trapezuntium investivam scripsit Guarinus, in incerto est. Quid ipsum Trapezuntium, ut in Gazam scriberet, excitaret, in Gaza supra ostensum. Nempe illud stomachum ei vehementer movebat, quod Aristotelis problemata, a se prius in Latinum conversa, Gaza de novo interpretari ausus sit.

Eo tandem processit Gaza, ut Aristotelis quoque De animalibus libros, quos etiam Trapezuntius verterat, interpretatione nova donaret: in cujus prooemio ad Sixtum IV. Pontificem de translatione Trapezuntiana, licet eum non nominet, magno cum contemptu loquitur.

“ Videbam, inquit, permulta errasse interpre-
“ tes, tum imperitia linguae, tum Aristotelicae
“ disciplinae incitia. Itaque officium esse pu-
“ tavi, ut si quid facultatis in me esset, qua
“ praestare haec possem meliora, rem aggrede-
“ rer, et pro viribus dignius quicquam effi-
“ cere conarer. Laboravi equidem hac in re
“ vehementer, quoniam nihil adjuventi ab iis,
“ qui eadem interpretari voluere, capere pote-
“ ram. Aut enim Graece illi dixerunt, quae
“ Latine audire homines Latini desiderant, aut
“ rerum aliarum nomina aliis improprie tribu-
“ erunt, aut nova ipsi inepte finxerunt. Sen-
“ tentiam vero auctoris passim adeo deprava-
“ runt, ut argumento quidem interpretationis
“ eorum nemo tam indoctus sit, qui non rectius
“ judicare de rebus naturae, quam Aristoteles,
“ posse

“ possit videatur. Locutionis etiam genus, ne
 “ tale quidem quod legi posset, non modo
 “ non Aristotelis eloquentia dignum, adhibere
 “ potuerunt. Quod si quid prae sua facillimita
 “ cognitione perverti ab omni veritate non
 “ potuit, id etiam propter incultum, horridum,
 “ et ineptum sermonem interpretis vix intel-
 “ ligi potest. Afferrem hoc loco scripta illo-
 “ rum interpretum, erroresque singulatim enu-
 “ merando reprehenderem, nisi longior essem
 “ in re non dubia, praesertim apud te, Princeps
 “ doctissime, qui ut ante Doctor pro tuo sin-
 “ gulari judicio semper damnaisti illorum in-
 “ terpretationem, melioremque desiderasti, sic
 “ nunc factus Princeps accuratius agis, ut haec
 “ aliquando explanentur, et una cum sui au-
 “ toris sententia lucem Latinae linguae reci-
 “ piant. — Nec acta quidem egi, sed a male
 “ conversis primus ego Latinis hominibus ape-
 “ rui, quae his libris Aristoteles scripserat. —
 “ Non loquor de illis, qui et sibi et auctori, quem
 “ interpretantur, dedecus pariunt. — Fuit
 “ quidem studium mihi certandi, non cum in-
 “ terpretibus illis, quos vincere nullum nego-
 “ tium est. — Quanquam nonnulli, quae
 “ Latine exprimere nequeunt, haec inopiae
 “ linguae tribuunt Latinae, suamque pauperi-
 “ em vitio dare linguae locupletissimae au-
 “ dent.”

Bessarioni Cardinali insensus fuit, quia ille in
 doctrina Gazam ipsi anteposuerat. Atque hac
 de causa disputationem in illius tractatulum De
 natura et arte edidit. “ Haec, inquit Bessa-
 “ rion in responsione, ad Theodorum breviter
 “ per-

“ perſcripſimus, quae ubi Georgius Trapezun-
“ tius Cretenſis legit, ut odium, quod in nos
“ jamdiu, hoc eſt ab eo tempore, quo ei
“ Theodorum in doctrina praeponendum cen-
“ ſuimus, parturierat, aliquando pareret, ad-
“ verſus ea ſcripſit. Sed ut velle perſonae
“ noſtrae parcere videretur, noſque honeſtius
“ impeteret, finxit ſe ignorare, quiſnam ejus
“ libelli author eſſet, et Theodori non Beſſa-
“ rionis diſputationem hanc eſſe, ſequē Theo-
“ doro contradicere ſimulavit.” Quantae fue-
rint inter eos inimicitiae, ex his Beſſarionis in-
telligimus verbis: “ Haec Georgius, adverſus
“ quam hominis maledicentiam potius quam
“ diſputationem, agendum cum eo epiſtola non
“ cenſuimus. Nullam enim familiaritatem
“ ſervare amplius cum hoc homine patior,
“ quem jam aperte iniquum in amici officio
“ deprehendi. Decepit me ille longo tempore
“ virtutem ſimulans, et fingens erga me bene-
“ volentiam, quod certe eo facilius facere po-
“ tuit, quo majori fiducia, pro fide atque con-
“ ſtantia morum meorum, nihil mali poteram
“ ſuſpicari. Nunc hominis fraudulentiam plane
“ expertus, caveo, et bis per eoſdem ſcopulos
“ navigare recuſo, ne iterum naufragium fa-
“ ciam: ipſe proſecto me docuit familiaritatem
“ ſuam aſpernari ac fugere, et mihi jam optimo
“ jure conceſſum permiſſumque eſt vitare fa-
“ miliarem inimicum.” Verſionem ejus Pla-
tonis de Legibus his verbis idem Cardinalis
perſtringit, prooemio libri in eam ex profeſ-
ſo ſcripti. “ Exponam autem non omnes e-
“ jus errores, longum enim id admodum eſ-

“set, cum nullus sit locus, qui vacet errore,
 “sed carptim ea duntaxat colligam, quae vel
 “quilibet interpres intelligere facile potuisset,
 “et sine tanta labe conscribere. Ex his per-
 “cipi facillime poterit, quam in graviore vel
 “sententiae vel elocutionis genere deficere hu-
 “jus interpretis ingenium oportuerit : quando-
 “quidem in locis adeo facilibus labitur, errat,
 “jacet, et turpiter ab eo, quem interpretatur,
 “autore recedit.”

Ob ea quae praestitit in Ptolemaeum, maledictis proscinditur ab anonymo quodam in epistola Graeca ad ipsum conscripta. Cui respondet in epistola alia Graeca Trapezuntius. Utramque epistolam habes apud Allatium cum Latina versione.

Adversarios alios habuit, viz. Nicolaum Junium de Athenodo, episcopum Cetegertanum, et in Castro S. Angeli de urbe Praefectum : Nicolaum Perottum, et Joannem Regiomontanum, Germanum ; hic librorum Ptolemaei *περὶ μεγάλης πραγματείας* interpretationem et commentarios ejus reprehendit in libris illis, quibus Theonem defendit. Quod tam aegre tulit Trapezuntius, ut cum postea Regiomontanus Romam se contulisset, et peste ibi epidemica interiisset, suspicio nonnullis esset, eum a Trapezuntii filiis (de filiis enim ejus, non filio tantum, loquuntur) veneno sublatum fuisse.

Junius et Perottus in illum scripsere, quia Turcas omnibus imperatoribus praestantiores esse voluit. In opere vero suo Perottus acerrime

* Ap. Allatium.

in illum invehitur, orationem ejus tanquam barbaram, puerilem, ineptam, et ne mediocriter quidem erudito viro convenientem dicit. Inter alia opprobria foedissima, belluam, putridae carnis inutile frustum, et haereticum appellat. Ait illum “ter intra annos xv. carcerem fuisse expertum: primo iracundiam, secundo libidinem, tertio perduellionis crimen cum in vincula compulisse.” De eo practerea haec habet: “Nam quia casu nescio quo, opinione olim quadam doctrinam consecutus in Italia fuerat, primis illis temporibus, quibus revocari in lucem, quae diu sepulta fuerant, optimarum disciplinarum studia coepere, postquam adventu doctissimorum virorum, quos Nicolaus V. Pont. undecumque in urbem accivit, ignorantia tua detecta est, praesertim interpretatione problematum Aristotelis, quae Theodorus Thessalonicensis utriusque linguae doctissimus edidit: Mox te rabies quaedam immensi furoris invasit, ac veluti Draconis epoto calice insanire, ac palam furere coepisti instar rabidi canis, huc atque illuc anxius circumferri. Jamque non modo ipsum Theodorum, sed quoscunque Theodoro favere intelligeres. Omnes autem ei palmam jure optimo debent in eum genuinum exercere. Hinc te semper furiae agitare, hinc superbia, indignatio, invidia praecipitem ferre. Hinc tu maledictis in omnes invehis, non principibus, non cardinalibus, non summis pontificibus parcere.”

De illius versione Ptolemaei et commentariis idem Perottus haec habet: “ In commentariis, quos in magnam Compositionem Ptolemaei furto a Theone subtractos edidit, tum etiam in margine Problematum Aristotelis, quae a Graeca lingua in Latinam pervertit, — Mentitur se Ptolemaeum, quem jam diu non Latinum sed barbarum, et multis in locis mendacem fecerat, nondum edidisse, ideoque tam egregium opus ad eum missurum, et nomini ejus se dedicaturum pollicetur una cum commentariis, quibus sese id opus exposuisse gloriatur, in quibus nihil est alicujus dumtaxat momenti, quod non sit a Theone Ptolemaei expositore subtractum. Sed verba ineptissima ponemus; Ptolemaeus jampridem in Latinam a nobis traductus linguam est, sed non adhuc editus. Et quoniam ad hunc usque diem non recte intellectum Almagestum comperimus, commentariis ipsum nostris exposuimus.” Haec Perottus. Cui tantam in eum bilem id commovit, quod contra Bessarionem, cui ipse ab epistolis erat, scripisset Trapezuntius. Edidit idem epistolam ad Bessarionem, in laudem ejus libri, quem pro Platone adversus Trapezuntium ille emiserat.

Æmulum quoque illius fuisse Joannem episcopum Aleriensē Genebrardus in Chronico monet.

Æneas Sylvius epist. xcv. “ In Rhetorica Aristotelis per Trapezuntium translata invenio in exemplis Cicéronem nominari. Nescio cur id egerit Trapezon. Nam cum ad verbum

“bum fieri translationes soleant, ut si sententiae
 “transferantur danda est opera, ut ad verbum
 “factae videantur. Nescio cur Cicero nomi-
 “netur in Aristotelis operibus, qui nondum
 “natus erat, dum volumen editum est, nisi
 “Cicerones etiam ante Aristotelem fuerunt.”

Raphael Volaterranus: ^b “G. Trapezuntius
 “patria venit e Ponto Romam, Eugenio se-
 “dente: Peripateticus et ipse vir, labore assiduo
 “circa disciplinas omnes, utriusque linguae
 “interpret eruditissimus. Scripsit de Rhetorica:
 “vertit magnum Ptolemaei opus, quod
 “Almagestum vocant; quare a Nicolao V.
 “Apostolicus scriba factus fuerat ob literas;
 “publicoque salario profitebatur, quem ego
 “senem puer docentem audiui. In extrema
 “senectute oblitus erat omnino literarum, fo-
 “lusque urbem baculo nixus incedere solebat.
 “Decessit prole superstita.” Errorem dupli-
 cem hic errat Volaterranus, et cum dicit illum
 e Ponto in Italiam venisse, et cum innuit illum
 Romam venisse, quando primum in Italiam ap-
 pelleret.

Jacobus Philippus Bergomensis ad annum
 MCCCCXXXIX. “G. Trapezuntium doctissimum
 “profecto virum Apostolicum secretarium —
 “qui ab Eugenio Pont. Romae publico gym-
 “nasio vocatus, multis annis Hispanos, Gallos-
 “que ac Germanos, una cum Italis, oratoriam
 “et poeticam docuit disciplinam. Qui ex
 “monumentis suis rhetoricam quandam com-
 “posuit, non improbandam; et dialecticam;

^b Anthropol. l. 21.

“ atque

“ atque in orationes Ciceronis paraphrases uti-
 “ lissimas composuit; et alia quaedam. E
 “ Graeco autem Eusebium Caesariensem De
 “ praep. Evang. mira eloquentia transtulit, ad
 “ Nicolaum Pont.”

Platina vita Eugenii IV. “ Liberalis in om-
 “ nes, tum vel maxime in litteratos, quorum
 “ familiaritate delectatus est. Nam Leonardum
 “ Aretinum, Carolum, Poggium, Aurispam,
 “ Trapezuntium, Blondum, viros doctissimos,
 “ secretis suis admisit.”

Sabellicus Enneadis X. libro IV. “ G. Tra-
 “ pezuntius, quem Eugenius Romam accersivit,
 “ philosophus et rhetor insignis, in Platonem
 “ scripsit, Peripateticae disciplinae fautor; est-
 “ que ab eo Plato magno stomacho accusatus,
 “ sed majore aliquanto a Bessarione Niceno
 “ antistite defensus. Scripsit et rhetoricos libros
 “ Hermogenem imitatus, in quo non medio-
 “ crem est laudem adeptus.” De L. L. Repa-
 rat. “ Eminentissimi quanquam diverso genere
 “ Bessario Nicenus antistes, et G. Trapezun-
 “ tius, uterque Graeci sanguinis: hic Platonis
 “ oppugnator, ille defensor: sed alter (ut fer-
 “ tur) et ut res ipsa declarat, in philosophia
 “ major, in elocutione alter: utpote qui de ra-
 “ tione dicendi nonnunquam scripserit, rheto-
 “ ricenque docuerit.”

Coelius Rhodiginus Lect. Antiq. XXI. 48.
 “ Nec illud reticuero: Georgium Cretensem,
 “ qui Trapezuntius dici maluit, conditis volu-
 “ minibus, Platonis vitia expendisse plura: quo
 “ argumento fit Caenotimon nuncupatus, atque
 “ Erinny

“ Erinnyes item : quomodo est a Bessarione insigniter proficissus.”

Erasmus Epist. X. ad Budaeum : “ Sed quid facias, si praeterea nemo quicquam de Copia praecepit? Fabius paucis attigit modo. Trapezuntius Hermogenis compilator copiose pollicetur de Copia; at cum pollicitantem usque sequenti mihi jam vertigo capitis oboriretur, nihil unquam de Copia comperi, quod alicujus esse momenti videretur.” Idem in Praef. in S. Basilium, ad Sadoletum : “ In his quae Basilii titulo Latine versa tenemus, Basilii maxima pars abest. Georgius Trapezuntius, homo doctus, ingenue fatetur sese imparem suscepto negotio, quod neque tanta Romani sermonis adesset facultas, quae Graeci sermonis gratiam elegantiamque referret; nec rei theologiae tanta peritia, ut ubique rerum, quae tractantur, subtilitatem assequeretur.” In Ciceroniano ait “ illum fuisse virum egregie doctum, deque re literaria pulchre meritum, et se ad Ciceronis dictionem effingendam studio composuisse; sed absolutiorem eo fuisse Theodorum Gazam.”

Gyraldus : “ Hos paucos commemorabo, atque in primis Georgium Cretensem, qui se Trapezuntium vocari maluit, veritus, ut puto, veteris poetae Epimenidis versiculum, quem et aemulatus est poeta Callimachus : docti plerique Georgium mecum fatentur versus composuisse, quod vel palam cognoscere potestis, ex iis quae de Orpheo, Mu-

* De Poetis sui temp. l. 1.

“ faeo,

“ faeo, Lino et aliis pluribus Graecis, in Latinum convertit apud Eusebium Pamphili; et licet eum librum ad Graeci exemplaris fidem non totum expresse- rit, ut ex Graeco codice facile videre potestis, carminibus certe va- luit: non vobis nunc recenseo, quot et quan- ta volumina vel ipse composuerit, vel ex Graecis Latinae consuetudini tradiderit, et nisi in D. Platonem omnes maledicentiae habenas relaxasset, poterat cum caeteris sui ordinis reponi: hinc data fuit ansa Bessarioni pro Platone eum confutandi, et ei parem gratiam referendi.”

Trithemius (qui omnes tamen suos scriptores sine ullo laudat iudicio) illum vocat non modo virum undecunque doctissimum, philosophum, et Rhetorem, sed et poetam celeberrimum. Subdit eum “ ab Eugenio Pontifice gymnasio publico Romae praefectum, multis annis Rhetoricam et Poeticam disciplinam docuisse, et discipulos plures in omni scientia peritissi- mos post se reliquisse.”

Jovius: “ Is Graecorum fere primus, Romae eo tum seculo renascentibus literis, qui Graeca feliciore stylo in Latinum verterint, existi- matus est, uti liquidissime constat ex Aristotelis sacrisque Eusebii Caesariensis operibus, et ex rhetoricis praeceptis Hermogenis. Erat enim ingenio ad lucubrandum maxime va- lido, vehementique, sed uti mox apparuit, tetrici livoris pleno: nam quum se Peripate- ticum profiteretur, unumque Aristotelem extollendo celebraret, usque adeo superba aure fuit, ut nec divini quidem Platonis in-
L “ genium

“genium laudari pateretur, cujus etiam dog-
 “mata et mores peracerbe ac insolenter edito
 “famoso volumine laceraret. Sed Bessarione
 “generosa eruditione, illustrique facundia, Pla-
 “tonem defendente, Georgius vim tanti flumi-
 “nis sustinere non potuit, quum publica in-
 “vidia deflagraret, quod summae autoritatis
 “philosophum magistrumque sanctioris vitae,
 “ac ideo Christianae disciplinae proximum,
 “impio ac incesto ore proscidisset.”

Quanti eum, Versionesque ejus, aestimaverit
 Politianus, ex verbis ejus supra in Theodoro
 descriptis, liquet. Contra illum vero, et Poli-
 tianum, qui illius gratia Theodori fama detra-
 here voluit, haec habet Janus Parrhasius: ^d

“Quod Alexandrini Clementis testimonium
 “citavimus, in Eusebii Latinis Commentariis
 “haud extare fateor. Ergo tabulas falso sig-
 “nasti? Non equidem, sed is qui Latine ver-
 “tit Eusebium. Nam cum festinat ad prae-
 “mium, quod a Nicolao V. Pont. Max. propo-
 “situm suo labori certo sciebat, Eusebii maxi-
 “mam partem nobis invidit. Eat nunc Po-
 “litianus, et Trapezuntium Theodoro Gazae
 “comparat, homini, qui totus a Varrone Co-
 “lumella, Plinio, Cicerone, et Apuleio aliis-
 “que receptissimis auctoribus pendet, quibus
 “copia, proprietas, et elegantia tribuitur, ut
 “etiam Latinis omnibus aetatis nostrae lau-
 “dem praeripuisse videatur; cum interim Tra-
 “pezuntius, quasi penes eum jus et arbitrium
 “novandarum dictionum foret, nihil non sibi

^d Epist. 60.

“arroget;

"arroget, æ in plerisque forniculosus desidio-
 "susque deprehendatur. Vix enim nostrae li-
 "teraturae rationem primoribus (ut aiunt) la-
 "biis attigit, ut hospiti saepe soloecophanes
 "non ornatus gratia, sed inscitia Latini sermo-
 "nis, risum excitet, iis potissimum locis, ubi
 "rhetorum clausulas affectat. Extat adhuc Ve-
 "netiis ejus invektivae particula, agentis inju-
 "riarum cum Theodoro, quod is Graecos li-
 "bros in Latinum sermonem vertisset, quos
 "jam Latinos ipse fecisset, ibique (si diis pla-
 "cet) infectatur ut portenta verborum, quibus
 "optimi quique scriptores utuntur. Et audet
 "Politianus asserere, Trapezuntium multa fe-
 "cisse rerum vocabula ex imitatione veterum.
 "Quos hic appellet veteres, equidem nescio,
 "nisi recentissimos quosdam fandi rudes, qui
 "plus Graecarum quam Latinarum dictionum
 "in Aristotelicam translationem congesse-
 "re, quasi magnum fecerint quod Graecis Latina
 "miscuerint: Hos enim sectatus est Trape-
 "zuntius: ab iis ungue latius non discedit.
 "Utinamque saltem in iis, quae suscepit inter-
 "pretanda, non fecisset imposturam cum sum-
 "mo studiosorum detrimento: quod non ne-
 "gabit quisquis Eusebii Graeca Latinaque
 "scripta sumet in manus."

Ludovicus Vives De tradendis discipl. lib. 3.
 "Gaza minus est felix G. Trapezuntius, et
 "verbosior, minore etiam verborum delectu."
 Carionis Chronicon a Melanchthone et Peucero
 auctum: "Trapezuntium Gaza acumine in-
 "genii, dexteritate judicii, et linguae utrius-
 "que peritia, superavit."

Franciscus Floridus Sabinus : * Non paucos
 “ Graeciae debemus viros excellentes, ac utri-
 “ usque literaturae peritissimos, qui nos partim
 “ Graeca vertendo, partim Latina tractando,
 “ supra modum juverunt : sed hos eximios, Bes-
 “ sarionem Nicenum praefulem, philosophum
 “ egregium, Argyropyllum Byzantium, Ge-
 “ orgium Trapezuntium, de Latina rhetorica
 “ non sine magna laude post tot summos viros
 “ scribere ausum, ac Theodorum Gazam.”

Joannes Franciscus Picus Mirandulae comes
 examinis doct. vanit. gent. 1. 9. “ Colligamus
 “ ex Eusebio, non eo qui versus in nostram
 “ linguam a G. Trapezuntio, nam diminutus
 “ et mancus adeo, ut nec tertia pars videatur
 “ esse translata, at ex Graeco ipso Eusebii con-
 “ textu magno in primis et copioso.” Ibidem
 11. 37. “ Qua de re plurimi scripsere, sed in-
 “ ter alios Eusebius Caesariensis Episcopus libros
 “ egregios, quibus titulum fecit De demonstra-
 “ tione Evangelica, neque enim contentus li-
 “ bris, non quatuordecim qui a Trapezuntio
 “ tralati sunt manci (ut diximus) & diminuti,
 “ nec ea forte de causa quod autumarit ante
 “ Niceni decreta Concilii illud opus elaboratum
 “ (nam quae praetermisit, quae posthabuit, quae
 “ conniventibus oculis transfiliit, multa non ad
 “ illa decreta, sed ad philosophorum magis dog-
 “ mata, ad historias rerum, locorum, tempo-
 “ rum, pertinent) sed ea forte quod vel illi labor
 “ obfuit, vel diminutum et lacerum habuit ex-
 “ emplar : non, inquam, quatuordecim illis,

* Apol. in L. Lat. Calumnias.

“ in quibus si tertia, non dimidia inest Eusebii
 “ doctrinae pars, sed quindecim integris et ab-
 “ solutis.” Subdit hoc opus Eusebii, cum
 plura secula delituisse, sic ut putaretur amissum,
 opera et diligentia Bernardi Micheloctii Floren-
 tini sacerdotis ex Asia superioribus annis in Ita-
 liam, tanquam ex Arabia Phoenicem, advectum
 fuisse, ejusque sibi copiam factam fuisse; quod
 nisi primo in libro capite diminutum invenisset,
 et in decimo semilacerum, ex Græco in Lati-
 num vertere se tentaturum fuisse.

Hadrianus Junius animadversorum VI. 23.
 “ Caeterum Eusebii lectio movit mihi stoma-
 “ chum, interpretis G. Trapezuntii verba et in-
 “ eptam versionem cum Græcis conferenti.

Franciscus Vigerus, qui Eusebium De præp.
 evang. de novo convertit. “ Extitit ante hoc
 “ centum annos Trapezuntius, homo et na-
 “ tione Græcus, et Latinis insuper literis non
 “ mediocriter informatus: qui si horum ad li-
 “ brorum interpretationem quantum eruditionis
 “ ac solertiae afferebat, tantum a curis gravio-
 “ ribus temporis et otii conferre potuisset, no-
 “ bis utique legendi voluptatem, non alterius
 “ operae necessitatem reliquisset. At dum,
 “ quod ipsemet vel excipit, vel excusat, cum
 “ eorum, a quibus urgebatur, desiderio ver-
 “ tendi celeritatem æquare gestiret, Eusebium
 “ Eusebio suffuratus est; itaque suo ex sensu,
 “ vultum ei, specimenque finxit, ut ab eo Tra-
 “ pezuntium verius, quam Eusebium, habere-
 “ mus. Ita capitum ordinem, numerumque
 “ mutat, ita sententias, periodos, paginas non-
 “ nunquam integras interpolat, modo quod

“longe gravius est, expungit ac refecat. Librum certe decimum quintum ne attigit quidem.” Verisimile est librum istum xv exemplari imperfecto, quo usus est Trapezuntius, defuisse.

Christophorus Sanderus ^f ait illum ita vertisse Eusebii libros De praep. evang. ut “sensibus Arianorum amputatis, rosas tantum hominibus Latinis obtulerit.” Multa in gratiam aulae Romanae pessime corrupisse, ait Scultetus ^z. Ger. Vossius institut. orator. iv. 3. “Profecto justam laudem non ibo G. Trapezuntio ereptum. Attamen nec tanta ejus est apud me auctoritas, ut ejus sententia apud me sit Minervae quidam calculus. Minime profecto conferri meruit cum Th. Gaza, cui eum equiparavit Angelus Politianus. Itaque jure politissimi ingenii virum hoc nomine reprehendit Parrhasius in epistolis.—Neque igitur, Trapezuntium errores aliquot observasse in translationibus Gazae, quos hic monitus correxit, uti et memoriae prodidit Erasmus; verum et illud scio, longe plura esse in Trapezuntianis, quae Gaza potuerit culpae. Nam et in eo desiderare potuit fidei plus in transferendis e Graeco auctoribus, & majorem linguae Latinae peritiam.”

Huetius de claris interp. “Quo magis miror G. Trapezuntium Bessarionis familiarem, et asecclam [quare eum sic appellet non video] “tam illustri exemplo minime adductum intemperantissime luxuriasse; cum praesertim

^f Nucleo Hist. eccl.

^z Medul. patrum.

“ in physicis, vel theologicis interpretandis fere
 “ versatus sit, istiusmodi quippe res, ut Tul-
 “ liano more loquar, dicere ornate velle, pue-
 “ rile est : plane autem et perspicue, docti et in-
 “ telligentis viri. Nonnunquam etiam aucto-
 “ rem suum intra eas concludit angustias, ut
 “ tota ejus membra recidat, quorum et ordinem
 “ quandoque audet pervertere. Nativos prae-
 “ terea sensus neque rimatur feliciter, neque
 “ polite reddit ; et quibus solis excusari potest,
 “ interpretationis licentia, vel aspernatus est ele-
 “ gantias, vel assequi se posse desperavit.”

Incerti in eum epigramma.

*Hac urna Trapezuntii quiescunt
 Georgii ossa, parum Deis amici,
 Quod acri et nimium procaci lingua
 Platonem superis parem petivit.*

Falluntur haud dubio, qui existimant hoc epi-
 gramma illius sepulchro fuisse incisum.

C A R. V.

De BESSARIONE CARDINALE.

52
INEUNTE anno MCDXXXVIII. ad concilium Ferrariense, quod postea ob pestem ibi grassantem Florentiam translatum est, et inde nomine Florentini magis notum, accessit Joannes Palacologus imperator Constantinopolitanus, doctissimorum virorum totius ecclesiae Graecae praeclaro agmine stipatus, ad unionem inter ecclesias Graecam et Romanam refarciendam. Lapis Castelliuncula, qui eidem concilio interfuit, in dialogo MS. De curiae (Romanae) commodis, Graecos illos nimis leviter describit tanquam in habitu, aspectu, cultu ridiculos: Vide verba ejus supra in Chrysolorae vita prolata. Idem tamen eorum nonnullos doctrinae nomine his verbis laudat: “ Quorum sunt
 “ quidam, eorum regem secuti, ita eruditi homines, ita suis disciplinis omnibus ornati, ut
 “ cum majoribus suis mea quidem sententia
 “ conferendi sunt. Horum ego sermonibus
 “ cum intersum, quod saepissime contingit, in
 “ academia illa veteri et Licio versari videor.”

Inter eos enituit Bessarion, archiepiscopus Nicenus, patria Trapezuntius, ordinis S. Basilii monachus, discipulus primo Chrysococi Constantinopoli, postea Gemisti Plethonis, non Constantinopoli, quod dicunt nonnulli, sed in Peloponneso; a nonnullis Bessarion, Bissarion, et Bissarion

farion dictus; ab aliis Bizarion, ut in inscriptione epistolae ineditae Alexandri Braccii ad illum datae. Trapezuntium patria fuisse affirmant Joannes Gobellinus ^h, Bartholomaeus Platina ⁱ, Laonicus Chalcocondyles, et Michael Apostolius, ejusdem aevi scriptores. Sic in inscriptione epistolae ad Apostolium in cod. Baroc. Βησαρίων Τραπεζούντιος Νικαίας καρδινάλιος. Quin et extat ejus laudatio patriae suae Trapezuntis. Constantinopolitanum passim minus recte vocat Onuphrius ^k, astipulante etiam Blondo Flavio: “^l Bifarion ex Constantinopoli urbe Graecus, cui Niceno vulgaris est appellatio.”

Post annos XXI. in monasterio Peloponnesi exactos, parata a Joanne Imp. in occidentem profectio, ab eo inde educus est, et ad praefulatum Nicenum promotus. Amyrutius ait imperatorem, “Bessarionis consilio utentem, quem sibi concordem et in omnibus assentientem atque adblandientem habebat, statuisse undequaque praefulum et hominum sapientum, qui primas in rebus theologicis praese ferebant, absolutissimum coetum in unum cogere,” qui de profectio in Italiam obeunda consulerent. “Significavit imperator” (ut refert historia politica Constantinopolitana) “ditionis suae praefulibus, et viris studio literarum deditis, eruditionisque laude praestantibus, qui Constantinopolin advenerunt: viz. episcopus Trapezuntis, cum philosopho Amyrutze, Bessarion episcopus Nicaeae, episcopus Russiae, Gemistus

^h Comment. Pii II. ⁱ Orationibus fenebris suam scriptis a Petro Pantino cit. ^k De pont. et card. creatione. ^l Remae instauratae lib. 3.

“ philosophus, aliique delecti: qui, convenien-
 “ tes cum patriarcha Josepho, et liturgia in
 “ maximo Dei sapientiae templo peracta, na-
 “ vigare decreverunt, Exarcho synodi designato
 “ Marco Eugenico Ephesi metropolita.” Sgu-
 ropulus ^m testatur, cum Marcum Eugenicum me-
 tropolitam Ephesium, tum Bessarionem, cum
 Dionysio Sardium praefule, ad dignitatem episco-
 palem promotos fuisse, “ ut tanquam primipi-
 “ lares et antesignani, pro reliqua Graecorum
 “ multitudine, et religione patria, contra Lati-
 “ nos in prima acie depugnarent.” Bessarionem
 Ferrariam ad synodum venientem, una cum
 Gemisto et Amyzutze philosophis, ante alios
 omnes ad convivium invitat, ad captandam cum
 eis gratiam ⁿ, Julianus Caesarinus cardinalis, La-
 tinorum in synodo antesignanus, interque pran-
 dendum philosophica problemata per interpre-
 tem proposuit. Ad disputationem cum Latinis
 ineundam ab imperatore designati sunt Marcus
 Ephesius et Bessarion cum aliis quibusdam ^o.
 Quibus omnibus mandavit imperator, ut praeter
 Ephesium et Bessarionem nemo pro Graecis ad
 Latinos loqueretur, caeteri tantum cum illis
 consulerent, si quid disputando occurreret diffi-
 cilius. In primo congressu cum Juliano cardi-
 nale, quum Ephesius longe infra conceptam de
 se opinionem, scholasticis illius disputandi for-
 mulis insuetus, subsideret ^p, Bessarion rem prae-
 clare gessit. In aliis vero conventibus cum de
 purgatorio esset disputandum ^q, de isto argu-

^m Hist. Conc. Florent. sect. 3. c. 15.

ⁿ Ibid. sect. 5. c. 3.

^p C. 5.

^o Ibid. sect. 5. c. 2.

^q Sect. 5. c. 13.

mento concertare recusavit. Et si Ephesium aliquatenus adjuvit, id raro tamen fecit¹, et sub-
 obscure. Postulantibus Latinis, ut scripto de pur-
 gatorio res ageretur, provincia illa ab imperatore
 Ephesio demandata, ei additus est Bessarion cum
 aliis nonnullis, qui ei, si opus esset, opitula-
 rentur. Non eum adjuvit Bessarion, sed potius
 interturbavit, ipseque aliud scriptum composuit,
 quod nonnulli imperatori persuadere conati sunt,
 ut solum Latinis transmitteretur, “ utpote stilo
 “ magis compto, eleganti, et rhetorico orna-
 “ tum.” Imperator cum in utriusque scriptis
 nonnihil castigasset; quoniam primordia discursu-
 sum, et jacta fundamenta, in Bessarione cla-
 riora, demonstrationes et ratiocinia in Ephesio
 enitebant, jussit illius praefationem, et si quid
 porro praeclarum in ejus scriptis contineretur,
 ad ferme omnia quae procudit hic praestan-
 tissima adjungi. Et huic operi praefecit, prae-
 ter illos ipsos, Gemistum, utriusque olim prae-
 ceptorem, et Amyrutzen, qui utriusque flores
 in unum sertum compaginarent. Ab hoc tem-
 pore in mutuam offensam impegerunt Ephe-
 sius et Bessarion. Et Bessarione in Latinorum
 partes pedetentim propendere, et pontificis gra-
 tiam aucupari, deprehenso, in ea tandem con-
 vitia prorupere, ut Ephesium² Cacodaemonem
 appellaret Bessarion, “ quem impurus spiritus
 “ exagitarit, et jam diu coeperit solemner in-
 “ fanire:” e contra ab eo appellatus “ Spu-
 “ rius prognatus semine meretricio, qui natale
 “ solum ut nothus perfidia dehonestare non

¹ C. 14i² C. 14.³ Sect. 9. c. 6.

“ cohor-

“cohorruerit.” In omnibus synodi sessionibus ii duo inter Graecos primas tenuere. In sessione prima, gesta Octobris sexto, dissertationem Graece legit Bessarion ^a ad imperatorem, papam, et synodum, quam in linguam Latinam transtulit Secundinus, synodi interpres. Nondum vel detracto ad Latinos penitus defecerat, sed in sessione septima proposita a Latinis forti oratione ac facunda ^{*} perstrinxit, quae cuncta solerti meditatione postmodum recollecta Georgius Scholarius scripto commendavit. Posthaec apertius Latinis favit; et solus ^y cum Isidoro Russiae archiepiscopo, et magno primicerio, ad privata imperatoris unionem exoptantis consilia adhibitus est. Tres illi jam imperatori conjunctissimi, quae ipsi placere sanxerunt, & summa cum contentione prosecuti sunt: cunctosque aulae gratia et favore imperiali praetervecti enituerunt, ipsi cum suis clientibus et affeclis, dum alii intimis iracundiae procellis contacti discedere juberentur. Paciscendum esse cum Latinis ^a decernunt, persuadere caeteris ^a conatur Bessarion; e S. Cyrillo et Epiphanio nonnulla recitat, sed fraudulenter et mala fide, si credimus ^b Sguro-pulo, ab his “initia sententiarum praescindens, “ab illis extremas voces decurtans, multa sub-“ticens, multa dissimulans.” In definitione synodi, quam confecerat Ambrosius monachus Camaldulensis, emendanda limandaque satagebat, voces aliquot ^c in phrasas venustiores, et loquendi genus magis Atticum, mutando, Qui

^a Sect. 6. c. 17.^{*} C. 21.^y Sect. 8. c. 4.^a C. 15.^a Sect. 8. c. 12.^b Sect. 9.^c Sect. 10. c. 3.

isti non subscriberent, excommunicationis fulmine feriendos esse^d, contendebat, suffragante Ruffensi, quod tamen, refragantibus aliis, non obtinebat. Ad papam de unione jam facta orationem habuit, venustis phrasibus et rhetorica eloquentia nitentem, in qua de verbis in eucharistia consecrantibus nonnulla dolosa machinatione explicuit tanquam a communi Graecorum consensu^f, caeteris, qui definitioni Synodicae subscripserant, nec consentientibus nec scientibus. Quam orationem Latini in definitionem inseri petiverunt, sed imperator nullatenus permisit. Decreta synodi publice perlegebant ille Graece, Julianus cardinalis Latine; cumque illi qui aderant ex utraque parte suffragiis suis ea approbassent, in amplexus mutuos Julianus et Bessarion se implicuere. Haec sunt quae in synodo ista praestitit Bessarion. Sunt qui tradunt illum patriarchae Josepho Florentiae moribundo persuasisse synodi definitiones subscriptione sua confirmare. Alii tamen affirmant patriarcham absque ulla subscriptione spiritum exhalasse. Dum synodus vero ageretur, cum imperatore a praefulis Graecis subsidium petente contra Turcas, quos Graeciam invasisse rumor erat, Bessarion indigentiam suam causatus est^g: se tria septennia in monasterio mancipatum serviendo consumpsisse, et salarium annorum XXI. totos XL. florenos accepisse: Quorum XXVIII. in naulum et in victum quotidianum persolvere nauclero, cum ab imperatore vocatus ad synodum e Peloponneso Constantinopolim

^d C. 4. ^e C. 8. ^f Sect. 10. c. 8. ^g Sect. 5. c. 11.

adveheretur : Quod reliquum erat, Constanti-
nopoly in necessarios usus profudisse : ut sibi
tunc nihil superesset : sed habere se tria doliola
utensilibus capiendis comparata, quorum duo,
inquit, in hanc collationem venundanda pro-
fero. Eodem modo et qui eum sequebatur arti-
stes ait sibi omnino deficere rem nummariam,
habere tamen se in suppellectile vestiaria duas
togas episcopales, quarum unam lubentissime
contributurus sit. His auditis, imperator con-
sultum non duxit aliorum benignitatem prae-
stolari.

Concilio soluto an. MCCCCXXXIX. Julii 6.
imperatori caeterisque episcopis Graecis, Flo-
rentia Venetias Augusti 26. discedentibus, co-
mitem se dedit, utrum usque ad Constantinopo-
lim necne, incertum est. Hoc certum tamen,
illum non diu post finitum concilium Constan-
tinopolim rediisse : ubi sedulo S. Basilii libro-
rum contra Eunomium exemplaria omnia in-
vestigabat, utrum Latinis an Graecis pater ille
faveret exploraturus.

Eodem anno, 15. Cal. Januarii, five prae-
sens, five absens, creatus est cardinalis presbyter,
tit. Basilicae SS. duodecim apostolorum ; cardina-
lis Nicaenus vulgo dictus. Quo eodem tem-
pore in numerum cardinalium cooptatus est
etiam Isidorus metropolita Russensis.

A Nicolao V. 10. Maii factus est archiepiscopus
Sipontinus, et an. MCCCCXLIX. 3. Non.
Martii episcopus cardinalis Sabinensis ; paulo-
que post, 9. Cal. Maii ad sedem Tusculanam
translatus est. Ignorantia erubescenda refert Pe-
trus

trus Pantinus Tiletanus.^h venisse “Romam (ex Graecia) “Bessarionem sub Nicolao V. doctorem Graecorum corona cinctum, et ab Eugenio IV. cardinalem creatum fuisse.” Quasi vero Eugenius post Nicolaum V. floruerit. Nec minori errore, narrat idem Emanuelem Chrysoloram; Demetrium Chalcondylem, Constantinum Lascarem, Gemistum Plethonem, Theodorum Gazam, Joannem Argyropyllum, et G. Trapezuntium, illum in Italiam fuisse secutos. Nimirum hos omnes credidit post Constantinopolis excidium in Italiam una profugisse. Quo errore etiam alios, magni nominis viros, versari, in Emanuele Chrysolora jam supra animadvertimus.

A Pio II. an. MCCCCLXIII. praefectus est monasterio Criptae Ferratae in villa Ciceronis Tusculana sito, ubi more Graecanico sacra peragebantur: quod novis et pulcherrimis aedificiis instaurabat. Ab eodem, ineunte anno MCCCCLXIII. creatus est titulo tenus patriarcha Constantinopolitanus, in loco Isidori antedicti tunc defuncti. Per multos annos, ab usque pontificatu Pii, collegii cardinalium decanus erat. Pampilonensis quoque ecclesiae administrator perpetuus fuit. Designabatur etiam cum a Dominicanis, tum etiam a Franciscanis fratribus, perpetuus patronus ac protector.

Errat Paulus Jovius, qui tradit illum ipsius synodi Florentinae tempore cardinalitia dignitate insignitum fuisse. Fallitur quoque Phranzaⁱ, qui scribit illum ab imperatore et synodo

^h Praef. in apostolii adag.

ⁱ L. 2. c. 17.

Florentina, post defunctum Josephum, patriarcham creatum fuisse. Quod falsissimum esse, demonstrant cum alia luculenta testimonia, tum historia synodi, ubi legimus pontificem Romanum post finitam synodum imperatorem et Graecos episcopos hortatum fuisse, ut in locum defuncti Josephi patriarcham eligerent, nempe vel illum qui apud Latinos titularis patriarchae Constantinopolitani nomen habebat, vel alium quemvis e suorum numero; respondisse vero imperatorem, electioni patriarchae^k nec tempus nec locum favere: sed Constantinopolim se reversum, totum clerum convocaturum, ac pro legibus ecclesiae electum rite patriarcham renuntiaturum. Rursus fallitur Phranza, cum dicit illum Constantinopolim nunquam fuisse reversum: se in urbem Constantinopolim rediisse, post celebratum Concilium, testatur ipse Bessarion epistola ad Alexium Lascarin. Neque illi non errant^l, qui tradunt illum soluto Concilio, in Graeciam reversum, patriarcham Constantinopolitanum ab imperatore et Latinorum fautoribus designatum fuisse, verum Graecis, quotquot Florentiae fidem non decoxerant, avitam religionem mordicus retinentibus, dignitate patriarchali cedere necesse habuisse. Alii perperam conjecturam faciunt, tum praesentem electum fuisse, sed noluisse acceptare. De novi patriarchae electione facta, postquam imperator cum praesulibus Constantinopolim rediisset, plene differit Sguropulus, ipse praesens, et Metrophanem Cyzici episcopum fuisse electum, Bes-

^k Sect. 10. c. 12. 16.^l Supplem. hist. lit. Cavei.

sarrionem

farionem vero inter eligendos ne nominatum quidem, ex eo apertissimum est. At quando et a quo patriarchae Constantinopolitani titulum accepit, luculentissime nos docet Joannes Gobellinus ejusdem aetatis scriptor in commentariis Pii papae II^m. Referens ille Isidorum, Ruffensem sive Ruthenorum archiepiscopum, post excidium Constantinopolis ad Nicolaum pontificem inde rediisse, haec subdit: “ Quem aliquot annis postea defuncto Gregorio patriarcha Constantinopolitano, qui anno, quo Mantuum itum est, non sine sanctitatis opinione Romae obiit, Pius pontifex ad patriarchatus culmen evexit, eique fatis functo Bessarionem cardinalem Tusculanum virum doctissimum substituit, natione Graecum, genere Trapezuntinum.” Longe fallitur Sanderusⁿ, cum innuit illum patriarcham Constantinopolitanum prius fuisse creatum, quam ecclesiae Romanae cardinalis ab Eugenio factus est. A Pio II. ad tantos honores evectus est, tametsi contra illum, cum pontifex eligeretur, suffragium dedisset, qua de re agit Gobellinus idem in libro I.

Literarum simul cultor et Maecenas eximius erat, et Romae habitabat sub Quirinali^o, ad sanctos apostolos. Deducebatur mane in Vaticanum, non exulto quidem et numerofo, sed uno virtutis nomine maxime decoro comitatu: quandoquidem praeclara Graecae Latinaeque linguae lumina, peregrinorum requisita oculis, circa eum in triviis civium digito monstrarentur. In his enim saepe conspecti sunt Trapezuntius, Ar-

^m Lib. II.ⁿ Elog. Cardinal.^o Ibid.

gyropylus, Philelphus, Blondus, Pogius, Valla, Campanus, Platina, Leonius, praeter Theodorum Gazam, Andronicum Theſſalonicensem, Domitium Calderinum, Nicolaum Perottum, et Valerium Viterbiensem, quos ^p in famulatu habuit. Quibus viris, nullo aevo perituris, domi stipatus, usque adeo extra invidiam gloriosa sui fama fruebatur, ut Eugenius, Nicolaus, et Pius eum sibi successiorem, si fas esset, adoptare percuperent. Neque optime de republica merito senatorum purpuratorum studia dcerant. Sed Paulo II. morte sublato, in comitiis fatalis casus tantae spei fortunam avertit. Ferunt enim tres summae auctoritatis cardinales, quum eo decreto, ut pontificem salutarent, abditum in cella conclavis adissent, nec admitterentur a Nicolao Perotto, qui ei a cubiculo fuit, quod tum lucubranti parcendum diceret, usque adeo stomachatos, ut sese indignanter avertentes responderent, ergo nec presentanti, nec roganti quidem, summa dignitas erit inculcanda, ut quum e coelo suffragia expectet, superbis demum ac stolidis janitoribus pareamus : statimque suffragia Xysto (seu Sixto) detulisse. Quo repente renunciato adoratoque, Bessarion dixisse fertur : Haec tua, Nicolae, intempestiva sedulitas, et tiaram mihi, et tibi galerum eripuit. Haec refert Paulus Jovius. Qui insulsam istam fabulam ex anilibus hausit rumusculis. Verius est quod memoriae prodidit ^q Gobellinus ; cardinales scilicet, Nicolao V. defuncto, de successore sollicitos, ac conclave (ut moris est) ingressos, variis consul-

^p Sanderus elog. card.^q Comment. Pii lib. 1.

tationibus agitados fuisse; et cum esset admodum difficile duas collegii partes in unum convenire, scrutinio semel atque iterum incassum peracto, collocutos fuisse inter se aliquos extra locum scrutinii, Bessarionemque cardinalem eligere decrevisse, quod is omnium aptior ad rempublicam gubernandam videretur, convenisseque numerum in eum sufficientem: nec dubium visum, quin sequenti scrutinio pontifex a duabus partibus eligeretur, jamque ad eum supplicationes delatas fuisse. Quod ubi ad alios alterius partis delatum est, Alanum (sic enim legendum, non Aldanum) cardinalem Avinionensem, nunc istum, nunc illum circumeuntem, hujusmodi verbis obstitisse: Ergo ecclesiae Latinae Graecum pontificem dabimus? et in capite libri Neophytum collocabimus? Nondum barbam rasit Bessarion, et nostrum caput erit? en paupertas ecclesiae Latinae, quae virum non reperit summo apostolatu dignum, nisi ad Graecos recurrat. Sed agite, patres, quod libet: ego, et qui mihi credent, in Graecum praefulem nunquam consentiemus. Movisse ea verba nonnullos: adeo ut duae partes collegii nullo pacto ad Bessarionem accederent. Qui cum una nocte pontifex constanti omnium opinione habitus esset, adveniente luce cardinalem sese reperit, aliquanto minoris famae, quam antea fuerat: ut his accidere solet, qui magna e spe ceciderunt. Nominatum tamen fuisse Bessarionem etiam in Sixti IV. electione, constat ex Jacobi cardinalis Papiensis epistola, numero cccxcv. " Rothomagensis (inquit) Bononiensis, et Rea-

" tinus solum nominaverunt Nicenum: mihi

“ tamen luendae sunt poenae, qui illorum ex-
 “ empla sum secutus.” Narrat etiam Gyr-
 aldus^r, quod cum posset Bessarion, post mortem
 Pauli II. summus pontifex creari, et jam id
 tota urbs Roma futurum vulgo jactaret, ad eum
 accessit Latinus Urfinus inter cardinales amplissi-
 mus, rogans eum ut sibi vellet, et Urfinae fa-
 miliae, nescio quae privilegia scripto confirmare;
 quod si faceret, ei sua et fuorum amicorum
 cardinalium suffragia daret. Ille, ut erat homo
 sanctissimus et integerrimus, severe admodum,
 et quasi jam pontificatum teneret, respondit, si
 ea ipsa privilegia majestatem ipsam pontificiam
 et honorem sanctae sedis continerent, omnia
 facturum. Indignatus Latinus adiit Franciscum
 de Ruuere cardinalem, qui eo biennio a Bessa-
 rione fuerat Minoritarum Franciscanorum ma-
 gister generalis creatus, et ab eodem episcopus
 factus, et demum ipsius auctoritate ad ordinem
 cardinalatus assumptus, ab eoque petiit quae
 supra dicta sunt; si suo chirographo confirmare
 placuisset, omnia sua suffragia se daturum: ille
 non diu cunctatus, subscripsit, jureque jurando
 se omnia facturum, et majora pollicitus est, nil
 veritus patroni amplissimi reverentiam, qui eum
 ad tantum dignitatis gradum evexerat. Atque
 hac ratione pontifex electus est. Commemorat
 quoque Gyraldus Jovianam istam praedictam fa-
 bellam de Perotto.

Legationes IV. obivit. Primo Bononiam le-
 gatus a Pio II. anno MCCCCLVIII. juxta alios
 a Nicholao V. missus, difficilem praefecturam

^r De poetis sui temp. dial. 2.

secunda fama annos plures administravit: Xantho Bentivolo potentia factionis suae, quae una Bononiae poterat, aliquando insolescenti, sic restitit in oculis populi, ut et caeteris exemplo esset, et noscerent alii, non deesse animum praesidi ad tuendam dignitatem officii. Academiam Bononiensem, revocatis nobilibus artibus, quae jam inde ob civiles discordias exularant, in pristinum restituit. Ibi legitur, in aede servorum Mariae (vel olim legebatur) haec inscriptiuncula:

BESSARIONI EPISCOPO TUSCULANO
CARD. NICENO BENEFACTORI
NOSTRO.

Profectus inde ad Caesarem Fridericum in Germaniam fidei causa, quanquam aeger et gravis annis, summa tamen diligentia legationis muneribus omnibus perfunctus est. Bellum, quod inter Caesarem fratremque Sigismundum gerebatur, interventu suo sustulit, eosque ad arma contra Turcam concitavit. Statuente deinde annis sequentibus Pio II. ad bellum in Turcas ire, ad Venetos missus est, ubi in S. Marci platea, magno animi eloquentiaeque ardore sacrum bellum vulgavit. Postremo in Galliam anno MCCCCLXXII. a Sixto IV. mittitur, ad pacem inter regem Ludovicum XI. ducemque Burgundiae instaurandum, et ad subsidia bello Turcico impetranda. Hanc legationem primo ambivit, postea vero in senatu deposuit, valetudinem causatus, donec tandem, cum diu de ea fuisset consultum, humanissime ad eum scribente

bente Gallorum rege, et regno suo legationem ejus futuram laetam affirmante, eam resumpsit. Spei plenus in Galliam venit, multa de rege, non pauciora de se promittens. Verum ei ob falsam de fide sua suspicionem incassam ivere labores suscepti. Mox ut regnum ingressus est, ipsi regi coepit esse suspectus. Progredi ad eum est vetitus. Menses duos ludibrio habitus, tertio tandem admittitur. Fertur illum a rege fraudis ac perfidiae nomine facete perstrictum fuisse: qui his eum salibus aggressus est, contractata blande ejus barba, quam promissam pexamque ad delicias gerebat, exporrecto ad mimicam hilaritatem vultu, pronunciavit hunc versiculum apud Grammaticos tritum,

“ Barbara Graeca genus retinent quod habere
“ solebant.”

Innuere quippe, ut erat politulus et acutulus ingenio, rex voluit, quod barbarorum Graecorum nominum exemplo, quae idem apud Latinos quod apud Graecos genus retinerent, pariter ipse homo Graecus, Graecam fidem, lubricam scilicet suspectamque, haberet, cujus proinde dicta promissaque flocci penderet. Uno atque eodem ingrato colloquio finitur legatio. Rediit moestus. Ad explicandas facultates nec locus fuit nec tempus. Dolore inde confectus, Ravennae^s, quo a Taurino devectus Pado erat, in itinere animam reddidit, eodem anno, nempe

^s Male, *Viennae*, dicitur in monumentis virorum illustrium, ed. Trajecti.

MCCCCLXXII. 14. Cal. ^t Decembris. Sic habet ^u Onuphrius. Juxta ^x Phranzam, Novembris die 15. Domus ejus magna cura extructa in potestatem pontificis Sixti devenit. Corpus ejus Romam relatum, magnifice sepultum est, praesente ipso pontifice, quod antea nulli contigerat, in aede apostolorum, facello et sepulchro marmoreo ab ipso sibi conditis cum hac inscriptione; sicut a multis repraesentatur:

BESSARIO EPISCOPUS TUSCULANUS S. R. E.
CARDINALIS, PATRIARCHA CONSTAN-
TINOPOLITANUS, NOBILI GRAECIA
ORTUS ORIUNDUSQUE SIBI VIVUS
POSUIT ANNO SALUTIS
MCCCCLXVI; AETATIS LXXVII.

Τὸτ' ἐπὶ Βησσαρίων ζῶν ἄνυσσας ὁμᾶσι σῆμα,
Πνεῦμα δὲ φευξέεται ὕπρὸς Θεὸν ἀθάνατον.

Quod distichon, ab ipso confectum, Majoranus Salentinus ita vertit:

“ Bessarion feci hunc tumulum, qui conderet
ossa,
“ Venerat unde olim, spiritus astra petet.

In ea vero inscriptione designatur annus non quo moriebatur, sed quo monumentum vivus

^t Ughellus Ital. sac. to. 1. ponit diem Decembris 14. errore, ni fallor, exinde orto, quod eum obiisse 14. Cal. Decembris legisset.

^u De pont. et card. creatione.

^x L. 3. c. 30.

^y φεγγέται apud Raph. Volater.

fibi ponebat. Adeoque constat illum ad annum aetatis LXXXII. vivendo pertigisse, si modo vere repraesentatur praefata inscriptio, vulgo tamen aetatis anno LXXVII. obiisse, ex male forsitan intellecta inscriptione, perhibetur. Anno Christi MCCCCLXVI. obiisse, ex eadem perperam intellecta, scribunt Aubertus Miraeus et Sanderus: MCCCCLXXIII. Trithemius, et post illum Ughellus, alique multi: MCCCCLXXIV. Bergomensis. Anno autem MCCCCLXXII. contigisse mortem ejus, ex epistolis Papiensis certissimum fit. Cui anno astipulatur Phranza. Ughellus in epitaphio, pro MCCCCLXVI. male ponit MCCCCLXXIII. Conspicitur integri sepulchri forma in monumentis illustrium, ed. Francofurti MDLV. ubi desunt ista, "aetatis LXXVII." Potuit itaque anno LXXVII. aet. mori, licet ad an. MCCCCLXXII. pertingeret. Oratione funebri laudatus est a Barth. Platina. Quam titulo auctoris non nominati citat Simlerus. Extat typis vulgata, mihi vero videre non contigit.

Funebrem in eum orationem Graece edidit Michael Apostolius, quae extabat in bibliotheca Petri Pantini Tiletani. Extat eadem etiamnum Parisiis in codice quodam bibliothecae Naudeanae. Ubi etiam leguntur ejusdem Apostolii in Bessarionem versiculi.

Oratio (sive Platinae, sive Apostolii, sive alius cujuscumque) in laudem ejus servatur Venetiis in ipsius bibliotheca.

An. MCCCCLXVIII. * bibliothecam suam vo-

* Minus recte nonnulli MCCCCLXIX.

luminibus Graecis Latinisque refertissimam Venetias Roma transinivit, per Pet. Maurocenum Venetorum Romae legatum, et reipublicae Venetae dono dedit, sanctique Marci templo dicavit, epistola ad Maurum ducem et senatum conscripta; qua testatur “se semper a tenera
 “ fere, puerilique aetate, omnem suum laborem, omnem operam, curam, studiumque
 “ adhibuisse, ut quoscunque posset libros in
 “ omni disciplinarum genere compararet. Propter quod non modo plerosque et puerum et
 “ adolescentem manu sua conscripsisse, sed
 “ quicquid pecuniolae parca interim frugalitas
 “ seponere potuit, in his coemendis absumpsisse.
 “ —Quamvis autem huic rei toto semper animo incubuerit; ardentiori tamen studio post
 “ Graeciae excidium, et defendendam Byzantii
 “ captivitatem, in perquirendis libris Graecis
 “ omnes suas vires, omnem curam, omnem
 “ operam, facultatem, industriamque se consumpsisse.” Se urbem Venetam elegisse, qua bibliothecam illam suam reponeret, ob regiminis excellentiam, ob Graecorum ibi frequentiam, et propter beneficia, quibus illi civitati devinctus fuerat: quam sibi, subjugata Graecia, pro patria elegisset, et in quam ascitus, atque honorificentissime receptus fuisset. Quod voluminum bibliothecaeque tantae amplissimum munus miro patres exceperere gaudio, ac in pulcherrimo nobilissimoque Ducalis palatii loco senatusconsulto deposuerunt. Extat epistola Bessarionis Viterbii data, ad calcem epistolarum philologicarum a Goldasto collectarum, et una cum senatus responso, in fine libri VIII.

Petri

Petri Justiniani historiae Venetae. Ubi illum nuncupat Justinianus virum literarum splendore excultissimum. Omnino fallitur Jac. Phil. Bergomensis, qui tradit illum hoc eis donum morientem ex testamento legasse. Libros suos primo dedit monasterio S. Gregorii Majoris in insula sito, postea vero, quo facilius fieret ad eos aditus, instrumento novo iussit, ut in templum S. Marci amoverentur. Posterioris hujus Instrumenti donationis apographum habemus in bibliotheca Bodleiana^a, cujus principium, unde etiam patet illum non obiisse an. MCCCCLXVI. huc adscripti: “ In nomine Domini Amen
 “ a salutifera nativ. Jesu Christi MCCCCLXVIII.
 “ &c.—Cumque praefatus reverendis. dominus
 “ post dictam factam donationem per multos
 “ annos supervixerit, et hodie supervivat, &c.” Refert tamen et Sabellicus^b ipse, eum bibliothecae Venetae voluminum partem non parvam ex testamento intulisse. Nempe alia postea volumina testamento suo moriens adjecit. Bibliothecae autem illius sic Venetis donatae praefectus primus constitutus est Sabellicus, utrum a senatu ad id munus electus, an ab ipso Bessarione, quod vulgaris fert opinio, mihi non satis constat. A nonnullis dicitur Sabellicum Roma lauto stipendio accitum bibliothecae praefecisse. Catalogum illius bibliothecae, quam reipublicae Venetae dono dedit, vulgavit Jacobus Philippus Thomafinus. Bibliothecae inscriptio:

^a Arch. A. Bodl. 172.^b Decad. 1. hist. Ven. l. 2.

BESSARIONIS CARDINALIS EX LEGATO
 SENATUS JUSSU PROCURATORUM
 D. MARCI CURA PHILIPPI TRUNO,
 ANTON. CAPELLO, AND. LEONO,
 VICTOR. GRIMANO, JOAN. A
 LEGEEQ. BIBLIOTHECA IN-
 STRUCTA ET ERECTA
 M. ANT. TRIVISANO
 PRINCIPE AN. AB
 U. C. M...XXXIII.

Ostentant hodierni Veneti lignum crucis, scr-
 vatoris Christi tunicam, aliasque reliquias, quas
 dicunt a Bessarione sibi donatas; hac inscrip-
 tione in Albergo, ut vocant, posita:

“ Si quando fratres oculos huc adjeceritis,
 “ Bessarionis cardinalis memoriam pie colere ne
 “ gravemini; qui majorum vestrorum in se
 “ animum atque observantiam grate reputans,
 “ ligno crucis sanctissimo, Servatoris Christi
 “ tunica, multisque praeterea religiosissimis ac
 “ pretiosissimis muneribus seipsum privans, iis
 “ sacrum vestrum, et vetustate et sanctimo-
 “ nia apud omnes clarum, vivens perpetuo do-
 “ navit.”

Inter inscriptiones, quibus in honorem viro-
 rum quorundam eruditorum bibliothecam suam
 ornavit Fridericus Monfeltrius Urbini dux an.
 MCCCCLXXVI. haec habebatur:

BESSARIONI
 GRAECI LATINIQUE CONVENTUS PACI-
 FICATORI, OB SUMMAM GRAVITATEM
 DOCTRINAEQUE EXCELLENTIAM FED.
 AMICO SAPIENTISS. OPTIMOQUE
 POSUIT.

Quod

Quod illius amanuensius fuerat Julianus Volaterranus, archiepiscopus Ragusinus, memoratur in hujus laudem sepulchri inscriptione, ubi dicitur philosophus theologusque clarissimus, Bersarini (sic legitur apud Ughellum^c) cardinali Niceno studiorum adjutor.

A Jacobo cardinali Papiensi, cujus extant ad eum epistolae complures, elogiis his egregiis extollitur: Comment. lib. 2. summi ingenii, summaeque eloquentiae vir dicitur.

Epist. XXIII. "Bessario, ut est modestia singulari, summaque virtute." Ep. cxxxii. quae ad ipsum est: "Timui nonnihil, ne Basiliana illa tua severitate, qua frangere aliquando nostras ineptias soles——Tantum amoris ad amorem pristinum addo, quantum rei cumulae addi jam potest. Vultus tuus habitaculum erit oculorum meorum. Te colam, te observabo.——Hortaris ad studium sapientiae (divinae) asserens orationis pondus inde esse quaerendum," &c. Epistola ccccxvi. observantiae in illum maximae officiique plena est. Epistola cxxvii. ad cardinalem Senensem scripta an. mccccxlv. tota est in illius laudes, sed adhuc viventis: "Nunquam hunc collegam nostrum intueor, ut suspirans non precer Deum, quam diutissime annos ejus proferat. Nicenum dico cardinalem Tusculanum communem tibi ac mihi patrem. Orationis meae causa est, non tam amor, quo eum prosequor, quam publica utilitas, ad quam video illum semper intentum:

^c Ital. fac. to. 2,

“ Collegii quoque nostri dignitas, cujus aesti-
“ matio stat hujus praesentia. Misera erit dies
“ illa et lachrymabilis multum, quae nobis il-
“ lum eripiet. Jacturam grandiore facere
“ fors nostra non poterit. Perdemus firmum
“ praesidium, et lumen pene omne : quo ali-
“ quid nunc forsitan lucemus. Quid eo excel-
“ lentius ? quid ad omnes casus stabilius. Quan-
“ tum ingenio valet, quotidie contemplaris.
“ Non videtur, quod non videt ipse : nec sen-
“ titur bene, quod ejus non probat judicium.
“ Propositis in medium rebus, de quibus est
“ habendum consilium ; primus in ordine sen-
“ tentiam dicit ; spatium tantisper ad cogitan-
“ dum habens, dum de iis refertur : et tam su-
“ bito ita exprimit, quicquid in causa optimum
“ est, ut nihil sequentibus ad dicendum relin-
“ quat. Ut plurimum iri vides in ejus sen-
“ tentiam ; probari, quod probat, et damnari,
“ quod damnat. Audis quoque qua facundia
“ conceptus explicet suos. Non subsistit ali-
“ cubi, non haesitat, non obliviscitur. Conti-
“ nuatio orationis eadem est usque in finem,
“ aperta semper, et facilis, et delectans. Nul-
“ lae insunt implicationes rerum, neque ob-
“ scuritates, quas sentimus aliquando in pleris-
“ que. Melius ego ex ipso consulente, quod
“ est propositum, capio, quam ceperim ex eo,
“ qui ante proposuit. Audirem diem totam
“ sine fastidio hunc in consistorio loquentem :
“ ita semper habet, et semper textit, quod ani-
“ mum juvet. Taceo verborum ornatum, vim-
“ que quam dictioni adjicit. Bonis imbutus, nil
“ nisi lectum, et significans, et proprium ad
“ linguam

“ linguam succurrit. Si ex proposito esse ma-
 “ lus vellet, nescio an id posset: tanta est jam
 “ exercitatione loquendi confirmata facultas.
 “ Praeclara haec sunt, et inter nostros rara.
 “ Sed illud quantum est, quod semper medi-
 “ tatur aliquid, et proponit pontifici quod ad
 “ communem rem, vel Christianorum, vel ec-
 “ clesiae faciat. Nullis capitur aliis studiis.
 “ Non vagatur, non ociatur, nec abire tempus
 “ per inertiam sinit. Salutaria sunt omni tem-
 “ pore quae operatur. Vides de nostris esse,
 “ qui frequenter in agris sint, consecantur cre-
 “ bro prata, et fontes, et indulgeant venatui,
 “ et, cum domi sunt, convivii, et confabula-
 “ tionibus dies ducant inutiles. Huic patri ni-
 “ hil est horum,” &c. Subdit illum caeteros
 omnes Graecos, qui synodo Florentinae aderant,
 ingenio superasse. Edidicisse primum summo
 desiderio literas Latinas, tantumque in his brevi
 tempore loquendi et scribendi assuetum fuisse
 facultatem, ut inter doctissimos haberetur Latini
 nominis. De illius facundia haec habet in epist.
 alia: “^d Spectare his oculis, et audire his au-
 “ ribus, videor vultum vocemque dicentis, la-
 “ mentantis indignitatem facti, deplorantis com-
 “ munem sortem senatus, invadentis quoque
 “ in summam arcem defensionis amici. Scio
 “ quantus in clypeum assurgas. Niceno meo
 “ nihil valentius, cum pugnat ex animo, et
 “ cum dolet ei quod loquitur.” De integritate
 ejus alibi: “^e Si mittitur in Galliam Nicenus,
 “ quis hic reliquus erit? Si non mittitur, quis

^d 188.^e Ep. 431.

“ alter

“ alter mittetur?—Duo imprimis non con-
 “ fult; quis enim id tanto patri audeat? fed
 “ fideliter memoro. Primum, ut pontificem
 “ noſtrum in via recta contineas: alterum, ut
 “ ambitioni eorum refiſtas, qui diſſipari rem
 “ eccleſiae vel quaerant, vel optent.” Deni-
 que obitum ejus his verbis deplorat, ad Cam-
 panum: “^f Voco te, Campane frater, ad la-
 “ menta et lacrymas. Mortuus Nicenus no-
 “ ſter eſt, vir ſine controverſia magnus: cujus
 “ doctrina ingens erat, ingenium ſingulare, ad-
 “ mirabilis eloquentia: ſtudio autem ad pub-
 “ lica non modo continuum, ſed ſupra aetatis
 “ ac valetudinis fortem etiam pertinax. Nil
 “ habuit Romana ſedes quo gloriari amplius
 “ poſſet; nihil quod ad ſuum miniſterium effi-
 “ caciſſe inveniret. Videbat prudenter, expli-
 “ cate monſtrabat, ſine intermiſſione operaba-
 “ tur, alienae etiam ſegnitiſſe reprehendi ſem-
 “ per erat, ac caſtigatori. Ad hunc refereban-
 “ tur noſtra conſilia, ad hunc legationes unde-
 “ cunque nos adeuntes. Sine Niceno nec ope-
 “ rum initia erant, nec exitus. Omitto reli-
 “ gionem, pietatem, munificentiam, animi mag-
 “ nitudinem: qui nil humile, nil quod non
 “ dignitati conjunctum eſſet, poterat cogitare.
 “ —Tanta, quod exploratum mihi eſt, con-
 “ ſtantia ſpiritum Domino reddidit, ut ſanctiſ-
 “ ſimae vitae ſanctiſſimus quoque inventus ſit
 “ exitus.—Virtute anteivit quicquid in eccle-
 “ ſia praeclarum fuit—Seculis quidem multis
 “ alterum Nicenum habituri non ſumus. Tum

^f Ep. 498.

“ autem

“ autem noster ordo relictus in tenebris est.
“ Luce sua [illius] illustrabantur obscura, et
“ multorum incitiam unius sapientia tolerabat.”

His laudibus a Papiensi perornatur. Est tamen ubi ab eodem culpatur, quod Sixto pontifici contra juramentum suum cardinales plures creare volenti assensum et suffragium praeberit, nempe ut ipse legationis in Galliam honorem a pontifice obtineret²: quod facinus ejus arbitratur Papiensis fuisse causae, quod res ei felicius non successerit. “ Viden’ ut exitus non
“ boni sunt ambiciosi legationibus? Ut etiam
“ Deus nostrae vanitatis nos saepe admoneat!
“ — Quid in Niceni et vicecancellarii legatione
“ iudicio Dei expressius? Ille ut in Galliam
“ proficisceretur ad legationem quaestus
“ et nominis plenam, cum antea magnus semper
“ fuisset, nullus ex eo tempore fuit. Vendidit
“ libertatem sententiae, servire alienae cupiditati
“ coactus est. Pontifici non assensit
“ modo in quibus voluit, sed adiutor etiam
“ fuit, ut iuramenta violarentur, et vota die
“ electionis suae Deo oblata; ut crearentur
“ quoque indigni cardinales magna bonorum
“ moestitia, et gravi omnium de nobis querela.”

Ferunt alii, illum in istam legationem missum fuisse, ne pontifici gubernandi ratione nova usuro officeret ejus praesentia. Sic scribit Jovius: “ Cum honore legationis in Galliam
“ isse relegatum, quod Xystus nova licentia
“ pontificatum nomine principatus gerendum

² Epist. 544.

“ ratus,

“ ratus, libere, et graviter, religioſeque ſententias dicentis vultum non perferret.” Atque id in cauſa fuiſſe, quod non modo Beſſarion, ſed et alii quoque cardinales melioris notae, in legationes eo tempore designarentur, ſubindicat Joannes Petrus Arrivabenus ^h epistoſa ad Papienſem data Romae xx. Januarii MCCCCLXXI.
 “ Expediſ fidei, expediſ honori et ſaluti eccleſiae, ut legati decernantur.—Sed quid agitur? Perquiruntur idonei. Haſtenus placet tam accurata diligentia. Sed quorſum evadimus? In conflictum res adducitur. Non tam qui utiles, quam qui aut Catoniani aut Phocioniani ſunt, deliguntur, ne aliquando in theatrum Cato ſeverus veniat. Vide quid in his electionibus expendatur. Ille nimis acer caſtigatoreſque malorum. Ille contumax nobis fuit. Non aſſentietur ille praecipitio et foveae, quam paramus. Cauſas agit ille bonorum. Non arridet, non blanditur, non minimum gerit. Utiles erunt reipublicae, ſed foris ſint. Sub nomine legationis relegati ſint, etc.—Sento tamen incertam eſſe Niceni profectionem, ſive is tergiverſetur, ſive ex Sibyllinis libris novum conſilium erutum ſit.”

Cum Paulus II. crearetur pontifex, et quaſdam leges, quibus obſervandis ſe jurejurando obſtrinſerat, irritas fieri voluit, inter quas una erat de cardinalibus non ante creandis, quam ii qui creati jam haberentur, intra xxiv. eſſent reducti, deque eo numero non excedendo; Nicenum cardinalem, primae ſententiae patrem,

^h Inter epistoſas Papienſis, num. 425.

fatigatum diu intra cubiculum, moxque insuperatum egredientem manu intus retraxit, foribusque occlusis eo angustiarum adduxit, ut anathema illum pronunciaret, si non statim subscriberet. Cujusmodi molestiarum machinis debilitati cum ille tum caeteri patres tandem cesserunt, atque ad unum omnes non sine gemitu subscribere ⁱ.

Philelphi ad illum epistolae non paucae exant. Quarum una scripta an. MCCCCLVIII.
 “ Facile (inquit) futurum spero, ut tua praesentia, perinde atque divino afflatu quodam,
 “ vel adjutus vel excitatus aliquid audeam quod
 “ vulgo non liceat.” In alia: “ Sum illa tua
 “ dicendi elegantia atque maiestate ita delectatus, ut ipse mihi afflatus aliquis pro voluptatis magnitudine in lectitanda epistola viderer.” &c. Ad eum carmina quaedam sua scripsit idem Philelphus.

Reipublicae Senensis ad eum epistola habetur inter opera Augustini Dathi ^k, civitatis istius secretarii, de recipiendis juxta illius hortatum post Constantinopolitanam cladem, in ipsorum ditio-nem Graecis: ubi appellatur “ magnum non
 “ modo Graeciae, sed et ecclesiae quoque, lumen Bessarion.”

Ad eum dum Bononiae legatus fuit, scripsit Matthaeus Bossus Veronensis orationem de mulierum habitu: qua meminit legis ea de re nuper Bononiae ab ipso latae. Eum vero appellat religiosorum decus et gloriam.

ⁱ Papiensis com. l. 2.

^k Epist. l. 3.

Blondus Flavius in Italia illustrata: “Urbs
 “Tusculana non aliam habet aliquam pristinae
 “felicitatis et gloriae partem, praeterquam
 “quod eam titulo episcopatus gubernat vir sum-
 “mus Graece Latineque eruditissimus, et sum-
 “ma praeditus cum bonitate, tum etiam hu-
 “manitate, Bessarion, Graecorum cardinalis Ni-
 “cenus, Bononiae nunc et exarchatus Raven-
 “natis apostolicae sedis legatus.”

Ab Aenea Sylvio ¹, cardinali, postea pontifice,
 nuncupatur “Vir prudentia singulari, et Latina
 “suaque lingua peritissimus.” Eundem cum
 pontifex esset, “ex patribus maxime amavisse
 “et complexum fuisse Bessarionem, aetatis suae
 “doctissimum, eumque orare aliquando se-
 “cundum se jussisse, et legationem Germani-
 “cam ei commississe cum summa potestate,”
 testatur Campanus in Pii vita.

Laur. Valla in Pogium antid. lib. iv. “Car-
 “dinalis Nicenus, vir de me optime meritis,
 “et qui ut Romam venirem mihi autor ex-
 “stitit.”

Joanni Gobellino in comment. Pii II. lib.
 viii. dicitur utriusque linguae peritissimus, vir-
 que magni nominis. Ibi refert illum a Pio
 pontifice Narniam missum fuisse ad caput S.
 Andreae magna cum solemnitate Romam affe-
 rendum. In libro iii. de orationibus quas de
 bello contra Turcas movendo in conventu Man-
 tuano habuere primo Pius, deinde Bessarion,
 verba faciens, ait, hujus “orationem laudatam
 “fuisse, etsi Graecam facundiam quantum La-
 “tina praeciret ostenderit.”

¹ Cosmog. Europae, c. 53.

Divinum ejus ingenium multiplicemque doctrinam deprædicat Bartholomæus Abrahamus Cretenfis, præful Arienfis, epiftola ad Benedictum Accoltum archiepifcopum Ravennatem.

A Platina in vita Pauli II. vocatur vir præftantis ingenii et fingularis literaturæ.

Ab Andrea de fâncta cruce in exordio actûrum concilii Florentini, dicitur tum fuiſſe
 “ ætate juvenis, ſed doctrina et gravitate vene-
 “ rabilis.”

Raphael^m Volaterranus: “ His Latinis Græ-
 “ corum manus adjicienda, qui ſeculum no-
 “ ſtrum clariùs reddidere. Quorum princeps
 “ Beſſario.——Cujus domus officina libera-
 “ lium artium fuit donec vixit: doctiſſimos
 “ ſemper viros aluit atque fovit, Theodorum,
 “ Andronicum, Domitium, Cattum, Siponti-
 “ num. Ipſe vero ſemper in literis verſabatur.
 “ Ad philoſophiæ theologiæque ſcientiam, elo-
 “ quentiæ ſtudia, maximum quidem orna-
 “ mentum adjecerat. Platonem in primis ob-
 “ ſervabat.——Senatus ac patriæ linguæ co-
 “ lumen fuit,” etc.

Jacobus Philippus Bergomenſis ad an. MCCCCLXIII. ait eum fuiſſe “ virum unde-
 “ cunque doctum, philoſophum in primis et
 “ oratorem diſertiſſimum, atque utraque lingua
 “ ſcientiſſimum: quædam præclara ſui inge-
 “ nii monumenta edidiſſe, quibus ſuum nomen
 “ ad poſteros tranſmiſerit maxima cum glo-
 “ ria,” etc.

Paulus Jovius: In concilio Florentino “ Beſ-
 “ ſarionis Niceni mirifica virtus ſenatorii ordinis

^m Anthrop. lib. 21.

" ornamenta promeruit. Datum est enim ho-
 " nori totius Graeciae ab antiqua pertinacia
 " discedenti, ut duo ejus nominis, Isidorus sci-
 " licet atque Bessarion, in sacra purpura con-
 " spicerentur: sed in Bessarione virtutes omnes
 " usque adeo praecellenti temperamento con-
 " centuque ad admirationem responderunt, ut
 " nemo eo Christiana probitate spectatior, ne-
 " mo admirabilior doctrina, et nemo denique
 " generosis moribus ornatior atque splendidior,
 " hoc ipso a morte ejus sexaginta annorum cur-
 " riculo in senatu conspectus sit. Senatoriam
 " enim gravitatem ore probo atque blandissimo
 " condiebat, ac ipsam viri optimi famam, do-
 " mi et foris, nitida ac hospitali disciplina, et
 " liberalis animi beneficentia tuebatur, quum
 " subactae Turcarum armis et ideo concidentis
 " Graeciae ingenia diu jactata mari et terris
 " apud eum certissimum salutis portum inve-
 " nirent, et qui in academia nomen darent,
 " eodem patrono atque hospite uterentur", etc.

Laonicus Chalcocondyles hist. libro vi. περί
 μὲν ἐν Βησσαρίωνος τοσόνδε ἐπιστάμενος μνήμην ποιή-
 σομαι ὥς ξυνέσει τε τὴν ἀπὸ φύσεως, πολλῶν δὲ,
 τῶν ἐς τῆτο εὐδοκιμήσων, Ἑλλήνων, μακρῷ γενό-
 μενος, καὶ κρίνειν τε ἐφ' ὅτι αὐτὸν γένοιτο, κράτιστος δο-
 κῶν γενέσθαι. τὰ δὲ, ἐς σοφίαν, τὴν Ἑλλήνων τε καὶ
 Ῥωμαίων, ἄδεν δεύτερος, &c. *De Bessarione quae*

* V. Aug. Dathium f. 169. b.

Floridum Sabinum c. calum. L. Lat. p. 110.

Ant. Sanderus elog. card.

Matt. Bossi opera, p. 156. 193. 327. ei dicat libellum de
 mulierum habitu.

Barrius de antiq. Calabriae, p. 194.

accepi diligenter annotabo. Tanto erat instructus a natura intellectu, ut praestantissimos Graecorum non dico aequaret, verum superaret: judicio in re qualibet plurimum pollebat. Graecarum Latinarumque literarum tanta peritia ei inerat, ut facile eruditionis palmam inter omnes caperet, etc.

Campanus, cujus fautor in primis fuit:

Nonne vides, quantus mihi sit Deus alter, et
omni

Tempore, cumque suo pariter victurus Ho-
mero

Bessarion, cujus sub pectore totus Apollo est.

Quem tulit ut fieret priscis celebratior aetas

Nostra, nec a magno vincamur, ut ante, Pla-
tone.

Elogia vide plura in ejusdem Campani epi-
stolis.

Majoranus Salentinus:

Vivens adhuc feci hoc sepulchrum corpori

Bessarion, ad Deum remittens spiritum.

Me docta genuit Graecia, at honores dedit

Urbs Roma, quae mihi perpetua est patria.

Janus Vitalis:

Non tibi sit laudi sanctum celebrasse Platonem,

Castaque Socraticae fraena pudicitiae:

Non quod virtutum exemplum, quod lumen
honoris,

Quod sol extinctae religionis eras:

Verum quod per te migravit Graecia Romam:

Et didicit Latios Attica musa sonos.

Per

Per te hinc Romanas miratur Tybris Athenas,
Argolicam et Romam Graecia, Bessarion."

Latomus :

Damna quis amissae si nesciat Helladis, uno
Maxima metiri Bessarione potest.

Qui si Romanas esset moderatus habenas,
Sortitus nostrum post sua fata Pium;
Secula vidissent summum par illa virorum,
Quale nec ulla prius hora vel ora tulit.

Reusnerus :

Graecia me genuit, foveat Italiae ora, galero
Roma colit, vita sum Numa, et arte Plato.

Gaspar Cunradus :

Linguarum studium sopiaeque viriliter urfi;
Laus patriae mea laus, et tua, *δῖε* Plato.

S C R I P T A.

Quod ad scripta ejus spectat : e Graeco
transulit Aristotelis Metaphysicorum libros xiv.
et juxta nonnullos, Theophrasti quoque Meta-
physica, quod mihi tamen non constat : necnon
libros iv. Xenophontis De dictis et factis So-
cratis. De quibus versionibus hoc tulit judi-
cium cl. Huetius : " Ingrati sumus, si eos
" recensentes qui in hoc interpretandi artificio
" florere prae caeteris, per quos potissimum
" in eo profecimus praetermittamus. Princi-
" pem in his cum merito suo, tum amplissima
" dignitate, locum tenet Bessarion card. Nic.

“ patriarcha Constantinopolitanus, cujus singu-
 “ larem in convertendis Graecis et plane ad-
 “ mirabilem industriam si fuisset prosecuta po-
 “ steritas, et pari interpretationum salubritate
 “ contenta ab infraeni licentia sese abstinuisset,
 “ non linguae Graecae ignaros homines tam
 “ saepe in errorem illiceret interpretum perfidi-
 “ dia.” Aristotelis Metaphysicorum interpres
 fidelis magis quam elegans aut jucundus dicitur
 ° Budaeo. Translationem autem istam ante Ni-
 colai V. pontificatum Alphonfi R. rogatu ag-
 gressus est, eique, Nicolao jam pontifice, jam-
 dudum absolutam nuncupavit. Vertit quoque
 Demosthenis orationem Pro ope Olynthiis fe-
 renda.

Libros IV. in Platonis defensionem contra G.
 Trapezuntium edidit an. MCCCCXLVIII. paulo
 antequam crearetur episcopus Sabienfis, ut patet
 ex Marsilii Ficini epistola, qua ei gratias agit ob
 exemplar ad se missum, quae inscribitur “ Bes-
 “ sarioni Graeco cardinali Sabino : ” et ex ip-
 sius ad Ficinum epistola, qua dicit se opus istud
 nuper editum mittere. Ea data est idibus Sep-
 tembris MCCCCLXIX. quod error est vel librarii
 vel typographi. Ficus in epistola sua de
 opere illo et de G. Trapezuntio haec habet :
 “ Tantis utique radiis noctuae sive bubones
 “ quidam, ut videtur, offensi, sacrum illum
 “ Platonis nostri thesaurum non solum spernere,
 “ ut nonnulli quondam, sed, proh nefas ! im-
 “ probare coeperunt. Verum Bessarion acade-
 “ miae lumen, medelam confestim hebetibus

“ et caligatis oculis adhibuit saluberrimam, ut
 “ aurum illud non solum mundum sit et
 “ splendidum, verum etiam tractabile manibus
 “ oculisque innoxium. Hoc vaticinatus Plato,
 “ fore tempus multa post secula, regi Dionysio
 “ inquit, quo theologiae mysteria exactissima
 “ discussione, velut igne aurum, purgarentur.
 “ Venerunt jam, venerunt secula illa, Bessarion,
 “ quibus et Platonis gaudeat numen, et nos
 “ omnis ejus familia summopere gratularemur.”
 Bessarionem fuisse Trapezuntio in philosophia
 majorem, in elocutione minorem, affirmat Sa-
 bellicus *. Id opus fuisse bis formis impressum,
 Romae scilicet & Venetiis, monet Joannes Fran-
 ciscus Mirandula †. Venetiis bis prodiit MDIII.
 et MDXVI. Illud nunquam satis laudatum opus
 appellat Lucas Holstenius ‡. Errat Sanderus §,
 cum ei ascribit, tanquam opera diversa, libros v.
 in philosophiae Platonicae laudem, et libros iv.
 in calumniatorem Platonis. Hujus operis libri
 duo priores Graece extant in bibliotheca Bava-
 rica. In bibliotheca quoque ipsius Bessarionis
 Veneta servatur idem opus Graece, utrum in-
 tegrum vero, an libri tantum iidem bini priores,
 mihi non compertum. Index MS. habet :
 “ Bessarion card. contra Platonis calumniato-
 “ rem Graece.”

Correctio translationis librorum Platonis de le-
 gibus a G. Trapezuntio confectae pars est prae-
 dicti operis, eique tanquam liber quintus adjun-
 gitur. Possevinus monet eos, qui libros ejus pro

* De L. L. reparat.

† Exam. doct. van. gentil.

‡ Notis ad Porph. vitam Pythagorae,

§ Vitis card. v. l. 1.

Platone legerint, praelegere debere quae Joannes Baptista Crispus habet in libro De philosophis caute legendis.

Scriptit quoque contra Trapezuntium, De natura et arte. Nempe quum Gemistus Platonis doctrinae perquam studiosus, super ea quaestione, An natura et ars consulto agant, disputaret, Bessarion rogatus a Gaza ut sententiam suam de isto argumento diceret, ex scriptis Platonis brevi libello ad Gazam conscripto respondit. Cui libello contradixit Trapezuntius. Et hoc tractatu Trapezuntio respondet Nicenus. Ei vero contradixit Trapezuntius, inimicus illi jam factus, quod Gazam in doctrina ipsi praetulerat. Ut vero cardinali parcere velle videretur, eumque honestius impeteret, finxit se ignorare quisnam istius libelli autor esset, et Gazae, non Bessarionis, fuisse disputationem istam, quam impugnabat, simulavit. Tractatus hic Bessarionis, quamvis editus sit multis annis ante opus praedictum adversus calumniatorem Platonis, isti tamen ab ipso auctore postea adjectus est tanquam liber sextus.

Oratio dogmatica, sive de unione, ad synodum orientalem, in concilio Florentino habita paulo ante unionem an. MCCCCXXXIX. ab ipso Latine versa, edita est ad finem actorum concilii Florentini. Laudatur a Josepho Methonensi libro in Marcum Ephesium.

Oratio alia de unione ineunda, sessione I. synodi Ferrariensis habita, extat in eisdem actis, Gr. Lat.

Tractatus epistolaris ad (non, adversus, quod est apud Sanderum) Alexium Lascarin Philanthropenum,

thropenum, Antidotus inſcriptus, de ſucceſſu ſynodi Florentinae et proceſſione Spiritus S.

Epiftola exhortatoria generalis ad omnes qui ſedi Conſtantinopolitanae ſubſunt, praefules, hieromonachos, ſacerdotes, et ſeculares, de praeftanda obedientia eccleſiae Romanae, ſive de primatu Petri, deque ſuſceptione ſynodi Florentinae, et de electione ſua in patriarcham Conſtantinopolitanum, data Viterbii xxvii. Maii mccccLXiii. In qua eadem fere leguntur quae apud Gennadium, interdum eiſdem verbis ex eo deſlorata. Condiſſe illum nonnulla de primatu papae, luce ac ſole digniſſima, ſed longo intervallo ab eloquentia Gennadii abſuiſſe, ait Fabius Benevolentius. Has duas epiftolas Graece, cum duplici interpretatione, altera ſua, altera ipſiuſmet Beſſarionis, edidit, adjectis etiam notis, Arcudius in opusculis theologicis Romae MDCxxx, Utraque vero antea edita fuerat: prior Latine ex ipſius verſione ab Abrahamo Cretenſi una cum concilio Florentino Romae MDxxvi. poſterior Romae Graece tantum MDCxxviii. MS. ſervatur in cod. Baroc. 145.

Apologia pro Vecco, ſive confutatio confutationum Palamae. Ibidem edidit Arcudius Gr. Lat.

Reſponſio ad quatuor argumenta Maximi Planudae de proceſſione Spiritus S. ex ſolo Patre. Ibid. Gr. Lat.

Liber de ſacramento euchariftiae, et quibus verbis corpus Chriſti conficiatur, contra Marcum Ephesium. Extat Latine inter SS. patrum liturgias Pariſ. et Antverpi MDLx. atque etiam in bibliotheca magna veterum patrum Pariſienſi
tomo

tomo 6. Exemplar Graecum, a Latino aliquantum discrepans, servatur MS. in bibl. Vindobonensi; extat quoque in cod. Baroc. 90. et in bibl. Collegii Novi Oxon.

Graecorum confessio de verbis consecrationis et transubstantiatione, a Bessarione exposita in concilio Florentino, e cod. Florentino vulgata est a Mabillonio Musei Italici tomi 2. parte altera, quem codicem autographum clarissimus editor appellat. De ista tamen confessione, ne sit supposititia, valde dubito. Vide caput proxime sequens in Nicolao Secundino.

Oratio ad Bessarionem abbatem S. Severini Neapoli, de Christianorum clade in Chalcide Euboeia.

Oratio ad proceres Italiae, de periculis a Turca post expugnatum Hydruntum Italiae imminentibus avertendis.

Oratio de discordiis sedandis et bello in Turcam decernendo. Has tres orationes ipse simul edidit annis xviii. post Constantinopolim expugnatam, praemissa epistola ad Italiae principes, et subjuncta Demosthenis oratione De proferenda ope Olynthiis adversus Philippum regem Macedonum, a se Latine conversa, tanquam exhortatione ex Demosthenis auctoritate. Prodierunt haec simul cum alibi tum in volumine secundo orationum Turcicarum, ed. MDCIII.

Epistola ad paedagogum filiorum Thomae Palaeologi, Anconae commorantium, lingua Graeco-barbara scripta an. MCCCCXLV. qua de eorum moribus instituendis prudenter diceret. Graece edidit Jacobus Pontanus in notis ad Phranzae historiam MDCIV. Graece et Latine cum notis

Joannes

Monodiá in obitum Manuelis Palacologi imperatoris Latini apud Bzovium ad an. MCCCCLXXII. §. 56.

Epistolam ejus ad Venetos, et aliam ad Ficinum, jam supra commemoravimus. Epistola ad Jacobum cardinalem Papiensem habetur inter hujus epistolas num. 35. Epistolam Graecam ad Demetrium et Andronicum Gemisti Plethonis filios, in laudem patris jam defuncti, edidit Allatius De eccl. occid. et orient. perpetua consensione lib. 3. c. 3. et in Diatriba de Georgiis, ubi adjiciuntur distichon ejus et tetrastichon in eundem Gemistum, incultum utrumque, vel, ut inquit Allatius, barbarum, nullo syllabarum metro, nullo numero confectum. Ab eodem Allatio de consensu III. 4. 5. sunt editi Iambi sepulchrales, ab eo, dum adhuc Hieromonachus esset, compositi in Theodoram uxorem Constantini Palacologi imperatoris ultimi, ut ea ferebant tempora, non inelegantes. Atqui errat Allatius. Iambi enim isti non fuere Bessarionis nostri, qui ante Constantini Imperatoris tempora Hieromonachus esse desiit, sed alterius Bessarionis antedicti abbatis Neapolitani.

SCRIPTA INEDITA.

SS. patrum sententiarum, quae de processione Spiritus Sancti etiam ex Filio afferebant, collectio. Meminit ipse in epistola ad Alexium Lascarin.

Epistola alia de processione Spiritus Sancti ad Lascarin : cujus ipse ibidem mentionem facit.

Apologia

Apologia pro Latinis De processione Spiritus Sancti, sive refutatio capitum Marci Ephesii contra Latinos, incepta primo a Gennadio, ut dicitur, et post ejus mortem, rogatu Gregorii patriarchae Constantinopolitani, a Bessarione perfecta. Extat in bibliotheca Vaticana, Viennensi, etc.

Professio fidei Christianae in synodo Florentina prolata, et in articulos XXI. divisa; in bibl. Viennensi. In indice Nesseliano de synodo Florentina nulla fit mentio, sed dicitur tantum, "Professio fidei Christianae contra omnes haereses, in articulos XXI. divisa." Principium: Α', πιστεύομεν, ὅτι ἐστὶ Θεὸς δημιουργὸς πάντων ὅσα εἰσὶν. Β', ὅτι ὁ Θεός, ἕτε σῶμα ἔστιν, ἕτε σῶμα ἔχει, ἀλλὰ etc.

In indice Possëviniano codicum MSS. bibliothecae Viennensis, occurrunt, inter alia, erudita Trinitatis explicatio, cum methodo cognoscendi quot horis singulis (noctibus) luna fulgeat. Eademque recensentur inter Bessarionis scripta a Joanne Jacobo Frisio in additamentis bibliothecae Gesnerianae. Trinitatis explicationem existimo fuisse unum ex antedictis tractatibus de processione Spiritus Sancti ex Patre Filioque. De methodo ista, utrum ejus fuerit, valde ambigo. Neque in indice istius bibliothecae Lambeciano, aut in Nesseliano, Bessarioni haec ascribuntur.

Responsio pro Aristotele ad Gemisti Plethonis objectiones de substantia, servatur in bibliotheca Munachienfi.

Epistola ad Gemistum de IV. quaestionibus philosophiae Platonicae; cum duplici Plethonis responsione in bibliotheca Bodleiana Ae. E. 2.16.

necnon

necnon in Viennensi. Βησαρίων καρδινάλις τῷ σοφιστῇ καὶ διδασκάλῳ Γεωργίῳ τῷ Γεμιστῷ εὖ πρᾶττειν. Gemisti prima; Γεμιστὸς τῷ Βησαρίωνι altera, Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς τῷ αἰδουσιμωλάτῳ καρδινάλει Βησαρίωνι. Eandem esse existimo Responsum pro Aristotele ad Gemisti Pletthonis objectiones de substantia, quae servatur in bibl. Munachienfi. Nec forte diversae sunt physicae demonstrationes de Deo ad Gemistum, quae cum epistolis eorum mutuis servantur in bibliotheca Vaticana atque Parisina. Extare vero epistolas plurimas ab eo ad Gemistum scriptas testatur Raphael Volaterranus.

Epistolas pene innumerabiles eum reliquisse testatur Philippus Bergomensis. Epistolae quaedam ejus, de quo argumento incertum, dicuntur extare Graece Viennae in cod. philos. ccxlv. eadem, ni fallor, cum praefatis ad Gemistum.

Epistolae quaedam ejus ac sermones asseruntur in bibl. Scorialensi.

Epistola ad Andronicum Callistum philosophum habetur in bibliotheca regia Parisina.

Ad Michaellem Apostolium epistola servatur in codice Baroc. cxiv. Βησαρίων Τραπεζύνιος Νικαίας καὶ καρδινάλιος Μιχαὴλ τῷ Αποστόλῃ. Principium: Αφίκετο ὡς ἡμᾶς. Eadem olim extabat in bibl. Heidelbergensi, quae partem nunc constituit Vaticanae. Et in codice quodam Vindobonensi, ubi inscribebatur: Επιστολὴ συμβουλευτικὴ πρὸς Μιχαὴλ τὸν Αποστόλῃν. In alio volumine Heidelbergensi habentur Apostolii epistolae aliquot ad Bessarionem, et πρὸς Φωνίᾳ ad eundem, cum Bessarionis responsione ad Apostolium pro Theodoro Gaza, viz. contra Apostolii apologiam
pro

pro Plethone adversus Gazae reprehensiones. Totum hoc volumen ipsius Apostolii manu exaratum. Prorsus eadem, ni fallor, habentur in praedicto cod. Baroc. fol. 146. &c.

Epistola ad Theodorum Gazam de G. Trapezuntii libro contra Platonem, habetur in bibliotheca Viennensi atque Munachienfi.

Laudationes duae patriae suae Trapezuntis et Isthmi, et consolationes tres ad imperatorem Graecorum [Joannem] de uxoris [Cleopatrae] obitu, commemorantur a Bergomenfi, Tritheimio, et, monente Simlero, in oratione quam de obitu ejus habuit quidam non nominatus auctor. Extant consolationes ad imperatorem, una cum Gemisti et anonymi cujusdam de eodem argumento orationibus, in cod. Parisino 2209. Explicatio illius loci; "Si cum volo manere" etc. scilicet de S. Joannis evang. obitu, contra G. Trapezuntii commentariolum ad Sixtum IV. scriptum, servatur Venetiis in ipsius bibliotheca.

De errore paschatis ad Paulum II. Ibidem.

Annotationes et collectiones ex diversis. Ibidem.

Poetis accensetur a L. Gyraldo ob carmina quorundam veterum Latine in operibus versa. "Bessarion una cum Theodoro [Gaza] non minus Graeca quam Latina lingua insignis fuit, quorum licet peculiaria poemata mihi legere non contigerit, in eorum tamen libris pleraque inveni carmina, vel ab eis composita, vel ex aliis conversa."

Is primus e situ pulvereo Quintum Smyrnaeum, longo tempore cunctis ignotum, in lucem

cem protulit, ut legimus in Graeca Grammatica Constantini Lascaris.

Ad Bessarionem epistola Graeca Georgii Amuruthae servatur in cod. reg. Paris. ccxcv. Erat iste G. Amurutzes philosophus medicusque infamis, qui post Constantinopolim captam factus est Mahumedanus. In indice quodam bibliothecae illius regiae manuscripto legimus: "Epistolae Georgii Amarutzae ad Bessarionem."

Ad Bessarionem scripsit librum nondum editum De divinis personis Bartholomaeus Rambertinus Coronensis episcopus; et librum similiter ineditum De machinis bellicis Sophianus; Introductorium quoque in calendarium Lazarinus, quod opusculum servatur in ipsius bibliotheca Veneta. Ei quoque dicatus est incerti cujusdam libellus De remediis afflictæ ecclesiæ militantis adversus extrinsecas Turcarum expositiones, etc. qui latet Patavii in bibliotheca S. Joannis in Viridario.

Quid ipsemet de sua in literis Latinis peritia senserit, aperte docet in epistola ad Lascarin: "Nostris impossibile est aliquid aequali gratia atque Latini in lingua Latina scribere, quantumcumque vel Graeci in Latina, vel Latini in Graeca lingua profecerint. Cujus rei tum ego tum alii de nostris digni sumus testes, qui Latinam utcumque mediocriter intelligimus linguam, nil tamen, quod ornatum Latineque compositum sit, scribere possum."

CAP. VI.

De ISIDORO CARDINALE RUTHENO, ET NICOLAO SECUNDINO.

DE Isidoro, Russorum sive Ruthenorum metropolita, Kioviensi archiepiscopo, et magno primicerio, qui una cum Bessarione, sed prior ordine, ob rem ecclesiae Romanae in synodo Florentina bene navatam, purpuratorum patrum albo ascriptus est, titulo SS. Petri et Marcellini, cardinalis Ruthenus vulgo nominatus; et cui in titulari patriarchatus Constantinopolitani honore Bessarion successit; de eo, inquam, prolixè differere, non est nostri instituti; siquidem inter instauratores linguae Graecae aut literarum humaniorum a nemine unquam annumeratus est, neque scriptum ullum (quod ego equidem resciverim) reliquit, praeter epistolam lugubrem de capta a Turcis Constantinopoli, cujus cladi ipse interfuit; quae epistola habetur inter epistolas Turcicas a Reusnero editas lib. iv. Hic tantum lectorem monitum velim falli eos, qui scribunt illum fuisse natu Constantinopolitanum, exinde deceptos, quod ibi, cum esset ordinis S. Basilii monachus, abbatiam S. Demetrii rexerat: necnon eos errare, qui natu fuisse Thessalonicensem credunt. Fuisse Graecum ex Peloponneso, fidem facit certissimam Jo. Gobellinus, ejusdem aevi scriptor,
in

in commentariis Pii P. II. libro VIII. nec dubium videtur, quin aequè ac Bessarion^e Gemisti Plethonis schola Peloponnesia prodierit. Episcopus demum Sabinensis, ac cardinalium collegii decanus constitutus, obiit apoplexia Romae MCCCCLXIV. De eo qui plura volet, adeat supplementum historiae literariae scriptorum ecclesiasticorum Gul. Cavei. Videat etiam, si lubet, inter alios, Laonici Chalcocondylae De rebus Turcicis librum sextum, Gobellinum modo citatum, Pium II. in Europae cosmographia c. 3. Historias synodi Florentinae, et Ughelli Italiam sacram tomo I. p. 208. et tomo II. p. 496. Extat ad illum Franc. Philippi epistola quaedam. A Petro Justiniano in historia Veneta lib. VII. viri doctissimi elogio exornatur.

Nicolaus Secundinus, Graecorum ac Latinorum in synodo Florentina communis interpres, literarum politiorum instauratoribus jure connumerandus est, cum e Graeco nonnulla Latine convertit: Plutarchi liber, De civilibus praeceptis, ex illius versione cum reliquis Plutarchi operibus Latinis habetur. In cod. 223. bibliothecae Norfolcianaë, sive regiae societatis London. extat “Onofander ad Q. Veranium” [Urannium] “de opt. imperatore ejusque officio per Nicolaum Saguntinum e Graeco in Lat. traductus, script. Paduae VII. Maii MCCCCLXIX.” Servatur^a eadem traductio Romae in bibliotheca cardinalis Ascanii Columnae inter libros cardinalis Sirleti. Ubi

^a Extat eadem impressa Bas. MDXLI.

etiam habentur illius ad diversos epistolae. Reliquisse eum epistolas Graecas monet Jacobus Philippus Bergomensis. Extatque MS. illius ad Andronicum epistola Graeca, De Michaelis Apostolii adversus Theod. Gazam libello, Viterbii scripta MCCCCLXII. de qua jam supra in Theodoro Gaza mentionem faciebam. Andronici ad eum de eodem argumento epistola in bibliotheca asservatur Augustana. Juliani Caesarini cardinalis dissertatiuncula de ista quaestione, utrum liceat symbolo fidei aliquid addere, in synodo Florentina prolata, e Latino in Graecum ab eo conversa servatur in bibliotheca Vindobonensi cod. theol. 190. Scripsit praeterea, ad Aeneam Sylvium, postea Pium II. creatum, Genealogiam Turcarum, sive De origine ac rebus gestis Turcarum, quod opusculum prodiit Bas. MDLVI. Istius meminit Jovius in Caepini imperatoris Turcici vita. Idemque designat ipse Pius in Europae descriptione c. IV. "Ex hac gente, quemadmodum Nicolaus Saguntinus, vir Graecae ac Latinae historiae peritissimus, ad nos scripsit," &c. Ab eodem ibidem cap. LIV. laudatur auctor his verbis: "Post multas ac diversas" [in concilio Florentino] "disputationes, in quibus tanquam interpres Nicolaus Saguntinus utraque lingua disertissimus illustre nomen adeptus est," etc.

Reliquit quoque (ni fallor) Gubernaculum conciliorum, quod habetur Florentiae in bibliotheca B. Mariae de Annunciata, quae Servitarum est domus. Eundem enim existimo fuisse, qui inibi nominatur Nicolaus praedicator Hispanus. De quo sic scribit Mabillonius musei Italici

lici tomo I. “ Inde multa (inquit) excerpti-
 “ mus ex quodam libro, cui titulus est, Gu-
 “ bernaculum conciliorum, ad Julianum de
 “ Caesarinis, tit. Sancti angeli cardinalem, scripto
 “ tempore concilii Basileensis a quodam Nicolao
 “ praedicatore Hispano, disciplinae ecclesiasticae
 “ studiosissimo, qui et ipse concilio Constan-
 “ tiensi interfuerat.”

Erat quippe Nicolaus genere Hispanus, natu-
 vero Graecus, adeoque Graece pariter ac Latine
 doctus: oriundus nimirum ex Sagunto Hispa-
 niae oppido, unde varie, juxta varias loci appel-
 lationes, cognominatus, Saguntinus, Segundinus,
 Sagondinus, Secundinus, Sagodinus, et Sagudi-
 neus. Falluntur, qui illum episcopum Sagun-
 tinum vocant. Nicolaus Secundinus Cretenfis
 nominatur in ipsis concilii Florentini actis Grae-
 cis sessione IV. Ab aliis dicitur Nicolaus Eu-
 boicus, ut a Matthaeo Palmerio, et ex eo a
 Jacobo Philippo Bergomate: a Sabellico Nico-
 laus Sagodinus: a seipso Nicolaus Sagudineus
 Euripontinus, i. e. Euboicus; Euboea enim alias
 Euripontum sive Egripontum dicitur. Sic au-
 tem se habet subscriptio Graecorum confessionis
 de verbis consecrationis et transubstantiationis,
 a Bessarione exposita in concilio Florentino,
 quam edidit Mabillonius Musei Italici prae-
 citati tomo I. parte 2. ex autographo biblio-
 thecae magni ducis Hetruriae: “ Ego Nicolaus
 “ Sagudineus Euripontinus, omnium supra
 “ scriptorum verborum interpres, et de Graeco
 “ in Latinum traductor, fateor omnia sic ad
 “ literam per praedictum dominum Nicaenum,
 “ modo ut supra, Graece dicta fuisse, et a me

“ fideliter in Latinum conversa. In cujus rei
 “ testimonium et fidejussionem requisitus hic
 “ manu propria scripsi,” &c. Post alias nota-
 riorum subscriptiones sequitur: “ Ego Julianus,
 “ tituli sanctae Sabinae presbyter cardinalis,
 “ Sancti Angeli vulgariter nuncupatus, praesens
 “ fui omnibus praedictis, et recognosco literam
 “ scriptam manu praefati Nicolai Sagudinei,
 “ communis interpretis Latinorum et Graeco-
 “ rum,” &c.

Nihil causae erat, quare dubitaret eruditissi-
 mus Mabillonius, fueritne hic idem cum Nico-
 lao Euboico, de quo ita scribit Matthaeus Palme-
 rius in libro, De temporibus, ad an. mccccxxxix.
 “ Nicolaus Euboicus, Latinae et Graecae lin-
 “ guae atque elegantiae princeps laudatissimus
 “ habetur: qui in frequenti concilio medius
 “ assistens, multis et eruditis viris audientibus,
 “ me quoque teste vidente audienteque, dispu-
 “ tantium verba atque sententias, tum Graece,
 “ tum Latine prolatas, mira celeritate ultro ci-
 “ troque in utramque linguam fidelissime et
 “ summo ornatu reddebat.”

Est tamen cur dubitemus de subscriptionis,
 ac proinde de ipsius opusculi, veritate; quan-
 doquidem a nullo alio Sagudineus nominetur
 Nicolaus, et in ipsis concilii actis, ut jam dictum
 est, Secundinus dicatur. Ἀνεγνώσθησαν ὡς
 τῷ Θεοφιλεστάτῃ μεφερενδαρίῳ λαμπρῶ τῇ Φωνῇ ἐνώ-
 πιον πάντων καὶ διηρμηνεύοντι εἰς τὸ Λατίνικόν ὡς
 τὰ ἡμεῖς ἐρμηνεύς, κυρῷ Νικολάῳ Σεκυνδίνῳ τῷ
 Κρηῖος, ἀνδρὸς πάνυ ἀρίστου, καὶ ἀξιολογιάτου, καὶ
 ἀκρῶς μὲν ἐν τῇ τῶν Λατίνων γλώσσῃ ἐξησκημένος,
 καλῶς δὲ λίαν καὶ τὴν ἡμεῖς ἐπισαμέναι, *Reci-
 tata*

tata sunt a Deo amabilissimo referendario clara voce coram omnibus, convertente in Latinum ea domino Nicolao Secundino Cretensi, nostro interprete, viro longe optimo ac praestantissimo, pariterque in Lingua Latina apprime exercitato, Graeceque optime sciente. Sic quoque in Sguropli historia, qui et ipse concilio adfuit, Sect. VI. C. 17. *ἡ μετ'εὐλαΐας τῷ Λατίνικῳ ὁ Σεκουνδίνος, Hoc in linguam Latinam transtulit Secundinus.* Nec videtur praeterea Julianus card. Sabinensis in subscriptione sua additurus fuisse ista: “ Sancti Angeli vulgariter nuncupatus: ” quamvis eum sic vulgo nominatum fuisse, non diffitear. Concilii ipsius decreto, subscribit tantum, “ Ego Julianus tituli sanctae Sabinae “ presbyter cardinalis.” Quid? quod in subscriptionibus istis, cum eas attentius expendam, videor mihi videre nescio quid nimiae curae ac sollicitudinis minus necessariae, quae confictorem aliquem resipere videatur. Dum nimis laboriose satagit, ut nulla de confessione exoriatur suspicio, suspicionem ipse videtur excitare.

De Nicolai autem peritia promptitudineque exquisitissima in interpretandis ultro citroque concilii disputationibus, audiatur Andreas de sancta cruce in Latinis concilii actis, collat. 1. “ Audias rem auditu mirabilem. Nam uni “ cuidam Nicolao natione Graeco onus injun- “ ctum est, qui res tam grandes Graeco fer- “ mone per Graecorum patres expositas, verbis “ Latinis, et quidem gravibus et facundia ple- “ nis illico proferebat, a sensu et sententia in “ nullo divertens: quod difficillimum in tra- “ ductione ab omnibus judicabatur: pariterque

“ Latina lingua per nostros exposita in Grae-
“ cam convenientissime referebat. Aderant
“ ex Latinis plurimi, qui Graecis literis eruditi,
“ de fida translatione iudicium dabant: om-
“ nium tamen iudicio impossibilitati fuisset ad-
“ scriptum, tam facilem esse translationis mo-
“ dum de rebus maxime tam profundis; cum
“ et Hieronymus se magna verborum extollat
“ copia de translationibus propriis: quidamque
“ nostris temporibus famam apud Latinos maxi-
“ mam vendicarunt, in certis Graecorum opus-
“ culis Latinam in linguam transductis. Sed tam
“ facile visa animi praestantia, animique vigo-
“ rositatem in comprehensione expositorum, mul-
“ to omnibus, de quibus memoria est, videba-
“ tur hic praefendus in traducendis Graecis
“ literis in Latinas, et Latinis in Graecas. In-
“ terfui tamen die quodam, cum per duos ex
“ reverendissimis dominis cardinalibus sancti
“ Marci et sancti Angeli multipliciter collau-
“ datus vir hic respondit; Rem hanc facilis
“ translationis adscribo Spiritus Sancti gratiae,
“ cujus res agitur. Responsum quidem veri-
“ tati, omnium iudicio, consonum visum est,
“ Erat igitur vir hic scabello quodam inter con-
“ certantes disposito sedens, Latina in Graecum,
“ et Graeca in Lat. illico cuncta exponens.”

Versatum fuisse Neapoli apud R. Alpho-
sum, circa medium istud seculum, una cum
Theodoro Gaza, intelligimus ex Jacobi Curuli
praefatione in Arriani Hist. Alexandri; “ Bar-
“ tholomaeus Facius tanto studio susceptum
“ negotium” [transferendi Arriani libros] “ am-
“ plexus est, ut in eo annis circiter tribus dies
“ et

“ et noctes incubuerit, summaque diligentia
 “ elaborarit. Affui ego una saepius, cum Ni-
 “ colaum Sagondinum et Theodorum Thessa-
 “ lonicensē, viros summos, et Graecarum La-
 “ tinarumque literarum eruditissimos, conveni-
 “ ret, et ab illis multarum rerum, quae La-
 “ tinis obscuriora videbantur, explanationem ex-
 “ quireret, quae Vergerius absurde transtulisset ;
 “ hique Arrianum multis laudibus efferrent.”

Ex Sabellico discimus fuisse illum reipublicae
 Venetae secretarium ; Ennead. x. libro iv.
 “ Nicolaus Sagodinus, Venetorum scriba, Graece
 “ et Latine disertus, fidelissimusque utriusque
 “ gentis interpres.”

Eundem fuisse existimo Sagadinum illum,
 quem recenset Baptista Fulgosus inter illos scri-
 ptores, ex quibus memorabilia sua collegit.

DE
 GRAECIS
 ILLUSTRIBUS, etc.

LIBER II.

*De GRAECIS literatis, qui in ITALIAM,
 aliasque regiones occidentales con-
 cessere post urbem CONSTANTINO-
 POLIM a TURCIS captam.*

CAP. I.

De JOANNE ARGYROPYLO.

DIXIMUS in libro priori De Graecis
 eruditis, qui Italiam lingua Graeca ac
 literatura politiori illustrare coeperunt
 ante cladem urbis Constantinopolitanae, quae
 fuit anno MCCCCLIII. In libro hoc secundo
 sequuntur illi, qui in Italiam post urbem ex-
 pugnatam se contulere, vel de quibus dubium
 est,

est, utrum ante vel post istam calamitatem illuc concederent.

Quinam fuerit, ante urbis excidium, literarum ibi Graecarum status, qualisque Grammaticorum Constantinopolitanorum eruditio, dignoscimus ex epistola quadam Francisci Philelphi ad Petrum Perleonem ea in urbe commorantem anno MCCCCXI. “ Cum istic essem, diu multumque studui, quaevisque diligenter, comparare aliquid mihi ex Apollonii Herodianique iis operibus, quae ab illis de arte Grammatica copiose fuerant et accurate scripta. Nihil usquam potui odorari. Nam a magistris ludi quae publice docentur, plena sunt nugarum omnia. Itaque neque de constructione grammaticae orationis, neque de syllabarum quantitate, neque de accentu quicquam aut perfecti aut certi ex istorum praeceptis haberi possunt. Nam lingua Aeolica, quam et Homerus et Callimachus in suis operibus potissimum sunt secuti, ignoratur istic prorsus. Quae autem nos de huiusmodi rationibus didicimus, studio nostro diligentiaque didicimus : quamvis minime negarim nos ex Chrysolora socero adjumenta nonnulla accepisse.”

Retinebatur tamen ad illa usque tempora lingua Graeca pura, non modo apud viros literatos, sed et apud aulicos, et nobiles praesertim mulieres, velut idem testatur Philelphus in epistola alia anni MCCCCXI. “ Graeci, quibus lingua depravata non sit, et quos ipsi tum sequimur tum imitamur, ita loquuntur vulgo hac etiam tempestate, ut Aristophanes comi-
cus,

“ cus, aut Euripides tragicus, ut oratores om-
 “ nes, ut historiographi, ut philosophi etiam
 “ ipsi et Plato et Aristoteles. Literati autem
 “ homines et doctius et emendatius. Id autem
 “ patet ex hisce Platonis Aristotelisque libris,
 “ quos aetas proxima, aut paulo superior, ex
 “ Graeco in Latinum convertit: quam certe
 “ ob rationem plerisque in locis obscurissimi
 “ ineptissimique sunt: quoniam ii sunt illos
 “ interpretati, qui linguam vulgarem tenebant
 “ eam, quae et a plebe erat depravata, atque
 “ corrupta ob peregrinorum mercatorumque
 “ multitudinem, qui quotidie Constantinopolim
 “ confluebant, in urbemque recepti, incolae
 “ Graecisque admixti, locutionem optimam in-
 “ fufcarunt inquinarentque. Nam viri aulici
 “ veterem sermonis dignitatem atque elegantiam
 “ retinebant: in primisque ipsae nobiles mu-
 “ lieres, quibus cum nullum esset omnino cum
 “ viris peregrinis commercium, merus ille ac
 “ purus Graecorum sermo servabatur intactus.
 “ Verum quid dixi cum peregrinis? cum ne
 “ cum ipsis quidem concivibus ullus dabatur
 “ huiusmodi mulieribus colloquendi locus: cum
 “ domo nunquam nisi noctu egrederentur: at-
 “ que id quidem et raro, et equites, et velata
 “ facie, ductaeque a domesticis ac suis, dum
 “ aut templum per religionis celebritatem ali-
 “ quam interdum, aut sanguine conjunctissimos,
 “ visendi gratia peterent.

Idem Philelphus in epistola anni MCCCCXLI.
 ad Saxolum Pratensem: “ De tua in Pelopon-
 “ nesum, quam instituisti, profectio accipe
 “ sententiam meam. Fuit olim Peloponnesus
 “ in

“ in universa Graecia et viris et opibus pollens :
“ nunc iis vacua prorsus. Nam propter con-
“ tinuas barbarorum incursiones incolarumque
“ ignaviam adeo est bonis exinanita omnibus,
“ ut praeter unum Georgium Gemistum virum
“ certum, et doctum, et gravem, et disertum,
“ nihil invenias dignum laude. Principes enim
“ illi Palaeologi, ipsi quoque inopia pressi, vel
“ suis sunt ridiculo ac praedae. Itaque praeter
“ unum Gemistum caetera illic omnia com-
“ miserationis sunt plena. Accedit, quod lingua
“ etiam ipsa adeo est depravata, ut nihil om-
“ nino sapiat priscae illius et eloquentissimae
“ Graeciae. Mores vero barbarie omni bar-
“ bariores. Quare si me audias, non Pelopo-
“ nesus tibi, sed Thracia, hoc est, nova Roma
“ Constantinopolis petenda est. Illic enim et
“ viri eruditi sunt nonnulli, et culti mores, et
“ sermo etiam nitidus. Quod eo tibi magis
“ faciundum censeo, quod nesciam quanta sit
“ tibi Georgii Gemisti futura copia, si Pelopon-
“ nesum petieris. Est enim jam admodum se-
“ nex, quique magistratum gerit nescio quem.
“ Caeterum Constantinopolim petiturus poteris,
“ si videbitur, ad virum ex itinere tantisper di-
“ vertere, donec praefens ipse coramque diju-
“ dices et regionem et viros.”

Excidium urbis, miserabile illud et nunquam
fine gemitu commemorandum, his verbis, inter
alia multa, deplorat Aeneas Sylvius, postea
Pius II. in oratione ad principes Germaniae in
conventu Ratisponensi habita paucis post men-
sibus: “ Mansit apud Constantinopolim us-
“ que ad nostrum tempus vetustae sapientiae
“ monu-

“ monumentum, ac velut ibi domicilium lite-
 “ rarum esset, et arx summae philosophiae.
 “ Nemo Latinorum satis doctus videri poterat,
 “ nisi Constantinopoli aliquando studuisset, quod-
 “ que florente Roma doctrinarum nomen ha-
 “ buerunt Athenae, hoc tempestate nostra Con-
 “ stantinopolis obtinebat; unde et multa vete-
 “ rum sapientum volumina susceperamus, et in
 “ futurum suscipere sperabamus. At nunc
 “ vincentibus Turcis et omnia possidentibus quae
 “ Graeca potentia tenuit, vereor ne de literis
 “ Graecis omnino sit actum.—Turca literas
 “ odit, humanitatis studia persequitur. In cu-
 “ jus manus venisse nunc doctam eloquentem-
 “ que Graeciam, nescio quis satis deflare queat.
 “ —At nunc contrita deletaque Graecia,
 “ quanta sit facta literarum jactura cuncti cog-
 “ noscitis, qui Latinorum omnem doctrinam
 “ ex Graecorum fontibus derivatam non igno-
 “ ratis.” Pene eadem ad verbum repetuntur
 in ejusdem epistola quadam data XII Cal. Au-
 gusti eodem anno; ubi haec insuper legun-
 tur: “ In quorum manus venisse Graecam elo-
 “ quentiam, non scio quis bonae mentis non
 “ doleat. Ubi enim modo facunda ingenia re-
 “ quiramus? Praecisus est fluvius omnium do-
 “ ctrinarum, musarum deficcatus fons. Nunc
 “ poesis, nunc philosophia sepulta videtur. Fa-
 “ teor multis locis apud Latinos studia litera-
 “ rum esse illustria, ut Romae, Parhisiis, Bo-
 “ noniae, Paduae, Senis, Perusii, Coloniae,
 “ Viennae, Salamanticae, Oxoniae, Papiae,
 “ Lipsiae, Erfordiae: sed rivuli sunt omnes isti
 “ ex Graecorum fontibus derivati. A fonte
 “ praecide

“ praecide rivum, praecifus arefcit——Ecce
 “ nunc Turci literarum et Graecarum et Lati-
 “ narum hostes, ut fuis literis locum faciant,
 “ nullum librum alienum eſſe ſinunt. Hi nunc,
 “ Conſtantinopoli capta, quis dubitet, incen-
 “ dio quaevis ſcriptorum monimenta concedent.
 “ Nunc ergo et Homero, et Pindaro, Menan-
 “ dro, et omnibus illuſterioribus poetis ſecunda
 “ mors erit. Nunc Graecorum philoſophorum
 “ ultimus patebit interitus. Reſtabit aliquid
 “ lucis apud Latinos. At fateor neque id erit
 “ diuturnum, niſi mitiori nos oculo Deus ex alto
 “ reſpexerit, fortunamque vel imperio Romano
 “ vel apoſtolicae ſedi praeſbuerit meliorem. Cum
 “ ſede Romana vivunt, moriuntur Latinae li-
 “ terae,” &c.

Laurus Quirinus^a, Venetus, in epiſtola ad
 Nicolaum V. papam, de expugnatione Conſtan-
 tinopolis^b, data Candidae [an Candiae?] idibus
 Julii [eodem anno] quae latet manuſcripta in
 bibliotheca Cottoniana, ait ſe a cardinale Ru-
 theno accepiſſe, ultra centum viginti millia libro-
 rum volumina fuiſſe devaſtata. “ Ergo et lin-
 “ gua (inquit) et literatura Graecorum tanto
 “ tempore, tanto labore, tanta induſtria inventa,
 “ aucta, perfecta peribit, heu ! peribit. Et quis
 “ vel adeo durus, vel adeo ferus, ut ſe a lacry-
 “ mis poſſit abſtinere? Illae literae peribunt,
 “ quae orbem univerſum illuſtrarunt, quae ſa-
 “ lutares leges, quae ſacram philoſophiam, quae

^a In indice impreſſo, male dicitur Laurentii Grimani.

^b Ait Turcas (quos paſſim Teucros appellat) ad urbem obſi-
 dendam veniſſe MCCCCLIII. April. 4.

“ reliquas

“ reliquas bonas artes adduxerunt, quibus vita
“ humana excolta est.”

Tot voluminum jacturam dolere satis nequeunt bonarum literarum cultores. At vero excidio urbis tantum abfuit ut periret Graecorum lingua ac literatura, ut in hisce regionibus occidentalibus eo magis floreret ac illustraretur, migrantibus inde pluribus literatis hominibus, et libris Graecis undecunque collectis advectisque. Id quod res ipsa loquitur, et Angelus Decembrius, ejusdem aevi scriptor, aperte testatur De literaria politia lib. 1. parte 8. “ Nam postea-
“ quam vastata a barbaris infidelibus Constantini
“ civitate, caesoque ejus imperatore optimo vi-
“ ro, Despotis frater Romani cum gentis ejus
“ reliquiis confugisset, vix credibile est, quam
“ multi nostrorum pene Graeci effecti sint, quasi
“ in Attica vel Achaia consueti, facultatemque
“ compererint Graeca volumina pertractandi.” Neque tanta in linguam Graecam bonasque literas feritate defaevierunt victores barbari, quanta isti Aegypti regionis expugnatores, qui dicuntur omnibus Graecis illic repertis, numero triginta mille, linguas praecidisse, ne Graece loquerentur. Quin vero constat in urbe Constantinopoli, postquam a Turcis capta fuisset, floruisse magno numero literarum non modo aliarum, verum etiam Graecarum, studiosos. Testatur enim Reuchlinus lib. 1. De arte cabalistica, “ plus illic fuisse di-
“ scipulorum quam decem millium, e Persia,
“ Graecia, Latio, et Judaismo.”

Inter primos post urbem expugnatam in Italiam profugit Joannes Argyropylus (alias Argy-
P ropulus,

ROPULUS, five ARGYROPOLUS) civitatis illius et civis et presbyter, et diu professor philosophiae eximius, qui Florentiae literas Graecas et philosophiam publice professus apud Medicem Cosmum, et dein apud Cosini filium Petrum nepotemque adeo Laurentium, insigni^c fuit et autoritate et gratia, quibus etiam libros dicavit Aristotelis a se versos in Latinum, sed et ipsum vix adhuc quidem puberem Laurentium dialecticis imbuit, eaque philosophiae parte, quae de moribus praecipitur. Angelum quoque Politianum, Donatum Acciajolium, aliosque insignes viros in philosophia, ibi habuit discipulos; nec in Graecis modo disciplinis eruditissimus est habitus, sed etiam Latinarum literarum minime incuriosus. Pestilentia demum Etruriam evastante Romam concessit, profitendoque Graece Aristotelem, ita^d optimis stipendiis vitam traduxit, ut tota substantia quotidianis sumptibus aequaretur, et in extremo vitae actu jocatus, ditiores amicos, aeris alieni, condito testamento haeredes relinqueret. Vini et cibi aequè avidus et capax, et multo abdomine ventricosus, [haec Jovius, sed ei subiratus, quod Ciceronem non magni fecit,] inmodico melopeponum esu, autumnalem accersivit febrem, atque ita septuagesimo aetatis anno creptus est. Joannes autem Lascares eundem civem et magistrum hoc Graeco carmine laudavit, quod Majoranus Lascaris discipulus sic vertit :

^c Politian. miscel. cent. 1. c. 1.^d Jovius.

Hoc Argyropylos, patria procul alta sophiae
 Dogmata qui coluit, conditur in tumulo.
 Dat patria huic nomen, sacrum dat Roma sepulchrum,

Nescio quae potior huic fuerit patria :
 Illa genus nomenque dedit, verum incluta Roma
 Nutrivit, coluit, perpetuoque tenet.

Raphael Volaterranus, (a quo Argyropolus dicitur) testatur illum Florentiae diu professum fuisse multosque docuisse, obiisse vero paulo postquam Romam advenisset, ibique publico salario docuisset, relicto filio Isacio nobili musico.

In cod. Graeco MS. * bibliothecae Bodleianae, quo continentur Porphyrii Isagoge cum scholiis marginalibus, et Aristotelis organon itidem cum scholiis, habetur Argyropyli nostri tanquam Constantinopoli discipulos quosdam logicam docentis effigies, quam hic exhibendam putavi. Scholia autem cum in Isagogen tum etiam in Organon, ipsius esse, inde facile colligas. Inter alios ibi discipulos, Michaellem Apostolium habuit, cujus extat in bibliotheca Vindobonensi oratio ad magistrum suum Joannem Argyropulum habita, cum ipse Constantinopoli publice docere inciperet, superstiti adhuc ultimo imperatore Constantinopolitano Constantino Palaeologo.

Eum Constantinopoli docuisse ante annum MCCCCXLI. patet ex epistola Francisci Philelphi ad Petrum Perleonem eo anno conscripta, e qua etiam discimus fuisse illum hominem in moribus levem et morosum : " Commendavi te
 " per literas Joanni Argyropylo presbytero eru-

* Baroc. 87.

“dito ac diferto, et amice et diligenter. Quan-
“tum autem commendatio de te mea profuerit,
“fac ut certior fiam. Solet enim quandoque
“vir iste non minus levitatis morositatisque
“prae se ferre quam disciplinae. Sed tu uteris,
“si sapias, prudentia tua: teque et hominis
“ingenio accommodabis et tempori. Litera-
“tura tibi ex eo comparanda est, non mores.”

Anno MCCCCLVI. postquam Florentiae pro-
fiteri coepisset, in Galliam inde profectus est,
ad impetrandam regis munificentiam, qua non-
nullos ex sua familia servitute Turcarum op-
pressos redimere posset. Extat hac de re eius-
dem Philelphi epistola commendatitia ad Tho-
mam regis Galliarum medicum dat. anno prae-
dicto xv. cal. Jun. Continetur in eadem il-
lustre illius praeconium in haec verba:

“Facerem non tibi modo, sed etiam Chri-
“stianissimo regi Karolo injuriam, nisi tibi eos
“quotidie commendarem, quos dignos cen-
“seam studio benevolentiaeque tuae.—Itaque
“nolim mireris, si tibi quotidie commendo
“Constantinopolitanos cives, qui nobilissima pa-
“tria atque fortunis et bonis omnibus orbat
“miserabiliter serviunt apud ipsos Turcas. Tu-
“um autem est his, quantum facultas tua dig-
“nitasque patitur, benefacere. Nihil enim te
“cogo, sed aut hortor aut moneo. Nunc au-
“tem maxime omnium sum accusandus, ubi
“tibi minus commendaro diligenter clarissi-
“mum philosophum, et eundem virum elo-
“quentissimum atque omni disciplinatum ge-
“nere praestantiaeque pollentem Joannem Ar-
“gyropylum, qui tibi meas hasce reddidit li-
“teras.

“ teras. Est enim etiam ipse non mediocris
 “ pars luctuosissimi illius naufragii, quo modo
 “ imperium illud orientale obrutum penitus
 “ absumptumque est. Quare cum adhuc in
 “ plerisque suis lacrymabilem servitutem agat
 “ apud barbaram illam immanemque nationem,
 “ tuae vel humanitatis vel officii esse arbitror,
 “ ut quibuscunque in rebus poteris te in hunc
 “ talem ac tantum virum et pium praestes et
 “ perbenignum. Nam hoc uno nemo est in
 “ universo Graecorum genere neque doctior ne-
 “ que sapientior.”

Idem in epist. ad Donatum Aetiolum sive
 Acciaiolum Florentinum, dat. Mediolani prid,
 Cal. Jul. MCCCCLVI. “ Joannem Argyropi-
 “ lum, quem mihi diligentissime commendares,
 “ et vidi libentissime, et virum doctrina et elo-
 “ quentia singulari, et rebus omnibus quibus
 “ potui, tum publice, tum privatim pro digni-
 “ tate sum quam accuratissime profecutus. Is
 “ a principe nostro perhumaniter perbenigne-
 “ que tractatus, transivit ad Transalpinos, re-
 “ diturus ad vos ad constitutum tempus. Te
 “ vero et reliquam Florentinam juventutem non
 “ possum non laudare, quod talem tantumque
 “ et oratorem et philosophum Graeca vobis
 “ instituendis disciplina praefeceritis. Nam
 “ censeo neminem inter Graecos hoc uno viro
 “ omni disciplina praestantiorum. Quod eo
 “ pluris faciendum existimo, quod Latinam
 “ etiam eloquentiam perpulchre callet. Incum-
 “ bite igitur, ut coepistis, ut, quandoquidem
 “ hujusmodi doctorem adepti estis, quod inge-
 “ nium natura habetis acerrimum, id studio

“ quoque diligentiaque vestra indies magisque
 “ augeſcat atque exornetur.”

Florentiae commoratum fuiſſe anno MCCCCLX.
 ex alio intelligimus Philelphi epiſtolio.

Anno MCCCCLXXIII. poſtquam Florentia
 diſceſſiſſet, carmine Graeco ad eum Dorice
 ſcripto vota ſua pro reditu ejus in hanc ſen-
 tentiam (interprete Jacobo Tuſano) exprimit di-
 ſcipulus Politianus, Graeca enim brevitatis cauſa
 omitto.

*Quantum ſitiens cervus fonte caerulo
 Delectatur, quantum ovis aeſtatis medio opaco
 nemore,*

*Quantum area formica, quantum hortis apis,
 Quantum arbore cicadae, quantum vero ololygo,
 Quantum vero garrula hirundo vere primo ;
 Tantum tunc omnes muſarum laetati ſunt ſequaces :
 Et nos vero in primis, quando tui nunciabatur
 reditus*

*Sacri capitis, Sopiae princeps, Argyropylo.
 Et neque ſic boreae aureas pennas habentes un-
 quam filios*

*Phinea aiunt deſiderare, ut Harpyias expellant :
 Ut hoc omnes nunc, Sopiae candidati quotquot
 Immortaleis ſumus, unanimiter hic deſideramus,
 Ut animo oculorum tenebras, caliginemque abji-
 cias.*

*Nunc enim heu miſeri obliquis erramus viis,
 Nec eſt poſſibile caecis invenire ſinuofum iter
 Rectae vitae, et effugere barathrum
 Humanae ſtultitiae, multifremumque tumultum :
 Niſi manum apprehendens tu quidem nunc pater,
 nos dirigas,*

Faces verorum praeceptorum accendens.

Sed

Sed quid non properas profectus? quid vero non auscultas?

*Omnes publica publicum voce vocamus semper
Venire, ut infantes ad suum gannientes nutricium,
Super omnes vero ipse ob spem liquefco, ut quaequam
Humida gutta ob jubar solis qui torruerit eam.
Nempe et niveo lapillo et carmine erit
Ille dies mihi admodum dignus, cum te
Reversum amica viderim facie.*

Eodem anno epigramma aliud Graecum ad eum scripsit Politianus, quod Latine sic sonat:

*Ipsa quidem inter immortales dicitur veneranda
Hebe*

*Nectar aureis infundere poculis.
Tibi autem inter homines Deus dedit, Argyropule,
Aureo ex ore poculum fundere sopiae.
Illa vitam quidem insenscentem immortalibus
servat:*

Tu vero etiam a mortalibus arces mortem.

Idem postea Politianus Miscel. c. I. "Argyropylus ille Byzantius, olim praeceptor in philosophia noster, cum literarum minime incuriosus, tum sapientiae decretorum, disciplinarumque adeo cunctarum, quae Cyclicae a Martiano dicuntur, eruditissimus est habitus." Ibidem cum impugnat, quod perquam ferens iniquo animo exclamationem istam M. T. Ciceronis, qua Graeciam verborum interdum inopem, quibus se putat abundare, pronunciavit, et ob id ei subiratus, dictitare ausus est ignarum fuisse non philosophiae modo Ciceronem, sed etiam Graecarum literarum. Subdit Politianus: "Et ut homo

"erat omnium (ut tum quidem videbatur)

“ acerrimus in disputando, atque aurem (quod
 “ ait Persius) mordaci lotus aceto, praeterea
 “ verborum quoque nostrorum funditor maxi-
 “ mus, facile id vel nobis, vel caeteris, tum
 “ quidem suis sectatoribus persuaerat : ita ut,
 “ quod pene dictu quoque nefas, pro concessio
 “ inter nos haberetur, nec philosophiam scisse
 “ M. Tullium, nec Graecas literas.”

Idem rursus in ejusdem operis praefatione ad
 Laurentium Medicen : “ Quoniam rectae coe-
 “ nae speciem vicemque graviora illa occupant,
 “ qualia tibi multa vel Marsilius Ficinus Plato-
 “ nis, vel Aristotelis interpretes Argyropylos By-
 “ zantius, e philosophiae penu congefserunt.”

Alibi dicit^f se “ tenera adhuc aetate, sub
 “ duobus excellentissimis hominibus, Marsilio
 “ Ficino Florentino, cujus longe felicior quam
 “ Thracensis Orphei cithara, veram (ni fallor)
 “ Eurydicen, hoc est, amplissimi judicii Plato-
 “ nicam sapientiam, revocavit ab inferis, et Ar-
 “ gyropylo Byzantio Peripateticorum sui tem-
 “ poris longe clarissimo, dedisse philosophiae
 “ utrique operam.”

Illum Romae Thucydiden interpretantem au-
 divit Joannes Reuchlinus, sive Capnio, Ger-
 manus. De quo suo cum eo congressu Capnio
 solitus est hanc recitare historiam^g : “ Cum in
 “ auditorium venisset ante lectionem more le-
 “ gati cum mediocri comitatu, et affiderent
 “ ibi multi nobiles homines senes, cardinales
 “ etiam aliqui, salutat Argyropyllum reverenter,
 “ deplorat exilium Graecorum, et narrat se cu-

^f C. 100.

^g Melanchthon. declam. vol. 1. Orat. de
 stud. linguarum. Carionis Chron. a Melanchthone auctum.

“pidum esse doctrinae ipsius. Argyropylos
“interrogat cujas sit, et an Graecam linguam
“intelligat. Hic narrat se Germanum esse, et
“Graecae linguae non omnino rudem. Jubet
“igitur Argyropylos eum legere partem Thu-
“cydideae concionis, et reddere sententiam.
“Legit Capnio clara voce, additque interpre-
“tationem; cumque et sonus pronunciationis
“non esset agrestis, et sententia recte et bonis
“verbis reddita esset, animadvertit Argyropylos
“non admodum tyronem esse in lingua Graeca,
“et gemens exclamat: Graecia nostro exilio
“transvolavit Alpes.”

De eo ejusque operibus haec habet Paulus Jovius: “Joannes Argyropylos Byzantius Tur-
“carum impetu Graecia ejectus apud Cosmum
“Medicen gloriosa liberalitate literis faventem
“in honore fuit, tanta nominis existimatione,
“ut Petro filio, nepotique Laurentio, praeceptor
“datus loco parentis haberetur, publice vero
“Florentinae juventuti Graecos auctores enar-
“raret. Grati idcirco animi erga Mediceae
“gentis proceres vigiliarum praeclara extant
“monumenta, consecrata in ea domo altrice
“verae virtutis. Aristotelis enim naturalia at-
“que moralia generose transtulit: ita applau-
“dente Gaza vetere sodali, qui diversas Ari-
“stotelis partes vertendo desumpserat, ut quae-
“dam ab se pariter translata, ne amicissimi ho-
“minis crescenti famae officerent, si ad aemu-
“lationem odiosa comparatione certaretur. La-
“tina enim ubertate facundior, et Graecorum
“modestissimus hoc facile dabat elate ambitioso
“et amplioris fortunae percupido, quod ipse
“omnis

“ omnis semper lucri, et praesentis tanquam
 “ evanidae laudis contemptor extitisset ; Argy-
 “ ropyli autem sermones cum fastidiosi tum
 “ graves eruditis auribus essent, et tum maxi-
 “ me, quum Ciceronem Graecas ignorasse literas
 “ illoto ore praedicaret,” etc.

Quo anno obierit, non satis constat. Hoc tantum apparet, superstitem fuisse Theodoro Gazae, adeoque annum MCCCCLXXVIII. vivendo superasse: cum Jovius illum post Gazam collocat, et tamen profitetur se de viris illustribus acturum, “ eo ordine diligenter servato, ut ad
 “ exactam temporis rationem, qui primo vita
 “ exceßerint, subsequentes antecedant.”

Extant ex ejus versione Aristotelis Organon physicarum auscultat. libri VIII. De coelo IV. De anima III. Ethicorum ad Nicomachum X. Analytica postrema, et Porphyrii Anagoge. Jussu Cosmi Medicis nonnullos ex hisce Aristotelis libris transtulit. Qua de re Marsilius Ficinus praef. in Xenocratis de morte librum ad Petrum Cosmi F. “ Cosmus, ut in primis philosophiae
 “ sacris initiaretur, nonnullos Aristotelis libros
 “ converti ab Jo. Argyropylo, viro doctissimo,
 “ voluit, eosque diligentissime legit.”

Aristotelis speciatim ethica Cosmi nomine traduxit, publiceque deinde explicuit ; illiusque potissimum expositiones exhibet commentarius Donati Acciajoli ipsius discipuli, ipsi Cosmo dicatus. In epist. dedicat. de Argyropylo haec habet Donatus : “ Cum post interitum quorun-
 “ dam doctissimorum hominum studia Floren-
 “ tina magna ex parte remissa viderentur, venit
 “ in hanc urbem Argyropylus Byzantius, vir
 “ ingenio

“ ingenio praestans summusque philosophus, ut
 “ juventutem literis Graecis ac bonis artibus
 “ erudiret: jamque plures annos doctrinam tra-
 “ didit nobis tanta copia, tam multiplicibus va-
 “ riisque sermonibus, ut visus sit temporibus
 “ nostris veterum philosophorum memoriam re-
 “ novare. Sed inter caetera philosophiae opera
 “ cum Aristotelis libros, qui ad Nicomachum
 “ de moribus scribuntur, mirifice esset com-
 “ plexus, eos tuo nomine Latinos fecit, publi-
 “ ceque deinde explicuit, non sine magna au-
 “ dientium approbatione.—Ego una cum
 “ plerisque aliis, qui hujus quoque praeceptoris
 “ disciplinam sequuntur, in iis audiendis prae-
 “ cipuam curam diligentiamque adhibui, ut ea
 “ tantum documenta perciperem, quae ad bonos
 “ mores et rectam vivendi rationem conferrent;
 “ postea vero cum viderem hos libros a te et ab
 “ iis omnibus, qui ingenio vehementer excel-
 “ lunt, libentissime legi, ulterius progrediendum
 “ ratus, expositionem hujus doctoris accommo-
 “ datam praecipue menti philosophi literis man-
 “ dare constitui, ut ii qui adesse non potuerunt,
 “ et harum rerum desiderio tenerentur, haec
 “ quae nos ex ejus ore accepimus, percipere et
 “ ipsi pro arbitrio possent.—Verum tibi, Cosme,
 “ ac Petro filio haec omnia accepta referri de-
 “ bent, quorum opera factum est, ut ex uberri-
 “ mis sermonibus hujus summi philosophi an-
 “ tiquorum more ad cives vestros manaret do-
 “ ctrina, et in Florentia urbe, in qua caeterae
 “ artes magnopere vigent, floreret etiam quoad
 “ fieri potest studium sapientiae,” etc.

Libros physicae auscult. bis traduxit prius raptim et paraphrastice, postea strictius, uti ipse scribit in epist. dedic. ad Petrum Cosmi F. “ Superioribus annis prope studiorum nostrorum
 “ exordia, quae patrem tuum, divinum hominem illum, et te auctorem habuerunt ac
 “ fautorem, sapientissime Petre, libri naturalis auscult. Aristotelis raptim traducti eum legentur patri oblatis sunt, recte quidem sententias referentes auctoris; latius autem eas
 “ explicantes pluribusque verbis, ut auditores optarunt ac postularunt: et illi namque faciliorem cognitu reddi doctrinam hoc pacto putarunt, et ipse voluntati eorum consentaneae rationi non obsequi non humanum esse existimavi. Nunc vero alio longe praestabiliorem modo, legibusque muneris hujusce magis accommodato, libros eosdem traductos nonnullorum hominum postulatione tibi offero.” Ibidem testatur se nonnullos alios Aristotelis libros ejusdem Petri nomini antea inscripsisse.

Tractatus ejus De processione Spiritus Sancti et concilii Florentini decreto, ad Cosmum, ipsiusque jussu, scriptus, extat ab Allatio Graece et Latine editus in Graeciae orthodoxae tomo 1. In fine pollicetur, “ Latiorum posthac, si annuerit Cosmus, de rebus divinis sermonem se habiturum, accuratiusque theologicis sententias recensiturum.”

Ejusdem comparatio veterum imperatorum cum hodierno; consolatio ad Constantinum Palaeologum; ad eundem De regno scriptum, et in Joannem Palaeologum, Parisiis servantur in cod. regio 56.

Illius

Illius solutiones quaestionum, quas proposuerunt philosophi et medici quidam ex Cyprio insula, habentur ibid. in cod. reg. 1929.

In papam Nicolaum scriptum ejus quoddam extat in bibl. Hispanica Scorialensi.

Celebratur a Florido Sabino ^h tanquam unus e Graecis illustrioribus, recensitis una cum eo Bessarione, Trapezuntio, et Gaza.

Janus Pannonius :

Jure dedit clarum tibi porta Argentea nomen,
Qui nitidum ad sophiam tam bene pandis iter.

Idem de Aristotele ab eo verso :

Gratia magna tibi, de Graio qui facis ut sim
Italus, et facilis qui modo durus eram.
Vix bene nota meis olim mea dicta Pelasgis,
Te duce, nunc Latiis en patuere viris.
Quid quod consanguinei, quod sis interpretes et
autor,
Possidet et geminum Graecia nostra decus?
Scriptores alios ipsi vertere Quirites,
At me gentili munere Roma legit.

JOANNEM ARGYROPYLUM JUNIOREM Graecum, qui verterit Aristotelis De interpretatione librum, commemorat Gesnerus in bibliotheca, senioris hujus haud dubio filium, quamvis Raphael Volaterranus meminit tantum Isacii illius filii, nobilis musici, qui ei fuerit superstes. At credibile est Joannem ante mortem patris obiisse.

^h Apolog. in L. L. calum.

Alium filium habuit nomine Bartholomaeum, juvenem eruditum, qui dum Romae versaretur apud Bessarionem cardinalem, cui fuerat a patre commendatus, a grassatoribus quibusdam ita vulneratus est, ut paulo post expiraret anno MCCCCLXVII. De cujus interitu extat epistola ad Joannem Argyropolum patrem consolatoria Jacobi Picolominei cardinalis Papiensis, Bessarionis cardinalis rogatu conscripta¹, in qua haec leguntur: “ Doluit supra modum nefario scelere
“ Paulus (pontifex) nec ingemuit aliter, quam
“ si de filio nuncium id accepisset, grassatores,
“ anxia investigatione missis qui ad vias acciperent, jussit conquiri. Requisivit etiam horis pene singulis, an aliqua vitae spes haberetur, et excedenti peccata fragilitatis nostrae indulsit. Ipse vero Pater Nicenus, qui vulnera illius corde suo excepit et consolationem non invenit, septem adhibitis medicis, ab ore morientis nunquam discessit: nullum levaminis aut ministerii genus intemptatum relinquens, sed contrahens undique omnia, per quae tam charo apud se posito pignori servari spiritus posset. Imprimis autem viaticum futurae quietis plenum perfectumque, sensibus adhuc integris, ministrare curavit, quod ille non minori religione accepit, quam pietate tantus pater impenderit. In complexu denique et benedictionibus suis creatori animam reddidit. Eum porro defunctum flevit omnis curia, atque ad sepulchrum usque, non privati alicujus, sed principis pompa est

¹Inter ejus epistolas numero 200.

“ profe-

“ profecuta, ut plane fit indicatum, quanti fi-
 “ lius et in eo pater apud nos haberentur.
 “ Monumento autem intra basilicam Petri in-
 “ dultus est locus parte admodum celebri, quae
 “ Calistum continet ejus nominis tertium, et
 “ nec nisi magnis indulgeri est solitus. Ad
 “ summos quoque basilicae gradus, qui extra
 “ basilicam sunt, vicarius templi cum omni
 “ sacerdotum collegio funebri solemnitate ca-
 “ daver excepit. Si majus aliud potuisset con-
 “ ferri, contulissent libenter desideria nostra.
 “ Dileximus etenim illum, et excellenti doctri-
 “ nae suae deberi judicavimus omnia. Videns
 “ ego Nicenum nostrum tanta affectum moesti-
 “ tia, ut sine lacrymis scribere horum quicquam
 “ non possit, ne perirent apud te sua et caete-
 “ rorum officia, commemoranda tibi ea pu-
 “ tavi.—Ita tu ex me audiens Bartholomaeum
 “ tum in fideli patris sui ministerio accepisse
 “ vulnera, et plenam religionis mortem obiisse.”
 Idem Papiensis in epistola proxime subsequente
 ad Bessarionem : “ Secutus dignationis tuae
 “ consilium scripsi Joanni Argyropolo de obitu
 “ filii : magis id agens, ut officia in se tua ille
 “ agnosceret, quam ut in tanta doctrina conso-
 “ lationem a me ullam acciperet. Distulit dies
 “ multos responsum ; credo propter animum
 “ nondum ex moestitia recreatum. Respondit
 “ tandem, satis ostendens quantum possit hu-
 “ manitas. Doleo vicem hominis docti ferentis
 “ mollius hunc ejus casum, quam tantae vir-
 “ tuti conveniat.—Mitto tibi exempla litera-
 “ rum, ut ex meis promissum officium, ex il-
 “ lius

“ lius vero multam sine robore doctrinam in-
 “ telligas.”

De tempore quo versiones suas confecit Argyropylus mire fallitur Erasmus, quum in praefatione in Aristotelis opera Graece Basileae edita ait illum eas confecisse, postquam ab Aldo opera Aristotelis fuissent edita : h. e. post an. MDXCV.

“ Principio fateor, inquit, plurimum gratiae
 “ deberi Aldo, qui primus omnium sua indu-
 “ stria typis Graece vulgavit autorem, quo vix
 “ alius lectu dignior, nam antehac illum habe-
 “ bamus, sed ita versum, ut ad intelligendum,
 “ Delio, quod aiunt, natatore esset opus, si
 “ modo excipias quae vertit Theodorus Gaza,
 “ in hoc genere felicissimus, et Leonardus Are-
 “ tinus. Nam Argyrophilum arbitror post edi-
 “ tionem Aldinam eam provinciam aggressum.”

Volaterranus ait illum “ aliquot Aristotelis
 “ libros convertisse magis eleganter quam fide-
 “ liter, cum in hoc philosopho, haud aliter
 “ quam in sacris libris, verbum verbo reddere
 “ oporteat.”

Thuanus in hist. de Joachimo Perionio verba faciens : “ Is cum Aristotelem a Jo. Argyropylo
 “ fideliter potius, quam ornate versum auribus
 “ Latinis proponendum statuisset, dum elegan-
 “ tioris styli potius quam veri rationem plerum-
 “ que Ciceroni suo addictus habet, in contra-
 “ riam ab Argyropylo reprehensionem inci-
 “ dit, etc.

Huetii dialogus De claris interpretibus “ CA-
 “ SAUB. Eadem aetas Theodorum Gazam et
 “ Joannem Argyropyllum tulit, de quorum fa-
 “ cultate praeposterum extat Pauli Jovii judi-
 “ cium :

“ cium : Gazae quippe ita extollit, Argyropyli
“ vero ita elevat industriam, ut huic istum abs-
“ que ulla controversia antepondere videatur.
“ Idem de Theodoro Gaza sensit Erasmus, in
“ vertendo enim praecipuam ei laudem tribuit.
“ Ego vero secus arbitror, quod summorum
“ hominum pace dixerim ; ut enim praecipuum
“ doctrinae decus Gazae concedamus, et solerter
“ excogitatis vocabulis, quibus res Latinis ig-
“ notas exprimeret, Romanam linguam locu-
“ pletasse demus, pleraque tamen vel Latine
“ parum, vel perplexe etiam, tum solute, et
“ phalerato sermone explanasse fatendum est :
“ strigosior autem, ut voles, et obsoletior Ar-
“ gyropylus, castior certe et pressior, Aristote-
“ lem, tuis enim verbis, Thuane, libenter utor,
“ fideliter potius quam ornate versum auribus
“ Latinis proposuit. FRONTO. Equidem Ar-
“ gyropylum interpretem fortasse non malum,
“ et tolerabilem, sed cum Gaza minime con-
“ ferendum credideram : hic enim, assentiente
“ Nannio, sententiarum diligenter servavit fi-
“ dem, indolem vero tanta felicitate expressit,
“ ut Graecorum majestas, dignitas, et affectus
“ extent in Latinis : Argyropylus vero repre-
“ hensus est a multis, nec flaccescens ipsius ora-
“ tio aspirare ad Gazam potest. CASAUB.
“ Pulchre tibi constas, Fronto, ut eos, qui fu-
“ sum atque tractum amplexantur dicendi ge-
“ nus, anteponas ; attenuatos vero et adstrictos,
“ fidos licet, contemnas. Non efficies tamen
“ quin major quidem eloquentiae laus Gazae,
“ accurate tamen interpretandi Argyropylo de-
“ beatur.”

De Demetrio quodam Argyropylo, Joannis fortasse fratre, specie tenus philosopho, extat hujusmodi epistola Francisci Philelphi ad Andream Alemannum, dat. MCCCCLI. “ De-
“ metrius Argyropolus isthac iter factururus in
“ urbem Romam petiit a me, ut se tibi per
“ literas commendarem. Quod mihi tam fa-
“ cile est, quam quod facillimum. Modo in-
“ telligas eum esse Demetrium, qui cum gra-
“ vitate ac vero nihil habuerit commune un-
“ quam. Ex librario non inepto, quantum ad
“ formam literarum attinet, vult videri philo-
“ sophus: id quod ex ornatu capitis longiore
“ quam pallio tibi facile fuerit judicare. Nam
“ neque vitae institutis neque doctrina ulla phi-
“ losophi quicquam sapit. Verum lingua est
“ et celeri et expedita et suavi, ut Graecorum
“ nemini cedat: voce quoque et clara et so-
“ nora. Rem omnem tenes. Ita tibi hominem
“ commendo, ut illi adsis, et tecum habites.

C A P. II.

DE DEMETRIO CHALCONDYLE.

CIRCA an. MCCCCLXXIX. ad profitendum in Gymnasio Florentino a Laurentio Medice invitatus est DEMETRIUS CHALCONDYLES (nonnullis minus recte Chalcondylus, aliis Chalcocondyles) Atheniensis natu, Theodori Gazae discipulus; qui aemulum ibi perambitosum habuit Angelum Politianum, cui unum ex filiis suis in disciplinam tradidit Laurentius, ut praeceptorum aemulatione ad discendum magis accenderetur. Extant tamen in laudem ejus Politiani tum juvenis epigrammata quaedam Graeca, unde illum dignoscimus post mortem Gazae, adeoque post annum MCCCCLXXVIII. Florentiae profiteri coepisse. Epigrammatum istorum Latinas versiones, etsi prosa tantum conceptas, hic apponere libet. Primi Graeca legere est supra in Theodoro.

*Ex quo utique Theodorus in coelum
Ivit, et ut quidem hirundinis pullos,
Matre pugnis infantuli de mediis sublata,
Involucres reliquit hic in nido,
Frustra diu cibum hujus expectantes,
O Demetri, omnes miseri sane
Nunc supplicamus. Tu vero mitis accedens
Esurientibus Sophiae cibum nobis
Da. Tu nunc solus es dulcis nutricius.*

Aliud:

*Sirenum fugit dulcem olim concentum Ulysses,
O Demetri, tuum vero nequaquam carmen fu-*
gisset.

*Etenim ego dulcis potus coenaeque indigens
Heri tuum non invito carmen bibi et comedi.*

Aliud ad studiosos:

*Fugite Pieridum confertim euntes cultores tellurem,
Univerfus Heliconiadum venit in urbem chorus.
Quod si quis rursum illius thalamos et aedes quaerit,
Chalcondyli pectora incolit.*

Neque inter eos exardere coeperunt inimitiae, donec Politianus ipse easdem literas publice profiteri incipiens, ob facundiam Latinam longe illustriorem, Florentinae juventutis encomia in se converteret. Post Laurentii principis obitum, h. e. anno five aemuli sui insolentia pertaesus, five illius gloria in Latinis praesertim literis obscurari se aegre ferens, Mediolanum secessit a Ludovico Sfortia accitus. Ubi postquam multos annos non sine magna nominis celebritate docuisset, fato functus est octogenario major, paulo antequam Galli Julii pontificis et Venetorum armis Italia pellerentur, i. e. circa an. MDX.

Eum anno MCCCCLXXI. commendaverat Nicolaus Perottus archiepiscopus Sipontinus Jacobo Papiensi cardinali, legatum tum Perusiae agentem, ut ad cathedram aliquam Perusiae eveheretur: qua de re extat Papiensis ad Sipontinum ^a epistola hujusmodi:

^a Num. 401.

“ Tuo

“ Tuo testimonio de Demetrio nostro ap-
 “ prime sum delectatus: neque enim iudicio
 “ falleris: epigrammate autem imprimis, cui
 “ et gravitas, et nitor, et non diffuens Latini-
 “ tas inest. Gratulor in viri hujus cognitionem
 “ venisse, et tibi gratias ago. Ero posthac non
 “ amicus tantum, sed doctrinae suae laudator,
 “ atque ingenii. Ut tu mihi eum dedisti, ita
 “ vicissim illi nos sponde. Doleo in hunc an-
 “ num conduci eum non posse. Cathedrae om-
 “ nes jam sunt destinatae, et dicta salaria. Si
 “ admonitus desiderii hujus non dies multos
 “ ante fuisset, erat virtuti suae non incommo-
 “ dus locus.”

Hunc multorum suffragio tulit Lilius quidam
 Tiphernas ad doctrinam quantum video dexter.
 “ Si veniens annus me legatum, Demetrium
 “ id ipsum optantem habebit, implebit accu-
 “ mulate quod quaerimus.”

Inter viros eruditos, quos Nicolaus V. ponti-
 fex ad libros Graecos Latine vertendos Romam
 advocavit, recensetur ab Aenea Sylvio in Europae
 descriptione, cap. 58. Demetrius Graecus, quem
 eundem fuisse cum Demetrio nostro dubitari vix
 potest, quamvis obiit Nicolaus pontifex anno
 MCCCCV. unde constet Demetrium tum fuisse
 admodum juvenem; et in Italiam concessisse
 ante Constantinopolim expugnatam verisimile sit:
 “ Acceptissimi ei fuerunt in transferendis ope-
 “ ribus Georgius Trapezuntius, Laurentius Val-
 “ la, Petrus Candidus December, et Georgius
 “ Castellanus, item Demetrius natione Grae-
 “ cus; qui soluta oratione utentes, cum ponti-

“ ficis aures mirifice oblectarent, nihil ex eo
“ quod peterent non abstulerunt.”

De eo sic Jovius : “ Demetrius Chalcondyles
“ diligens Grammaticus, et supra Graecorum
“ mores, cum nihil in eo fallaciarum aut fuci
“ notaretur, vir utique lenis et probus, scholam
“ Florentiae instauravit, desertam ab Argyro-
“ pylo, et a Politiano deficientibus Graecis oc-
“ cupatam : sed ambitioso peracrique aemulo
“ multis bonis malisque artibus suggestus locum
“ et nomen defendendi Demetrius cessit, La-
“ tina praesertim facundia inferior, et ob id
“ rarefcente auditorio a juventute destitutus,
“ quandoquidem vel apprimè doctus, facile je-
“ junus et hebes, lascivis et delicatis auribus vi-
“ deri poterat : quibus Politiani decantantis, et
“ varios spargentis flores, jucunda argutaque vox
“ et falsa comitas mira dulcedine placuisset. Sed
“ mansit Demetrio honestus gratiae locus apud
“ Laurentium, vel infesto et oblique semper
“ incessente Politiano, qui cum neminem e
“ Latinis sibi parem pateretur, Graecis ipsis eru-
“ ditior existimari volebat. Divisit idcirco mu-
“ nera Laurentius, ut aemulationis lites diri-
“ meret ; et filii praeceptorum contentione ad
“ discendum accenderentur. Sed eo principe
“ virtutis eximiae morte sublato, Demetrius
“ Mediolanum a Ludovico Sfortia accitus est,
“ abducta secum uxore Florentia, e qua jam
“ liberos susceperat. Nec multo post profi-
“ tendo perscriptoque utili volumine, rudimenta
“ Grammaticae publicavit, quod Theodori,
“ quanquam insignis liber De Arte eadem, uti
“ pro-

“ provectis et doctis scriptus, durior videretur.”
 Idem alibi in Politiani vita: “ Professusque de-
 “ mum in gymnasio Graecas pariter Latinas-
 “ que literas, tantos in se excitavit clamores, fa-
 “ vente juventute, ut Demetrius Chalcondyles,
 “ vir Graecus, praestantique doctrina, uti aridus
 “ atque jejunus a discipulis defereretur.”

Carionis chronicon a Melanchthone et Peucero auctum: “ Post Argyropylum studia Grae-
 “ cae linguae in Florentina schola gubernavit
 “ Demetrius Chalcondyles, Atticus homo, sed
 “ inde pugnaci et saeva ambitione Politiani eje-
 “ ctus, Mediolanum se contulit.”

Primum obtinet locum inter illos viros eru-
 ditos quos, in prooemio Cabalae ad Leonem X.
 scripto, dicit Jo. Reuchlinus a Laurentio Me-
 dice accitos fuisse Florentiam ad bonas literas
 ibi excolendas. “ Ad hoc nobis eum fateri
 “ oportet commodius natum esse perinde at-
 “ que coelitus demissum, ut post eloquentiae
 “ disciplinas et bene dicendi artes a Petrarchis,
 “ Philelphis, Aretinisque rhetoribus ante juven-
 “ tuti Florentinae traditas, quo esse absque con-
 “ troversia possent cives cunctis nationibus ex-
 “ teris nitidiore scribendi calamo et puritate
 “ linguae ornatiores, ipse tandem patriae in-
 “ ferret quoque illam expultricem vitiorum sa-
 “ pientiam et arcanorum investigandi rationem,
 “ quae in libris et monumentis priscorum ad
 “ sua usque tempora latuissent. Ad id provin-
 “ ciae diligenter accivit undequaque doctissimos
 “ viros, quibus cum rerum scientia etiam satis
 “ esset eloquentiae, Demetrium Chalcondylen,
 “ Marfilium Ficinum, Georgium Vespucium,

“ Christophorum Landinum, Valorem, Ange-
 “ lum Politianum, Joannem Picum Mirandulae
 “ comitem, caeterosque orbis eruditissimos, qui-
 “ bus antiquorum solertia et arcana vetustas ma-
 “ lignitate casuum oblitterata in lucem rediret.
 “ Hoc egere summi viri certatim. Nam docuit
 “ hic, commentabatur alter, legerat iste, inter-
 “ pretatus est ille, ac linguas vertit in linguas.”

Extat illius ad Joannem Reuchlinum epi-
 stola Graeca dat. ex Florentia *αυσα ιτην* (in
 Lat. versione, MCCCCLXXXI anno) Junii XI.
 de fratre Reuchlini ei in disciplinam tradito in-
 ter epistolas illustrium virorum ad Reuchlinum
 ed. MDXIX. et alia Latine de re eadem dat.
 Florentiae XVI. Junii MCCCCLXXXI, ubi se in-
 scribit Atheniensem.

Ejus studio et cura primo typis excusum
 est dictionarium Suidae Graecum Mediolani
 MCCCCLXXXIX. Cui editioni praefigitur ipsius
 praefatiuncula Graeca, et Joannis Mariae Cata-
 nei, ipsius discipuli, epistola nuncupatoria ad
 Albertum Pium, cum ejusdem discipuli alius,
 Antonii Mottae, hoc tetrasticho :

Demetri, aeternos debet tibi mundus honores,
 Quod dignum, quod tam nobile tradis opus :
 Debet Motta magis, caro cui tanta resultat
 Gloria discipulo, te duce quanta datur.

Carmen aliud adjecit Antonius, quo Medio-
 lani maxime tunc temporis viguisse Graeca studia
 docet :

Olim Phocis erat doctis celebrata poetis,
 Unde novum exhaustit funditus Aescra melos.
 Proximus

Proximus huic Helicon, rivo forte aemulus illi,
 In quo tam expressit nobile Smyrna sophos.
 Cadmeas Dircaeus olor volitare per arces
 Dictus et immenso est perstrepuisse sono:
 Dignius Infubri Suidae decus exit ab urbe,
 In cujus lapsa est Graecia tota finum.

Ad finem subjicitur Joannis Salendi carmen in
 Demetrii laudem :

Majestas, decus, et nitor vetustus
 Argoi eloquii perire visus,
 Et torpere gravi prius veterno
 Sermo Cecropius, sophosque Achaeum,
 Nostra cognitione jam remotum,
 Propter barbariem parum ferendam,
 A censoribus utriusque linguae.
 Quum frustra appeteretur in poetis,
 Gressu liberiore concitatis,
 Et campo uberiore devagatis ;
 Quumque omnis quereretur ordo Phoebi
 Esse interprete nunc opus perito,
 Et musae Argolicae locum rogarent
 In terris Latii feracis, atque
 Scirent Hesperiae finum beatum ;
 Demetri, auspiciis bonis in oras
 Venisti has Italas polumque nostrum,
 Graeca ut Pallade tunc parum vigente
 Posses erigere, et juvare tristes
 Moeestas Pierides favore nullo
 Graii nectaris, aut decore cultas ;
 Qui, praeter reliquos tuos honores,
 Et praeconia multa quae mereris,
 Longis usibus, arte, vel lepore,
 Nobis Attica scripta quo resolvis

Tanta

Tanta cum gravitate, cum tenore
 Constanti, ut videaris ore fari
 Quo prius cecinere qui haec dederunt, etc.

Michaelis Marulli in illum carmen :

Dum per Hymettium diu
 Nequicquam apīs quaerit vaga,
 In os sacrum Chalcondyli
 Et labra suavisflua incidens :
 Heus, inquit, aequales bonae,
 Huc huc adeste sedulae,
 Matrem videtis Attida.

Pierius Valerianus de litterat. infel. “ Deme-
 “ trius Chalcondiles, cui Graecae litterae aetate
 “ nostra ab interitu quodammodo vindicatae,
 “ quod nunc vigeant, debere fateantur, quot
 “ aerumnarum eventis oppressus miserabilem
 “ semper vitam egit? utque exilium et patriam
 “ cum universo Graeciae regno everfam, et er-
 “ rores, antequam ubi consistere posset, innu-
 “ merabiles omittam; quam miserum illud fuit
 “ quod susceptae prolis tam numerosae nullum
 “ unquam solatium percipere potuit, etc?”

Raphael Volaterranus in Anthropologia : “ Ex
 “ discipulis reliquit Theodorus Gaza Deme-
 “ trium, qui hodie praecipit Mediolani magna
 “ nominis ac famae celebritate.” Idem in
 Georg. lib v. “ Laurentius Medices Pisis scho-
 “ las liberalium artium instituit, Florentiae
 “ quoque Graecae disciplinae, Demetrio viro
 “ doctissimo adcersito.”

A Stephano Nigro Cremonensi professore Me-
 diolanensi, cujus fuerat praeceptor, introduci-
 tur tanquam praecipuus interlocutorum in dia-
 logo

logo De Graeciae antiquitatibus : a quo passim magnifice laudatur. “ Immo ne patrium
 “ quidem solum mutandum, si Stephani Nigri
 “ praeceptoris nostri judicium, haudquaquam in
 “ hac praesertim re contemnendum, sequi (ut
 “ par est) voluerimus. Ipse enim (ut credo
 “ vos meminisse) quatuor consuevit viros quam
 “ saepissime sua oratione celebrare, quos inter
 “ utriusque literaturae peritissimos principatum
 “ facile obtinere ingenue fatebatur, Demetrium
 “ scilicet Chalcondylem praeceptorem suum,
 “ qui jam diu in hac nostra inclyta civitate
 “ publico conductus stipendio Graecas docet li-
 “ teras : Joannem Lascarim, qui nunc Venetiis
 “ honorificentissime regium agit legatum : Mar-
 “ cum Musurum Cretem, qui Patavii publice
 “ profitetur : Aldum Romanum, cujus opera
 “ ac studio respublica literaria plurimum adau-
 “ cta est : Demetrium tamen Chalcondylem
 “ caeteris, cum aetate, ac rerum usu, tum vel
 “ maxime doctrinarum orbe praeferebat.—
 “ Quid mihi Demetrii humanitatem praedicas ?
 “ quem omnes tam Latini quam Graeci, qui
 “ ejus consuetudine usi sunt, humanissimum,
 “ doctissimum, prudentissimum, continentissi-
 “ mumque praedicare nunquam desistunt. Non-
 “ ne Stephanus Niger praeceptor noster, qui ei
 “ tot annos assiduam operam dedit, quique sem-
 “ per inter intimos ejus familiares exitit, tan-
 “ tam eruditionem, tantam frugalitatem, tam
 “ candidos mores, ut aetatis nostrae mortalium
 “ nemini postponendus videatur. Ad eum tan-
 “ quam ad alterum nostri temporis Socratem
 “ proficiscamur.—Scias tibi quam brevissima
 “ opus

“ opus esse oratione: est enim Laconicae orationis quam studiosissimus—Nam et natione Graecus es (ait ad eum interlocutorum alius) et ea familia ortus, eo praeceptore a crepundii institutus, iis exornatus disciplinis, ea Graecarum ac Latinarum rerum cognitione praeditus, ut, etc.”——Subdit Stephanus Nigler in erratis dialogi sui typographicis, scribendum esse non Chalcondylus, sed Chalcondyles.

Janus Parrhasius, ipsius gener, in quaesitis per epistolas sylloge III. ep. VII. ad Augustum Baldum Patavinum: “ Cum Demetrium (inquit) Chalcondylem secundum Demum parentemque colas, ab eoque plus eruditionis in ipsis tuis pene laribus hausisse te praedices, quam a caeteris omnibus in ipsa Graecia, meque tum in foceri honorem, tum mea in te impulsus observantia diligas,” etc. Idem syllog. VI. ep. XXXVI. ad Georgium Trifsinum: “ Praedicantem Demetrium focerum (qui tam falli nescit quam mentiri) virum minime blandum, saepe audivi, neminem ex ejus auditoribus adeo brevi tantum profecisse.” Rurfus syllog. IV. variarum annot. “ Suffragatur huic opinioni Demetrius Chalcocondyles, ut Atheniensis et Graecus homo doctissimus, et quem Gazae discipulum studiorumque successorem possis agnoscere.”

Joannes Manardus in epistolis medicinalibus “ Demetrii Chalcondyli viri doctissimi et integerrimi.”

Gyraldus de poetis sui tem. I. II. “ Em. Chrysolorae carmina nulla me legisse memini,

* L. I. Ep. 2.

“ sicuti

“ sicuti nec Demetrii Chalcondyli viri profecto
 “ in interpretandis auctoribus celeberrimi : cu-
 “ jus et Grammaticae liber extat, ejusque non-
 “ nullae epistolae.”

Ficino dicitur Demetrius Atticus ; in libro VI.
 De immortalitate animorum, cap. I. his verbis :
 “ Id vero non mihi solum videtur, sed etiam
 “ cum superioribus diebus apud Bernardum
 “ Bembum tuum, clarissimum equitem, at-
 “ que hoc tempore Veneti senatus oratorem,
 “ convivio discumberemus, meministi (ut ar-
 “ bitror) idem Antonio Chronico Veneto, ac
 “ Demetrio Attico disputatoribus argutissimis
 “ visum fuisse,” etc.

Joannes Streler Germanus epist. ad Reuchli-
 num data Florentiae : “ Dominus Demetrius
 “ nunc Mediolani legit : quem habituri simus
 “ hic, qui Graece legat, postea significabo.”

De illius institutionibus grammaticis Erasmus
 in praef. Grammaticae Gazae. “ Hoc erroris
 “ Demetrio imputant Chalcondylo, viro tum
 “ probo, tum erudito : sed cujus mediocritas
 “ exactum illud ac sublime Theodori judicium
 “ haudquaquam assequi potuerit.”

Melchiori vero Volmario, Grammatico eru-
 ditissimo, usque adeo placuere Demetrii institu-
 tiones, ut in earum editione sua, mire utiles
 esse Graece initiandis in ipso titulo affirmet, et
 tantum ei tribuit, ut ad eum unum facile in
 hoc genere palmam deferret. Et Petri Danesii
 judicium fuit, “ non ullum esse Graece initi-
 “ andis autorem perinde accommodum.”

Ut Volmarius has institutiones ederet, Bu-
 daeus

daeus auctor fuit. Fallitur vero Ger. ^b Vossius, cum dicit Volmarium primum eas publici juris fecisse. Habemus in bibl. Bodleiana editionem Volmariana illa longe vetustiore, absque ulla vel anni vel loci adnotatione.

“ Uxor ^c Demetrii virili industria familiam
 “ regebat, ipso fene et literarum studiis occu-
 “ pato : sed ea libertas in mire foecunda uxore
 “ dubiam pudicitiae famam fecit : quanquam
 “ tres filii ipsam veri patris effigiem ore Graeco
 “ penitus referrent.”

Theophilus natu maximus in Graecis a patre, in Latinis a Jano Parrhasio, in utrisque a Jano Lascari institutus fuit : juvenis indole clara, sed, juxta Jovium, turbulentus, qui subdit illum cum Ticini Homerum profiteretur, nocturno et petulanti certamine confossum interiisse paulo ante obitum patris, qui nihil de interitu ejus, occultante matre, didicerat.

Faventius de eo Pierius Valerianus : “ Ex
 “ maribus Theophilum ingenio et eruditione
 “ praestantem habuit Demetrius, qui quo spei
 “ majoris esse coeperat, eo acerbiorum patris
 “ luctum fecit. Sub doctissimo enim patre,
 “ mox et sub Joanne Lascare, cujus et contu-
 “ bernio et clientela perquamdiu usus fuerat,
 “ multum profecerat ; Graecisque et Latinis lit-
 “ teris apprime eruditus erat. Profectus hinc
 “ Papiam ad altiores disciplinas magnam de se
 “ concitabat expectationem, cum nocte quadam,
 “ dum apud amicos coenatus domum se re-

^b De arte Gram. l. i.

^c Jovius.

“ cipit,

“cipit, ab iis, qui alienae virtuti invidebant,
“interfectus est.”

Huc spectat illud incerti :

Vivens corona nobilis juventutis
Circundabaris undequaque, Demetri,
Dum ostenderes iter per Atticos campos.
Certe beatus, si obtigisset morienti
Doctam videre tibi superstitem prolem :
Oculumque claudi languidum a tuis natis,
Aut hoc sepulchrum lachryma illorum spargi.

Laudes ejus habes apud Janum Parrhasium, qui testatur se Demetrii filios pro suis educasse ; oratione ante praelectionem epist. Cic. ad Atticum : “ Demetrii soceri filios pro meis educam, nec alio prosequer bar affectu quam si ipse genuissem : crebro concinens illud Appii, “ Suae quisque fortunae faber est. Offendit “ hoc, ut apparet, immitem deam : initaque deno nocendi via, proh facinus, in medio studiorum cursu Theophilo manus iniecit, eorum quos asciveram natu maximo, philosophiae jam candidato, quodque difficulter aliqui credent, ipsi Demetrio patri jam tum fere aequando. In quo tantum probitatis, eruditionis, ingenii, industriae, studii, memoriae “ denique fuit, ut brevissimo spatio omnia vitae “ munera peregisse videretur.”

Basilius Chalcondyles, mira ingenii indole, evocante Leone X. pontifice, ut in Gymnasio Romano juventutem doceret, paucis mensibus ex lenta febre contabuit. Patris sui in Graecis

discipulus fuerat Basilus; Parrhasii in Latinis; in utrisque Jani Lascaris; perinde ac alter Theophilus. Mortem ejus his verbis deflet Parrhasius: “^d O male vivacem senectutem meam! “ Quo me nunc vertam miser? ad quem confugiam? cujus judicio posthac utar? cui pectoris intima committam? quando non modo T. Phaedrum, cujus humanitate, prudentia, amore, fide recreabar: sed etiam (quod scelus!) uxoris meae fratrem Basilium mors fortunae satelles eripuit, illius quoque calamitatis solatio suffecturum, mihi quoque minus ob alia charissimum quam quod affinis: quippe quem corporis et animi praeclarissimae dotes, emendatissimi mores, ingenium praecox, acre, varium, flexibile, multiplex, etiam vobis omnibus commendabat: a quo sic utriusque linguae proprietates exprimebatur, ut utramcunque attingeret, ad eam demum natus appareret. O fragilem conditionis humanae sortem! Decessit in primo flore aetatis egregius adolescens, posteritati plurimum profuturus, si virtutes ejus ematuruissent, si, quae prius a Demetrio patre, quem nulla homine libero digna latuit disciplina, si quae mox apud Janum Lascarium, humanarum divinarumque rerum scientia nemini secundum, plenis faucibus hauserat, aliquando promere potuisset, ut non injuria Theophrastus moriens accusasse naturam dicatur, quod cervis et cornicibus vitam diuturnam, quorum nihil interesset; hominibus,

^d Praelect. cit.

“ quorum

“ quorum maxime interfuiſſet, exiguam vitam
 “ dediſſet. Nam ſi Baſilio paulo longinquior
 “ aetas acceſſiſſet, O quot ingenii foetus edi-
 “ diſſet; cum vix a ferula abducta manu, prae-
 “ ter aſſiduas auctorum Graecorum ſolertesque
 “ expoſitiones, Hannibalis Romanorumque res
 “ in Hiſpania ac Italia geſtas, ab Appiano ſe-
 “ cretis operibus illuſtratas, Latii jure nondum
 “ donatas, adeo luculenter atque ſententiarum
 “ fide verborumque ſplendore tranſtulit, ut un-
 “ decunque doctiſſimum Leonem X. admiratio
 “ legentem ſubierit ?”

Ejuſdem Parrhaſii epiſtola quaedam ad eum
 extat, quae eſt numero xxvii. ſyllogae quartae,
 ubi haec leguntur : “ Laudo propoſitum tuum,
 “ quod quae ſalebrosa tibi videntur, in Graecis
 “ ad patrem, in Latinis ad me refers; in
 “ utriſque ad ornatiffimum virum Laſcarin.
 “ Gloriari ſane merito potes, abs te deprehen-
 “ ſum latentem in herba anguem, quam ſuſpe-
 “ ctam nemo habuit. Animadvertiſti pene puer
 “ ineptum ſenſum (apud Juvenalem)” etc.

Pierius Valerianus : “ Theophili germanus
 “ frater Baſilius Chalcondyles ſumma et ipſe
 “ Graecarum Latinarumque litterarum erudi-
 “ tione, ſed longe majoris ſpei juvenis, vix quar-
 “ tum et vigefimum aetatis annum agens, cum
 “ ſumma omnium admiratione Graecas litteras
 “ in Romano gymnaſio profiteretur, rapidiſſima
 “ correptus febris florentiſſima in aetate defun-
 “ ctus eſt magnus ille nimirum futurus, niſi
 “ fata tantillum id felicitatis everſae jam tum
 “ Graeciae ſine regnis, ſine republica ulla, ſine
 “ viris propemodum, invidiſſent. Hoc enim

R

“ erepto

“crepto, et Musuro sublato, vix unus tantum Joannes Lascares est superstes, qui literati nomen inter Graecos obtineat.”

Seleucus Demetrii filius natu minimus ad pubertatem non accessit.

Filiam ^e incomparabilis honestatis Jano Parthasio in matrimonium collocavit, quam demum post aliquam annorum seriem, eo jam mortuo, Leo pontifex maximus conducto Jano, ut Romae profiteretur, ipsemet auctoritate sua Romam traduci jussit.

Inter alios discipulos doctissimos, reliquit Demetrius Benedictum Jovium Novocomensem Pauli Jovii fratrem, quem nunquam patria pedem extulisse refert Paulus, nisi ut Mediolani Demetrium Graece profitentem pronunciationis causa audiret, quum jam linguam nullo praecunte magistro didicisset.

^e Pier. Valer.

C A P. III.

De JOANNE ANDRONICO CALLISTO,
 TRANQUILLO ANDRONICO,
 ANDRONICO CONTOBLACA,
 GEORGIO HERMONYMO
 CHARITONYMO CHRISTONYMO,
 JOANNE POLONE.

ROMAE primum, deinde Florentiae (ante Demetrium Chalcondylem) positremo (ut videtur) Ferrariae, profitebatur JOANNES ANDRONICUS CALLISTUS, Thessalonicensis, philosophus Peripateticus, vir in literis Graecis ipsi Theodoro Gazae aut par aut etiam superior habitus. Florentiae viros clarissimos Angelum Politianum, Janum Pannonium, Georgium Vallam, aliosque complures discipulos habuit. Italia tandem post multos annos derelicta, in Galliam se contulit, ubi paulo post obiit admodum senex.

Unus omnium illorum, qui de Graecis istorum temporum eruditissimos scripsere, Raphael Volaterranus illius mentionem fecit, his scilicet verbis :
 “ Andronicus Thessalonicensis praeceptor in
 “ Graeca disciplina secundum Theodorum habebatur, forte et lingua patria superior. Nam
 “ unus omnes ejus sermonis autores evolverat :
 “ ac scientiam, quam Cyclicam vocant, praeterea Aristotelicam omnem disciplinam, probe
 “ tenebat.

“ tenebat. Romae apud Nicenum vivebat,
 “ profitebaturque, non pari quidem virtuti e-
 “ molumento. Quapropter, sicuti plerique alii
 “ ejus generis, coactus est egestate urbem de-
 “ ferere, Florentiamque se conferre, ubi magno
 “ discipulorum concursu, inter quos Politianus
 “ fuit, aliquot annos professus, demum in Gal-
 “ liam Comatam penetravit, dum ibi majora
 “ sperat emolumenta: ubi parvo post tempore
 “ cum esset jam magnopere senex, morbo ex-
 “ tinctus est. Fuit alioquin pronuntiatione in-
 “ eptus, et qui praeter studium literarum nihil
 “ omnino rerum gereret.”

Meminit illius, tanquam sui praeceptoris,
 publiceque Aristotelis philosophiam, Homerum,
 atque Demosthenem Florentiae enarrantis, Janus
 Pannonius carmine ad Bartholomaeum Fon-
 tium :

Rurfus in Andronici doctum me confero ludum,

Qui tumidi nodos laxat Aristotelis :

Smyrnaeique docet jocunda poemata vatis ;

Jam populat Graios Dardana flamma vates.

Fulminei posthaec aperit Demosthenis artem,

Aequiparat nostri quem Ciceronis opus.

Memoratur a Pontico Virunnio tanquam Ga-
 zae amicus, et Georgii Vallae praeceptor.

A Joanne Frea nostrate, qui in Italia tum
 literis humanioribus operam navabat, in epistola
 quadam MS. ad Ludovicum de Carbonibus
 (Ferrariensem) his laudibus exornatur: “ Ad
 “ vos proficiscitur doctissimus vir Andronicus
 “ Graecus. Est sane in Graeca literatura adeo
 “ excellens, ut mea quidem sententia nemini
 “ hac

“ hac nostra aetate cedat, ne tuo quidem, ut
 “ bona venia dicam, Theodoro. Est praeterea
 “ modesto ingenio suavique et suae gentis vitio
 “ maxime alieno. Hunc igitur velim ample-
 “ ctaris ὡς τὸν φίλον φίλῳ, et eo magis ὅτι
 “ ἐμὸς καὶ αὐτὸς ἐστίν. — Tu fac sine tuis
 “ ad nos litteris Andronicus non redeat.”

Nominatur Joannes Andronicus Byzantius a Francino Varchienſe in epiſtola nuncupatoria ad Thomam Linacrum praefixa J. Pollucis Onomastico Florentiae ed. MDXX. “ Floruerunt
 “ noſtra aetate Florentiae bonae disciplinae:
 “ cujus rei teſtes ſunt——Emanuel Chryſoloras,
 “ Jo. Argyropylus, Joannes Andronicus Byzan-
 “ tius, Demetrius Athenienſis, ſumma doctrina
 “ viri, Florentiam ad publicam lectionem ho-
 “ neſta mercede conducti.”

Ei cognomentum fuiſſe Calliſto, intelligimus ex epiſtola Franciſci Philelphi ad Pallantem Strozam data cal. Jan. MCCCCLXI. “ Quod
 “ me ſecundo loco ad ſcribendum hortatur, eſt
 “ quorundam librorum deſiderium. Agit enim
 “ iſtic apud vos Andronicus Calliſtus noſter vir
 “ diſertus et doctus. Iſti autem eſſe audio
 “ τὸν Παλαίφατον περὶ παλαιῶν ἱſτοριῶν καὶ τὸν Ρω-
 “ μαίων Κορνῆτον περὶ ἀλληγοριῶν, ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν
 “ Σύγκελον γραμματικόν. Peto igitur abs te ma-
 “ jorem in modum, ut eos libros aut nobis ex-
 “ ſcribi cures mea impenſa, aut ad nos ire,
 “ qui hic exſcribantur, redituri ad dominum
 “ quamprimum.” Idem in alia ejuſdem anni
 ad eundem epiſtola: “ De libris quid respon-
 “ derit Andronicus Calliſtus, ex tuis litteris di-
 “ dici. Velim ex eo certior ſias, apud quem

“ ejusmodi libri hospitentur, apud Laurum
 “ Quirinum, an apud alium quendam, Ad
 “ haec audio Andronico isti esse Apollonium
 “ Gram. *περὶ συλλάξεως ῥημάτων.*” Ferrariae
 tum vitam egit Pallas ille Stroza, ad quem scri-
 bit Philelphus, cti civitate Florentinus, a Cos-
 mi Medicis factione in exilium actus; atque in-
 de cognoscimus Andronicum nostrum tum Fer-
 rariae fuisse versatum. Sed inde rursus Flo-
 rentiam videtur rediisse. Nam aliter fieri vix
 potuit, ut Angeli Politiani praeceptor esset, qui
 natus est an. MCCCCLIV.

Cognominatur etiam Callistus in titulis scrip-
 torum aliquot suorum, quae in voluminibus
 MSS. asservantur. Servatur enim in biblio-
 theca regia Paris. Graece Andronici Callisti mo-
 nodia de misera Constantinopoli, Ibidem in
 cod. 955. Andronici Callisti ad Georgium Pa-
 laeologum epistola. In cod. 1769. Andronici
 Callisti Peripatetici tractatus De physica scien-
 tia et fortuna. In alio cod. ejusdem Divisio
 physicae. Rursus, Andronicus Peripateticus De
 passionibus animae, de discendi cupiditate, de
 virtute, de divisione. Apud nos in cod. Laud.
 C. 90. quod exemplar transcriptum est ex Isaaci
 Casauboni: *Ἀνδρόνικος Περὶ παλῆμῶν περὶ τῶν τῆς
 ψυχῆς παθῶν.* In indice quoque bibliothecae
 Scorialensis occurrit Andronicus Peripateticus
 De virtute.

Andronici Callisti epistola ad Nicolaum Se-
 gundinum Graeca servatur in bibl. Augustana.

Nicolai Secundini ad Andronicum de Mi-
 chaelis Apostolii adversus Theodorum Gazam
 libello, Viterbii scripto MCCCCLXII. habetur
 in

in bibliotheca Vaticana inter codices Heidelbergenses.

Bessarionis card. epistola ad Andronicum Callistum Philosophum habetur Graece in bibl. reg. Paris.

Tractatulum ejus De passionibus inscriptum, *Ἀνδρονίκου φιλοσόφου Περιπαθητικῆ περὶ παθῶν*, a Marco Margunio Cytherorum episcopo acceptum, et collatum cum alio exemplari ex Hispania ab Andrea Schotto allato, edidit David Hoeschelius anno MDXCIII (rursusque MDCXVII.) sub falso titulo Andronici Rhodii, Peripatetici philosophi; existimans illum eundem fuisse cum antiquo Andronico Peripatetico. Quem errorem vidit Ger. Vossius^a, hunc Rhodium fuisse juniorem persentiens. Sed nec Vossius, quo tempore hic noster vixerit, quicquam habuit comperti. Eodem modo (ne quis inde forte fallatur) erratur in indice codicum MSS. bibl. Bodleianae nuper impresso, ubi dicitur Andronicus Rhodius Peripateticus: cum tamen in ipso exemplari (Laudino praefato) nominatur tantum Andronicus Peripateticus.

Ejusdem esse existimo libellum De virtutibus et vitiis, quem sub incerto nomine tractatui De passionibus antedicto subjecit Hoeschelius.

Andronici scholia Graeca in Homerum Vernetii reservari in bibliotheca S. Joannis et Pauli monet Gesnerus: quem Andronicum ille existimat eundem fuisse cum M. Popilio Andronico, Grammatico vetere, cujus meminit Tranquillus. Eum vero mihi facile persuadeo non alium

^a De philosophia, c. 5.

232 TRANQUIL. ANDRONICUS. LIB. II.
fuisse quam Andronicum hunc Callistum, quem
quidem Homerum publice enarrasse testatur Ja-
nus Pannonius.

Naudaeus in additamentis ad historiam Lu-
dovici XI. Galliarum regis, meminit TRAN-
QUILLI ANDRONICI DALMATAE, qui Pa-
risiis ante Joannem Lascarim, sed post Georgium
Hermonymum, sub Ludovico XI. rege, lin-
guam Graecam stipendio publico professus sit.
Utrum iste, quem Tranquillum Andronicum
Dalmatam nuncupat Naudaeus, revera idem fu-
erit cum Joanne Andronico Callisto (de quo
diximus) Thessalonicensi, quem testatur Vola-
terranus in Galliam secessisse, ibique brevi post
fuisse defunctum, viderint academici Parisienses,

Eisdem temporibus in Germaniam venit Ba-
fileaeque privatim linguam Graecam docuit AN-
DRONICUS alius (si modo a Dalmata alius)
CONTOBLACA cognominatus; cujus extat La-
tina ad Joannem Reuchlinum Phorcensem epi-
stola data Bas. MCCCCLXXVII. quae sic se habet;

Andronicus Contoblaca natione Graecus, utrius-
que linguae peritus, Jo. Reuchlin Phorcensis
S. D. P.

TUUM modo ingenium literarumque
Graecarum experti doctrinam, magnopere
optamus atque hortamur, ut alios Graecas literas
edoceas, quod multum conducet, nam non
solum tibi id muneris prodesse, sed etiam audi-
entibus honori fore arbitramur. Quare tua
doctrina atque nostra auctoritate fretus literas
Graecas

Graecas audire volentes erudias, ut et ipsi doctiores indies evadant, et tu ipse in legendis autoribus clarior ac venustior sis. Vale.

Ante Tranquillum Andronicum, anno MCCCCLXXVI. in Gallia confedit, Parisiisque primus omnium Graecorum literas Graecas publice professus est GEORGIUS HERMONYMU^S CHARITONYMU^S CHRISTONYMU^S, Spartanus. Primus omnium inquam Graecorum. Non omnium hominum primus. Nam ante illum eadem ibidem literas profiteri primus omnium coeperat Lilius Gregorius Tiphernas, Emanuelis Chrysolorae discipulus, quem male Naudaeus in numero Graecorum reponit. Adveniens iste ex Italia, patria sua, ubi jam diu professus fuerat, Parisios ad rectorem academiae accedebat, operamque suam offerebat in docenda lingua Graeca, ac stipendium sibi tribui postulabat, juxta decretum concilii Viennensis, quo sancitur, ut professores linguarum Graecae, Hebraicae et Arabicae in academiis Parisiensi, Oxoniensi, Bononiensi, Salamanticae, et Romanae Curiae, instituerentur. Rector, etsi miratus est hominis peregrini pauperisque audaciam, tamen ad concilium referebat. Ibi laudata est voluntas Tiphernatis, decretumque stipendium, Graecaeque docere jussus est. Ita Graeca lingua Parisios primum inuenta est; nempe circa an. MCCCCLXXII. Testatur Philippus Melanchthon in oratione De studio linguarum habita an. MDXXXIII. Gregorium Typhernatem ante annos LX. venisse Parisios. Et liquet ex epistola quadam

dam Jacobi cardinalis Papiensis ^b, professum fuisse Tiphernatem anno MCCCCLXXI. non in Gallia, sed Perusiae in Italia.

Naudaei in loco superius citato verba haec sunt: “ Gregorius Typhernas primus Graecorum” [hoc male, ut modo monui] “ ab expugnata Constantinopoli Lutetiam venit, et sistens se coram rectore academiae dixit sibi in animo esse Graecas literas eadem in academia publice docere studiosos: petiitque eo nomine stipendium, quod a sacris canonibus linguarum magistris decernitur, Hoc vero licet novum atque insolens videretur, in homine praesertim externo et paupere, nihilominus blande exceptus fuit, et praemium industriae suae tulit adeo eximium, ut Hieronymus” [hoc perperam] “ Hermonymus Spartiata, Tranquillus Andronicus Dalmata, et Janus Lascaris, illi quidem regnante Ludovico XI. hic vero dum Carolus VIII. rerum potiretur, Lutetiam accedere postea, idemque sibi munus deponere non dubitarint,” etc. A discipulis quibusdam Gregorii Typhernatis, qui brevi post vel obierat, vel Parisiis recesserat, elementa Graeca Parisiis edoctus est anno MCCCCLXXIII. Johannes Reuchlinus, tum admodum adolescens, primus omnium in Germania linguarum Graecae et Heb. professor publicus; qui post Hermonymy adventum, e patria, quo reversus fuerat, Parisios rediens, Graece illum docentem affecutus est. Et ab eo etiam venuste pingere literarum figuras didicit; qua

^b Vide supra in Chalcondyle.

industria venit in multorum notitiam, et peculium paravit. Petebant enim multi describi ab ipso grammatica elementa; et paginas Homeri et Isocratis, qui enarrabantur. Se “anno
“ MCCCCLXXIII. elementa Graeca Parisiis ex
“ discipulis Gregorii Typhernatis accepisse; et
“ post aliquot annos e Suevia redeuntem ad
“ Parisios Georgium Hermonymum Spartiatam
“ Graece docentem affecutum fuisse,” scribit ipse Reuchlinus epistola ad Jacobum Fabrum Stapulensem. Et rursus in praefatione rudimentorum Hebraicorum fatetur se Hermonymo debere, quod linguae Graece ignarus non esset. Extant ad illum Hermonymy epistoliae duo, alterum Graece, Latine alterum, quod datum est Parisiis MCCCCLXXVIII. Γεώργιος Ερμώνυμος ὁ Σπαρτιάτης Ἰωάννη Φορκησίῳ ἐνπράττειν, etc.

Eum Sixto IV. ante adventum in Galliam, in gravissimis etiam negotiis inservisse, ab eoque in Angliam missum fuisse ad liberandum archiepiscopum Eboracensem, indeque venisse in Galliam intelligimus ex nota ejusdemmet Georgii in fine Cointi Smyrnaei ab eodem diligentissime exarati, asservatique Romae in bibliotheca Barberina; quam edidit Allatius in commentario De Georgiis: Ετελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον πείησιν περιέχον Κοίνῃ Καλαβρῷ, ἐπιστρέψαντός μου ἐξ Ἀλβανίας τῆς Βρεττονικῆς νήσου ἐν πόλει τῇ Παρισίῃ ἐν τῇ Γαλλίᾳ χειρὶ Γεωργίου Ερμωνύμου, τῷ Σπαρτιάτῃ, πεμφθέντος ὑπὸ μεγίστης ἀρχιερέως Σίξτου τέταρτος ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῷ ἀρχιεπισκοπῇ τῆς Ἰόρκης ἔπει ἀπὸ Χριστῇ γεννήσεως αὐτός. τρίτῃ φθινόπωρος ἡκατομβαιῶνος μηνὸς κατ' Ἀθηναίους, ὃν Ἰάνιον Ῥωμαῖσι καλεῖσιν.
Absolutus est hic liber continens poema Cointi Calabri,

labri, postquam ex Albione Britannica insula Lutetias in Galliam commeassem, manu Georgii Hermonymi Spartiatae, qui a maximo pont. Sixto IV. missus fueram ad liberandum Jorcae archiepiscopum, anno a Christo nato MCCCCLXXVI. Hecatombaeonis mensis secundum Athenienses, quem Junium Romani dicunt, die XXVIII.

Extat Mahumetis vita ab eo Latine e Graeco conversa, excusa Bas. MDXLI.

Monodia ejus in Georgii Gemisti Plethonis obitum servatur in bibl. Augustana; ubi nominatur Hermonymus Charitonymus.

Charitonymi Christonymi capita x. pro divinitate Christi, et Christianae religionis veritate, Graece cum versione sua ac notis, ex ipso auctoris autographo, in bibl. Augustana reperto, publici juris fecit Jo. Wegelinus Aug. Vind. MDCXI. Inscriptio: Χαρῖωνύμου Χριστωνύμου ἐκ τῶν εἰσι ταῦτα τὰ κεφάλαια σὺν ἄλλοις τισὶν ἀποδεικνύσας, ὡς ὁ Χριστὸς ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ἀναγινώσκτως καὶ ἀναμφισβόλως, καὶ ὅλως ἀδύνατον. Erat Christonymus cognomen aliorum apud Graecos scriptorum. Manuclis Christonymi tractatus, An virgo deipara honoranda sit prae cherubinis, servatur Parisiis in cod. reg. MDCLXXXVI. (in catalogo Posseviniano maledicetur Manuel Chrysostomus.) At vero, hunc eundem fuisse cum Hermonymo Charitonymo, demonstrant haec verba in cod. MS. supra titulum notata; Χαρῖτωνύμος Χριστωνύμος, ὁ Ερμώνυμος.

Tribuitur ei Latina versio libelli Gennadii Scholarii patris Constantinopolitani, cui tit. Vita salutis hominum: ubi perperam, pro Georgio nominatur.

nominatur Gregorius Hermonymus Spartanus. Sed istius revera translationis auctor fuit

JOANNES POLO, de Albo Castro, Graecus in Germania eodem seculo versatus, qui eam dicavit Joanni Dalburgio episcopo Wormatiensi. Praefigitur illius epistola nuncupatoria in haeresologia ed. Bas. MDLVI. “ Joannes Polo no-
 “ bilis vir de Albo Castro, natione Graecus, ex-
 “ celsi principi et domino Joanni episcopo Wor-
 “ matienfi, etc. Divina illa humanitas, et im-
 “ mortalia dominationis tuae in me beneficia
 “ cogunt me ut diu noctuque te cogitem, ne
 “ immemor apud Deum hominesve mansuetu-
 “ dinis tuae unquam reperiri possim. Et quem-
 “ admodum homines diis thure sacrificant, ita
 “ ego dominationi tuae in re literaria, quam
 “ scio tibi mirifice semper sanctissimeque pla-
 “ cuisse. Habeas igitur Scholarii patris Con-
 “ stantinopolitani opus theologale. Qui qui-
 “ dem vir fuit summae religionis, theologicae-
 “ que disciplinae, nostro aevo omnium peritissi-
 “ mus, a maximo Turcarum imperatore Ma-
 “ humeta olim hortatus, ut cum doctoribus sa-
 “ cerdotibusque de nonnullis articulis fidei no-
 “ strae, praecipue de S. Trinitate, publice verba
 “ faceret, ea serie illis interrogantibus respondit,
 “ quae hoc brevi volumine continentur. Quam
 “ postmodum ipsemet, volente imperatore, scrip-
 “ turae commisit, quod tum nuper ex Asia ab
 “ oratoribus magni Turci (ad te dignissime
 “ princeps mittendum aestimaveram) Graece
 “ scriptum delatum esset, Latinum feci, tuae-
 “ que dignitati dedicare mihi persuasi.” Sub-
 jicit, se patris episcopi Wormatiensis, quem lau-
 dat

dat a fortitudine, gesta, cum opportunitas dabitur, latius scripturum. In bibliotheca patrum, ubi ejusdem tractatus tralatio reperitur Gregorio Hermonymo Spartano adscripta, omittitur haec Joannis Polonis praefatio. Ab Allatio male nominatur iste Joannes Dola.

Alius ab Hermonymo (utrum etiam a Tranquillo Andronico Dalmata, illius successore, haud dixerim) erat senex iste Graeculus indoctus, a quo Graeca primum rudimenta circa annum MCCCCLXXXI. Parisiis edoctus est Gulielmus Budaeus. De quo in epistola ad Cuthbertum Tonstallum sic ipse scribit: “ Quum annos ab-
 “ hinc sex et viginti libris, non magistris, ali-
 “ quo cum successu operam dare coepissem;
 “ statim Graecum quendam nactus sum senem,
 “ aut ille me potius: illi enim vestigal magnum
 “ attuli, qui literas Graecas haecenus, aut paulo
 “ plus noverat, quatenus sermoni literato cum
 “ vernaculo convenit. Hic quibus me modis
 “ torserit, mox dediscenda docendo, nisi quod
 “ et legere optime, et bene pronunciare scie-
 “ bat, non bene tribus chartis scriberem, cum
 “ interim ipse ut unum eum esse Graecum in
 “ Francia audiebam, sic esse doctissimum Graece
 “ existimarem, et ille ostendens mihi Home-
 “ rum, nonnullosque autores famigeratos nun-
 “ cupans, flagrare me studio infano intelligeret.
 “ Accedebat illud erroris, quod quae erat in eo
 “ ignorantia, ego ludificationem esse putabam,
 “ quo diutius ille me stipendiarium haberet.
 “ Tandem literis apud nostros paucis annis il-
 “ lustratis Italiae commercio, librisque sensim
 “ utriusque linguae advectis, cum ego sarcire
 “ damnum

“ damnum contenderem actatulae transactae
“ per inscitiam ; nec pecuniae in coemundis
“ magno libris, nec labori in ediscendis parce-
“ rem, ac quotidianas sesquioperas a me plane
“ exigere ; eo primum perveni, ut dediscere
“ instituerem, quae male edoctus eram : deinde
“ ut ultra praeceptori illi Graeco ne auscultarem,
“ etiamsi ad me ventitabat, libros empturienti
“ venditans ac scriptitans, quanti semel indi-
“ casset.”

CAP. IV.

De CONSTANTINO LASCARI.

CIRCA medium ejusce seculi, five statim post urbem captam, inclarescere coepit CONSTANTINUS LASCARIS Byzantinus five Constantinopolitanus, ex familia Lascarina imperatoria oriundus, qui primum Mediolani, usque ad annum MCCCCLXIII. vel etiam, paulo ultra, postea Messanae in Sicilia, summa cum laude, Graecas literas docuit, adeo ut multi ex Italia et ab usque Venetiis Messanam se conferrent dum ibi ageret, ad linguam Graecam edocendam. Messanae tandem senex defunctus est circa exitum ejusdem seculi. Reliquit grammaticam Graecam in libris III. quorum primus tractat De octo partibus orationis, et editus est seorsum primum Mediolani MCCCCLXXVI. postea ab Aldo auctore adhuc superstite, MCCCXCIV. adjecta e regione ab Aldo interpretatione Latina, hac inscriptione: “Constantini Lascaris Erotemata.” Ab ipso vero auctore inscriptus est: “Compendium orationis partium aliorumque quorundam necessariorum.”

In praefatione Aldi haec leguntur: “Constantini Lascaris viri doctissimi institutiones grammaticas introducendis in literas Graecas adolescentulis quam utilissimas, quoddam quasi praeludium esse summis nostris laboribus et impendiis, tantoque apparatus ad imprimenda Graeca volumina omnis generis, fecit

" cit multitudo eorum qui Graecis erudiri literis
 " concupiscunt, nullae enim extabant impressae
 " venales, et petebantur a nobis frequenter.----
 " Accipite interea, studiosi literarum bonarum,
 " Constantini Lascareos rudimenta grammati-
 " ces, longe correctiora iis quae impressa vi-
 " suntur. Nam ea Constantinus ipse in locis
 " circiter 150 emendavit: quod facile cog-
 " noscet, si quis cum hisce illa conferet.
 " Nam deleta quaedam videbit, multa cor-
 " recta, plurima addita. Ita vero emendatum
 " manu ipsius Constantini librum nobis dedere
 " commodo Petrus Bembus, et Angelus Gabriel,
 " patricii Veneti, adeo nobiles praestantique in-
 " genio juvenes, qui nuper in insula Sicilia
 " Graecas literas ab eo ipso Lascari didicerunt."

Liber secundus, qui agit De constructione
 verborum quorundam per genera, scriptus est et
 in manus discipulorum traditus anno MCCCCXLVI.
 Ἐρρωθε οἱ ἀναγνώσκοντες, καὶ μέμνηθε. Ἐν Μεσ-
 σήνῃ τῆς Σικελίας ἐξέδοτο, ἔτει ἀπὸ Θεογονίας χι-
 λιοσῶ τετρακοσιοσῶ ἐξηκοσῶ κβ'.

Tertius, qui est De nomine et verbo, scriptus
 est Mediolani, primum pars De nomine, de-
 inde De verbo: quem librum addidit Compen-
 dio octo partium orationis, anno MCCCCXLIII.
 id quod ipse in fine testatur. Τὸ μὲν περὶ ὀνό-
 ματος ἐξέδοτο ἐν Μεδιολάνῳ, ὑπὸ Φραγκίσκου Σφορ-
 τίου τοῦ ἡγεμόνος, ἀξιώσει Φιλίππου Φερουφίνου καὶ
 Βαρθολομαίου τῷ Χαλκού, καὶ Βανίου τῷ Βομβελ-
 κίου· εἰς χαλεζόμενος, καὶ τὰς κανόνας τῶν Ῥημάτων
 προσέθηκε τῇ τῶν ἑκτῶ μερῶν τῷ λόγῳ Ὀπλιοῦ,
 τῇ πολλάκις ἐνηυπαθείσῃ· οἱ τῇ ὑποτίθεται ταύτῃ ἡρ-
 μάζον. Ἐτει ἀπὸ Θεογονίας χιλ. τετρ. ἐξηκοσῶ τρίτῳ.

De nomine quidem editum fuit in Mediolano tempestate Francisci Sfortiae ducis, rogatu Philippi Ferusini, et Bartholomaei Chalci, et Bonini Bombicij, quibus gratificatus et regulas verborum addidi octo partium orationis compendio saepenumero impresso, quia argumento huic congruebant: anno a Dei ortu MCCCCLXIII.

Reliquit etiam tractatulum De pronominebus secundum omnem dialectum et poeticum usum, scriptum Mediolani MCCCCLX. Item alium De subscriptis vocalibus, in Messana compositum MCCCCLXX.

Hos omnes libellos, nunquam ante impressos, post mortem auctoris collegit, et una cum compendio octo partium orationis ter ante excuso, adiecta etiam versione Latina, typis suis edidit Aldus; quo anno vero non comparet. Castigatus postea edidit Gaspar Philomusus; rursusque Jo. Oporinus Bas. MDXLVII. Insigniter errat Simlerus cum grammaticam ejus Graecam opusculum diversum facit ab Erotematis dictis: quae primum quidem grammaticae constituunt librum. Edidit (inquit Simlerus) "grammaticae
" Graecae opusculum. Item libros tres Erote-
" matum."

In Prooemio libellorum simul omnium collectorum Aldus haec habet, ad Angelum Gabrielem patricium Venetum scribens: "Cum
" plurimis in rebus novi te plenissimum amoris,
" humanitatis, officii, diligentiae, tum praeci-
" pue tua in Constantinum Lascarenum Byzanti-
" num praeceptorem tuum pietate, quem aequè
" semper amasti, coluisti, observasti ac patrem.
" Nam ex quo Messana, ad quam erudiendi
" gratia

“ gratia profectus fueras, rediisti Venetias lin-
 “ guae Graecae peritissimus, (erat enim eo tem-
 “ pore Messana studiosis literarum Graecarum
 “ Athenae alterae propter Constantinum). me
 “ nunquam destitisti rogare.—Sed illud non
 “ possum non dolere, non licuisse Constantino
 “ lucubrationes suas omnes cura nostra impressas
 “ ante videre, quam e vita discederet. Quod
 “ si accidisset, visus sibi fuisset superare om-
 “ nium fortunas.” Ab Aldo dicitur alibi vir
 doctissimus optimusque.

Scripsit praeterea dum Messanae egit, anno
 MCCCCLXVIII. cum alia quaedam, tum De syn-
 taxi verborum juxta Latinos, quae nunquam
 typis excusa sunt. Meminit vero ipse in fine
 libri tertii : Τὸ δὲ περὶ ῥήματος ἐχρυσάσθη μὲν ἐκεί-
 ῃ ἐξέδοιο δὲ ἐνλαῦθα ἐν Μεσσηνίᾳ τῆς Σικελίας, ἔτι καὶ
 τὸ περὶ συντάξεως τῶν ῥημάτων κατὰ Λατίνους, καὶ
 ἄλλα τινὰ ἔτει χιλ. τετρακ. ἐξηκοστῷ ὀγδόῳ. De
 verbo *autem scriptum est ibi* (Mediolani :) *editus*
autem est hic in Messana Siciliae, etiam et De
constructione verborum secundum Latinos, et
nonnulla alia anno MCCCCLXVIII.

Scripsit idem De philosophis Calabris librum
 Alphonso regi dicatum. Quod opus citatum
 reperio a Gabriele Barrio De antiquitatibus Ca-
 labriae : — “ Constantinus Lascaris in eo libro
 “ quem ad Alphonsum Arragonium de philo-
 “ sophis Calabris scripsit.”

Illius expositio prophetiae five vaticinii Chof-
 roae regis Persarum, de imperio Romano, ser-
 vatur in bibliotheca Vindobonensi.

Epistola quaedam ejus Graece extat in cod.
 regio Paris. num. 29.

“ Exemplar Gregorii papae Romani dialogo-
 “ rum quatuor Graece verforum, quod in urbe
 “ Siciliae Messanae Constantinus Lascaris emit,
 “ manumque supplevit sua, anno mccccxc,”
 memoratur apud Possevinum in catalogo bibl.
 Augustanae. Meminit illius Raphael Volater-
 ranus *Anthropologiae* libro *xxi*. “ Constantinus
 “ patria Constantinopolitanus Messanae docuit:
 “ ubi iam senex proximis annis extinctus est.
 “ Parvum grammaticae Graecae opusculum edi-
 “ dit, quam in primis profitebatur, magnaeque
 “ scholae par admodum fuit, ac Siculis magno-
 “ pere satisfecit.” Cum parvum grammaticae
 Graecae opusculum vocat, videatur vidisse tan-
 tum librum primum ante caeteros seorsum edi-
 tum.

Gyraldus De poetis sui temp. dial. poster.
 “ Nunc Laschares duos commemorabo, quo-
 “ rum alter Janus Laschares Rhindacenus fuit,
 “ alter Constantinus Byzantius.—Fuerat et
 “ eodem pene Jani tempore Constantinus Las-
 “ chares, eo senior, Byzantius, cujus licet car-
 “ mina non legantur, dignus est tamen ut in
 “ hoc loco ejus meminerimus, nam et ejus le-
 “ guntur Institutiones grammaticae perutiles
 “ Graece scire volentibus. Sed et Bembo no-
 “ ster, cum ejus in Sicilia Messenae discipulus
 “ fuisset, plerumque asserere solebat Constanti-
 “ num non modo soluta oratione, verum et
 “ carmine, plurimum valuisse, idque verisimile
 “ videtur, cum facilius carmina Graece scri-
 “ bantur quam Latine.”

Grammaticam ejus omnibus aliis, praeter
 unam

unam Gazae, praetulit Erasmus. “^a Inter Graecos grammaticos (inquit) nemo non primum locum tribuit Theodoro Gazae, proximum mea sententia Const. Lascaris sibi jure suo vendicat.”

Magni quoque illam fecisse Budaeus dicitur.

Ludovicus Vives ^b observat “Lascarin conatum esse reducere verba Graeca ad quinque illa genera et formulas verborum Latinorum, prolixè et parum apte.

Idem alibi ^c illum perperam confundit cum Joanne Lascari, hunc faciens auctorem grammaticae istius Graecae. “In Graecis (inquit) Herodianus, Tryphonius, et qui patrum memoria Graecas literas in Italiam invexit, Chrysoloras et Joannes Lascaris.”

Latinam illius grammaticae translationem, quae e regione ab Aldo adjecta est, his verbis damnat Melchior Volmarus ^d: “Quod si Lascarim objicias, tantum efficit e regione Graeci sermonis vulgaris et ad verbum, pene dixerim, inepta tralatio ista, ut huic adhaerentes lectorem pariter et autorem cum magno ipsorum dispendio auditores fastidiant.”

Scipionis Carteromachi versus in ejus Grammaticam.

Τὴν Κωνσταντίνου μαθὼν πολυειδέα τέχνην
 Ὅρσσω γραμματικῆς καὶ σὺ Λατίν' ἐς ἄκρον.
 Οὐ νέμεσις παῖδας γλώσση πάλαι ἀμφὶ ποιηθεῖς
 Τὸν σοφὸν Ἑλλάδων κοινὰ γυνῆα ποιεῖν.

^a De ratione studii.

^b De ratione studii puerilis.

^c De tradendis discipl. l. 3.

^d Praef. in gram. Chalcondylis.

Quos ad verbum sic vertit Aldus :

Constantini ediscens multiformem artem

Age grammaticae et tu Latine in summum.

Non reprehenso, filios linguae circa adoptatos

*Doctum Graecorum communem parentem la-
borare.*

CAP.

CAP. V.

De JOANNE LASCARI.

Constantini filius fuit JOANNES ANDREAS LASCARIS (vulgo JANUS LASCARIS vel LASCARES) si credimus auctori additamentorum chronici Jacobi Philippi Bergomatis Parisiis editorum MDXXXV. Neque aetas repugnat. Et facile praeterea scriptori isti innotescere id poterat, quandoquidem tunc temporis, cum edita sunt illa additamenta, Parisiis egit Angelus Lascaris Joannis ipsius filius. Mihi error tamen videtur, hoc argumento, quod constet Gyraldum, qui utriusque Constantini simul et Joannis, meminit, de eo secus sensisse. Quin et Aldus Manutius, in epistola ad Joannem nuncupatoria Rhetoribus Graecis praefixa, ubi multis verbis laudes ejus persequitur, partim a doctrina, partim quod ex stirpe imperatoria Lascareorum ortus fuit, de Constantino Lascare ne verbum habet, cum tamen de eo, cujus grammaticam non sine magna laude ipse ante ediderat, si ipsius filius fuisset Joannes, silentium agere vix aut ne vix quidem potuit. De Jovii silentio nihil dico: nam dubium est, utrum ille de Constantino Lascare quicquam unquam inaudiverat.

Byzantinus passim dicitur Constantinus Lascaris, cum ab aliis passim, tum etiam a seipso in Grammaticae inscriptione. Rhyndacenus vero dicitur Joannes, non modo ab aliis vulgo, verum etiam a seipso in epistola ad Budacum,

ubi nomen suum sic subscribit : *Ἰάνος Δάσκαρος ὁ Πυρδακηνός*. At vero a Jano Parrasio, in epistolae ad Joannem inscriptione, dicitur quoque ipse Byzantinus : — Nempe genere Byzantinus, natu Rhyndacenus fuit.

In Italiam concedens, five e Graecia, five e Sicilia, Joannes Lascaris, versatus est primum Florentiae, ubi ejus ope utebatur Laurentius Medices in construenda illa nobili sua bibliotheca, cujus etiam causa cum per universam Graeciam, et Asiam, insulasque, uti scribit Geraldus, mittebat ad conquirendos quosque optimos codices, quos pecunia redemptos habere posset. Apud Jovium legimus illum a Laurentio Medice, cui nihil antiquius unquam fuit, quam ingenia liberali beneficio devinxisse, exceptum fuisse, et ab eo ad conquirenda volumina Byzantium cum legatione ad Bajazetem (ejus nominis secundum) bis missum : Nec honesta petenti defuisse unquam barbarum imperatorem : quippe qui erat totius philosophiae studiosus, Averroisique sectator eximius : et de Laurentio privatim tanquam de illustri cultore virtutis optime sentiret, cum paulo ante Baudinum percussorem fratris fuga in Asiam elapsum in catenis ad supplicium tradidisset : Itaque Lascarem tuto abdita Graeciae perscrutatum, cum patriae opes victoribus cessissent, nobiliora divitiis antiquae dignitatis volumina collegisse, ut in Italia servarentur.

Ejusdem rei meminit Marsilius Ficinus in epistola anni MCCCCXCII. unde illum intelligimus e Graecia una cum libris fuisse reversum post Laurentii obitum, quando Petrus illius filius res Florentinorum gubernaret.

Ad

Ad Martinum Uraniam Germanum.

POST discessum ex Italia tuum advecti sunt e Graecia mox ad magnanimum Petrum Medicem libri multi ex quam plurimis electi, nuper electore Lascari Graeco admodum elegante, pro regia illa bibliotheca jampridem a magno Laurentio feliciter instituta. Ego autem inter multa (ut soleo) semper in primis legi Platonica, primaque inter haec commentaria Procli in sex Platonis de rep. libros principiumque septimi.

Aldus Manutius in praef. oratorum Graecorum ed. MDXIII. “ Quas plerique horum
“ scripserunt orationes, multis seculis abditae
“ latuerunt. Latebant autem in Atho Thra-
“ ciae monte. Eas Lascaris is, qui abhinc
“ quinquennium pro Christianissimo rege Venetiis summa cum laude legatum agebat,
“ doctissimus et ad unguem factus homo, in
“ Italiam reportavit. Miserat enim ipsum Laurentius ille Medices in Graeciam ad inquirendos simul et quantovis emendos pretio bonos libros. Unde Florentiam et cum iis
“ ipsis orationibus, et cum aliis, tum raris tum
“ pretiosis voluminibus rediit.”

Dum Florentiae sub Laurentio egit, primus edidit anno MCCCCLXXXIV. epigrammatum Graecorum volumen, literis antiquis, uti inquit Gyraldus, excusum cum sua epistola eruditissima ad Petrum Medicem. Volumen epigrammatum Graecorum pervetustum, sine vel loci vel temporis notatione, literis uncialibus, sive
(ut

(ut vocant) capitalibus, oppido eleganter impressum, in bibliotheca vidi Bodleiana, quam existimo fuisse illius editionem : sed cui deest tamen epistola ad Petrum Medicem nuncupatoria.

Ad eundem Petrum Medicem scripsit tractatulum De veris Graecarum literarum formis ac causis apud antiquos, ut ex fine apparet. “ Et
 “ haec quidem attigisse de veterrimis literarum
 “ figuris non abs re visum est, Petre Medices,
 “ cum tibi ante omnia rem gratam facturum
 “ me esse existimaverim, antiquitati summo opere
 “ dedito.”

Ad illum, dum Florentiae, sub Laurentio Medice egit, scriptum est hoc carmen a Marullo :

Jane, vatis amor tui,

Unus qui patria tam procul a domo
 Secessu frueris tamen,

Et contentus humo vivis in hospita,
 Felix, quem neque turbidi

Bellorum strepitus, nec creperae vices
 Terrent, et gravis alea

Fortunae, indocilis stare loco diu ;
 Sed sacri medius chori

Musarum, facili pectore despicias

Prave quae populus nocens

Miramur, etc.

Post Petrum ejectum, totamque Mediceorum familiam, quod contigit anno MCCCCXCIV. se recepit ad Carolum VIII. Galliarum regem, eumque, benigne exceptus, in bello Italico, posteaque in Galliam redeuntem, comitatus est ; et Carolo brevi post morte subrepto, in comitatu Ludovici XII. permanfit. Si fides Nau-
 daeo,

daeo²; Parisios sub Carolo VIII. accedens, salario publico literas Graecas professus est: quod tamen haud convenit cum Budaei narratione; quae innuit illum in regum comitatu, non in academia, fuisse versatum, et tantum privatim Budaeo ipsi Graece, idque raro, praelegisse.

In epistola ad Cutbertum Tonstallum de se ab eo Graece erudito sic loquitur Budaeus: “ Romam bis adii, urbesque insignes Italiae, “ doctos ubi homines per transennam vidi “ potius quam audiui, et literarum meliorum “ professores tanquam a limine salutavi, quantum scil. homini licuit Italiam raptim peragrans, nec libera legatione; sed et domi “ nonnunquam doctorum hominum familiaritate usus sum. In quibus praecipue colui Joannem Lascarum, virum Graecum, utraque “ lingua pereruditum, qui nunc in urbe Graecorum scholae praefectus est a pontifice: is “ quum omnia causa mea curaret, non magis “ nopere juvare me potuit, quum ageret fere in “ comitatu regis multis ab hac urbe millibus “ distractus, et ego frequens in urbe, raro in “ comitatu fuerim; fecit libens id demum “ quod potuit, ut et nonnunquam praesens “ mihi aliquid praelegeret, id quod vicies non “ contigit, et absens librorum scrinia conderet, et penes me deponeret.

A rege Ludovico ad civitates Italicas quae ipsi fuerant foedere conjuncti legatus missus est ad animos eorum roborandos. Et anno de-

² Vide supra in Hermonymo.

mum MDIII. ab eodem ad rempublicam Venetorum legationis nomine missus, ibi multos annos eo munere fungebatur. Nonnullosque Graece erudiebat, inter alios Germanum Brixium Parisiensem, qui in epistola ad Erasmus scripta an. MDXVI. haec habet: “ Memoriam paulisper refricemus consuetudinis illius
 “ atque amicitiae veteris, quae nobiscum olim
 “ Venetiis intercessit, dum ego sub Jano Lascare meo (cum dico, meo, praeceptorem, ac
 “ veluti parentem optimum intelligo) vixdum
 “ Latinis literis initiatus, Graecis operam navare auspicarer: tu in aedibus Aldi Manutii,
 “ singularis etiam tum eruditionis tuae, tum
 “ Graecae tum Latinae, egregia illa atque inculcata specimina diis hominibusque plaudentibus praeberes. Inter quae extant pro-
 “ verbiorum chiliades quatuor,” etc.

An. MDVIII. Venetiis tum agenti legatum dedicat Aldus volumen primum rhetorum Graecorum: e quibus nonnulli ab eo primum in Italiam sunt advecti—“ Joanni Lascari oratori regio.” Eum jam quinquennium Venetiis egisse legatum regis Galliarum, monet epistola nuncupatoria.

Eidem ante sexennium nempe an. MDII. dum in aliis Italiae civitatibus ageret, nuncupaverat Aldus Sophoclis tragoedias a se editas.—
 “ Joanni Lascari viro praeclaro ac doctissimo.
 “ —Sedentibus (inquit) nobis his brumae
 “ frigoribus in hemicyclo ad ignem cum neacademice nostris, forteque esset una M. Mufurus noster.—Marcus, ut est studiosissimus tui ac perquam gratus discipulus (nam
 “ quantum

“ quantum bonis literis moribusque profecit,
 “ profecit autem plurimum, id omne tibi ac-
 “ ceptum refert) cum longo sermone de te ho-
 “ norifice multa narrasset, te proximis Julio et
 “ Augusto mensibus et Mediolani et Ticini vi-
 “ disse addidit, deque renascentibus Graecis li-
 “ teris plurimum tibi secum fuisse sermo-
 “ nem,” etc.

Joanne Medice, Laurentii magni filio, ad pontificatum Romanum, Leonis X. nomine, e-
 vecto anno MDXIII. ab eo veteris amicitiae no-
 mine Romam evocatus est, honorificeque habi-
 tus, et in unam aut alteram legationem missus.
 Eique autor fuit ut gymnasium Romae institue-
 retur, ubi nobiles pueri e Graecia acciti ale-
 rentur et erudirentur, ne lingua Graeca scite lo-
 quentium soboles interiret. Instituitur in Qui-
 rinali schola, cui ipse Lascaris praeficitur, ab
 eoque e Graecia accersuntur pueri, qui sub
 ejus auspiciis in edendos scriptores Graecos prae-
 claram operam impendunt. “ Ejectis Florentia.
 “ Medicis, inquit Gyraldus, aliquandiu vaga-
 “ tus; verum creato pontifice Leone X. Ro-
 “ mam accitus honeste apud pontificem diver-
 “ satus est, adolescentesque ingenuos ex uni-
 “ versa pene Graecia Romam advehi curavit,
 “ qui honeste alerentur et instituerentur tum
 “ Graece tum Latine a doctissimis praeceptoribus.”
 Huic scholae praefectum fuisse a pon-
 tifice ipsum Lascarim Budaeus disertè testatur.
 Et quantum illic operae edendis Graecis scrip-
 toribus navatum fuerit, res ipsa docet. Nempe
 isti Graecorum gymnasio debemus scholia Grae-

ca vetera in Homerum ed. una cum * Homero ipso Romae MDXVII. et scholia in Sophoclem ed. MDXVIII. necnon Porphyrii Homericarum quaestionum librum, ejusdemque De nympha-
rum antro in Odyssea opusculum, eodem anno MDXVIII. impressum. Homeri scholia hoc titulo frontispicii praemuniuntur: "Lectori. Ho-
" meri interpretes pervetustus, infinitis prope-
" modum malignitate temporum laceratus pla-
" gis, Mediceum olim Quirinalis, jam Caballini,
" montis gymnasium adii, ibique haud parvo
" negotio in integrum restitutus, purus nitidus-
" que ac mille fratribus auctus matris foecun-
" diſſimae chalcographorum artis beneficio in
" lucem prodeco: parentis generosae studiorum
" professionis penetralia referans. Debes id quo-
" que, lector candide, Leoni X. pontifici maxi-
" mo, cujus providentia ac benignitate gymna-
" sium nuper institutum viget, frugisque bo-
" nae testimonium perhibens bona sua stu-
" diosis perquam liberaliter impertit." Sequun-
tur Lascaris epigrammata Graeca duo in Ho-
merum et commentatores ibi editos. Ad finem:
Ετυπώθη ἐν Ρώμῃ, ὡς αὖ τῷ Κυρίνῃ λόφον, ἐν τῇ
οἰκίᾳ τῷ εὐγενῆς καὶ σοφῆς ἀνδρός, προξένου τε τῶν
λογίων καὶ κηδεμόνος ἀρίστου τῷ Κολλοσίῳ τῶν ἀπορ-
ρίπτων γραμματικῆς τῷ ἀκροῦ ἀρχιερέως, ἔτει, etc.
Leonis pontificis privilegium ibidem impressum,
a nobis hoc in loco praetermitti non debet:

* Fallitur autor doctissimus, ut et Fabricius. Scholia seorsum excusa sunt Romae MDXVII. at non Homerus ipse.

Leo PP. X.

“ Universis et singulis ad quos hae litte-
“ rae nostrae pervenerint, salutem et aposto-
“ licam benedictionem. Studia litterarum et
“ bonarum artium, quae vitam humanam im-
“ primis illustrare et excolere videntur, et an-
“ tea, dum in minore fortuna essemus, semper
“ fovimus, et postquam ad supremum hunc
“ honoris locum divina providentia evecti su-
“ mus, de iis, quantum in nobis fuit, bene me-
“ reri nunquam cessavimus, facturi idem in
“ posterum tanto libentius tantoque liberalius,
“ quanto ingenia ad artes ipsas capeffendas fieri
“ propensiora et ardentiora cognoverimus. Cum
“ itaque dilecti filii adolescentes Gymnafii no-
“ stri in Quirinali colle per nos constituti, Graecis
“ artibus incumbentes, hanc antiquissimorum et
“ nunquam antehac impressorum Homeri auc-
“ torum interpretationem formis excudendam
“ curaverint : Nos, considerata operis utilitate,
“ et fructu maximo, qui ex tanti tamque illu-
“ stris poetae expositione ad studiosos perventu-
“ rus est, et simul habita ratione laborum et
“ impensarum, quos chalcographi in excuden-
“ dum librum contulere, operae pretium facere
“ visi sumus, si ad eam rem juvandam favo-
“ rem et auctoritatem nostram adjiceremus.
“ Ne quid igitur in praejudicium Gymnafii
“ fraudemque et detrimentum dictorum impres-
“ sorum committat, volumus et mandamus ne
“ quis eos ipsos auctores decennio proxime fu-
“ turo imprimere, aut imprimi facere, aut im-
“ pressos venundare, venundandoive dare ullis
“ in

“ in locis sine licentia Gymnafii praefati, aut
 “ ejus curam gerentium. Qui contra manda-
 “ tum hoc nostrum fecerit, admiserit, is uni-
 “ versae Dei ecclesiae toto orbe terrarum expers
 “ excommunicatusque esto. Praeterea libris et
 “ aureis quingentis ad arbitrium nostrum ap-
 “ plicandis sine ulla remissione multator. Prae-
 “ cipientes universis et singulis archiepiscopis,
 “ episcopis eorumque vicariis, necnon nostris
 “ et S. R. E. officialibus et quemlibet magi-
 “ stratum tam in alma urbe quam extra eam
 “ gerentibus, et aliis ad quos spectat in vir-
 “ tute sanctae obedientiae, ut praemissa ad om-
 “ nem instantiam dicti Gymnafii ipsiusque
 “ rectorum faciant inviolabiliter observari, con-
 “ trariis non obstantibus quibuscunque. Datum
 “ Romae apud Sanctum Petrum sub annulo
 “ piscatoris die VII. Septembris MDXVII. pon-
 “ tificatus nostri anno quinto.

Scholiorum in Sophoclem ibidem editorum in-
 scriptio sic se habet: “ Commentarii in septem
 “ Tragoedias Sophoclis, quae ex aliis ejus
 “ compluribus solae superfuerunt: opus ex-
 “ actissimum rarissimumque in Gymnasio Me-
 “ diceo Caballini montis a Leone X. pontifice
 “ maximo constituto, recognitum repurgatum-
 “ que,” etc. Porphyrii opuscula dicuntur
 “ Leonis X. pontificis maximi beneficio e te-
 “ nebris eruta, impressaque in Gymnasio Me-
 “ diceo ad Caballinum montem.” In haec quo-
 que opera utraque habentur epigrammata Jo-
 annis Lascaris.

Nec aliorum linguae Graecae studiosorum,
 dum his temporibus versabatur Romae, defuit
 industriae.

industriæ. Extat ad illum tum Romæ com-
 morantem Budæi epistola, qua ei recommen-
 datur Christophorus Longolius profecturus Ro-
 mam, ut ab eo in Graecis perfectius erudiretur.
 “ Mecum precibus contendit, ut sibi benevolum
 “ compararem Graecorum eloquentissimum Laf-
 “ carum, amicum, inquit, tuum : qui et Ro-
 “ mæ aliis in rebus plurimum valet, tum etiam
 “ apud summum ecclesiæ antistitem literas et
 “ disciplinarum cultum dispensat, de eisque sta-
 “ tuit. Eo quippe auctore, Graecum gymna-
 “ sium, idemque percelebre, studiose institutum
 “ est.” Eumque tunc temporis Henricum
 Glareanum in Graecis erudiisse intelligimus ex
 Erasmi ad Glareanum epistola scripta an.
 MDXVIII. “ Joannis Lascaris consuetudinem
 “ tibi profecto gratulor : non est ille sui diffi-
 “ milis, semper candidissime favet bonæ spei in-
 “ geniis. Utinam eum virum Deus juvandis
 “ optimis studiis quam diutissime superstitem
 “ esse velit.”

Roma demum derelicta, non, ut scribit Gy-
 raldus, post Leonis pontificis obitum, sed hoc
 ipso anno MDXVIII. in Galliam se rursus con-
 tulit. Id quod patet ex Pauli Bonbasii ad Eras-
 mum epistola, cal. Octob. istius anni data :
 “ Lascaris in Gallia nunc agit, propterea que a
 “ me conveniri non potuit.” Demiratur hoc
 audiens Erasmus, “ quæ res eum a Roma po-
 “ tuerit avellere, præsertim Leone præfidente
 “ rebus ac studiis.” Egisse quoque illum Pari-
 siis anno MDXIX. comperimus ex Budæi ad
 Brixium epistola data Mompeffulo Maii III. “ Si
 “ vero tu in meum favorem salutaveris Lasca-

“rim nostrum, ut amico congruit, necnon de-
 “center, immensum in me promeritum con-
 “tuleris. Nullius siquidem hominum usque
 “adeo amicitiam quemadmodum ipsius com-
 “mendo atque magnifico.”

Roma nimirum tum Parisios migrabat, a Francisco I. rege, illustri literarum in Gallia restauratore, accitus, ad bibliothecam regiam et gymnasium ibi constituendum, uti discimus ex Gyrardo. Qua de re audiendus quoque Jacobus Tuffanus, primus in academia Parisiensi linguae Graecae professor regius, in epistola ad Angelum Lascarium ipsius filium: “Jani patris tui
 “excellentem in Romana lingua, nedum ve-
 “stra, peritiam, pluribus hic verbis ne fufius
 “persequar, illud certe dicam, Graecae lite-
 “raturae quantum usu, quantum scientia prae-
 “cellat, ex hoc intelligi vel maxime posse,
 “quod cum ex cunctis vestri generis hominibus
 “de sententia doctissimorum delectum prin-
 “ceps noster Franciscus accersendum esse cen-
 “suerit, ut museo, quod in hac urbe longe
 “omnium principe multo celeberrimum spera-
 “mus excitatum iri, velut alter Apollo prae-
 “fideat.”

Graecorum gymnasium tale, quale Romae antea instituerat, sibi fieri voluit rex Franciscus; ideoque illum anno MDXX. Venetias misit, ut adolescentes quosdam e Graecia accerferet, Parisiosque advehi curaret. Budaeus rursus in alia ad Brixium epistola Graece conscripta Jun. 19. MDXXI. “Janus Lascaris amicusque tibi
 “antea, et nunc ex amicitia migrans, Venetiis
 “agens,

“agens, juvenes se ait opperiri, quos^a per non-
 “nullos illinc in Graeciam missos accersiverat
 “in Italiam: cum certum sit ei minime re-
 “dire inde, donec cognoverit quidnam ab eo
 “missi confecerint in Graecia de virorum de-
 “lectu, qui factus est ob statum et constitutio-
 “nem Gymnasii. Quinetiam equidem ipsum
 “eos praestolantem suspicor leniter atque can-
 “dido animo perseveraturum, etiamsi inter-
 “pestive venerint. Nosti enim hominem quam
 “cupidus sit ejus regionis, ac gestiat eo quod
 “est apud patricos et ingenuos illic incolentes
 “hospitio. Alioqui interim immorantibus illis
 “qui propter puerorum delectum missi fuerant,
 “cum ipsi esset communicatio bibliothecae per-
 “celebris, compluribus quidem voluminibus,
 “ut ferunt, eximiis refertae, ex qua certe Dio-
 “dori Siculi libros nescio quos describi curavit,
 “et ad regem dono misit.” Eum alibi monet
 Budaeus Venetiis agere ob commissum sibi pue-
 rorum delectum. Rursusque in epistola ad Sal-
 monium Macrinum: “Id quod ut facias ex-
 “oratum te velim per Jani Lascaris genium,
 “communis nobis amici, etsi mihi fortasse pe-
 “culiaris: a quo literas jam binas accepi Ve-
 “netiis agente cum aliquot Diodori libris Grae-
 “cis, quos regi dono misit. Ubi nuncium
 “praestolari se scribit e Graecia, unde pueros
 “(ut nosti) accersendos mandavit et curavit.”

Utrum unquam in Galliam appulerunt acciti
 ab eo adolescentes Gracci, necne, in dubio est.

^a Οὗς τινες ἐκ τῶν πρέσβει μετὰ καλῶς ἔσθην εἰς Ἰταλίαν.
 Quod Jac. Tusanus sic perperam vertit: Quos illinc cum mi-
 sisset accersere praevenit in Italiam.

Patet vero ex Budaei epistola praecitata ad Brixium, aliaque quadam ad ipsum Lascarium scripta, eo ipso tempore gymnasium Parisiis instituendum, ob bella quae tum flagrabant voluntate regis sopita, in nihilum abivisse. “ Gym-
 “ nasia elapsi anni (ad Brixium, inquit) jam
 “ tibi casta irritaque abeunt, de quibus certe fa-
 “ ma luculenta, et expectatio excitata est, tur-
 “ barumque causa subito jacuit et solitudinibus
 “ militaribus.”

Cum itaque gymnasium ab eo Parisiis instituendum ad alia deferretur tempora, se Romam retulit ad Clementem VII. Leonis X. patruelem qui anno MCCCXXIII. ad pontificatum ascenderat. A quo legatus missus est ad imperatorem Carolum V. ad quem orationem illius nomine habuit de concordia inter Christianos constituenda belloque adversus Turcas movendo. Quae oratio Gallice extat typis excusa. Roma rursum in Galliam ad Franciscum regem demigrat, anno scil. MDXXV. vel etiam ante. Nam in epistola ad Brixium eo anno data Erasmus facit illius mentionem tanquam tunc apud Brixium Parisiis versati. “ Clarissimo viro Joanni
 “ Lascari magnopere gratulor primum incolu-
 “ mitatem, deinde convictum tuum, etiam si
 “ hunc tibi magis etiam gratuler.”

Anno demum MDXXXIV. a Paulo III. tum recens in locum Clementis VII. successit, multis pollicitationibus vocatus, Romam remigrat; annoque sequente, ex podagra et articulari morbo moritur, senex fere nonagenarius, relicto filio Angelo haerede, qui Parisiis aetatem egit. Er-
 rore

rore magno ait ^b Lambecius eum obiisse sub pontificatu Leonis X. qui interiit anno MDXXI. Sepultus Romae jacet in aede D. Agathae supra Suburram, cum hoc epitaphio a se composito :

Λάσκαρις ἀλλοδαπῇ γαίῃ ἐνικάτθελος, γαίην
 Οὔτε λίην ξείνην, ᾧ ξένος, μεμφόμενος.
 "Ευρετο μειλιχίην. Ἀλλ' ἄχθεται, ἔπειρ Ἀχαιοῖς
 Οὐδ' ἔτι χῶν χεύει πατρίδος ἐλευθέρου.

Quod Majoranus sic vertit :

*Lascaris in terra est aliena hic ecce sepultus,
 Nec nimis externam quod quereretur erat.
 Quam placidam, O hospes, reperit : sed desbet
 Achaeis
 Libera quod nec adhuc patria fundet humum.*

Subjicitur aliud tetraſtichon Graecum in memoriam Catharinae (ut videtur) uxoris ejus ; quod apud Schraderum in monumentis Italiae, sed misere corruptum, videre est.

Praeter opuscula superius commemorata et epigrammata Graeca et Latina Basileae impressa MDXXXVII. edidit et Latine vertit excerpta quaedam e Polybii historiis De militia Romanorum atque in primis De castrorum metatione, quae inscripsit : περὶ τῆς τῶν ὀπλιῶν καταστάσεως.

Angeli Colotii in illum epitaphium :

Dilectus Musis, et rebus natus agendis,
 Quem gravida imperiis protulit alta domus ;
 Tot freta dum curris, totque invia regna pererras,
 Ausonia tandem, Lascaris, urbe jaces.

^b Com. de bibl. Vindobon. 1. 6. p. 279.

Sed fitus in patria es, Graio licet orbe remotus.
Virtuti nulla est terra aliena suae.

Marii Molsae :

Lascaris hic fitus est Janus, quo sospite Graium
Res olim fractae non potuere capi.
Hic etenim in Latium dilectas Palladi Athenas
Detulit, et gemino mox dedit ore loqui.
Saepe etiam regumque animos populosque feroces
Cecropio flexit tum sale, tum numeris.
Annosi donec confectum viribus aevi,
Exitio obrepens curva senecta dedit.
Felicem ante omnes, folio qui pulsus avito,
Tam procul hic patria contegeretur humo.

Antonii Tebaldei :

Lascaris hic, Graium specimen : nec crede ca-
daver
Illius esse sub hoc marmore, sed statuam.
Altera quippe fuit Niobe : dolor impius illam
Natorum, hunc podagrae, transtulit in lapidem.

Benedicti Lampridii ad illum carmen ;

Virum sumpta refer chelys,
Qui modo Remi ad urbem
Rediit Alpium per
Juga frigoribus redimita ;
Degat his ut ultimae
In locis sua vitae
Tempora otiosior ;
Atque se veterum
(Quod unum avet) libris virorum,
Latinisque reddat et
Atticis, utramque quando

De

De teneris unguibus
Solida bona colens,
Novit elegantiam :
Ut antiqua gloria nihil
Magis pulchra tangat astra capite
Levi, folium et aureum Jovis.

Nihil sapientia
Tollit altius, alis
Celeribus per omnem
Iter illa tetendit Olympum.
Cui nigram citra notam es,
Magne Lascari, clarus
Intimusque vel supra
Caeteros homines :
Quod Itali exterique Reges,
Apud quos tibi loqui
Contigit, gravesque rerum
Volvere moles, sciunt,
Leone tribuerit
Plurimum tibi, feram ?
Leo decus tiaræ et apicis
Sacri, quo nec ante magis aliquid
Fuit, nec alias dabunt Dei.

Amavit animo ille toto
Caput eruditum :
Amaverat prius
Lascarin ejus
Pater, avidus decoræ ille gloriæ,
Lyra tacitus nulla, Etruriæque
Potens divitis, asperæque praeliis,
Musarum Heliconidum gravis
Custos, et hospitem
Doctorum adamator.
Namque his patebat illico

Opima domus cognitis :
Ferax unde semper data copia
Ingeniis canendi
Genus Mediceum, et viros
Inclytos super astra
Fidicinum canoris
Numeris, citharaque locatos,
Sed diem ultimam improbo
Rumpit pollice Clotho ;
Noxque luminis nitens
Condit atra jubar,
In almaque ipse intulit se
Jovis regna, vidit et
Intolens corusca Phoebe
Tela. Ita Laurentius
Sua bonus obiit
Fata. Janus id videns,
Amatum relinquere locum
Parabat, dolore victus, obitum ob
Nefarium, et acerba fidera.

Tubis tunc fera Martiis
Bella forte sonabant,
Nitidaque induebat
Furor arma cruore linenda
Militem ferocium,
Carlus ab Rhodano quos
Finibusque Galliae
Acer innumeros
Agebat Ausonum per agros.
Frequens rumor ire eam
Grandinem fuit virorum,
Incuteret quae novum
Facile metum Asiae
Toti, et impio freto,

Tenet

Tenet quae modo loco facer
Deorum hostis infulaeque Latiae,
Palaeologus ante pius
Quae Lascaris avus tenebat,
Igitur paterna
Repente perculit res animum. Nec
Mora ; adiit haud pavens ille regiam.
Quis esset ait. Rex loquentis omnem
Stupebat faciem, stupebat elegans
Sermonis acumen. Haud enim
Princeps loqui genus
Consuevit eodem
Quo plebs modo, nec ab rudi
Parum sapiens discrepat :
Ad hoc interest, virne Pelasgus, an
Barbarus os recludat.

Ibi autem simul ac fuit
Finis, appositumque
Satis erat locutus,
Mora nulla, manum manui rex
Jungit, atque lumine
Conspicatus amico
Pauca subdidit bonus :
Fata si dederint
Mea, et Deus, gerenda pro quo
Mihi haec bella, quae vides
Undecunque jam parata,
Te patrias in domus
Volo ego repositum :
Fide dexterae meae
(Datam tempserit nisi manum
Homo perfidus quis ?) in vetera te
Brevi refero regna tempore.

Juva consiliis tuis

Me interim, neque castris
Latereque hoc recede :
Mihi praecipuos eris inter.
Rex prius Neapolin
Jure quam veteri urbem
Gallus esse vult suam :
Hoc studebat eam
Ne haberet hostis, idque nimbus
Facit vix aheneus.
Cum statim potentiam auctam
Clam veriti, foedera nova
Socii ineunt
Mente principes levi.
Parum cheu ! fides hominibus
Sinistra institutione colitur
Sit ut mala necesse mox pati.

Redire igitur immerens rex,
Aliamque mentem
Habere cogitur, militiam dum
Recreat, et hostibus roboram apparet
Timenda magis. Caeterum deabus
Secus lanificis, Jovique federat.
Nam vix patrium attigit solum
Casus per asperos,
Cum lumina fato
Augusta claudit, effero
Sonoro ululatu omnia
Relinquens suis, Lascari maxime,
Cui nitida occidit spes.

Simul quam tamen excitat
Postea Ludovicus,
Nova ubi sceptrum sumpsit :
Etenim tua cognita virtus
Te jacere non tulit.

Ergo

Ergo mittere ad urbes
Italas, labantium
Robores qui animos,
Et in fide colas manentes :
Quod haud quisque onus ferat.
Ille sed labor quoque auram
In tenuem evanuit :
Lachesis enim et hunc
Eripuit nimis cito
Dolorem dolore cumulans.
Adest tertius, parem tibi animum
Jubetque habeas amatque te.
Minatur sed, agitque dum
Multa pulchraque rerum
Modo tuo Leone,
Modo sospite fratre Leonis ;
Experitur omnia
Haecenus Jove iniquo.
Irritae ergo quod morae
Pectus extimulant,
Gravisque deterit senectæ
Vigorem usque fervidum,
Otio dicas beato
Quod superest temporis,
Studiaque melius
Ad privata te refers,
Quirini in virente tumulto ;
Nitor qui loci antea quoque tibi
Solebat animo esse maxime.

Locus quis etenim tumultu
Vacat urbis aequæ ?
Ut urbs frequens et oracla Rodulphus
Bibit ea, cultor ille intimus sacri
Chori Aonidum ; arcana scita quarum

Jugis ex Heliconis unus oppida
 In nostra tulisti, ubi solum
 Natale barbarus
 Victor rapuit vi,
 Et regna nobiles sua
 Male heu fugiunt Lascars.
 Sed O Naenias, Picri, quid cies?
 Quid refricas dolorem?

Budaei extant ad eum epistolae aliquot Graecae, plenae dilectionis plane fraternae: ὦ ἀδελφε, ὦ πάντων τῶν φίλων ἐμῶν ἡδίστε καὶ αὐτάδελφε— ὦ φίλε, ἀπάντων τῶν ἐμοὶ προσωκειωμένων ἀνδρῶν καὶ ἑυνῶν ἐπικλήτων μάλιστα δεδοκιμασμένε. *Non per barbam tuam, inquit, quam dum discederes te amplexus deosculatus sum, etc.* Ab eodem laudatur cum alibi, tum hujusmodi verbis in epistola ad Janum Forestanum, illius discipulum: Λασκαρίζειν τοῖνυν ἐστὶν ἐν λόγοις μὲν καὶ φράσει, τὸ δεινῶς λέγειν καὶ κομψῶς. Τὸ δὲ ἥθος Λασκαρίζειν ἐστὶ, τὸ τὰ ἐπιεικῆ καὶ χρηστὰ καὶ εὐαριστέμενα φρονεῖν. *In literis quidem et elocutione Lascarisare est graviter eleganterque dicere. Ingenio vera Lascarisare, est mansueta et fructuosa placidaque sapere.*

Budaei postea causa epigrammata quaedam in Erasmus edidisse credebatur, inter alios Budaei amicos in Erasmus vehementer commotos, quod in Ciceroniano (scripto an. MDXXVIII.) Erasmus Budaeum cum Ascensio Badio contulisse videbatur.

Ab ipso tamen Erasmo, cum alibi saepius (ut supra) tum in eo ipso libello, elogiis haud contemnendis exornatur: “ De Jano Lascare, quoniam
 “ niam

“ niam adhuc supereſt, dicendum eſt parcius.
 “ Morum comitate generis nobilitatem prae ſe
 “ fert, acri judicio vir, multae in epigramma-
 “ tibus argutiae : poterat inter Ciceroniani cog-
 “ nominis candidatos numerari, ni crebrae le-
 “ gationes ac regum negotia revocaſſent homi-
 “ nem a muſis.” Epigrammatum in ſe ſcripta-
 rum, cum ab aliis Budaei amicis, tum ab ipſo
 Laſcare meminit Eraſmus in epistoſa anni
 MDXXVIII. “ Clamant me invidere gloriae Bu-
 “ daei, meque multis epigrammatiis dilacerant,
 “ in quibus aliquot putantur Jani Laſcaris,
 “ quem tamen in hoc ipſo libello honorificen-
 “ tiſſime commemoro, nec uſquam alias no-
 “ mino niſi cum honoris praefatione.” Rurſus
 in epistoſa anni MDXXX. ad Brixium: “ Ber-
 “ quinus ſcripſerat ad me carmen eſſe Laſcaris,
 “ diſtichon tantum extremum eſſe Tuſſani. Po-
 “ ſtea quidam homo minime levis ceu rem
 “ compertam ſcripſit totum carmen illius eſſe.
 “ Et tamen me leviter commovit hoc quicquid
 “ erat; magis dolebam hujusmodi diſſidiorum
 “ materiam quaeri, non ſine gravi bonarum li-
 “ terarum jactura.”

Leonem X. ad pontificatum nuper evectum
 Jano Parrhaſio conciliavit, eique auctor fuit ut
 illum Romam ad docendum evocaret, quo no-
 mine a Parrhaſio dicitur ^c “ Vir ad promeren-
 “ dos homines natus.” Extat ad illum ejus-
 dem Parrhaſii epistoſa ^d, cum hoc illius elogio :
 “ Joanni Laſcari Byzantio Gallorum regis apud

^c Orat. ante praeleſt. Cic. ad Att.
 quaeſ. ſylloge IV. ep. I.

^d De rebus per ep.

“ ſenatum

“ senatum Venetum legato.—Lis est mihi cum
 “ Politiano sinuosa, quaeque non, nisi ab eo
 “ qui juxta Graece sciat ac Latine, decidi recte
 “ possit. Itaque te disceptatorem (si per ad-
 “ versarium liceat) elegi, quum nemo nostro-
 “ rum, multis abhinc annis adeo Graece pro-
 “ fecerit, ut ipse Graecus homo Latine: quam-
 “ que Graecis a Cicerone laudem questus est
 “ Apollonius ereptam, tu cum pulvisculo cor-
 “ rasam tibi tuisque vindicaveris: in aliena
 “ lingua tantus, ut sapientissimus Venetorum
 “ senatus eloquentiae tuae vi captus, opes in
 “ Italia Gallorum coalescere non indigne ferat.
 “ Utinam Byzantii novaeque Romae res ampli-
 “ ficari per te daretur, ut a majoribus olim tuis
 “ in sua republica potentissimis. Hoc enim
 “ satius longeque magis expetendum quam ex-
 “ terae genti regnum constituere. Quoniam
 “ vero per immanem Scytharum dominatum
 “ non licet, hoc (ut ille dixit) Catone con-
 “ tenti, tempori serviamus et Musis, in quarum
 “ collegio quum principem locum teneas, ac-
 “ cipe controversiam tibi jure debitam, qua-
 “ que soles libertate meliori causae suffra-
 “ gari,” etc.

Pauli Jovii elogium: “ Joannes Lascares
 “ Graecorum fere omnium, qui Othomanicis
 “ armis patria pulsi in Italiam confugerunt, no-
 “ bilissimus atque doctissimus fuit. Stirpem
 “ enim sanguinis incorrupti ad imperatoris Con-
 “ stantinopolitani decus generosis moribus re-
 “ ferebat, utpote qui ab ingenua educatione op-
 “ timas literas imbibisset.—Valebat Latina fa-
 “ cundia, ita ut versus, qui extant, perscribere-
 “ ret,

“ ret, sed adeo contumaci sterilitate desidiosus
 “ erat, ut in vertendo Graeca vix Polybii ca-
 “ strametationem efflagitantibus amicis expres-
 “ ferit, quod id studium, recto an maligno ju-
 “ dicio incertum, penitus damnavet. Verum
 “ egregia cum laude praestitit, ut Latini ha-
 “ berent emendatiora, quae minore ipsorum la-
 “ bore verterentur. Honestae facultates non
 “ certo rixae reditu, sed aliena liberalitate quae-
 “ sitae, vel in rem negligenti et sumptuose vi-
 “ venti nunquam defuerunt.”

Autor additamentorum chronici Jacobi Phi-
 lippi Bergomatis : “ Janus Lascaris, summae
 “ eruditionis et gravitatis vir.—Romae a sum-
 “ mo pontifice multis praemiis affectus, nihil
 “ aliud curabat, quam ut antiqua veterum
 “ scriptorum monimenta suae integritati resti-
 “ tueret, atque emitteret in lucem. Quod of-
 “ ficiū etiam admodum senex tanta cum dili-
 “ gentia exercuit, ut nisi sinistro fato nobis tam
 “ cito ereptus fuisset, futurum erat, ut Graecae
 “ literae pristinum decus assumerent. Mortuus
 “ est non sine doctorum omnium lacrymis.
 “ Reliquit autem nobis Angelum Lascarem fi-
 “ lium paternae virtutis et eruditionis exemplum
 “ apud Parisinos.”

Pierius Valerianus, dialogo 2. De litteratorum
 infelicitate, postquam locutus fuisset de Demetrio
 Chalcondyle, illiusque filiis Theophilo et Ba-
 filio, “ Basilio, inquit, morte praematura erepto,
 “ et Musino sublato, vix unus tantum Joannes
 “ Lascaris est superstes, qui litterati nomen in-
 “ ter Graecos obineat. Neque quidem ille
 “ ulla unquam vitae suae tempestate felix, nisi
 “ quantum

“ quantum virtute et sapientia sua omnes et
 “ fortunae faevientis impetus, et valetudinis
 “ etiam, quae de artubus omnibus laborat, atro-
 “ citatem exuperat.”

Appellatur a^c Joanne Ludovico Tiletano “ no-
 “ stra memoria linguae Graecae (ut sic dicam)
 “ Camillus.”

Thomas Morus in responsione ad Germani
 Brixii Antimorum: “ Deloinum, Budaeum,
 “ Lascarem, viros literarum et virtutis gratia
 “ toti commendatos orbi (quorum nominibus
 “ major debebatur honor, quam ut libello con-
 “ taminaret istiusmodi, tanquam gemmas col-
 “ locares in luto) nominas; eosque tecum velut
 “ in partes attrahis: quos et castigatores prae-
 “ dicas, et consultores adhibitos in consultissimis
 “ consiliis. At ego, quanquam de syllabis illis
 “ ac soloecismis, quas objectas mihi non possum
 “ spondere quod sentiant, quorum me audie-
 “ rint, nec in illis quidem detrectabo iudicium;
 “ certe tales esse eos persuasum habeo, et phi-
 “ losophicae rei scientia, et rerum prudentia
 “ publicorum, ut,” etc.

Quanti illum una cum Chalcondyle, Mu-
 furo, et Aldo Manutio, aestimaverit Stephanus
 Niger, vide locum superius in Chalcondyle ex
 ejus dialogo de Graeciae antiq. adductum.

Lud. Vives^f: “ Joannis Lascaris extant Latini
 “ et Graeci lusus, ex argutiis brevibus et velut
 “ punctis subobscuri.”

Gerardi Vossii^g iudicio, “ non aspernanda

^c Praef. alphabeti Graeci ed. Paris. MDXXXVI.

^f De trad. discipl. l. 3.

^g De poetis Graecis.

“ sunt

“ sunt epigrammata ejus, sed quae tamen non
 “ augeant viri nomen.”

De ejus versione Polybianorum, Isaacus Casaubonus in Polybii praefatione: “ Janum Las-
 “ carim difficillimam partem scriptionis Poly-
 “ bianae facere Latinam esse ausum, illis praec-
 “ fertim temporibus, magnum fuit: multum-
 “ que verae laudis ea, quamvis brevi, opella
 “ praestantissimus ille vir, me iudice, meruit.
 “ Qui, si in nonnullis parum videtur cavisse,
 “ non tam eo nomine reprehendendus, homo
 “ enim erat, quam admirandus, quod in ple-
 “ risque καλὴν ἔργων. Graecus enim erat.”

Justus Lipsius, qui eadem nova interpreta-
 tione donavit, De milit. Rom. l. 1. dial. 1. ait
 illum “ apte et docte pleraque jam vertisse:
 “ tamen revera alibi aliter, et, quod caput est,
 “ non semper presse et adstrictè.

Huetius de claris interpretibus: “ Janum
 “ Lascarim in converso Polybio, exiguo qui-
 “ dem, at totius operis longe difficillimo frag-
 “ mento, saepenumero demirari soleo, ut eo-
 “ rum quae de eximia ipsius lucubratione in
 “ Polybio nostro praefati sumus” [sic Casau-
 bonus introducit loquens] “ minime nos ad-
 “ huc pigeat. Quod si hoc non sprevisset in-
 “ terpretandi munus, et excusso veterino, quo
 “ pene sepultus vixit, plura ingenii sui monu-
 “ menta reliquisset, melius quippe nomini suo
 “ et posterorum utilitati consulisset; at quan-
 “ tum concessit otio suo, tantum ex gloria dimi-
 “ nuit.”

Dum Romae egit, in Virgilium tanquam
 artis ignarum epigrammata scribere ausus est,

quo nomine a multis, epigrammatis in ipsum editis, vapulavit. “ Janum Lascarem, inquit “ Gyraldus, vidimus et audivimus saepe loquentem multis de rebus docte et argute.— “ Non solum Graece et Latine doctus, sed et “ regum ac principum agendis tractandisque “ negotiis fuit idoneus, et nisi Vergilium epigrammate proscidisset, ut artis ignarum, quo “ nomine a multis fuit exhibilatus, et ideo in “ eum versus et Graece et Latine a plerisque “ (Romae) compositi fuere, hic cum alio quocunque Graecae nationis poeta fuisset conferendus.”

Extant apud Francisci Floridi apologiam in linguae Latinae calumniatores, epigrammata bina, quibus Lascaris Virgilium impetiit, et tria alia, quibus Ciceronem proscidit: ob quae in illum, jam defunctum, acerrime stomachatur Floridus, eosque scriptores contra illum dedita opera prolixè tuetur, vix alio ullo nomine, quam Graeculi impudentis et inepti, eum dignatus. In Virgilium autem et Ciceronem epigrammata ista scripsit Lascaris, quia de gente Graeca nonnihil minus honorifice loqui videntur.

De Theodoro Duca Lascari imperatore Constantinopolitano, hujus proavo, cujus extant nonnulla impressa, in codd. MSS. plura, hic loci nihil attinet differere. Ab eo vero imperatore Theodori praenomen filio cuidam suo videtur indidisse. Nam de filio ejus intelligendus videtur Budaeus, cum in epistola quadam ad illum, “ Theodorus tuus (inquit) quae hic “ aguntur tibi enarraturus est, quem sub-
“ inde

“ inde non conveni saepenumero in aula ver-
 “ fantem, ipse quidem interim in urbe degens.”

In indice manuscriptorum codicum bibliothecae Venetae Baroccianae a Jacobo Philippo Tomafino edito occurrit grammatica Theodori Lascaris ad reginam Augustam. Quis iste fuerit Theodorus Lascaris, utrum idem cum imperatore necne, in ambiguo est. Inter codices Baroccianos, qui in bibliothecam Oxoniensem Bodleianam translati sunt, nullum talem invenio.

Francisci Lascaris, viri Graecae docti, Joannis nostri vel filii, ni fallor, vel ex filio Angelo nepotis, mentionem invenio in catalogo bibliothecae Nicolai Heinsii, ubi de exemplari Heliodori Graeco ed. Bas. MDXXXIV. monetur, fuisse istud
 “ Francisci Lascaris, cujus manu in margine non
 “ pauca videntur addita.”

CAP. VI.

De MICHAELE MARULLO, et
MANILIO RHALLA.

MICHAEL MARULLUS TARCHANIOTA, a Petro Crinito Marullus Byzantius passim dicitur, in poematum suorum inscriptione Michael Tarchaniota Marullus Constantinopolitanus. Originem nimirum traxit a Marullis Constantinopolitanis, sed ab Euphrosyne Tarchaniota Michaelis Tarchaniotae filia, matre sua, Tarchaniotae nomen sibimet assumpsit. Patrem habuit Manilium; avum Philippum, filium Manilii Marulli Constantinopolitani; qui sepultus jacet Anconae in templo S. Dominici cum hac inscriptione :

Manilio Marullo,
Patria Constantinopolitano,
Vetustissimo genere Marullorum nato,
Qui ex D. D. Gordianis Marullis
Rom. Imp. originem ducunt,
Omnibus Virtutibus honestisque moribus praedito,
a Turcis fortunis amplissimis spoliato
Patriaque ejecto,
Summis magistratibus, legationibusque variis,
Terra Marique laboribus,
Vita denique
Idibus Novembris Anconae defuncto,
Philippus Theodorusque filii,
Parenti pientiss.
Qui vixit ann. xcv. pos. anno Salutis MCCCC.
Anconae

Anconae eadem in aede visuntur monimenta
 Philippi Marulli, Michaelis avi, ^h Manilii pa-
 tris, Euphrosynae Tarchaniotae, matris ejus,
 necnon Michaelis Tarchaniotae, Euphrosynae
 patris, et Pauli Tarchaniotae, Euphrosynae fra-
 tris, cum epitaphiis a Michaele nostro compo-
 sitis, quae omnia extant inter ejus epigrammata,
 si excipias istud Michaelis Tarchaniotae, quod,
 nisi me fallit memoria, in libris ejus non com-
 paret. Matris ejus Euphrosynae epitaphium
 tale est:

Quaenam hoc in tumulo tegitur matrona? Ve-
 nustas.

Ille pudicitiam dixerat, haec eadem est.

Quod genus? Inachidi. Generis fortuna? Beata,
 Sed cecidit patria deficiente sua.

Quis torus? Unus, et hic felix sine lite Marulli.

An mater? Seno pignore fecit avum.

Quae vita? In tenebris. Quae causa indigna do-
 loris?

Occasus patriae, servitiumque grave.

Ecquem cum patria luxit? Fratresque patrem-
 que, etc.

Progeniem suam antiquam generisque nobili-
 tatem gloriatur ipse in carmine De exilio suo.
 Et ad originem familiae suae ab imperatoribus
 Romanis deductam adludit in versiculis de morte
 Jani fratris, qui in pueritia defunctus est:

Cur sine me Elyfia felix spatiare sub umbra,

Inter honoratos nobilis umbra patres?

Occurrunt Graiique atavi, proavique Latini, etc.

^h Fallitur enim Schraderus cum in Italiae monumentis, epi-
 taphium Manilii, patris nostri Michaelis, attribuit primo isti
 Manilio, qui obiit an. mcccc.

Expugnata urbe patria, Anconam (ut videtur) ubi abavus ejus Manilius antea degerat obiitque, a parentibus puer adductus est.

Florentiam postea accessit, ubi a Laurentio Medice communi doctorum omnium patrono, exceptus est munifice. Crinitus in carmine ad eum De imagine et portento avaritiae :

Placuit ad urbem flectere,
Qua noster Medices Pieridum parens,
Marulle, hospitium dulce tibi exhibet :
Ac te perpetuis muneribus fovens
Phoebum non patitur tela resumere :
Laurens Camaenarum decus.

Eidem principi perillustri Laurentio epigrammatum suorum libros iv. dicabat.

Fautorem quoque habuit Antonium principem Salernitanum, ad quem habentur epigrammata ejus aliquot, cuique nuncupantur libri iv. hymnorum naturalium in Deos gentilium. Illius in se munificentiam epigrammate hoc celebrat :

Das gemmas aurumque, ego do tibi carmina
tantum.

Sed bona si fuerint carmina, plus ego do.

Item alio :

Olim rogatus quid sibi relinqueret
Tam multa qui cuivis daret,
Hoc inquit ipsum Antonius si quid dedi :
Nam caetera haud puto mea.

In Gallia aliquando tam diu egit, ut Galliam tuam dicat Crinitus in carmine ad illum scripto De improba mordacitate Zoili :

Hacc

Haec pestis est, Marulle, nostri seculi:

Non illa quam procul fugis:

Licet relinquas patrios demum lares,

Aut Galliam tuam petas:

Seu te per undas Rhindacus videt suas,

Ubique te tamen occupat.

Num ideo potius Galliam tuam dicit, quod a partibus Gallorum militando stetit? Judicent alii.

Amicos suos peculiare verficulis hisce recenset,

ⁱ Laure compater, Altili, Elifi, Eli,

Parde Phosphore, Rhalle, Zenobi, Acci,

Pontane, unanimi mei sodales.

Uxorem Florentiae duxit Alexandram Scalam poetriam claram, Bartholomaei Scalae, secretarii Laurentii Medices filiam, cujus laudes epigrammatis compluribus celebrat.

A prima ferme juventute in Italia militabat, inter alarios equites descriptus, sub Nicolao Rhalla Spartano duce: eodemque tempore Musis simul ac Marti operam navabat, id quod ipse testatur in epigrammatum prooemio ad Laurentium:

Inter mille neces, durique incommoda Martis,

Quis putet Aonias posse juvare deas?

Hic quoque, Laure, juvant, perque arma ensesque sequuntur:

Militiae comites nec pudet esse meae,

ⁱ *Laurentius Medices, Gabr. Altilius, Elifus Calentius, Jo. Pardus, Manilius Rhallus, Zenobius Aetiolus, Accius Sincerus.*

Quaeque manus ferrum, posito fert ense libellos :
Et placet, et Musis est sine dulce nihil, etc.

“ Demum dum Siclam ^k, qui olim Cecina dicebatur, fluvium vel exigua tunc aqua fluentem (non solito inflatiorem, quod dicit Jovius) ingressus, sive equum potaturus, sive alia de causa tantillum immoratus, sensit equum anterioribus pedibus ita in arenas alvei semper infidi voraginosas absorberi, ut emergere inde non posset, dumque indignatus cum calcaribus adurget una cum equo in coenum provolutus est, impactoque crure sub cante-rii ventrem, cum neque surgere, neque se inde exsolvere posset, modica admodum ejus profluentis aqua suffocatus interiit. Ferunt illum primo statim casu vehementer excanduisse, utque erat irae impatiens convitia et maledicta in superos detorsisse.”

Hoc accidit, ut testatur Jovius, eo die quo Ludovicus Sfortia dux Mediolanensis a Gallis captus est : quod factum anno, ut, idem in historiis tradit, MCCCCXCIX. juxta alios MD. Omnino fallitur ^l Ger. Vossius, qui Marulli mortem refert ad XVII. Cal. Julii an. MDXI.

Sepultus jacet Anconae una cum majoribus suis in aede S. Dominici, inscriptione hac sepulchro incisa :

Michaelis Tarchoniotae Marulli
Euphrosyncs Tarchoniotae et Manilii Marulli fil.
Philosophi et poetae praestantissimi.

^k Pierius Valer. de liter. infel.

^l De poetis Lat.

Dum floruit magni decus Byzantii,
Marullus alti lucidam Jovis domum,
Laudesque factaque omnia extulit Deum :
Visa suorum caede, patriaeque ignibus,
Letho parentum, fortis exilium tulit.
Sacris operatus Musis fluvio perit,
Aliis dolendus ipse quae praeviderat.
Aeternitatis templa non miser colit,
Plectro et decorus aureo, et toga gravis,
Gravem facit cantu stupere Pierim.

De principum institutione poema grave uti-
leque imperfectum moriens reliquit. Defunctum
pari moestitia luxere Graeci Latinique.

Antonius Tebaldeus.

Hic situs est cithara celebris gladioque Marullus,
Qui Thusco, heu facinus, liquit in amne
animam.
Neptune immitis, meruit si mergier ille,
Mergier Aonio flumine debuerat.

Jov. Pontanus.

Hoc vacuum tibi Pierides statuere sepulchrum,
Et Graia et Latia clare, Marulle, lyra.
Ipse etenim Aonia in sylva, atque Heliconis in
antris,
Laetus agens illic otia grata teris.
Illic formosae ludunt ad plectra puellae,
Et tecum ad choreas carmina lecta canunt ;
Et tibi responsant sylvae, Peneiaque antra ;
Plaudit et Ogygio roscida ripa lacu.
Nil praeter nomen tumulo : per opaca vagaris
Culta, per Elysium, docte Marulle, nemus.
Hinc

Hinc tibi se ad cantum adjungit formosa Corinna,
Cantat et ad calamos Delia culta tuos :
Illinc compositos exercet Cynthia saltus,
Exercet raros Lesbia blanda choros.
Nec Parca eripuit, Musae rapuere Marullum,
Arnidi ne fieret grata rapina Deae.
Sis felix igitur Musis comes, et tua Musae
Ambrosio foveant membra adamata sinu.

Petrus Crinitus.

Ain' perisse maximum vatem meum ?
Num vera, Philon, nuntias ?
Quid audio ? quis ausus, indignum scelus,
Nobis, Marulle, te abstulit ?
O ludicram spem vitae : et O dementiam
Mortalis impotentiae.
Ut falsi inani detinemur gaudio,
Vanasque jactamus preces.
Sed O Deorum imperium, et O necessitas,
Quae ludis humanum genus :
Celsi tonantis insidens capite altius,
Superba vinculis aeneis,
Quae cuncta nectis, et potenti dextera
Nostrum repellis ambitum.
En ipse cum meis repulsus victimis
Falso, Marulle, dixeram :
Vives beatos atque candidos dies :
Vives, favente Cynthio.
Sed O sacrum pectus, quis ille undantibus
Te Caecinae lymphis dedit ?
Quis ille nostris obstitit votis Deus :
Contraque tot meas preces
Audax negavit te mihi superstitem ?
O nullibi certam fidem.

An

An diva Nape filia potens Caecinae,
 Marulle, te mihi abstulit,
 Numerosque nobiles et entheum melos
 Dicavit undis gemmeis?
 Sic tu, Marulle, deferis dulcem chelyn,
 Vatumque carmen aureum?
 Quis inter aptus Gratias atque Veneres
 Docte camoenas inferet?
 Quis nunc Deorum laudem et omnigenum decus
 Caelestis aulae concinet?
 Quis fronde sacra cinxerit crines suos,
 Regemque dicet maximum?
 Sed frustra inerti lacrymamus naenia,
 Quod arripit fatum potens.

Idem in carmine ad eum, quod relictis Musis
 a Naevia detinetur:

Tu carmen altum principis
 Vates beato pectore
 Absolve, dum Phoebus monet,
 Tu dedicatus Cynthio
 Docto, Marulle, carmine
 Tradas perennem posteris
 Famam potentis ingeni.

Eum alibi Crinitus idem, una cum Pontano
 commendans, utrumque in suo genere absolu-
 tum esse tradit, eosque pro optimis exemplis, et
 veluti decora atque illustria vetustatis monu-
 menta a doctis agnoscere.

Pierius Valerianus, jam tum puer.
 Cur adeo fluctus contra conaris? in undis
 Oppetiisse horres, cur Helicone fatus?

Ignus

Ignæus ut gelido vigor extinguat in amne,
 Forte times? atqui sæpe fit ignis, aqua.
 Non hoc, inquis, habet male me: quod miles,
 et acer

Sim doleo: sub aquis militem obire pudet.
 Ah ne indigneris, miles licet impiger, astra
 Hac pervulgata fortibus ire via.
 Hac pius Aeneas, et bello magnus, et armis,
 Hac Romæ fertur Romulus ipse pater.
 Sfortia summus honos belli, invictusque Robertus,
 Hac, qua tu, ad superos, transfiliere polos.
 Debentur coelo fortes: coelo ignis et aer,
 Undaque supposita est: infima terra tenet.
 Scendenti a terra ad coelum stat limes in undis
 Primus: age hac coelum scande, Marulle, via.

Idem in libello De Literatorum infelicitate:
 " Simili mortis genere sublatus est Marullus
 " Tarchoniata; qui quantæ fuerit eruditionis,
 " hymni et epigrammata ejus, quæ magna
 " cum laude omnium in manibus versantur, fa-
 " cile indicant, tum inchoatus liber de prin-
 " cipe, eorum omnium judicio qui opus in-
 " spexere, antiquitatem in certamen provocare
 " judicatur. Hic tamen tam sublimi ingenio,
 " tantaque doctrina vir, quamdiu vixit, mili-
 " tari stipendio sese alere coactus, in assiduo
 " semper labore vitam traxit infelicissimam,
 " nullius unquam principis liberalitate adjutus,
 " ut in litterarum otium se conferre posset," etc.

Hercules Stroza in Venatione:

—Graia de stirpe Marullus

Musarum comes egregius, cantorque decorum.

Andreas

Andreas Daëtius :

Ingenio Phoebos, belli par munere Marti,
Graia domus Cecina busta Marullus habet.

Idem.

Evafit toties hoftilia tela Marullus,
Ut Cecinae tumidis obrueretur aquis.

Eidem tamen Daëtio non ufque adeo placere verfus Marulli, quin in ejus laudatorem epigramma hoc ederet :

Quod mihi verficulos laudas et fcripta Marulli,
Laudo ego, fi laudis terminus ullus erit.
Sed mihi quod toties laudes totiesque Marulli
Carmina, confiteor non tolerare queo.
Define ; laudafli, fatis eft : ne forte Marulli
Credantur verfus laudis egere tuae.

Latomi.

Eft aliquid leniffe feras, fluviosque ftetiffe,
Inque opus arguta faxa animaffe lyra.
Plus eft imbelles traxiffe in castra Camoenas ;
Ille fit Amphion : ifte Marullus erit.

Elogium Jovii : “ Marullus Tarchaniota
“ Graecus—ita laborem ac ftudium duri Martis
“ cum tenerrimis Mufis per intervalla feliciter
“ adaequavit, ut non Graeco tantum, fed Latino carmine admirandus evaderet. Nam
“ Theodori ac Argyropyli decora veftigia fubfecutus, nihil jam Graece doctum effe fatis
“ ad laudem putabat, nifi tota patrii sermonis facultas Romanae facundiae jungeretur.—
“ Marullus

“ Marullus inquieto ingenio nullibi sedem sta-
 “ bilem nactus, in cursu studiorum ac itinerum
 “ semper fuit; transferendique munus tanta
 “ contentione famaue ab aliis susceptum fem-
 “ per contempsit, quasi minime par, aut certe
 “ nobilis gloria periculoso opere peteretur; gra-
 “ viora idcirco meditantem post editos epigram-
 “ matum libellos, quibus Apollo pereleganter
 “ arriserat, in Volaterrano Cecina amnis solito
 “ inflator, fallente aequum caeco vado, vio-
 “ lenter abripuit.”

Raph. Volaterranus in Paralipomenis: “ Di-
 “ scipulum habuit Pontanus Marullum Con-
 “ stantinopolitanum, hospitem meum, qui eo-
 “ dem die quo a me Volaterris discessit, in
 “ amne Cecina submersus est: vir acris cum
 “ ingenii, tum iudicii, et qui plus nostrae quam
 “ patriae linguae vacaverit, ut ejus indicant car-
 “ mina.”

Gyraldus, De poetis sui temp. dial. I. “ Rhallo
 “ Marullus cultior argutiorque. Extant utrius-
 “ que varii generis epigrammata, et Marulli
 “ praeterea naturales hymni, in quibus illum ex
 “ multis audivi adjutum a Pico patruo, vobis
 “ hic audita tantum refero. Ex his certe hym-
 “ nis quosdam adeo sui amatores nactus est, ut
 “ cum caeteris hac facultate praestare vulgo
 “ praedicent. Ego quidem a Zoilo (proprio
 “ enim nomine non appello) qui Marullum
 “ ubique habere nescio quid Graecanicae levi-
 “ tatis existimat, et esse plura apud ipsum quae
 “ tollere possit, adeo dissentio, ut nonnihil ta-
 “ men arrogantiae ascribam. In institutionibus,
 “ quas

“ quas ille principales inscripsit, imperfectis ni-
 “ hilo magis praestat, videas tamen illum ex-
 “ celluisse, et quem volebat effingere, Lucre-
 “ tium plane referre, vir profecto indignus qui
 “ tali mortis genere periret,” etc.

Ludovici Vivis ^k iudicio, Politiano “ obscu-
 “ rior est et gratia impari.”

Erasmus ^l “ Marulli pauca legi tolerabilia, si
 “ minus haberent paganitatis.

Beatus Rhenanus in praefationibus, quas prae-
 fixit epigrammatis et hymnis naturalibus ed.
 Parisiis MDXXIX. non immerito conqueritur,
 “ Marullum velut ethnicum, et deos celebrare
 “ et poematibus suis venerari, usque adeo an-
 “ tiquitatis aemulum, ut priscis illis seculis
 “ principes Latinae linguae viros, non modo
 “ adaequarit, sed longo post se intervallo reli-
 “ querit. Quis (inquit) non gravi cordolio
 “ statim afficietur, lacrymasque affatim emittet,
 “ qui aspexerit Marullum neglecta illa Menan-
 “ dri sententia, ὑπὲρ εὐσεβείας ἢ λάλει ἢ μάνθανε,
 “ in prophanis ingenii periculum facientem,
 “ nominis sui immortalitatem ad posteros trans-
 “ misisse. Utinam atque utinam ingenium
 “ suum plusquam divinum ad sacra accommo-
 “ dasset, atque Jesu Christi vitam innocentissi-
 “ mam, aliorumve nostrae religionis divorum
 “ heroicam continentiam, aut sacriloquorum au-
 “ ctorum sententias, carminibus suis cogno-
 “ biliores reddidisset. Nam hac tempestate
 “ ubique fere in sacris nitor desideratur.”

^k De trad. discip. l. 3.

^l Ciceronian.

Ejusdem Distichon.

Quod priscis similes meliora haec secla poetas
Protulerint, vates Tarchaniota probat.

Eadem editione habentur in laudes ejus epigrammata aliquot Symphoriani Trunelli Lugdunensis, quorum unum hoc subjicere libuit.

Ad Zoilum.

Tantum, Zoile, cur noces Marullo,
Quem tu plus oculis amare debes
Toto pectore et internis medullis ?
Qui dicteria promit haud molesta,
Et blandos, varios sales, lepores.
An te candidulam necare famam
Tandem posse putas tuis loquelis ?
Aut quae te mala mens movet, Miselle,
Ut talem velis excitare rixam ?
In te tela parant novem sorores
Et Phoebus pater et ferus Cupido :
Quis pro te Deus ? an severa Pallas,
Quae doctos colit et fovet Poetas :
O rem ridiculam et magis jocosam !

Addit illum (quod utinam constaret) quamvis carmine lascivum, mente tamen pudicum fuisse.

Thomas Morus epist. ad Erasimum adversus Germanum Brixium : “ Quod hoc ita moleste
“ fert Brixius, quod Rhenanus epigrammata
“ mea Marulli et Pontani praetulerit, debebat
“ aliquanto pressius Rhenani laudationes expendere : qui etsi multo mihi tribuit amplius,
“ quam meus pudor possit agnoscere, tamen ea
“ parte

“ parte qua potissimum Brixius offenditur, non
 “ adeo effusus est in laudes meas, ut Brixius
 “ invidere debuerit. Neque enim me Pontano
 “ aut Marullo undecunque praefert Rhenanus,
 “ aut confert. Natura tantum comparat, non
 “ Graecarum literarum peritia, ne sit opus ut
 “ ita stomachetur Brixius Graeco conferri Bri-
 “ tannum. Etenim natura quid impedit etiam
 “ Graeco parem quempiam vervecum in pa-
 “ tria crassoque sub aere nasci? Quanquam
 “ ipse neque tam superbus sum, neque tam
 “ nescius mei, ut quae mihi tribuit Beatus Rhe-
 “ nanus agnoscam: qui me, quod dixi, talibus
 “ viris natura confert, utilitate vero praefert
 “ hactenus, ut censeat plus frugis adferre lecto-
 “ ribus si quid affero salubrium sententiarum,
 “ quam quicquid illi chartis illinant obscoeni-
 “ tatis ac nequitiae: ac plus juvare putat quae
 “ simpliciter ac aperte cano, quam Marulli de-
 “ lectant aenigmata.”

Ger. Vossius De poetis Lat. “ Nec iustas
 “ laudes detractum ivero Michaeli Marullo:
 “ qui patria licet Constantinopolitanus foret,
 “ Romanas tamen Musas magis excoluit, quam
 “ Graecas, multumque iis laudis acquisivit.
 “ Assiduus fuit Politiani obrectator, doctrina
 “ licet inferior, nec par lepore; ut Vivis etiam,
 “ aliorumque iudicium est.”

Ut contra Joannem Lascarin, sic quoque in
 Marullum magna irarum mole insurgit Fran-
 ciscus Floridus apologia in linguae Latinae calum-
 niatores, Graeculum illum, et stultum appellans,
 quod sex tantum poetas Latinos, nempe Tibul-
 lum, Maronem, Terentium, Horatium, Lucre-
 tium,

tium, Catullum, suo genere praecellere existimet: graviterque is succenset Petro Crinito quod Marulli laudes carmine celebrarit, quod carmen ejus putidum vocat. In opus etiam illius De honesta disciplina, quoniam ibi quoque Marullum laudat, acerrime invehitur pro more suo feroculus iste Floridus. Ob eandem causam Graeculus quoque appellatur Marullus a Ludovico Carrione. Epigramma ejus, quod Floridum et Carrionem usque adeo offendit, sic se habet:

Amor Tibullo, Mars tibi, Maro, debet;

Terentio foccus levis:

Cothurnus olim nemini satis multum;

Horatio satyra et chelys:

Natura magni versibus Lucretii

Lepore Museo illitis:

Epigramma cultum, teste Rhallo, adhuc nulli;

Docto Catullo syllabae:

Hos si quis inter caeteros locat vates,

Onerat, quam honorat potius.

Illius poematum examen criticum ex professo edidit Julius Caesar Scaliger poetices libro 6. cap. 4. quod incipit cum hac generali censura: “ Marullus totus durus, morosus, aliorum ob-
“ trectator, sui admirator simul et diffidens.
“ Anxius enim quo dicat modo, haeret negotiosus, omnino invenustus. Quem cum Crinitus tantopere commendarit, accuratius perspicendum est utra potior fuerit, amicitiane

Emendat. l. II. c. xi.

“ apud

“ apud illum, an apud nos veritas”, etc. Ag-
 noscit Scaliger non defuisse qui scripserint de
 hymnis ejus, principes Latinae linguae viros a
 Marullo superatos. De istis ipse inter alia haec
 habet: “ Quod spectat ad ipsum filum oratio-
 “ nis, profecto nihilo constantius tumores Sta-
 “ tianos ad humillimum ac maxime plebeium
 “ dicendi genus infelicitè dimisit. Hoc enim
 “ viri illius ingenio maximo atque praeclarissi-
 “ mo vitium fuit peculiare, ut magnifico spi-
 “ ritu scribere aggressus, elanguesceret in ora-
 “ tionis tractu fervor ille: egregiosque primos
 “ illos impetus judicium deinceps destitueret,
 “ aut voluntas. Nam quibus in poematis sese
 “ voluit naviter exercere, verus sane poeta est,
 “ ac divinus. Velut in elegia de exilio suo.
 “ Recta enim est, et plena, efficax, rotunda.
 “ Majus etiam numen afflavit illum in Martis
 “ hymno. Longe excellentius atque augustius
 “ in aeternitatis explicatione spirat. Pene enim
 “ solum poema illud universas illius famae ra-
 “ tiones sustinere potest.”

Marulli defensionem prolixam contra Scali-
 geri censuras, ab incerto quodam, compositam
 habes apud Jacobum Gaddium De scriptoribus
 tomo II. Nominatur a Gaddio perperam Ma-
 rullus Tarcagnota.

Extat ad illum Michaelis Apostolii epistola
 Graeca in bibliotheca Vindobonensi.

Marulli amicus intimus, et condiscipulus sub
 Pontano fuit Manilius Rhallus, Spartanus, epi-
 grammatum similiter Latinorum scriptor, archi-
 episcopus dernum Leonis X. favore Cretenfis
 sive Epidaurensis: qui obiit anno MDXVII. Fra-

trem habuit Nicolaum Rhallum ducem istum
sub quo militavit Marullus, patrem vero Deme-
trium Cabacium Rhallum, equitem Spartanum,
qui sepultus jacet Romae in templo S. Apostoli
in regione trivii dicto, cum hac inscriptione a
Manilio composita :

Demetrio Cabacio Rhallo,

Equiti Spartano,

Qui

Nullum corporis incommodum expertus,

Nonagesimum aetatis annum

Menses II. diem XXII.

Superavit.

Manilius ex Thomaide

Theodori Bocchali filia

Susceptus

Parenti sanctissimo ac B. M.

Sibique posuit.

Si, genitor deslende, pius tibi debita natus

Justa, sepulturae munera si apta darem,

Conderer hic tecum ; discat mea sera senectus

Cum genere amissam rem patriamque mihi.

Ibidem.

Concordes animos, piasque mentes,

Ut dicas licet unicam fuisse,

Commisti cineres sequentur, et se

Credi corporis unius juvabit.

De Manilio Gyraldus haecce : “ Ex eadem

“ Pontani academia fluxere M. Marullus et

“ Manilius Rhallus ambo parentibus Graecis

“ nati, in Italia enutriti, Latinis tamen literis

“ magis imbuti, atque invicem amici, uterque

“ epigrammatum poeta, sed Rhallo Marullus

“ cultior

“cultior argutiorque, Marullo Rhallus fortunatior, quippe qui a Leone X. his mensibus Cretenfium fit pontificatu honeftatus. Extant utriufque varii generis epigrammata.”

A Jovio dicitur ^a eruditi judicii vir Graecus. Angelus Politianus: “^b Manilius Rallus Graecus homo, fed Latinis literis adprime excultus.”

Habentur ad illum Marulli carmina aliquot, ab eoque inter unanimos fuos fodales recensetur. Simlerus ait illum carmine Latino et Graeco complura fcripſiſſe, fed nulla is unquam vidit. Et forte non amplius extant ea, quae ſuo tempore, auctore adhuc ſuperſtite, extitiſſe ſcribit Gyraldus.

^a In Muſuro.

^b Miſcel. c. LXXIII.

C A P. VII.

De MARCO MUSURO.

MARCUS MUSURUS, natu Creten-
sis, relictis in patria parentibus, juvenis
in Italiam venit, quo patrem postea senem ac-
civit, et apud se aluit. Joannis Lascaris in
Italia discipulus fuit. Primum Patavii Graecos
auctores praelegit, summa cum auditorum fre-
quentia, tantaque diligentia, ut toto anno vix
quatuor intermitteret dies quin publice profite-
retur. Afflicta demum bellis Venetorum re-
publica Gymnasium Patavinum deserere co-
actus est, et Venetias se conferre. Ubi easdem
litteras mercede publica, magnaque cum laude,
docuit.

Anno MDX. cum Patavii adhuc commoraretur,
dicavit ei Aldus volumen posterius scripto-
rum Graecorum rei rhetoricae, in epistola nun-
cupatoria his eum laudibus exornans;

“ Si quisquam est, cui dicandi sint libri
“ Graeci excusi cura nostra, Musure doctissime,
“ is tu es, nam non solum profuisti semper, et
“ prodes assidue huic nostrae durae provinciae,
“ sed profiteris etiam in clarissimo gymnasio
“ Patavino Graecas litteras, tanta frequentia stu-
“ diosorum Graecarum litterarum, ut miremur
“ omnes plurimum. Unde paucis admodum
“ annis multi a te docente periti Graecae lin-
“ guae evaserunt. Quam quidem rem et La-
“ tinis literis, quae a Graecis fluxerunt, et ipsis
liberalibus

“ liberalibus disciplinis, quae a Graecis aucto-
 “ ribus traditae sunt, magnum adjumentum
 “ brevi allaturam esse, vel hinc colligi potest,
 “ quod aetate nostra jam fere omnes sprete bar-
 “ barie non minus Graece quam Latine aggre-
 “ diuntur.”

De eo Venetiis proficiente sic loquitur idem Aldus in praef. oratorum Graecorum ed. MDXIII. ad Franciscum Faseolum reip. Ven. a secretis :
 “ Tua potissimum opera, tuo studio, Venetiae
 “ hoc tempore Athenae alterae verae dici pos-
 “ sunt, propter literas Graecas quarum studiosi
 “ undique concurrunt ad Marcum Musurum,
 “ hominem hujus aetatis eruditissimum, quem
 “ tu publico stipendio conducendum curasti,
 “ cuique, quae tua est in doctissimum quem-
 “ que benevolentia, faves plurimum.” Joannes Watsonus nostras epistola ad Erasmus data MDXVI. “ Raphael regius Venetiis adhuc profi-
 “ tetur Quintilianum impensis et mercede ex pub-
 “ lico aerario. Doctus quidem ille et mediocriter
 “ eloquens, sed longe infra alium ibi professorem,
 “ qui Graecas literas praecipit etiam publica mer-
 “ cede, cujus nomen excidit, qui et te novit op-
 “ time, mirisque effert praeconiis.” Respondet Erasmus, professorem istum, cujus nomen Watsono exciderat, Marcum fuisse Musurum.

Eodem anno, nempe MDXVI. Venetiis Romam a Leone X. accitus, procurantibus Alberto Pio, Carporum principe, et Joanne Lafcare, archiepiscopus Epidaurius, sive Monovastensis, Manilio Rhallo jam morte sublato, creabatur. Ejus promotionis jam recens factae meminit Andreas Asulanus praefatione sua in

Paufaniam, cujus impressio absoluta est mense Julio MDXVI.

“ Haec autem a nobis praestari tibi potuerunt,
“ suafore adjutoreque M. Mufuro, quem nu-
“ per Heroicarum literarum decus Venetiis pro-
“ pagantem, Graeciae priscis autoribus partim
“ illustri juventuti enarrandis non sine laude,
“ partim emendatione castigationeque in pri-
“ stinum nitorem, quoad ejus fieri poterat, re-
“ stituendis Leo X. Pont. Opt. Max. sponte
“ sua nihil tale cogitantem admirabili consensu
“ sacrosanctorum cardinalium in archiepiscopa-
“ lem dignitatem evexit. Quae res ut non
“ mediocre sanctissimo pastori laudem peperit,
“ ita literatis ad bene sperandum certissimum
“ signum erexit.” Ea vero dignitate brevi
admodum tempore fruebatur ; sed morbo inter-
cute, sive, juxta alios, incognito quodam, cor-
reptus, anni sequentis autumnio finem vitae sus-
cepit. Sunt qui illum intempestiva siti digni-
tatis cardinalitiae, quod alios multos galero pur-
pureo perornatos, se vero praeteritum, videret,
contabuisse. Inter eos Jovius, cujus haec sunt
verba : “ Eam autem secundae fortunae celeri-
“ tatem quasi ab occultis fatiis majora praemia
“ monstrarentur, immoderato animo tulit, sic
“ ut insana vehementique ambitione percitus,
“ novum illum sacratae mitrae honorem ne-
“ quaquam ingenii merito parem duceret, nul-
“ loque pudore praeproperus ad purpuram af-
“ piraret, quum saepe quereretur, Graeci ge-
“ neris neminem quasi probro gentis lectum fu-
“ isse, quando princeps in donanda purpura
“ maxime liberalis, uno comitali die supra tri-
“ ginta

“ ginta nationum omnium delecta capita galero
 “ purpureo perornasset. Ab hac imtempēstiva
 “ siti contabuit corpus adeo celeriter, ut ob-
 “ repente morbo intercute vix ostentatis mitrac
 “ insignibus expiravit.

Ab omni vero istiusmodi ambitione eum vindicat Gyraldus, a calumniatoribus ejus famam inique eo nomine maculari ægre admodum ferens: “ Licet indigni (inquit) quidam tanto collega eum decessisse prodiderint, quod
 “ iniquius tulisse videretur cardinales multos inter se creatos: nihil habentes aliud, quo hominem doctissimum ac modestissimum calumniarentur. Sed infames illi sunt, qui de
 “ eo ista distulerunt, quando ille, ubicunque
 “ versatus est, bene de se audierit ab omnibus,
 “ totque ille post se reliquit discipulos insignes
 “ in omni literarum et morum disciplina, qui
 “ eos mentiri verbo et exemplo arguunt.”

Moestitia illum morbum contraxisse subindicat quoque Pierius Valerianus, sed quae orta sit ex causa ambitioni plane contraria: “ Ne-
 “ que Marci Musuri sortem quisquam laetam
 “ dixerit, qui licet et Patavii et Venetiis apud
 “ nobilitatem vestram summa omnium commendatione et gratia complures annos Graecas
 “ literas docuisset, et doctrinae nomine ab Leone X. Pont. Max. duplici flaminis honore
 “ decoratus, a Julio ejus pontificis fratre, tunc
 “ cardinali sacerdote, qui nunc est summus
 “ Pontifex, in amicitiam susceptus magna om-

“ De Literat. Infelic.

“ nium

“ nium dilectione coleretur, nescio qua tamen
 “ animi moestitia clam exulceratus, ut qui non
 “ modo non dignitatem ullam, aut beneficii
 “ commodum in eo vitae colore duceret, qui
 “ hominum opinione judicatur amplissimus,
 “ sed sibi summa in libertate versari solito sum-
 “ mam deformitatem et miseriam arbitraretur,
 “ in occultum ex ea cura incidit morbum, cu-
 “ jus nulli medicorum causa cognita, interque
 “ tacitas anxietates, miserrimasque fortunae suae
 “ deplorationes diutissime vexatus expiravit au-
 “ tumni tempore eodem anno.

Utcunque hoc fuerit : constat illum anno
 MDXVII. autumnni tempore, paulo post magnam
 illam cardinalium creationem, quae facta est die
 calendarum Julii, vivere desiisse, quum nondum
 ad annum aetatis L. pertigisset. Id quod inde
 apparet, quod Erasmus, qui anno MDXVII. na-
 tus est annos tantum L. eum se fuisse juniorem
 testatur. De obitu ejus Erasmus per epistolam
 monet Petro Bombasio datam VI. Decemb.
 MDXVII. “ Marcus Musurus, qui paulo ante
 “ Monovasiensis archiepiscopus esse coeperat,
 “ hoc autumnno, Romae agens in communem
 “ abiit locum.” Erasmus epist. ad Petrum Bar-
 birium data pridie non. Mart. anno MDXVIII.
 “ Hic annus multos egregios viros tui similes
 “ absumpsit, Marcum Musurum Romae, jam
 “ archiepiscopum designatum,” etc.

Tumulatus est Romae in aede S. Mariae de
 Pace, inscripto lapidi sepulchrali hoc epitaphio.

Musure !

Mufure ! o manfure parum, properata tulifti
Praemia ! namque cito tradita, rapta cito.

Antonius Amiternus
Marco Mufuro Cretenfi,
Exactae diligentiae Grammatico,
Et rarae felicitatis poetae,
Pofuit.

Latomi :

Arma Pelafgiacas quaterent dum Turcica terras,
Inveherent culto barbariemque folo :
Quid facerent Mufae ? fugere, Helicone relicto,
Phocin, et Afcraeum deferuere nemus.
Regna Latina petunt : et erat Mufurus in illis :
Hofpitio utuntur hofpitis ante fui.
Nunc etiam buftum, grata pietate, fepulti
Officii quavis fedulitate colunt.
Thefpiacas frondes circum, et Permeffida laurum,
Et facro fpargunt ex Helicone thymum :
Cafalias lymphas aliae. Et cape munera, dicunt,
Mufure, Aonii factus Apollo chori.

Praefationes ejus Graecae, et epigrammata aliquot fparfim habentur in voluminibus Graecis, quae tum temporis prodierunt typis excufa. Praemittuntur ejus praefationes Ariftophanis comœdiis editis ab Aldo una cum fcholiis Graecis MCCCCXCVIII. Etymologico Magno edito a Nicolao de Blafio MCCCCXCIX. et Paufaniae edito in aedibus Aldi MDXVI.

Epigrammata ejus leguntur praefixa Lexico-Graeco-Lat. una cum Ammonio edito ab Aldo MCCCCXCVII. Etymologico modo dicto ; et Mufaco in Aldi aedibus ed. MDXVII. Sed longe excellit

excellit elegia Graeca, qua Platonis opera edita ab Aldo MDXIII. praemunivit; partim in Platonis laudes, partim Leoni X. offerens istam editionem, illiusque patrocinium ambiens, et partim illum ad bellum Turcicum excitans. Cujus carminis gratia maxime creditur factus fuisse archiepiscopus.

In indice Thomasiniano codicum MSS. Barroccianorum occurrit hujusmodi “ Poema Marci “ Musuri Cretensis, cui titulus MUSEUM.” Et in Labbaei catalogis dicitur extare in cod. reg. Parisino MDCCCXVII. “ Marci Musuri in Musaeum.” Hujusmodi inscriptionibus existimo nihil aliud revera designari quam epigrammata ejus bina, quae extant, in Musaeum poetam.

Non desunt, qui ei praesertim, tanquam recognitori, adscribunt quaecunque fere volumina Graeca ex Aldi officina prodire: ut continuator chronici Philippi Bergomatis ad annum MDXVI. “ Marcus Musurus, natione Graecus, Venetiis “ floret, summo vir ingenio, industria longe “ majori, praesertim in versibus Graecis conscribendis. Sub quo dedit operam Lazarus “ Bonamicus Bassianas, nostrae aetatis singulare “ quoddam ornamentum. Caeterum Musurus “ plurimos libros Graecos Aldo imprimendos “ tradidit atque emendavit; ut etiam antiquissima volumina, quibus hodie utimur, illi “ accepta referre debeamus.”

Opinatur etiam Gesnerus praefuisse illum corrigendis voluminibus Graecis quotquot Venetiis ediderit Nicolaus Blastus. Hoc saltem dubitari vix potest, quin omnibus illis voluminibus Graecis, sive ab Aldo sive a Blasto editis, quae ejus praesfa-

praefationibus vel epigrammatis praemuniuntur, emendandis atque recognoscendis operam navaret.

De Platonis operibus ab Aldo editis constat, quod ea accurate recognovit cum antiquissimis conferendo exemplaribus. Id quod ipse profitetur Aldus in epistola ad Leonem pontificem nuncupatoria. Ex eadem epistola, quae ad Leonem jam recens ad pontificatum evectum scripta est, intelligimus cum Musurum tum Aldum voluisse Leoni persuadere ut Romae academiam quandam institueret, in qua ipsi praesides constituerentur. “ Amici me monuerunt, ut nulli
“ magis divini hominis lucubrationes, quam
“ tibi summo divinarum rerum antistiti, nuncuparentur, sperantes eam rem academiae,
“ quam tot annos parturimus, mirum in modum profuturum, ut scilicet nos foveas, provinciamque hanc nostram maximi cujusquam
“ principis favore ac auxilio dignissimam amplectaris, ac potius eam ipsam academiam,
“ sempiternum bonum hominibus tu pontifex
“ max. in urbe Roma cures instituendam.
“ Quorum unus et praecipuus est Musurus
“ Cretensis, magno vir judicio, magna doctrina, qui hos Platonis libros accurate recognovit cum antiquissimis conferens exemplaribus,
“ ut una mecum, quod semper facit, multum
“ adjumenti afferret et Graecis et nostris hominibus. Quapropter non minus quam nos
“ pacem desiderat: aequae ac nos et ipse, ut
“ tuo sumptu, tuis opibus fiat academia, rogat,
“ id quod ex ejus docta et eleganti ac gravi
“ elegia

“ elegia Graece composita, quae sequitur, facile
 “ est cognoscere.”

Aristophanis editioni Aldinae non modo videtur praefuisse corrigendae, sed et scholia illa Graeca vetustissima atque optimae notae e variis exemplaribus collegit correxitque, ut ad finem Avium monetur: *Αριστοφάνης κωμωδιῶν ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὰς σχολίων ἀρχαίοις συνθεθέντων γραμματικαῖς, αἱ δὲ σποράδην ἐν ἀντιγράφοις κείμεναι διαφοροῖς καὶ πεφυρμένως, συνείλεται τε καὶ ὡς εἶοντ' ἦν ἐπιμελέστατα διώρθῶναι παρὰ Μάρκου Μυσέρου τῷ Κρηόε.*

Quin et patet illum editionibus Aldinis librorum aliorum, ubi comparent illius nec praefationes nec versiculi, recognoscendis praefedissee. Athenaeus ed. MDXIV. in ipsa fronte dicitur a Musuro fuisse correctus. Et in dedicatione ad Janum Vyrthesim Pannonium, Musuri discipulum, dicitur “ sic accurate recensuisse Athenaei
 “ libros collatos, et cum multis exemplaribus
 “ et cum epitomate, ut infinitis pene in locis
 “ eos emendaverit, carminaque quae veluti
 “ prosa in aliis legebantur, in sua metra restituerit.”

Hesychii quoque Lexicon, ex unico, quod tum noscebatur, exemplari, eodem anno impressum, recognovit, licet cursim, ac emendavit.

Paulo ante obitum, dum Romae egit, anno MDXVII. e Graeco Latine vertit auctoris incerti De podagra libellum. Quae versio extat inter Medicae artis principes ab Hen. Stephano ed. MDLXVII.

Ad

Ad illum scribitur epistola Graeca Demetrii Ducae Cretensis, quae praefigitur rhetoribus Graecis ab Aldo ed. MDVIII.

Michaelis Apostolii ad eum epistola MS. servatur in bibl. Vindobonensi.

Erasmus epist. ad Jodocum Gaverum ^k de eo haec scribit: " Patavii vidi Raphaelem Regium. Erat tum, ut opinor, non minor annis LXX. et tamen nulla fuit hiems tam aspera, quin ille mane hora septima adiret M. Musurum Graece profitentem, qui toto anno vix quatuor intermittebat dies, quin publice profiteretur: juvenes hiemis rigorem ferre non poterant, illum senem nec pudor nec hiems abigebat ab auditorio. Musurus autem ante senectutem periit, posteaquam ex benignitate Leonis coeperat esse archiepiscopus, vir natione Graecus, nimirum Cretensis, sed Latinae linguae usque ad miraculum doctus, quod vix ulli Graeco contigit praeter Theodorum Gazam et Joannem Lascarem, qui adhuc in vivis est. Deinde totius philosophiae non tantum studiosissimus, vir summis rebus natus, si licuisset superesse. Quodam die quum domi ipsius coenaturus essem, et adesset pater seniculus qui nihil nisi Graece sciebat, jamque in Chernibe, ut fit, alius alii deferret, ego, ut finirem moram inutilem, arrepta patris manu, dixi Graece, *ἡμεῖς δύο γέροντες*, mire exhilaratus senex, lavit mecum. Quanquam id temporis haud major eram Musuro. Musurus autem amplecti-

^k Epist. 5. Lib. 23.

“ tur Zachariam juvenem eximie doctum, καὶ
 “ ἡμεῖς, inquit, δύο νέοι.

Idem in Ciceroniano : “ M. Musurum pro-
 “ pius novi, virum insigniter eruditum in omni
 “ disciplinarum genere, in carmine subobscu-
 “ rum et affectatum : oratione prosa, praeter
 “ unam alteramve praefationem, nihil quod
 “ sciam reliquit. Mirabar hominem Graecum
 “ tantum scire Latine. Et hunc fortuna re-
 “ traxit a Musis : dum Leonis favore Romam
 “ accitus incipit archiepiscopus esse, fato prae-
 “ reptus est.”

Beatus Rhenanus in epistola ad Carolum V.
 imp. de vita Erasmi : “ Patavii doctissimorum
 “ virorum Marci Musuri Cretensis, et Scipionis
 “ Carteromachi Pistoriensis usus est commer-
 “ cio, quorum humanitatem saepe me audiente
 “ depraedicare solet, expertus candorem non
 “ semel, dum in corruptis Graecorum autorum
 “ exemplaribus manu descriptis, quorum mag-
 “ nam partem Aldina bibliotheca suppeditabat,
 “ viz. Pausania, Eustathio, Lycophronis inter-
 “ prete, Euripidis, Pindari, Sophoclis, Theo-
 “ criti, similibusque commentariis, horum ex-
 “ quirat iudicium. Nihil erat tam reconditum
 “ quod non aperiret, nec tam involutum quod
 “ non expediret Musurus vere Musarum custos
 “ et antistes. Omnia legerat, excusserat om-
 “ nia. Schemata locutionum, fabulas, histo-
 “ rias, ritus veteres ad unguem callebat. Hanc
 “ tam consummatam eruditionem etiam in-
 “ signis pietas commendabat, dum patrem
 “ Graeculum jam grandaevum amanter sedulo-
 “ que fovet.”

Ambrosius

Ambrosius Leo de Nola lib. 3. c. 3. “ Me
 “ quoque inter hosce connumerato, qui maxi-
 “ mis amicitiae vinculis connexus sum cum
 “ Marco Musuro Cretensi, viro optimo gravissi-
 “ moque, ac in utraque lingua et doctissimo et
 “ facundissimo, omnique scientiarum genere or-
 “ natissimo.”

Gyraldus: “ Jure et merito cum his connu-
 “ merandus est M. Musurus et ipse Cretensis,
 “ qui Venetiis publice Graecos auctores prae-
 “ legit, summa cum auditorum frequentia, qua
 “ in re divinam prope eruditionem ostentabat,
 “ Graecis Latina, Latinis Graeca apte compo-
 “ nens, unde perquam multi in praeclaros
 “ utriusque linguae viros evasere. Scripsit epi-
 “ grammata multa, quorum aliqua sunt edita.
 “ Legitur et libellus, seu encomium in Plato-
 “ nem Graeco Elego carmine doctissime concin-
 “ natum,” etc.

Jovius: “ M. Musurus genere Cretensis, ex-
 “ actae diligentiae grammaticus, et rarae feli-
 “ citatis poeta” [non suo haec judicio, sed ex
 ejus epitaphio furtim transcripta] “ in gymna-
 “ sio Patavino aliquandiu Graecos auctores in-
 “ terpretatus, secunda perspicacis ingenii fama
 “ ad integram doctrinae maturitatem pervenit :
 “ sed saeva conjuratione externarum gentium
 “ afflictis bello Venetis, inde exturbatus, ita
 “ tranquillum otium quaesivit, ut Graeco car-
 “ mine divi Platonis laudes elegantissime decan-
 “ taret. Extat id poema, et in limine operum
 “ Platonis legitur, commendatione publica cum
 “ antiquis elegancia comparandus. Leone au-
 “ tem ingeniis illustribus praeclara praemia pro-

Y

“ ponente,

“ ponente, Romam venit. Nec multo post
 “ Manilio Ralla eruditi iudicii viro Graeco
 “ morte sublato, archiepiscopus Epidaurensis
 “ effectus est.”

Floridus Sabinus sylloga 5. lect. subsiciv. c. 3.
 “ Itaque cum nihil ferme nostris auribus tritius
 “ sit, quam, cum multos video, aut etiam ex
 “ lucubratiunculis quibusdam cognosco, qui bo-
 “ nis se literis mancipatos esse omnibus esse
 “ perspicuum velint, illud protinus subjungi,
 “ hic Erasmi se, ille Budaei discipulum prae-
 “ dicat, hic a M. Musuro, ille a Lazaro Phi-
 “ lagatho, alius a Lascare, aut a Lampridio,
 “ similibusve doctissimis viris, Graecas literas
 “ didicisse gloriatur,” etc.

A Stephano Nigro quomodo laudetur, vide
 supra in CHALCONDYLE.

G. Vossius ait “ praeclarum ejus ingenium
 “ satis testari pauca illa epigrammata; inter
 “ alia illud Platonis operibus praefixum.”

De successore Venetiis in locum ejus eligendo
 haec legimus in epistola Ambrosii Leonis Nolani
 ad Erasmus scripta XIV Cal. Aug. MDXVIII.
 “ Scias in senatu Veneto sancitum esse, atque
 “ etiam praeconio publicatum, eligendum esse
 “ successorem Marco Musuro, qui publice Grae-
 “ cas literas auditores doceat: stipendiumque
 “ centenorum aureorum decretum. Eam ob
 “ rem quam plurimi se parant et competunt.
 “ Namque statutum est tempus duorum men-
 “ sium, quo competitores et nomina dent, et
 “ legendo et aperiendo Graecos autores osten-
 “ dant qui viri sint, et quantum lingua et in-
 “ genio polleant. Si quis ergo forte fuerit,
 “ qui

“ qui per ista climata nomine et scientia Grae-
“ carum literarum claresceret, huic ipsi signifi-
“ cato memoratum decretum, ut si animo ei
“ federit competere aperireque Graecanicos li-
“ bros, huc intra duorum mensium curriculum
“ se conferat. Ad haec nosti magnam audito-
“ rum turbam, qui veluti pullicini sub glo-
“ ciente Musuro pipiebant, illorum non pauci
“ jam pullastri magni evaserunt, nec pipiunt,
“ sed pipant et cantillant, iidem magno animo
“ sunt etiam ascendendi suggestum praeceptoris.
“ Atque inter eorum elegantiores unus Petrus
“ Alcyonius, etc.

C A P. VIII.

De CRETICO, ANGELO CALABRO,
NICOLAO SOPHIANO, MICHAELE
SOPHIANO, GEORGIO ALEXANDRO,
JOANNE, GEORGIO, et DEMETRIO
MOSCHIS, EMANUELE ADRAMYT-
TENNO.

INTER professores literarum humaniorum;
qui in variis Italiae academiis sub Sixto IV.
claruerunt, recensetur a^a Sabellico CRETICUS,
qui Patavii professus est et humanitatis studia
atque philosophiam: " Leonicum et Creticum
" philosophiae studia proposito averterunt, sed
" utrumque recte faciunt". Idem Sabellicus in
Epist. ad Benedictum Trivisanum Patavii prae-
torem: " Audio hic pro collegio sapientum de
" salario et mercede Cretico augenda agitari:
" philosophatur is Graece et Latine, multa ce-
" lebritate nominis in isto clarissimo gymnasio:
" ego, qui doctis libenter faveo, nihil a meo
" officio alienum duxi hominem eruditissimum
" tuae amplitudini commendare, ea dico com-
" mendatione, quae diligentissima esse potest
" omnibus tuis in me officiis, quae multa et
" magna esse fateor: hoc certe erit amplissi-
" mum, si cum mea causa, tum tuo veteri in-
" stituto, humanitas tua bonas artes in hoc ho-

^a Ennead. x. l. 8.

" mine

“ mine fuerit complexa,” etc. In alia ad Novellinum, hortatur eum uti curaret ut filius suus Marius, Novellini fidei Patavii creditus, Creticum Graece audiret. Hunc Graecum fuisse intelligimus ex ejusdem Sabellici elegia quadam ad illustres sui seculi poetas :

Creticus Argivis adsit revocatus ab oris,
Et tibi qui fuerat, Cretice magne, comes.

Extat ad illum epigramma inter poemata Titi Vespasiani Strozae, et aliud inter carmina Ludovici Bigi.

ANGELUS, Graecus, ab Ughello, in Italiae sacrae tom. IX. dicitur fuisse “ Juris utriusque “ doctor excellens, regis Neapolitani orator, “ poeta illustris, eximia eruditione ornatus,” et praeful in Calabria Marturanensis creatus fuisse xv Cal. Jan. MCCCCLXIII. Illius cum laude meminit Ambrosius Leo lib. IV. cap. 6. hist. Nolanae urbis. Erat is haud dubie idem cum Angelo Calabro, sive Italo-Graeco, Constantini Lascaris discipulo, cujus extitit in bibliotheca Caroli de Montchal archiepiscopi Tolosani oratio *εις τὰ βάρια*, quae egit de septem donis palmae et oleae : ad marginem his adscriptis : *ἀββᾶ Ἀγγέλῳ τῷ Καλαβρῷ ποιητῷ Κωνσταντίνῳ Λασκάρει τῷ Βυζαντινῷ*. Fato functus est an. MCCCCLXXXV.

NICOLAUS SOPHIANUS, Corcyraeus Graecus, Romae primum Graecas literas docuit, deinde Venetiis. De machinis bellicis librum ad card. Bessarionem scripsit, qui Venetiis in Bessarionis

rionis bibliotheca adfervatur. Edidit etiam tabulas Graeciae scitissime depictas cum nominibus locorum antiquis et recentioribus, Romae primum, et postea anno MDXLIV. Basileae apud Jo. Oporinum excusas. Quas tanti fecit Nic. Gerbelius Germanus, ut Ifagogen, sive commentarium in eas eruditissimum ediderit, sub titulo “Pro declaratione picturae sive descriptionis Graeciae Nic. Sophiani libri VII.” Eumque dicit “nunquam sibi sine honoris praefatione nominandum esse.” Idem de eo: Nicolaus Sophianus, “vir (ut ego quidem sentio) spectatae virtutis et eruditionis, cum tantas historiae utilitates animo perspiceret, quo majore cum fructu, atque nonnulla etiam cum voluptate, studiosi in historiis versari possent, consilio pulcherrimo ac prope divino, descriptionem hanc Graeciae ex optimis utriusque linguae scriptoribus collectam, in hanc elegantissimam picturam redegit.” Scripsit quoque libellum Graecum De Astrolabio.

Raph. Volaterranus Anthropologiae lib. XXI. postquam locutus fuisset de Chrysolora, Bessarione, Trapezuntio, Gaza, Andronico Thessalonicensi, Argyropylo, Chalcondyle, et Constantino Lascari; Marullo et Musuro silentio praeteritis, de Sophiano et Georgio Alexandro, professoribus Graecis, loqui pergit. “Sophianum vero (inquit) qui Romae praecipiebat, simul et Georgium Alexandrum praefulem Cretensem, qui nuper etiam in urbe docuit, inter praecipuos ponam Graecae disciplinae, quanquam Latinam parum attigerint, nec cum supra dictis vel in patria lingua conferendi, moribus
“ alioquin

“ alioquin humanissimis, vitaeque probitate,
 “ quae una maxima est laus, forte superiores.”

Cum libellum suum *De machinis Bessarionis* card. dicavit, inde ejus dignoscitur aetas; ad tantam tamen senectutem pervenit, ut etiam ad annum Christi minimum MDXLIV. pertingeret. Gesnerus enim in bibliotheca quam edidit anno MDXLV. ait se illum Venetiis ante sesquiannum convenisse: a Simlero male dicitur claruisse an. MDXLVIII. quasi tum potissimum claruerit. Rectius dicitur a G. Vossio * docuisse Romae an. MCCCCLXXX.

Illius, ut videtur, filius erat Michael Sophianus, professor Patavinus, quem juvenem Graecarum literarum peritissimum appellat Franc. Robortellus in Aeschyli praefatione scripta an. MDLII. cujusque conjecturas in Aeschylum una cum suis idem emisit. Extat ejusdem versio Aristotelis de anima librorum III. edita Lipsiae an. MDLXIX.

Ob Aeschyli emendationes, dicitur vir doctissimus et praestantissimus a Gul. Cantero novarum lectionum lib. III. c. v. Ejusdem tanquam hominis Graece peritissimi meminit Hen. Stephanus in prooemio poetarum Graecorum principum heroici carminis. A Paulo Manutio in epistolis dicitur “ probus juvenis, sibi amicissimus, Graecarum literarum scientia sine dubio singularis.” In alia anni MDLXII. “ Tibi “ ad Carolum Sigonium et Michaellem Sophianum, praestantes viros, mihiq. et studiis et “ amore conjunctissimos, cur literis opus esse

* Scient. Math. c. 69.

“ commendatitiis existimem? quasi non eo-
 “ rum uterque ut doctrina, sic etiam humani-
 “ tate, excellat. ” Extat ejusdem ad Michaellem
 epistola, ubi inter caeteras ejus laudes, “ Cui
 “ porro (inquit) ignota est, vel ingenii tui, vel
 “ memoriae praestantia? quibus non modo ut
 “ emineres in Graeca lingua, id quod omnes
 “ fatentur, sed ut, quacunque re proposita, pe-
 “ ritissime disputes, facile consecutus es. Ita-
 “ que jure expetitur a nobilissimis viris amici-
 “ tia et consuetudo tua: jure te diligunt ac
 “ laudant, quicumque in Patavino gymnasio
 “ doctrinis liberalibus excellunt,” etc.

GEORGII ALEXANDRI, Romae professoris,
 postea Cretensium praefulis, quem, una cum Ni-
 colao Sophiano commemorat laudatque Volater-
 ranus, mentionem rursus invenio in fine Psalterii
 Graeci editi Ven. MCCCCLXXXVI. ab ipsius filio,
 qui se Alexandrum ex Chandace Cretae nomi-
 nat. Σύνοσις ἐμῶν Αλεξάνδρου τῷ ἀπὸ τῆς Χάνδακος
 τῆς Κρήτης· ἡὸς δὲ (l. ἡὸς) τῷ σοφωτάτῃ καὶ λο-
 γιωτάτῃ κυρῷ Γεωργίῳ ἱερέως τῷ Αλεξάνδρῳ.

In Allatii opere De Georgiis peculiari illius
 nulla fit mentio, nisi forte suspiceris illum eun-
 dem fuisse cum Georgio e Coreliano Calabriae
 in Hydruntinorum finibus oppido oriundo, cu-
 jus versio Graeca Guidonis de Monte Rochen
 Manipuli curatorum, asservatur in Vaticano;
 quique se in alio opere Graeco, inscripto De
 timore divinorum judiciorum, inscribit *Sacer-*
dotem Georgium, familia Alexandrorum, e re-
gione Coriliana; ὁ ἱερεὺς Γεώργιος ὁ τῶν Αλεξάν-
 δρων ἀπὸ χώρας Κοριλιάνης. Aetas convenit,
 Floruit

Floruit enim hic sub Ferdinando Neapolitano-
rum rege. Eum alium tamen et diversum
a Georgio Alexandro professore Romano Cre-
tensiumque praefule fuisse, vel exinde colligatur
quod sermone inculto et barbaro hic scribit, nec
fuisse unquam episcopum factum, sed usque ad
obitum in oppido patrio vixisse, ab Allatio in-
nuitur.

JOANNES MOSCHUS Lacedaemonius, prae-
ceptor M. Ant. Antimachi, de quo Antimachus
a Gyraldo in dialogo introducitur sic locutus :
“ Fuit et Joannes Moschus, praeceptor meus,
“ Lacedaemonius, vir sane in omni et virtu-
“ tum et scientiarum genere, non solum meo
“ judicio, sed totius Graeciae excellentissimus,
“ sub cujus disciplina quinquennium moratus
“ sum, cujus studium in me tam singulare ex-
“ titit, ut non praeceptorem sed parentem
“ nactus viderer. Hunc ergo ob singularem
“ ejus doctrinam, et politum dicendi genus
“ cum soluta oratione scribendi, tum in pan-
“ gendis carminibus, cum Thessalonicenses ad
“ civitatem illam amplissimam atque opulen-
“ tissimam erudiendam publica pecunia con-
“ duxissent, dum itineri maturando sese ac-
“ cingeret, et ego quoque eum sequi statuisssem,
“ quo multa adhuc ediscerem, acutissimo morbo
“ correptus, quinto quo aegrotare coeperat die,
“ maximo omnium moerore decessit.” Epita-
phium de Luca Notara Constantinopolitano
Magni Ducis titulo nobilitato, qui post excidi-
um urbis, una cum duobus filiis Turcarum ty-
ranni jussu ense percussus est, scripsit, cujus par-
tem

314 DEMETRIUS MOSCHUS. LIB. II.
tem legere est apud Allatium De eccl. occid.
et orient. perp. consens. l. 3. c. 4. §. 5.

Reliquit hic liberos duos, qui paterna vestigia
sectati literis operam navarunt, GEORGIUM
et DEMETRIUM. Hic composuit carmina
plurima, epigrammata, elegias. Comoedias, non
in publicum, sed amicis duntaxat intimis exhi-
buit, heroicum vero carmen aggressus de Hele-
na, palam omnibus excusum typis legendum
tradidit, in quo mira est facilitas. Composuit
et orationes quasdam, sed et commentariolum
in Orphei de lapidibus opusculum in gratiam
Joannis Francisci Pici. Venetiis primum, mox
Ferrariae, et Mantuae diversatus est, quibus in
locis multos habuit discipulos. Mirandulae e-
tiam cum Pici aliquandiu versabatur. GEOR-
GIUS Corcyrae substitit; medicinae et oratoriae
artis professor. Haec de Moschis Gyraldus, qui
una cum Demetrio Ferrariae cum Rhangonis,
et Mirandulae cum Pici aliquandiu convixit.
Demetrii poema Graecum de Helena cum Pon-
tici Virunii Latina versione Rhegii excudebatur.
Ejusdem argumentum in Orpheum De lapidi-
bus ab Aldo est editum MDXVII. Idem Or-
phei opusculum cum glossulis Demetrii Moschi
servatur MS. in bibl. regis Galliarum.

DE EMANUELE ADRAMYTTENO Cre-
tensi, Joannis Pici Mirandulani comitis prae-
ceptore, haec legimus in Aldi Manutii epistola
quadam ad Angelum Politianum: "Annum
"abhinc tertium, quo Veneti Ferrariam op-
"pugnabant, me ut vel Dei (ut aiunt) ne dum
"hominum

“ hominum bellum fugerem, ex urbe Ferra-
 “ ria Mirandulam contuli ad Joannem Picum,
 “ principem aetatis nostrae doctissimum, quod
 “ et amaret literatos viros et faveret ingeniis.
 “ Ibi Emanuel Adramyttenus, familiarissimus
 “ meus, tuam mihi Graecam, quam ad se de-
 “ deras, ostendit epistolam.—Deinde Ema-
 “ nuel suo cum principe Ticinum profectus est,
 “ ubi paucis ante mensibus, quam ad te scri-
 “ berem, excessit e vita. Cujus interitu ita
 “ quidem moveor, ut multis annis gravius nihil
 “ aut molestius tulerim. Erat enim homo et
 “ moribus apprime ornatus, et Graecis literis
 “ fane quam doctus, meique amantissimus,”
 etc. Politianus in responsione ad Manutium :
 “ Facit, ut in ea mihi epistola faveam, non-
 “ nihil Emanuel ipse Adramyttenus, qui re-
 “ spondens ita prorsus ultra modum laudavit,
 “ ut omnibus me suis Graecis, quicunque ali-
 “ quot ante seculis scripserunt, hominem citra
 “ mare natum, non dubitaverit anteferre. Ju-
 “ rare illum solitum quoque Picus meus literis
 “ significat, dum legeret hanc epistolam, ne
 “ ipsas quidem tam esse Athenas Atticas. Quare
 “ placerem profecto mihi Graeci hominis testi-
 “ monio, nisi Cretenfis fuisset Emanuel. Et-
 “ enim hoc genus ut mendaces notavit Epi-
 “ menides : qui tamen et ipse Cretenfis, ut
 “ mentiri non minus potuerit : ideoque non
 “ mendaces illi.”

Idem ad Picum : “ Tibi debere me multis
 “ nominibus intelligo, quae singula enumerare
 “ non est consilium : sed accessit meritis erga
 “ me tuis Manuelis nostri, viri doctissimi ele-

“ gans epistola, Hymettio illo, unde scil. eam
 “ legit, melle, atque omni nectare dulcior.”

Erotemata Emanuelis Cretensis servantur apud Venetos in bibliotheca S. Antonii. Et monet Simlerus in Italia latere Manuelis Cretensis in imagines Philostrati ἐπιμερισμὸς, aliaque quædam. Hunc vero existimo non alium fuisse quam Emanuele Moschopulum, eundemque cum illo Manuele Cretense Maximi Planudis cognato, cujus mentio fit in codice regio Parisino 800. ubi hæc habetur epigraphe: “ Georgii diaconi Metochitæ de processione Spiritus Sancti libri v. responsio ad tria capita, quæ proposuit Maximus Planudes: et responsio ad ea, quæ scripsit Manuel Cretensis cognatus.” Non nescio tamen Moschopulum, non Cretensem, sed Byzantinum, ab aliis dici: Byzantinum forte genere vel incolatu, natu Cretensem.

C A P. IX.

De ZACHARIA CALLIERGO, NIC.
BLASTO, ARSENIO MONEMBASIENSI
ARCHIEPISCOPO, ARISTOBULO
APOSTOLIO; DEMETRIO DUCA NI-
CETA PHAUSTO.

UT Jo. Lascaris et M. Mufuri liberali la-
bore librorum Graecorum priscorum
complurium editiones acceptas referimus, sic
multorum aliorum publicationem debemus aliis
quibusdam Graecis literatis ejusdem aetatis.

ZACHARIAE imprimis CALLIERGO (alias
Calloergo, Caliergo, Callergo, sive Calergo)
Cretensi, typographo, qui Venetiis primo ver-
sabatur, deinde Romae. Illius praecipue cura
ac studio exivit Etymologicum magnum Ven.
MCCCCXCIX. Simplicii commentaria in Aristo-
telis categorias, ibidem eodemque anno: Pin-
darus cum scholiis Graecis ab ipso e variis ex-
emplaribus collectis, Romae MDXV. Theocri-
tum prius ab Aldo editum, additis Idylliis non-
nullis antea non divulgatis, una cum scholiis
Graecis e variis codicibus vetustis abs se col-
lectis, praefatione sua Graeca praemissa, edidit
idem Romae MDXVI. Ab eodem impressum
est Varini Phavorini Lexicon Graecum Romae
MDXXIII.

A Gyraldo commemoratur his verbis: “ Est
“ et

“ et apud Cretenses nobilissima Calloergorum
 “ familia, ex qua et alii florere viri praece-
 “ lentes, et nunc maxime illustris Antonius,
 “ qui cum omni nobilitatis virtute floret, ideo-
 “ que imprimis gratus S. R. Q. P. Venetae. Fuit
 “ et inter hos Zacharias Calloergus, qui tum
 “ Venetiis, tum Romae versatus est, ubi et
 “ publicavit typis Graecis excusos Pindarum
 “ cum commentariis, et Theocritum, aliaque
 “ nonnulla.”

Ab Erasmo ¹ dicitur juvenis eximie doctus.

NICOLAI BLASTI Cretensis auspiciis et im-
 pensis prodire aliquot eorum, in quibus edendis
 laboravit Calliergus, ut Etymologicum magnum,
 et Simplicius in Categorias. Ad finem Etymolo-
 gici: ἀναλώμασι μὲν τῷ εὐγενῆς καὶ δοκίμου ἀν-
 δρός, κυρίως Νικολάου Βλαστῆ τῷ Κρητός, παραινέσει
 δὲ τῆς λαμπροτάτης τε καὶ σωφρονεστάτης κυρίας
 Ἀννης Θυγατρὸς τῷ πανσεβessäτης καὶ ἐνδοξολάτου κυ-
 ρίως Λουκᾶ Νοταρᾶ ποτὲ μεγάλως δουκὸς τῆς Καν-
 σανινοπόλεως, πόνῳ δὲ καὶ δεξιότητι Ζαχαρίου Καλ-
 λιέργου τῷ Κρητός. Ejusdem impensis, absque
 ulla Calliergi mentione, prodire dicuntur Vene-
 tiis MD. Ammonii in praedicabilia commen-
 taria.

ARSENIUS, Monembasiae archiepiscopus,
 scholia Graeca in Euripidis tragoedias e variis
 codicibus manu exaratis, in Creta, Venetiis, et
 Florentiae, collegit, et in lucem emisit Ven.
 MDXXXIV. una cum praefatione sua Graeca ad

¹ Epist. l. XXI. ep. 5.

Paulum III. pontificem longiuscula. A Simlero perperam ei tanquam auctori adscribuntur.

Idem in unum fasciculum congeffit, ediditque Romae Heraclidis in Homerum allegorias; ex Porphyrii philosophica Acroasi quaedam; ex Clementis stromatibus nonnulla de furtis auctorum; sententias ex variis auctoribus de vanitate vitae; Michaelis Pselli Iambos in vitia et virtutes; ejusdem anagogas in Tantalum; allegoriam de Sphinge; anagogen in Circen quae volebat Ulyffen transformare; carmina quaedam Joannis Tzetis. Quem centonem rursus edidit Gesnerus Bas. MDXLIV. Qui in praefatione de Arsenio, illiusque alio opere, sic scribit:

“ Arsenius hujusmodi centonibus delectatus est.
 “ Nam et Venetiis nuper apud quendam Graecum, qui se Arsenii affinem aiebat, satis magnum volumen vidi totum ex Joannis Stobaei nostri collectaneis decerptum, ordine solum
 “ inverso quantum ex brevi tum temporis inspectione mihi judicare licuit. Quod ideo
 “ hic narro, ut si quando forte liber ille exiverit, ambitiosas hujusmodi fraudes aliena
 “ usurpandi pro suis studiosi intelligant.”

Edidit idem Romae opusculum ab isto diversum, quanquam ejusdem generis, quod continet apophthegmata philosophorum, imperatorum, rhetorum, et poetarum ordine alphabetico juxta nomina auctorum. Epistola ejus ad card. Rodolphum servatur in bibliotheca regis Gallorum. De eo sic Gyraldus: “ Fuit et inter Graecos
 “ poetices non ignarus habitus Arsenius Monembasae Episcopus, qui et Venetiis et Ro-
 “ mae

“ mae versatus sub Leone X. pontifice maxi-
 “ mo; cui et Graecum obtulit libellum a se
 “ concinnatum ex diversis autoribus, tum pro-
 “ fa, tum carmine.”

ARISTOBULUS APOSTOLIUS, hierodiano-
 nus, Michaelis Apostolii filius, publici juris fecit
 tragoediolam incerti Graecam, cui titulus Γα-
 λεομυομαχία, i. e. *felium et murium pugna*, cum
 praefatione sua Graece. Ubi pollicetur se pub-
 licaturum patris sui Ioniam, h. e. collectionem
 sententiarum et apophthegmatum ab eo confar-
 cinatam dum Romae versabatur. Ejusdem epi-
 grammation Graecum praefigitur operi inscripto,
 Thesaurus cornucopiae et horti Adonidis ed. ab
 Aldo MCCCCXCVI. ubi nominatur Aristobolus
 Apostolides.

DEMETRIUS DUCAS Cretensis in Italia egit
 usque ad annum MDVIII. quo tempore epistola
 ejus Graeca ad M. Musurum praefixa est volu-
 mini primo Graecorum rhetorum ab Aldo Ve-
 netiis editorum. In Hispaniam postea vocatus
 est ab amplissimo cardinali Ximeno, ut Bibliis
 Complutensibus, quoad Graeca, edendis operam
 navaret. In fine Testamenti Novi istic editi an.
 MDXIV. legitur ejus epigramma Graecum, et
 ejusdem esse videtur praefatio Graeca, quae ei-
 dem T. Novo praemittitur. Recensetur ab
 Alvaro Gomecio^m inter illos eruditos viros, quos
 ad nobile illud opus adornandum ac perficien-
 dum cardinalis ille illustrissimus ad se accer-

^m De Ximenii rebus gestis, l. 2.

fivit : inceptum autem est opus an. MDII. Eundem fuisse opinor cum Demetrio illo Graeco, qui libellum Galeni spurium De oculis in Latinum transtulit.

In idem opus Bibliorum Complutensium operam studiumque impendit NICETAS PHAUSTUS, cujus, una cum Demetrii, habetur epigramma Graecum ad finem ejusdem T. Novi. Aliud ejus in Italia adhuc versati epigramma Urbani Grammaticae Graecae praefixum habetur.

C A P. X.

De JUSTINO CORCYRAEO, aliisque quibusdam inter Graeciae eruditos connumeratis.

INTER Graeciae eruditos connumeratus est JUSTINUS CORCYRAEUS, miro ingenio adolescens, Graeceque sane quam eruditus. Una cum Thoma Linacro nostrate aliisque viris doctis, ab Aldo in praef. physicorum Aristotelis ed. Ven. MCCCCXCVII. commemoratur, et in testimonium advocatur, cum operam haud segnem navavisse, ut Aristotelis volumina in manus hominum prodirent emendatissima. Videtur is idem fuisse cum JUSTINO DECADYO, ad quem extat epistola Graeca Hermolai Barbari, una cum alia ejusdem Graeca ad ANT. PYROPYLUM medicum philosophumque nescio quem, sed, ni fallor, etiam Corcyraeum.

JOANNIS GREGOROPULI Cretensis epigramma Graecum habetur in limine Etymologici ed. Ven. MDCXIX.

ALEXANDER AGATHEMERUS, cujus habetur epistola Graeca ante Aristotelis organon ab Aldo ed. MCCCCXCV. non Graecus fuit (quod facile credideris) sed idem cum Alexandro Bondino, velut patet ex Aldi praefatione.

Nico-

NICOLAUS PETRUS Corcyraeus, ut vir Latinis Graecisque literis eruditissimus et Venetiis agens commemoratur a L. Gaurico in praef. operum Almagesti Claudii Ptolemaei ed. Ven. MDXXVIII. cujus opera interdum usus est in Graecis Ptolemaei cum Latinis conferendis.

ANTONIUS EPARCHUS Corcyraeus, Venetiis Graecas literas professus est usque ad annum minimum MCCCXLV, velut patet ex Gesneri bibliotheca; demum Corcyram ad suos regressus est, ubi in literis consenuit quo tempore Gyraldus dialogos suos De poetis sui temporis scripsit. M. Antonii Antimachi amicus fuit. Transtulit vero in Latinum sermonem (uti ipse Gesnero retulit) aliquot Polybii historiarum libros, nec Graece nec Latine tum temporis evulgatos.

Epistola ejus Graeca ad Dionysium Patr. Constantinopolitanum Venetiis scripta, servatur in Bibl. Vindobon. Ibidem quoque superest catalogus Graecus centum codicum MSS. Graecorum, quos idem Antonius venales olim ob paupertatem Venetiis obtulit. Titulus: "Volu-
 "mina ista Graeca sunt Venetiis apud Ant.
 "Eparchum, quae ille, vel simul omnia vel
 "singula, propter rerum penuriam venum ex-
 "ponit." In Theodosii Zygomalae epistola ad Martinum Crusium, quae extat in Crusii Turco-Graecia, mentio fit honorifica carminis Graeci plusquam ducentorum versuum elegiacorum, quo Ant. Eparchus luxit subjugationem et everSIONem Graeciae per Turcas, ut et epistolarum ejusdem ad concordiam pertinentium ad Phil. Melanchthonem aliosque doctos et po-

tentes viros scriptorum. Fragmentum ex elegia petitum apud eundem Zygomalam videre est. Ab eo epistolae *Σαυδορίας* dicuntur, i. e. *mira eruditione* five *elegantia* scriptae.

MATTHAEUS AVARIUS Corcyraeus, Jo. Lascaris discipulus, vir bene literatus, et eruditus, cujus rei gratia card. Rodolphus eum inter charissimos familiares domi habuit, ut ait Gyraldus.

CONSTANTINUS Graecus inter familiares cardinalis Rodulphi una cum Avario habitus, ut commemorat idem. Utrum idem is fuerit cum Constantino Cypriota, cujus extat opus in bibliothecarum scriniis, viderint alii. Vid. Simlerum.

HERMODORUS ZACYNTHIUS, Jo. Lascaris alumnus, Francisci Porti discipulus, qui cum utramque linguam belle professus fuisset, aulae pertaesus in patriam reversus est, quo scil. tempore dialogos suos De poetis scripsit Gyraldus. Utrum unquam rediit, ut est pollicitus, ignoro. Extat illius ad Gul. Budaeum epistola Graeca; ad finem scil. Budaei epistolarum Graecarum.

GEORGIUS BALSAMO, et ipse Graecus, qui diutius inter familiares card. Salviati usque ad interitum vixit, cujus et carmina et soluta oratione quaedam legebantur, commemoratur a^m Gyraldo.

Ab eodem Graecis in Italia suo tempore florentibus accensetur "NICOLAUS NESIOTA

^m De poetis sui temp. dial. 2.

Chius,

“ Chius, qui his (inquit) diebus in Italia ver-
 “ fatur ad capeffendas cum Graecis literas La-
 “ tinas, et philosophiam, qui utinam fe pium
 “ magis ac religiofum, quam facit, omnibus
 “ oftentaret.”

JACOBI DIASSORINI Rhodii carmen Grae-
 cum encomiafticum ad Reginaldum Polum
 card. extat MS. in bibl. ° Bodl.

ALEXANDER JUSTINIANUS, genere Ve-
 netus, natu Chius, patre Sylvestro, qui, ut ipfe
 testatur, Graecas literas cum ipfo pene lacte
 nutricis haufit, et ab ineunte aetate cum La-
 tinis femper conjunxit, Latine vertit, ediditque
 Ven. MDLX. Jo. Philoponi comm. in Aristo-
 telis duos priores analyticos libros; emendato
 mille locis exemplari Graeco manufcripti co-
 dicis ope.

A Gyrardo Graecis eruditis accenfetur etiam
 ALBERICUS SALENTINUS in Italiae Magna
 Graecia natus, qui non contentus literis Latinis
 in Graeciam enavigavit, ut eas in nativo coelo
 perdisceret, quarum probe institutus rediit in
 Italiam, et, cum fcripfit Gyraldus, ut philoso-
 phiam et medicinam Graece et Latine percalle-
 ret, Ferrariae verfatus eft.

De adolescentum Graecorum gymnafio Leone
 X. Romae instituto, diximus fupra in Jo. Laf-
 cari. Periiffe videtur gymnafium illud una cum
 ipfo Leone, h. e. an. MDXXI. A Gregorio de-

° In vol. Langbain 2. p. 125, 6, 7.

mum XIII. an. MDLXXXI. constitutum est
Romae collegium Graecorum, quod multos pe-
perit eruditione scriptisque insignes viros, eccle-
siae Romanae adversus Graecam adjutores. De
quibus hic agere non est consilium. Adi Al-
latium De eccles. occid. et orient. lib. 3. cap. 8.
Etiamnum floret, sed languidius alumnorum
numero longe minori, quippe a numero LXV.
ad XVIII. etiam ipsius Allatii aetate ante annos
hosce LX. depressum.

I N D E X.

- A**ELIANI librum de instruendis aciebus Latine vertit Theodorus Gaza, [70](#)
- AGATHEMERUS**, Alexander, non Graecus, sed idem cum Alexandro Bondino, [322](#)
- ALBERICUS** Salentinus Graecis eruditus accensetur à Gyrardo, [325](#)
- ALDUS**, volumen posterius scriptorum Graecorum rei rhetoricae Marco Mufuro dicat, [294](#). De eo Venetiis proficente loquitur honorifice, [295](#). Marco Mufuro usus est in emendandis et corrigendis Graecis voluminibus, quotquot ex ipsius officina prodire, [300](#), seq.
- ALEARDUS**, Franc. Veronensis, Latine vertit M. Chrysolorae laudationem utriusque Romae, [19](#)
- ALEXANDER**, Georgius, Romae professor, et poitea Cretensium praeful, [312](#)
- ALLATIUS**, Leo, Latine vertit Theodori Gazae epistolam de origine Turcarum, [27](#). Monet se editurum Diatriben de Theodori et eorum scriptis, nondum tamen editam, [101](#). De scriptis Georgii Trapezuntii copiose disserit in Diatribe de Georgiis, [109](#)
- AMMONII** commentarii in praedicabilia Venetiis prodeunt, impenſis Nic. Blaſii, [318](#)
- AMYRUTZAS**, G. philosophus, imperatorem Graecum ad concilium Florentinum comitatus est, [137](#). Ejusdem epistola ad Bessarionem, [177](#): Capta Constantinopoli sit Mahumedanus, [ibid.](#)
- ANAGNOSTA**, Joannes, describit excidium Theſſalonicae a Turcis expugnatae, [55](#).
- ANDREAS** Chius, Constantinopoli Christianae religionis causa martyrium subiit, [107](#). Historiam ejus martyrii Latina lingua summam descripsit Geo. Trapezuntius, [ibid.](#) [117](#)
- ANDREAS**, Georgii Trapezuntii filius, patrem defendit adversus Theod. Gazam, [82](#), [108](#). Ptolemaei Almageſtum, a patre suo Latine versum, edit, et Sixto IV. pontifici dicat, [113](#)
- ANGELUS**, Graecus, praeful in Calabria Marturanensis creatus, [309](#)
- APHRODISIACI**, Alexandri, problematum libros duos Latine vertit Theodorus Gaza, [70](#)

I N D E X.

APOSTOLIUS, Aristobulus,
Mich. filius quaedam edidit,
320

APOSTOLIUS, Michael, defendit
Platonem adversus Theod.
Gazam, 78. Funebrem orationem
in cardinalem Bessarionem Graece
edidit, 152. Extat ejusdem oratio ad
magistrum suum Joan. Argyropylum,
cum ipse Constantinopoli publice docere
inciperet, 195. Habetur ejusdem
epistola ad Mich. Marullum in biblioth.
Vindob. 291. Ad Marcum etiam
Musurum, 303

ARCUDIUS, Petrus, edidit Nicolai
V. papae epistolam ad Constantinum
imperatorem a Theodoro Gaza in Graecum
sermonem conversam,

71
ARETINUS, Leonardus, discipulus
erat Emanuelis Chrysolae, 14

ARGYROPYLUS, Demetrius, Joannis
fortasse frater, specio tenus philosophus,
210

ARGYROPYLUS, Joannes, inter
primos post expugnatam Constantinopolim
in Italiam profugit, 193. Florentiae
litteras Graecas publice professus
est, 194. Pestilentia Etruriam
devastante, Romam concessit,
profutendoque Graece Aristotelem,
vitam stipendiis traduxit, ibid. Autumnali
febre correptus, moritur septuagesimo
aetatis anno, ibid. Reliquit filium
Isacium nobilem musicum, 195. Constantinopoli
docuit ante annum MCCCXLI. ibid. Postquam
Florentiae profiteri cepisset, in Galliam
profectus est ad implorandam regis opem,
ut sui a servitute Tur-

carum redimerentur, 196. Ejusdem
elogium a Francisco Philolpho, 197. a
discipulo suo Politiano, 198, seq. Ciceronem
non modo philosophiae, sed etiam Graecarum
litterarum ignarum fuisse dicere ausus
est, 199. Illum Romae Thucydidem
interpretantem audivit Joannes Reuchlinus,
200. De eo ejusque operibus Pauli Jovii
judicium, 201. Ejusdem opera, 202.
Celebratur a Florido Sabino et Jano Pannonio,
205. Filium habuit Joannem, qui
verterit Aristotelis de interpretatione
librum, ibid. Alium habuit Bartholomaeum
nomine, juvenem eruditum, a grassatoribus
quibusdam occisum, 206. De tempore,
quo versiones suas confecit, mire fallitur
Erasmus, 208. De ejus versionibus
Thuani et Huetii judicia, ibid.

ARISTOPHANIS editioni Aldinae
corrigenae praefuit M. Musurus, et
scholia Graeca addidit, 302

ARISTOTELIS, Politica Theodori
Gazae manu elegantior exarata
asservantur hodie in bibliotheca S. Antonii
Venetiis, 58. Aristotelis problemata,
a Trapezuntio prius conversa de novo
translulit Theodorus Gaza, 61, 104. Idem
transfert Aristotelis libros de animalibus,
et Sixto IV. pontifici dicat, 63, 65. Alios
quosdam Aristotelis libros idem Latine
vertit, sed versionem suam combussit, 70.
Aristotelis libros tres ad Theodecten
Lat. translulit Georgius Trapezuntius, 110.
Alias versiones librorum Aristotelis

I N D E X.

telis idem elucubravit, [112](#). Aristotelis Metaphysicorum libros xiv. e Graeco transtulit Bessarion cardinalis, [167](#). Scholia scripsit in Aristotelis Organon Joannes Argyropylos, [195](#). Libros Aristotelis quamplurimos idem interpretatur Joan. Argyropylos, [202](#), seq. Aristotelis liber de Interpretatione Latine versus a Joanne Argyropylo juniore, [205](#)

ARSENIUS, Monembasiae archiepiscopus, scholia Graeca in Euripidis tragoedias, edidit Venetiis, [318](#). Idem edidit Romae Heraclidis in Homerum allegorias, atque alia quaedam, [319](#). Epistola ejus ad cardinalem Rodolphum servatur in bibliotheca regis Gallorum, [ibid.](#)

ATHENAEUS, editus, a M. Musuro fuit correctus, [302](#)

AVARIUS, Matthaeus, Jo. Lafcaris discipulus, [324](#)

AURIAS, Manfredina, Joannis Chrysolorae uxor, cum duobus filiabus a Turcis in captivitate detenta, [52](#)

B

BALSAMO, Georg. inter familiares card. Salviati usque ad interitum vixit, [324](#)

BARBARUS, Franciscus, Patricius Venetus, Geor. Trapezuntium e Graecia in Italiam invitat, ut Venetiis linguam Graecam doceret, [103](#). Hujus ope se Latinum factum agnoscit Trapezuntius, [111](#)

BARLAAMUS, Calaber, monachus, edocuit Petrarcham linguam Graecam, [2](#)

BESSARION, archiepiscopus Nicenus, imperatorem Joannem

Palaeologum ad concilium Florentinum comitatus est, [136](#). Patria Trapezuntius, [ibid.](#) Annos [xxi.](#) in monasterio Peloponnesi exegit, [137](#). Inde eductus est, et ad praefulatum Nicenum a Joanne imperatore promotus, [ibid.](#) Ad disputationem cum Latinis ineundam ab imperatore cum aliis quibusdam designatus, [138](#). In primo congressu cum Juliano Caesarino cardinale rem praeclare gessit, [ibid.](#) De purgatorio concertare recusavit, [139](#). In Latinorum partes pedetentim propendere, et pontificis gratiam aucupari, coepit, [ibid.](#) Propterea Marco Euphrafio Metropolitae invisus, [ibid.](#) Latinis apertius favet, et ad privata imperatoris unionem exoptantis consilia adhibetur, [140](#). Ad papam de unionem jam facta venustum habet orationem, et nonnulla dolosa machinatione inserit, tanquam a communi Graecorum sensu, caeteris nec consentientibus nec scientibus, [141](#). Non diu post finitum concilium Constantinopolim rediit, [142](#). Eodem autem anno, sive praesens sive absens, creatus est cardinalis presbyter, titulo Basilicae SS. duodecim apostolorum, [ibid.](#) A Nicolao V. factus est archiepiscopus Sipontinus, et dein episcopus cardinalis Sabinensis, et paulo post ad sedem Tusculanam translatus est, [ibid.](#) A Pio II. praefectus est monasterio Cryptae Ferratae in villa Cicero-nis Tusculana sito, [143](#). Ab eodem creatus est titulo tenus patriarcha Constantinopolita-nus,

nus, *ibid.* Collegii cardinalium decanus erat, Pampilonensis ecclesiae administrator perpetuus, et Dominicanorum et Franciscanorum fratrum perpetuus patronus et protector, *ibid.* Patriarcha constituitur Constantinopolitanus, 145. Literarum cultor et Maecenas, *ibid.* Pontifex designatur a quibusdam cardinalibus, 146. Non tamen creatur, 147. Legationes, quas obiit, 148. Academiam Bononiensem restituit, 149. Obiit Ravennae, 150. Romae sepultus, 151. Bibliothecam suam reipublicae Venetae dono dedit, 153. Inscriptiones in illius honorem, 155. A Jacobo cardinali Papiensi laudatur, 156. Ab eodem culpatur, 160. Ejusdem elogia, a Philolpho, republica Senensi, et Matthaeo Bosso Veronensi, 162. A Blondo Flavio, Aenea Sylvio, Laurentio Valla, et Joanne Gobellino, 163. A Bartholomaeo Abrahamo Cretensi, Platina, Andrea de Sancta Cruce, Raphaelo Volaterrano, Jacobo Philippo Bergomensis, et Paulo Jovio, 164. Laonico Chalcondyle, 165. A Campano Majorano Salentino, et Jano Vitali, 166. A Latomo, Reusnero, et Gaspare Conrado, 167. Ejus scripta, *ibid.* Ejusdem scripta inedita, 173. Quid ipsemet de sua in literis Latinis peritia senserit, 177.
BLASTI, Nic. Cretensis auspiciis et impensis prodire aliquot eorum, in quibus edendis laboravit Calliergus, 318.
BOCCATIUS, Leontii Pilati discipulus, 2. Primus fuit, qui

suis sumptibus Homeri libros et alios quosdam Graecos in Italiam revocavit, 4.
BONONIENSIS academia a cardinale Bessarione in pristinum restituta, 149.
BUDAEUS, Gulielmus, rudimenta Graeca primum didicit a Graeculo indocto, 238.

C

CALABRI, Q. derelicta ab Homero extant Florentiae in bibliotheca Medicea, 120.
CALDERIA, Joannes, Venetus, scripsit opus nondum editum, de praestantia Venetae politicae, 103.
CALLIERGUS, Zacharias, typographus, Venetiis primo versabatur, deinde Romae, 317.
CALLISTUS, Joan. Andronicus, professor Graecus, Romae primum, deinde Florentiae, postremo Ferrariae, 227. Italia derelicta, in Galliam se contulit, ubi obiit senex, *ibid.* Judicium de ipso Raphaelis Volaterrani, *ibid.* Meminerit illius Janus Pannonius, Ponticus Virunnius, et Joannes Frea nostras, 221. Nominatur Joannes Andronicus Byzantius a Francino Varchiensi, 229. Ejus opera, 230.
CASTALIO, Latine vertit Theodori Gazae epistolam de origine Turcarum, 77.
CELSI Graeca omnia Latinitate donavit Theodorus Gaza, 77.
CHALCONDYLES, Basilus, filius Demetrii natu secundus, a Leone X. evocatus, ut in gymnasio Romano juventutem doceret, ex lenta febre contabuit, 223. Mortem ejus deslet Janus Parrhasius, 224.
De

- De ipſo Pierii Valeriani ju-
diciū, 225
- CHALCONDYLES**, Demetrius,
natu Athenienſis, a Lauren-
tio Medice invitatus eſt ad
proſitendum in Gymnaſio
Florentino, 211. Aemulum
habuit Angelum Politianum,
qui tamen in illius laudem
Graeca quaedam epigramma-
ta ſcripſit, *ibid.* Poſt Lau-
rentii principis obitum, Me-
diolanum ſeceſſit a Ludovico
Sfortia accitus, 212. Ubi
obiit octogenario major, *ibid.*
Commendatur a Nicolao Pe-
rotto Jacobo cardinali Papi-
enſi, ut ad cathedram ali-
quam Peruſiae eveheretur, *i-*
bid. Inter viros eruditos,
quos Nicolaus V. ad libros
Graecos Latine vertendos Ro-
mam advocavit, recenſetur
ab Aenea Sylvio, 213. Pauli
Jovii de eo judiciū, 214.
Carionis item, et Joannis
Reuchlini, 215. Ejus ope-
ra, 216. Carmina in eum
ſcripta, ab Antonio Motta,
ibid. Joanne Salendo, 217.
et Michaelē Marullo, 218.
Laudatur a Pierio Valeriano,
Raphaelē Volaterrano, et
Stephano Nigro Cremonenſi,
ibid. A Jano Parrhaſio, Jo-
anne Manardo, et Gyraldo,
220. Ficino dicitur Deme-
trius Atticus, 221. De illius
inſtitutionibus Graecis Eraſ-
mi, Melchioris Volmarii, et
Petri Danefii judicia, 221.
Budaeus autor fuit, ut has in-
ſtitutiones Volmarius ederet,
ibid. Filios habuit tres, et
unam filiam Jano Parrhaſio
nuptam, 222, ſeq.
- CHALCONDYLES**, Seleucus,
Demetrii filius natu minimus
ad pubertatem non acceſſit,
226
- CHALCONDYLES**, Theophi-
lus, filius Demetrii natu ma-
ximus, nocturno certamine
conſoſſus periit, 222. De
eo Pauli Jovii et Pierii Vale-
riani judicia, *ibid.* Laudes
ejus prolequitur Janus Par-
rhaſius, 223
- CHRYſOLORAS**, Emanuel, e-
ques Conſtantinopolitanus,
docuit Graecas literas Flo-
rentiae, 13, ſeq. Ab im-
peratore Joanne Palaeologo
in Europam miſſus ad implo-
randum ſubſidium contra Tur-
cas, *ibid.* Peracta legatione
Conſtantinopolim revertitur,
et poſtea rediit in Italiam a
ſenatu Florentino invitatus,
ib. 13. Suadente Galeatio,
Mediolani duce, Ticinum ſe
conſert, et linguae Graecae
fit profeſſor, 14. Deſuncto
Galeatio, Venetias demigrat,
15. Unde invitatur accitur-
que Romam, *ibid.* Ad im-
peratorem Conſtantinopolita-
num reverſus ad concilium
Conſtantiense mittitur lega-
tus, *ibid.* Fallitur in elogio
ejus Paulus Jovius, 17, ſeq.
Tractatum edidit de compa-
ratione veteris et novae Ro-
mae, 19. Plures epistolae
ab eodem conſcriptae ſervan-
tur MSS. in multis biblio-
thecis, 20. Pauca alia prae-
ter grammaticae inſtitutiones
edidit, 21. Conſtantiae obi-
it, ubi ſepultus jacet in coe-
nobio Dominicanorum, 23.
Doctorum virorum de eo e-
logia, *ibid.* et ſeqq. Poggii
23. Aeneae Silvii, 24. Ra-
phaelis Volaterrani, 25. Pla-
tinae, *ibid.* Sabellici, 26.
Jacobi

I N D E X.

- Jacobi Philippi Bergomatis, 26. Blondi Flavii, 27. Leonardii Aretini, 28. Andreae Juliani, 32. Gasparini Bergomenfis, 45. Guarini Veronenfis, 49, feqq. Jannotii Manetti Florentini, 61. Jacobi Angeli, 62. Joannis Calderiae Veneti, 63. De eodem eruditorum hallucinationes, 53
- CHRYSOLORAS**, Johannes, Emanuelis nepos, Graecas litteras docuit in Italia, 63. Cum Emanuele celebratur in oratione funebri, quem edidit Andr. Julianus, 49. Obiit circa annum MCCCCXXV, 51. Conjugem habuit Manfredinam Auriam, 52
- CHRYSOLORAS**, Demetrius, Theſſalonicenſis, ſcripſit opuscula complura, partim adverſus Latinos, 52
- CHRYSOSTOM** 1, D. Johannis, homilias V. de incomprehenſibili Dei natura Latine vertit Theodorus Gaza, 70. Homilias in Matthaeum tranſtulit Geo. Trapezuntius, 110
- CHYLLENDEN**, Thomas, prior eccleſ. Chriſti Cantuar. excipit imperatorem Conſtantinopolitanum in Angliam venientem, 14
- CICERONIS**, M. T. orationis pro Q. Ligario expoſitionem edidit Geo. Trapezuntius, 116. Idem ſcripſit expoſitionem omnium Philippicarum, 117
- CONSTANTINOPOLITANAE** urbis excidium ab Aenea Sylvio deploratum, 190. Ultra centum viginti millia librorum volumina in expugnatione hac fuerunt deſtructa, 192
- CONSTANTINUS** Graecus inter familiares cardinalis Rodolphi habitus 324
- CONTOBLACA**, Andronicus, in Germaniam venit, Baſilaeque privatim linguam Graecam docuit, 232
- CRETICUS**, Petavii profeſſus eſt humanitatis ſtudia et philoſophiam, 308
- CROCUS**, Ricardus, noſtras, Latine vertit Theod. Gazae grammaticam Graecam, 72
- CYRILLI** Alexandrini commentarios in evangelium Joannis, et libros de Trinitate, Latine vertit Geo. Trapezuntius, 110
- ## D
- DAMASCENO**, Joanni, tributae hiftoriae SS. Barlaam et Joſephat verſionem, quae ſub Geo. Trapezuntii nomine extat, vetuſtioris eſſe alicujus conſtat, 113
- DIASORINUS**, Jacobus, Rhodius carmen encomiaſticum ad Reginaldum Polum cardinalem ſcripſit, 325
- DIONYSIUM** Halicarnaſſeum de compoſitione orationis Latine vertit Theodorus Gaza, 70
- DUCAS**, Demetrius, Cretenſis, bibliis Complutenſibus edendis operam navavit, 320. Libellum Galeni ſpurium de oculis in Latinum tranſtulit, 321
- ## E
- EMANUEL** Adramyttenus Cretenſis, Jo. Pici Mirandulani Comitſ praceptor, 314. De ipſo judicia Aldi Manutii et Angeli Politiani, 314. Emanuelis Cretenſis erotemata ſervantur apud Venetos in biblioth. S. Antonii, 316
- EPARCHUS

I N D E X.

EPARCHUS, Antonius, Coreyraeus, Venetiis Graecas literas professus est, [323](#). Quaedam scripsit, [ibid](#).

ERASMUS, Desiderius, praelegit Em. Chrysolorae institutiones Graecae grammaticae Cantabrigiae, cum Graecas ibi literas profiteretur, [22](#). Latine vertit grammaticam Graecam Theodori Gazae, [72](#). De tempore, quo versiones suas confecit Joannes Argyropylus, mire fallitur, [208](#)

ETYMOLOGICON magnum Venetiis edidit Zach. Caliergus, [317](#)

EUSEBII [Caesariensis](#), libros de Praeparatione Evangelica Latine vertit Geo. Trapezuntius, [109](#)

F

FACIUS, Bartholomaeus, Alphonfi Neapolitani regis iussu Arriani libros Latine vertit, [62](#), [184](#)

FERRARIENSE concilium ob pestem ibi grassantem Florentiam translatum est, [136](#)

FLORENTINUM concilium, ad unionem inter ecclesias Graecam et Latinam refarciendam habitum, [136](#). Gesta in co a Graecis, [138](#), seq.

FRANCISCUS I. Galliae rex, tale Graecorum gymnasium, quale Romae institutum fuerat, Parisiis fieri voluit, [258](#). At ob bella, quae tum flagrant, ab inceptis destitit, [260](#)

G

GASPARINUS, Pergamensis, epistolam scribit in lau-

dem orationis, quam composuit Andr. Julianus pro funere Em. Chrysolorae, [44](#). Ejusdem tractatus MS. extat De orthographia, [45](#)

GAZA, Theodorus, Thessalonicensis, urbe patria a Turcis expugnata, in Italiam profugit, [55](#). Victorino Feltrensi magistro usus Mantuae linguam Latinam addiscit, [ibid](#). Senis aliquandiu commoratus est, [56](#). Concilio Florentino interfuit, [57](#). Ferrariae consedit, ibique fit academiae rector, [ibid](#). In libris Graecis transcribendis operam impendit, [58](#). Ferraria Romam concessit a Nicolao V. advocatus, [60](#). Defuncto pontifice, Neapolim ad Alphonsum regem accessit, [61](#). Defuncto Alphonso rege Romam se rursus contulit ad Bessarionem cardinalem, sacerdotiumque in Magna Graecia obtinuit, [62](#). Lucubrationes suas Sixto IV. pontifici deferens indigna praemia retulisse dicitur, [63](#). Quod tamen fabulam redolere videtur, [65](#). Fato functus est anno MCCCCLXXVIII. pontificatus Sixti octavo, [66](#). Corpus ejus in Apuliam seu Magnam Graeciam translatum, [ibid](#). et [67](#). Problemata Aristotelis Latine versa Nicolao pontifici primo dicavit, et postea sub Sixto IV. versionem emendavit, [68](#). Plura ex Graeco in Latinum transulit, [70](#). et ex Latino in Graecum, [71](#). De proprio edidit grammaticam Graecam Graece, et tractatum Graecum de mensibus Atticis, [ibid](#). Variorum judicia de ipsius grammatica, viz. Henrici Stephani

I N D E X.

Stephani, [72](#). Budaei, Robortelli, Pauli Jovii, et Melchioris Volmarii, [73](#). Valentini Curionis, et Glareani, [74](#). Ludovici Vivis, [75](#). Constantini Lascaris, et Aldi Manutii, [76](#). Jacobi Tufani et Lazari Bonamici, [77](#). Epistolam scripsit de origine Turcarum, *ibid.* Nonnulla quoque adversus Pethionem ad Platonem et Aristotelem spectantia, *ibid.* Tractatum edidit de sublimitate a Sambuco Latine conversum, [78](#). Contra Pethionem non scripto, sed tantum inter colloquendum cum Bessarione, disputavit, [79](#). Alia ejusdem opuscula, [80](#). Ejusdem praeconium a Francisco Philelpho, *ibid.* Ludovico Carbone, [81](#). Contra Gazam scripsit Georgius Trapezuntius, et Andreas Trapezuntii filius, [82](#). Politiani de ipso iudicium, *ibid.* Ejusdem epigrammata in ipso laudem, [84](#), seq. Elogia Petri Criniti, [86](#). Pomponii Laeti, et Sabellici, [87](#). Joannis Saxonis [Holfatienfis](#), [88](#). Aldi Manutii, [89](#). Philippi Beroaldi, et Joan. Baptistae Pii, [90](#). Jani Parrhasii, et Joan. Franc. Pici Mirandulae Comitit, [91](#). Erasmi, [92](#). Floridi Sabini, [93](#). Joh. Franc. Lombardi, Hieronymi Magii, Urbini, Xylindri, Jac. Nic. Loentii, Scardeonii, J. C. Scaligeri, et Jos. Scaligeri, [94](#). Ludovici Vivis, [95](#). Pauli Jovii, et Franc. Massarii, [96](#). Nannii et Carionis, [97](#). Melanchthonis, et Petri Pantini Tiletani, [98](#). Extitere tamen nonnulli, qui in ipsius vituperium scripserunt, inter quos erant Petrus

Alcyonius, Nicolaus Leoniscus Thomaeus, Gesnerus, et Huetius, *ibid.* et [99](#). Epigrammata in eundem scripta, a Jano Pannonio, [99](#). Pontano, [100](#). Michaelae Marullo, Pierio Valeriano, Latomo, et Reusnero, [101](#).
GEMISTUS, philosophus, imperatorem Graecum ad concilium Florentinum comitatus est, [127](#).
GENNADIUS Scholarii Constantinopolitani liber, cui tit. *Via salutis hominum*, Latine versus a Joanne Polone, [237](#).
GRAECA lingua pura remansit ad tempora usque excidii Constantinopolitani, [188](#).
GRAECAE literae reviviscere coeperunt in Italia seculo xiv. ab orbe redempto, sub Bonifacio IX. pontifice Romano, [13](#).
GRAECI, qui concilio Ferrariensi aderant, a Lapo Castelliuncula descripti, [31](#).
GREGORIUS Nysseni libros, De vita Moysis, et contra Ennomium, Latine vertit Georgius Trapezuntius, [110](#).
GREGORIUS, patriarcha Constantinopolitanus, non sine sanctitatis opinione Romae obiit, [145](#).
GREGOROPYLI, Joannis, Cretensis, epigramma Graecum habetur in limine Etymologici, [322](#).
GUARINUS, Veronensis, Em. Chrysolorae discipulus, laudat ejusdem comparisonem utriusque Romae, [19](#). In sua grammatica Chrysoloram exscripsit, [22](#). Chrysolorae vitam se literis mandaturum pollicetur, [45](#). Ejusdem epistolae, [45](#), [49](#), [51](#), [56](#), [59](#). Varia elogia auctorum illustrum

I N D E X.

strum collegit, quae asser-
vantur in bibliotheca Coeno-
bii Camaldulensium Fontis
Boni in agro Florentino, 61.
Scriptit invektivam in Tra-
pezantium, 120
GYMNASIUM Romae institui-
tur, ubi educarentur pueri no-
biles e Graecia acciti, 253.
Edendis Graecis scriptoribus
operam navant, *ibid.* et seq.

H

HELIAS, Andreas, commen-
tario illustravit grammaticam
Graecam Theodori Gazae,
77
HERACLIDIS in Homerum al-
legoriae ab Arsenio Monem-
basiae archiepiscopo editae,
319
HERESBACHIUS, interpretan-
dum suscipit Theodori Gazae
opusculum de mensibus, 72.
Idem Latine vertit ejus-
dem Theodori grammaticam
Graecam, *ibid.*
HERMOGENIS, Graecorum bo-
nam partem Latine transtulit
Geor. Trapezuntius, 116
HERMONYMUS, Georgius, di-
ctus etiam Charitonymus
Chrystonymus, primus Grae-
corum Parisiis literas Grae-
cas professus est, 233. In
Angliam missus a Sixto IV.
ad liberandum archiepisco-
pum Eboracensem, 235. E-
jus opera, 236
HESYCHII Lexicon, ex unico
exemplari impressum, recog-
novit M. Mufurus, 302
HIPPOCRATIS Aphorismorum
tralatia a Laurentiano perpe-
ram ascribitur Theod. Ga-
zae, 71
HOMERI poemata in Latinum
versâ a Leontio Pilato, 4.

Homeri Iliadem a Theodoro
Gaza sibi conscriptam com-
memorat Philelphus, 58. A-
liud ejusdem exemplar ab eo-
dem Gaza exaratum Venetiis
asservatur in bibliotheca card.
Bessarionis, 60. Scholia Grae-
ca in Homerum debemus
Graecorum gymnasio a Leo-
ne X. instituto, 253

I

JOVIUS, Paulus, fallitur in
elogio Emanuelis Chryfolo-
rae, 12. Fallitur in eis, quae
tradit de Bessarione, 143
ISIDORUS, Russiae archiepis-
copus, imperatorem Graecum
ad concilium Florentinum co-
mitatur, 137. Favet Lati-
nis, 140. Soluta concilio,
in numerum cardinalium co-
optatus est, 142, 178. A
Pio II. pontifice patriarcha
constituitur Constantinopoli-
tanus, 145. Scriptit episto-
lam lugubrem de capta a
Turcis Constantinopoli,
cujus cladi ipse interfuit, 178.
Fuit Graecus ex Peloponneso,
ibid. Episcopus Sabinensis
ac cardinalium collegii decan-
us constitutus est, 179. Ro-
mae obiit, *ibid.*
JULIANUS, Andreas, oratio-
nem componit pro Em. Chry-
solonae funere, 32
JUSTINIANUS, Alexander,
Graecas literas ab ineunte
aetate cum Latinis conjunxit,
325
JUSTINUS Coreyraeus inter
Graeciae eruditos connume-
ratus est, 322. Idem fuisse
videtur cum Justino Decadyo,
ibid.

LAPIS

I N D E X.

L

LAPIS Castelliuncula, Graecos, qui concilio Florentino interfuerunt, nimis leviter describit, [30.](#) [136](#)

LASCARIS, Constantinus, ex familia Lascarina imperatoria oriundus, primum Mediolani, postea Messanae in Sicilia Graecas literas docuit, [240.](#) Messanae tandem senex defunctus est, *ibid.* Ejus opera, *ibid.* et seq. De ipso judicium Raphaelis Volaterrani et Gyraldi, [244.](#) Grammaticam ejus omnibus aliis, praeter unam Gazae, praetulit Erasmus, *ibid.* Magni illam fecisse dicitur Budaeus, [245.](#) Cum Joanne Lascari Constantinum confundit Ludovicus Vives, *ibid.* Scipionis Carteromachi versus in ejus Grammaticam, *ibid.*

LASCARIS, Franciscus, vir Graece doctus, [275](#)

LASCARIS, Joannes Andreas, vulgo dictus Janus, ex stirpe imperatoria ortus, non autem Constantini filius, [247.](#) A Laurentio Medice missus per universam Graeciam, Asiam, insulasque, adquirendos optimos codices Graecos, [248.](#) Dum Florentiae sub Laurentio ageret, epigrammatum Graecorum volumen edidit literis uncialibus, [249.](#) Ejecta Mediceorum familia ad Carolum VIII. Galliae regem se recepit, [250.](#) A rege Ludovico ad civitates Italicas, quae ipsi fuerant foedere conjunctae, legatus missus est, [251.](#) et postea ab eodem ad rempublicam Venetorum, [252.](#) A Leone X. Romam

evocatus est, eique autor fuit, ut gymnasium Romae institueretur, ubi pueri nobiles Graeci alerentur et erudirentur, [253.](#) Roma demum derelicta, in Galliam se rursus contulit, [257.](#) A Francisco L. accitus, ad bibliothecam regiam et gymnasium ibi constituendum, [258.](#) Venetias missus ut adolescentes quosdam e Graecia accerieret, Parisiosque advehi curaret, *ibid.* Romam se rursus retulit ad Clementem VII. a quo legatus missus est ad imperatorem Carolum V. [260.](#) Romae moritur senex fere nonagenarius, *ibid.* Sepultus jacet Romae in aede D. Agathae supra Suburram, cum epitaphio a seipso composito, [261.](#) Edidit excerpta quaedam a Polybii historiis, *ibid.* Angeli Colotii in illum epitaphium, [261.](#) Marii Mossae, et Antonii Tebaldei, [262.](#) Benedicti Lampridii ad illum carmen, *ibid.* Laudatur a Budaeo et Erasmo, [268.](#) A Jano Parrasio, [266.](#) Paulo Jovio, [270.](#) Ab autore additamentorum chronici Jac. Philippi Bergomatis, et Pierio Valeriano, [271.](#) A Jo. Ludov. Tiletano, Tho. Moro, Steph. Nigro, Lud. Vive, et Ger. Vossio, [272.](#) Isaaco Vossio, Justo Lipsio, et Huetio, [273.](#) In Virgilium tanquam artis ignarum epigrammata scripsit, eo nomine a multis vapulatus, [274.](#)

LASCARIS, Theodorus, Joannis filius, [274.](#) Scripsit Theodorus Lascaris Grammaticam ad reginam Augustam, quis vero is fuerit, in ambiguo est, [275](#)

LASCARIS

I N D E X.

- LASCARIS**, Theodorus Duca, imp. Constantinopolitanus, Joannis proavus, [274](#)
- LAURENTIANI** tralatio aphorismorum Hippocratis perperam ascribitur Theodoro Gaza, [71](#)
- LAZARINUS**, scripsit introductorium in calendarium Bessarioni cardinali dicatum, [177](#)
- LEO X.** pontifex, suadente Jo. Lascare, gymnasium Graecorum Romae instituit, [253](#)
- LEONICEUS**, Omnibonus, plurimam laudem consecutus est in Athanasio traducendo, [109](#)
- LEONTIUS** Pilatus, Thessalonicensis, primus omnium recentioribus hisce seculis Graecam linguam publice in Italia professus est, [2](#). Boccatii hortatu, Iliadem Homeri, Odyssaeaeque partem in Latinum vertit, [4](#). Fulmine percussus obiit, [8](#)
- LITURGIAE** sacrae Graece peragebantur in Calabria seculo post Christum natum decimo-quarto, [2](#)
- M**
- MAGDALENA**, Faustus, Romanus, poeta lepidus, uxorem duxit filiam haeredem Andreae Trapezuntii, [108](#)
- MANETTUS**, Jannotius, scripsit vitam Boccatii nondum editam, [10](#). Emanuelis Chrysolorae discipulus, [61](#). Orationem conscripsit funebrem in Leonardum Aretinum, [61](#)
- MARCUS** Eugenius, metropolita Ephesus, comitatur imperatorem Joannem Palaeologum ad concilium Florentinum, [138](#). Ad disputationem cum Latinis ineundam ab imperatore designatus, [1](#). Bessarioni succenset, [139](#)
- MARULLUS**, Manilius, sepultus jacet Anconae, [276](#). Ejusdem epitaphium, [ibid.](#)
- MARULLUS**, Michael, Tarchaniota, originem traxit a Marullis Constantinopolitanis, [276](#). A matre sua Tarchaniota nomen assumpsit, [ibid.](#) Origo familiae suae ab imperatoribus Romanis deducta, [ibid.](#) et [227](#). Expugnata Constantinopoli, Anconam a parentibus puer adductus est, [278](#). Fautores habuit Laurentium Medicem et Antonium principem Salernitanum, [ibid.](#) Uxorem Florentiae duxit Alexandram Scalam poetriam claram, [279](#). A prima ferme juventute in Italia militabat, sub Nicolao Rhalla Spartano duce, [ibid.](#) Ciclae profluentis aqua suffocatus interiit, [280](#). Sepultus jacet Anconae, [ibid.](#) Ejus epitaphium, [ibid.](#) De principum institutione poema imperfectum moriens reliquit, [281](#). Defunctum lugebant Graeci Latinique, quos inter Antonius Tebaldeus, et Jov. Pontanus, [ibid.](#) Petrus Crinitus, [282](#). Pierius Valerianus, [283](#). Herculis Strozzae judicium, [284](#). Andreae Dactii, Latomi, et P. Jovii, [285](#). Raphaelis Volaterrani et Gyraldi, [286](#). Ludovici Vivis, Erasmi, et Beati Rhenani, [287](#). Epigrammata scripsit in ejus laudes Symphorianus Trunellus Lugdunensis, [288](#). Judicium Thomae Mori, [ibid.](#) Ger. Vossii, et Francisci Floridi, [289](#). Lud. Carionis
- A a

tionis, et Jul. Caes. Scaligeri, [290.](#) Contra Scaligeri censuras defenditur ab incerto quodam, [291](#)
MAURICII imperatoris libros De re militari Latine vertit, et Alphonso regi obtulit, Theod. Gaza, [71](#)
MERULA, Georgius, commentarium Trapezuntii in orationem Ciceronis pro Q. Ligario non sine acrimonia infectatur, [117](#)
METROPHANES, Cyzici episcopus, eligitur patriarcha Constantinopolitanus, [144](#)
MOSCHUS, Joannes, Lacedaemonius, praeceptor M. Ant. Antimachi, [313.](#) Liberos duos reliquit, Georgium et Demetrium, qui ambo literis operam navarunt, [314](#)
MUSURUS, Marcus, natu Cretensis, Joannis Lascaris in Italia discipulus, [294.](#) Primum Petavii Graecos autores praeiegit, ibid. Gymnasium Patavinum deserere coactus est, et Venetias se conferre, ibid. Venetiis Romam a Leone X. accitus, archiepiscopus Epidaurius, sive Monovasiensis crebatur, [295.](#) Ejusdem elogium ab Andr. Asulano, [296.](#) Morbo intercute correptus, sive juxta alios incognito quodam, ob-
[iit, 296.](#) Ab omni eum vindicat ambitione Gyraldus, [297.](#) Moestitia illum morbum contraxisse subindicat Pierius Valerianus, ibid. Tumultus est Romae, [298.](#) Praefationes ejus Graecae et epigrammata, [299.](#) Voluminibus Graecis emendandis atque corrigendis operam navavit, [300.](#) seq. Erasmi

de eo judicium, [303.](#) Beati Rhenani, [304.](#) Ambr. Leon. de Nola, Gyraldi, et Jovii, [305.](#) Flor. Sabini, Steph. Nigri, et Ger. Vossii, [306](#)

N

NESIOTA, Nicolaus, Chius, in Italia versatus est, [324](#)
NICOLAUS V. pontifex, viros Graece eruditos undecunque Romam invitat, [104](#)

O

ONOSANDER, ad Q. Urannium, de optimo imperatore ejusque officio per Nic. Saguntinum e Graeco in Latinum traductus, [179](#)

P

PALAEOLOGUS, Joannes, senior, imperator Constantinopolitanus, in Angliam navigat ad implorandum regis Hen. IV. auxilium contra Turcas, [12, 14](#)
PALAEOLOGUS, Joannes, imperator Constantinopolitanus, ad concilium Florentinum accessit, doctissimorum Graecorum agmine stipatus, ad unionem inter ecclesias Graecam et Romanam refarciendam, [136.](#) A praefulibus Graecis subsidium petit contra Turcas, sed incassum, [141.](#) Soluta concilio Florentia Venetias discedit, [142](#)
PARRHASIUS, Janus, filiam Demetrii Chalcondylae uxorem ducit, [226.](#) A Leone X. Romam ad docendum evocatur, autore Joanne Lascare, [269](#)

PEROTTUS,

I N D E X.

- PEROTTUS**, Nicolaus, cardinali Bessarioni a cubiculo, [146](#)
- PERRELLUS**, Joannes, Gallus, Latine interpretatus est Theodori Gazae opusculum de mensibus, et commentariolum adjecit de ratione Lunae et Epactarum secundum Gazam, [71](#)
- PETRARCHA**, Barlaami discipulus, [2](#). Cum Leontio Pilato versatus est, [5](#), seq.
- PETRUS**, Nic. Corcyraeus, vir Latinis Graecisque literis eruditissimus, [323](#)
- PHAVORINI** Varini, Lexicon Graecum Romae edidit Zac. Caliergus, [317](#)
- PHILELPHUS**, Franciscus, Joannis Chrysolonae filiam in uxorem duxit, [60](#). Post soceri sui obitum Chrysococae fuit discipulus, [51](#). Uxorem suam Theodoram versibus celebrat, ibid. Ejusdem epistolae, [56](#), [58](#), [61](#)
- PHILOPONI**, Joannis, commentarios in Aristotelis duos priores analyticos libros Latine vertit, ediditque Alexander Justinianus, [325](#)
- PHRANZA**, fallitur in iis, quae tradit de Bessarione, [143](#), [144](#)
- PINDARUM** cum scholiis Graecis Romae edidit Zach. Caliergus, [317](#)
- PLATONEM** defendit adversus Gazae reprehensiones Michael Apostolius, [78](#). Platonis libros de legibus, ejusdemque Parmenidis, Latine vertit Geor. Trapezuntius, [112](#)
- PLATONIS** opera ab Aldo edita accurate recognovit Marcus Musurus, cum antiquissimis conferendo exemplaribus, [301](#)
- PLETHO**, Geor. Gemistus, philosophus Constantinopolitanus, centenarius obiit, [22](#)
- PLUTARCHI** liber de civilibus praeceptis Latine versus a Nicolao Secundino, [179](#)
- POGGIUS**, Florentinus, tumulum Em. Chrysolonae carminibus exornavit, [23](#). Colaphis caesus ob maledicer. tiam, [106](#)
- POLO**, Joannes, de Albo Castro, Latine vertit Gennadii Scholarii librum, cui titulus, *Via salutis humanae*, [237](#)
- POLYBII** historiarum aliquot libri ab Antonio Eparcho in Latinum sermonem conversi, [323](#)
- PORPHYRII** Homeriarum quaestionum liber, ejusdemque de nympharum antro in Odyssea opusculum, ab adolescentibus gymnasii Graeci Romae impressa, [254](#). Porphyrii quaedam edidit Arsenius Monembasiae archiepiscopus, [319](#)
- PSELLI**, Michaelis, Iambos in vitia et virtutes, atque alia quaedam ejusdem autoris edidit Arsenius Monembasiae archiepiscopus, [319](#)
- PTOLEMAEI** Almagestum et Centiloquium Latine vertit Geo. Trapezuntius, [110](#). Edidit Andreas Georgii filius, et Sixto IV. pontifici dicavit, [113](#)
- Q
- QUINTILIANUM**, a Georgio Trapezuntio in praelectionibus vituperatum, defendit Laurentius Valla, [105](#)
- QUIRINUS**, Laurus, Venerus, deplorat excidium Constantinopolitanum, [192](#)
- A a 2 RAM.

R

- RAMBERTINUS**, Bartholomaeus, Coronensis episcopus, scripsit ad Bessarionem librum De divinis personis, nondum editum, 177
- REUCHLINUS**, Johannes, primus omnium in Germania linguarum Graecae et Hebraicae professor publicus, 234
- RHALLUS**, Demetrius Cabacius, eques Spartanus, Romae jacet sepultus in templo S. Apostoli, 292. Eiusdem epitaphium, ibid.
- RHALLUS**, Manilius, Spartanus, epigrammatum Latinorum scriptor, 291. Archiepiscopus factus Cretensis seu Epidaurensis, ibid. Patrem habuit Demetrium Cabacium Rhallum, equitem Spartanum, 292. Ejus a Gyraldo elogium, ibid. A Jovio et Angelo Politiano, 293
- RHALLUS**, Nicolaus, frater Manilii, et dux sub quo militavit Marullus, 292

S

- SABELLICUS**, bibliothecae a cardinale Bessarione Venetis datae primus praefectus constituitur, 154
- SAVONAROLAE**, Michaelis, liberos duos de Italiae balneis Graece traduxit Theodorus Gaza, 71
- SCALIGER**, Julius Caesar, Sixti IV. ingratitude in Theodorum Gazam versibus persequitur, 65
- SCHOLIA** in Euripidis tragoedias edidit Arsenius, Monembasiae archiepiscopus, 318

- SCHOLIA** in Homerum et Sophoclis tragoedias, ab adolescentibus gymnasii Graeci Romae impressa, 254
- SECUNDINUS**, Nicolaus, Graecorum ac Latinorum in synodo Florentina communis interpres, 179. Eiusdem scripta, ibid. et 180. Genere Hispanus, natu vero Graecus, 181. Varie cognominatus, ibid. Eiusdem elogium ab Andrea de Sancta Cruce in Latinis concilii Florentini actis, 183. Versatus est Neapoli apud regem Alphonsum 184. Reipublicae Venetae fuit secretarius, 185
- SIMPLICII** commentarios in Aristotelis categorias Romae edidit Zach. Caliergus, 317
- SIXTUS IV.** qua ratione pontifex eligitur, 147
- SMYRNAEUM**, Quintum, longo tempore cunctis ignotum, in lucem protulit Bessarion cardinalis, 176
- SOPHIANUS**, Michael, Nicolai ut videtur filius, professor Patavinus conjecturas in Aeschylum edidit, 311. Eiusdem meminere Gul. Cantarus, Henr. Stephanus, et Paulus Manutius, ibid.
- SOPHIANUS**, Nicolaus, Corcyraeus Graecus, Romae primum Graecas literas docuit, deinde Venetiis, 309. Edidit tabulas Graecae scitissime depictas, 310. De ipso iudicium Nic. Gerbelii, Germani, et Raph. Volaterrani, ibid. Libellum de machinis Bessarioni cardinali dicavit, 177, 311
- SYLVIUS**, Aeneas, epitaphium composuit in laudem Em. Chrysolorae, 24. Excidium urbis Constantinopolitanae deplorat,

deplorat, 190
SYLVIVS, Dominicus, in linguam Latinam verbatim transtulit Em. Chrysolorae institutiones linguae Graecae, 22

T

TARCHANIOTA, Euphrosyne, Michaelis Marulli mater, 276. Ejus epitaphium, 277

THEOCRITUM, prius ab Aldo editum, Romae edidit Zach. Caliergus, 312

THEOPHRASTUM, De plantis Latine vertit Theodorus Gaza, 69. Theophrasti Metaphysica Latine vertisse dicitur Bessarion cardinalis, 167

TORINUS, Albanus, Latine transtulit Chrysolorae institutiones Graecae grammaticae, 22

TRAPEZUNTIUS, Georgius, natu Cretensis, 102. Quo tempore in Italia claruit, ibid. Joannem Palaeologum imperatorem hortatur, ut in Italiam ad synodum navigaret, 103. A Franc. Barbaro invitatus, ut Venetiis linguam Graecam doceret, ibid. Victorino Feltrensi in Latinis praeceptore utebatur, ibid. Venetiis Romam migravit, Eugenio pontifici primum, et deinde Nicolao V. ab epistolis, 104. Quintilianum in praelectionibus vituperabat, quem defendebat Laurentius Valla, 105. Nicolao pontifice in eum ab aemulis concitato, Roma secessit Neapolim, ab Alphonso rege acceptus, 106. Postea vero in gratiam pontificis rediit, et Romam reversus est, ibid. Roma in Cretam, et inde

Constantinopolim adnavigabat, 107. Ad suos Romam reversus Andr. Chii martyrium lingua Latina conscripsit, cujus ope, ut opinabatur, a naufragio salvus evasit, ibid. Ad senectutem perveniens, delirus fit, ibid. Romae obiit, 108. De scriptis ejus copiose differit Leo Alatius in Diatriba de Georgiis, 109. Graecorum patrum opera quamplurima Latine vertit, ibid. 110. Elucubravit etiam versiones librorum quorundam Platonis et Aristotelis, 112. Quaedam de proprio scripsit, 116, seqq. Bessarioni cardinali insensius fuit, quia ille in doctrina Gazam ipsi anteposuerat, 121. Alios habuit adversarios, Nic. Junium de Athenodo, episcopum Cetegertanum, Nicolaum Perottum, et Joannem Regiomontanum, 123. Aemulus quoque illius fuit Joannes episcopus Alerienensis, 125. Quorundam de ipso judicia, viz. Aeneae Sylvii, 125. Raphaelis Volaterrani, et Jac. Phil. Bergomensis, 126. Platinae, Sabellici, et Coelii Rhodigini, 127. Erasmi, et Gyraldi, 128. Trithemii, et P. Jovii, 129. Politiani, 130. Ludovici Vivis et Melanchthonis, 131. Franc. Floridi Sabini, et Joh. Franc. Pici Mirandulae comitis, 132. Hadriani Junii, et Franc. Vigeri, 133. Christoph. Sanderi, Sculteti, Ger. Vossii, et Huetii, 134. Incerti in eum epigramma, 135

TUSANUS, Jacobus, Latine vertit grammaticam Graecam Theodori Gazae, 72, 77

TYPHER-

I N D E X.

TYPHEKNAS, Lilius Gregorius
Italus, postulato stipendio a
rectore academiae Parisiensis,
juxta decretum concilii Vien-
nensis, linguam Graecam
proficitur, 233

TZETZIS, Joannis, carmina
quaedam edidit Arsenius Mo-
nombasias archiepiscopus,
319

U

VALLA, Laurentius, provo-
cat Georgium Trapezantium
ad certamen rhetoricum,
Quintiliani gratia, 105. Bes-
saronis cardinalis affecula, 146

VERGERIUS, Petrus Paulus,
sepulchrum Em. Chrysolorae
inscriptione insignivit, 23

VETERUM volumina excri-
bendi munus viris eruditissi-
mis non fuit insolitum, 60

VICTORINUS Feltrensis, do-
cuit Theodorum Gazam lin-
guam Latinam, 55. Eodem

magistro usus est Georgius
Trapezuntius, 103

VIRUNIUS, Ponticus, com-
mentariis illustravit Em. Chry-
solorae institutiones Graecae
grammaticae, 22

VOLATERRANUS, Julianus,
archiepiscopus Ragusinus, a-
manuensis erat cardinali Bes-
saroni, 156

URSINUS, Latinus, cardinalis,
Franciscum de Ruvere cardi-
nalem ad pontificatum eve-
hit, 148

X

XENOPHONTIS libros iv. de
dictis et factis Socratis Latine
vertit Bessarion cardinalis,
167

Z

ZACYNTHIUS, Hermodorus,
Jo. Lascaris alumnus, 324

F I N I S.

